

STRAJKI ŁÓDZKIE W LUTYM 1971

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

STRAJKI ŁÓDZKIE W LUTYM 1971

GENEZA, PRZEBIEG I REAKCJE WŁADZ

wybór, wstęp i opracowanie
Ewa Mianowska, Krzysztof Tyłski

WARSZAWA—ŁÓDŹ 2008

Publikacja przygotowana w ramach prac naukowo-badawczych
Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
Instytutu Pamięci Narodowej

Recenzent
prof. dr hab. Leszcze Olejnik

Projekt graficzny serii
Krzysztof Findziński

Projekt graficzny okładki
Tomasz Ginter

Redakcja i korekta
Ewa Mianowska, Paweł Perzyna, Krzysztof Tyłski

Indeks
Ewa Mianowska, Krzysztof Tyłski

Redakcja techniczna
Andrzej Broniak

Na okładce wykorzystano fotografię d. Zakładów Aparatury Elektrycznej „Ema–Elester”,
wykonaną przez Macieja Tomaszewskiego

Skład i łamanie
Tomasz Ginter,
IBIDEM S.C.
ul. Krótka 6, 95-006 Kurowice

Druk i oprawa
Rzeszowskie Zakłady Graficzne S.A.
36-062 Zaczernie, Młocin 181 k. Rzeszowa

©Copyright by Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Seria „Dokumenty”: tom 24

Zapraszamy na naszą stronę internetową
www.ipn.gov.pl
oraz do księgarni internetowej
www.ipn.poczytaj.pl

ISBN
ISBN 978-83-60464-69-4

Zapraszamy na stronę internetową
www.ipn.gov.pl
oraz do księgarni internetowej
www.poczytaj.ipn.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Dokumenty	23
Nr 1. [1971 luty], Łódź – Zestawienie zbiorcze strajkujących zakładów na terenie Łodzi w lutym 1971 r.	24
Nr 2. 1971 luty 11, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w dniu 11 lutego 1971 r.	31
Nr 3. 1971 luty 12, Łódź – Zarządzenie Komendanta Miejskiego Milicji Obywatelskiej w Łodzi dotyczące powołania sztabu kryzysowego oraz organizacji pracy jednostek SB, MO i ZOMO.....	33
Nr 4. 1971 luty 12, Łódź – Szczegółowy plan przedsięwzięć dla Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa, opracowany w oparciu o Zarządzenie Komendanta Miejskiego MO 003/71 z dnia 12 lutego 1971 r.	37
Nr 5. 1971 luty 13, Warszawa – Fragment informacji dziennej Departamentu III MSW z dnia 13 lutego 1971 r. dotyczącej ogólnej sytuacji w kraju w dniach 12 i 13 lutego 1971 r.	44
Nr 6. 1971 luty 13, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w nocy z 12 na 13 lutego 1971 r.	46
Nr 7. 1971 luty 13, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w dniu 13 lutego 1971 r.	48
Nr 8. 1971 luty 14, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w dniach 13 i 14 lutego 1971 r.	50
Nr 9. 1971 luty 14, Łódź – Meldunek o sytuacji w zakładach pracy oraz reakcjach na strajki w środowiskach społeczno-zawodowych Łodzi z dnia 14 lutego 1971 r. ...	53
Nr 10. 1971 luty 15, Łódź – Meldunek o sytuacji w zakładach pracy oraz reakcjach na strajki w środowiskach społeczno-zawodowych Łodzi z dnia 15 lutego 1971 r. . .	55
Nr 11. 1971 luty 15, Łódź – Informacja Wydziału Organizacyjnego KŁ PZPR skierowana do Wydziału Organizacyjnego KC PZPR dotycząca sytuacji strajkowej w Łodzi w dniu 15 lutego 1971 r.	57
Nr 12. 1971 luty 16, Łódź – Meldunek o sytuacji w zakładach pracy oraz reakcjach na strajki w środowiskach społeczno-zawodowych Łodzi z dnia 16 lutego 1971 r.	60
Nr 13. 1971 luty 17, Warszawa – Fragment informacji dziennej Departamentu III MSW z dnia 17 lutego 1971 r., dotyczącej ogólnej sytuacji w kraju w dniach 16 i 17 lutego 1971 r.	63

Nr 14. 1971 luty 18, Łódź – Protokół posiedzenia Egzekutywy Komitetu Łódzkiego PZPR w dniu 16 lutego 1971 r.	65
Nr 15. 1971 luty 18, Łódź – Meldunek o sytuacji na terenie Łodzi w dniu 18 lutego 1971 r.	73
Nr 16. [1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Łódzkich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju w Łodzi w dniach 12–16 lutego 1971 r.	74
Nr 17. [1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Widzewskich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. 1 Maja w Łodzi w dniach 12–16 lutego 1971 r.	80
Nr 18. [1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego „Stomil” w dniach 10–14 lutego 1971 r.	85
Nr 19. [1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Stanisława Kunickiego w Łodzi w dniach 13–15 lutego 1971 r.	89
Nr 20. 1971 luty 19, Łódź – Wstępna ocena wydarzeń strajkowych w lutym 1971 r. na terenie Łodzi oraz pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa.	93
Nr 21. 1971 luty 20, Łódź – Analiza sytuacji na terenie Łodzi w dniach od 10 do 20 lutego 1971 r. wraz z szacunkowym zestawieniem ilości strajkujących zakładów oraz osób.	105
Nr 22. 1971 marzec, Łódź – Ocena przyczyn i przebiegu wydarzeń strajkowych w lutym w Łodzi, opracowana na posiedzenie Egzekutywy Komitetu Łódzkiego PZPR.	108
Nr 23. 1971 marzec, Łódź – Zakres działań Wydziału III Służby Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej Milicji Obywatelskiej w Łodzi w wypadku wystąpienia niepokojów społecznych.	125
Nr 24. 1971 kwiecień 16, Łódź – Analiza łączności z osobowymi źródłami informacji w okresie strajków na terenie Łodzi w lutym 1971 r.	132
Nr 25. 1971 luty – Zestawienie wydarzeń na terenie Łodzi w okresie 10–23 lutego 1971 r.	139
Aneks nr 1.	203
Aneks nr 2.	205
Wykaz skrótów	215
Indeks nazwisk, pseudonimów i kryptonimów	219

WSTĘP

Cechą charakterystyczną Polski Ludowej w ciągu 45 lat jej istnienia były cyklicznie powtarzające się kryzysy społeczno-polityczne. Lata: 1956, 1968, 1970, 1976, 1980 stanowiły kamienie milowe na drodze do odzyskania przez Polaków suwerennego państwa oraz wolności i praw obywatelskich. Z uwagi na konsekwencje polityczne i wpływ na przemiany świadomości społeczeństwa wydarzenia z tych lat od dawna interesowały historyków i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych, ale pojawienie się rzetelnych, spełniających standardy naukowe opracowań mogło nastąpić dopiero po likwidacji cenzury i przywróceniu swobody badań naukowych. Uzupełniły je cenne dla badaczy historii najnowszej Polski monograficzne wydawnictwa źródłowe, zawierające najczęściej niewykorzystywane wcześniej w obiegu naukowym materiały archiwalne.

W odniesieniu do Łodzi ukazało się już wiele publikacji dotyczących powojennej konspiracji antykomunistycznej, wydarzeń z lat 1956–1957, powstania i działalności Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” oraz sytuacji społeczno-politycznej w okresie stanu wojennego¹. W opisie Łodzi w okresie powojennym powstała zatem istotna luka, mogąca stwarzać wrażenie, że bunt robotniczy w końcu 1970 i na początku 1971 r. przeszły w tym mieście bez echa. Nie ulega wątpliwości, że do największych wystąpień robotników w grudniu 1970 r. doszło na Wybrzeżu, a skala protestów w innych ośrodkach przemysłowych, również w Łodzi, była zdecydowanie mniejsza. Trzeba jednak pamiętać, że nie tylko krwawe wydarzenia na Wybrzeżu doprowadziły do wygaszenia fali strajków i zmusiły rząd do ustępstw i wycofania podwyżek cen. Duży wpływ na ich anulowanie wywarły strajki na tle ekonomicznym, do jakich doszło w łódzkich zakładach włókienniczych w lutym 1971 r. Wydarzenie to w polskiej historiografii oraz świadomości społecznej współczesnych mieszkańców Łodzi zostało prawie zapomniane. Nie licząc artykułu łódzkich socjologów z lat osiemdziesiątych oraz fragmentu opracowania Jerzego Eislera poświęconego wydarzeniom grudnia 1970 r.²,

1 Między innymi: J. Bednarek, „Groźny” i jego żołnierze w świetle materiałów aparatu represji. Przykład dokumentacji przez organy bezpieczeństwa państwa dziejów powojennej konspiracji antykomunistycznej [w:] *W kręgu „teczek”. Z badań nad zasobem i funkcjami archiwum Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, P. Perzyna, Łódź–Toruń 2006, s. 263–289; T. Toborek, *Likwidacja Konspiracyjnego Wojska Polskiego w Łódzkiem 1945–1951*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1(5), s. 81–106; *Łódź w latach 1956–1957*, red. J. Wróbel, L. Próchniak, Łódź 2006; *Opozycja i opór społeczny w Łodzi 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003; L. Olejnik, *Podziemne struktury NSZZ „Solidarność” w regionie Ziemia Łódzka w latach 1981–1989* [w:] *Solidarność podziemna*, red. A. Friszke, Warszawa 2006, s. 353–404; L. Próchniak, *Ziemia łódzka i sieradzka* [w:] *Stan wojenny w Polsce 1981–1983*, red. A. Dudek, Warszawa 2003, s. 679–760; *idem, Mieszkańcy Łodzi wobec wprowadzenia stanu wojennego*, „Tygiel Kultury” 2001, nr 10–12 (70–72), s. 5–16.

2 S. Dziecielska-Machnikowska, G. Matuszak, *Łódź między grudniem a lutym 1971 r.*, „Rocznik Łódzki” 1983, t. 33, s. 227–260. Tekst, zamieszczony w „Roczniku Łódzkim”, jak piszą sami autorzy, został przygotowany w styczniu 1982 r. dla powołanej na IX Nadzwyczajnym Zjeździe Komisji Komitetu Centralnego PZPR ds.

jedynym badaczem, który podjął studia nad łódzkim strajkiem w lutym 1971 r. jest Krzysztof Lesiakowski³. Warto zatem, w oparciu o artykuły wspomnianych autorów oraz przechowywane w zasobie łódzkiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej i Archiwum Państwowego w Łodzi materiały archiwalne Komendy Miejskiej Milicji Obywatelskiej w Łodzi i Komitetu Łódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, przypomnieć krótko genezę i przebieg tego wydarzenia.

Schyłek lat sześćdziesiątych przyniósł stagnację w gospodarce PRL. W grudniu 1970 r. zakończono realizację kolejnego planu pięcioletniego, którego wskaźniki ekonomiczne były niższe niż w poprzedniej pięciolatce, a mimo to nie wszystkie udało się osiągnąć. Słabości systemu gospodarczego PRL ujawniły się zwłaszcza w ostatnich dwóch latach realizacji planu. Sytuacja Władysława Gomułki i kierowanej przez niego PZPR była dość szczególna. Z trudem załagodzone walki frakcyjne w partii, fatalny stan rynku, niezadowolenie robotników i niezaspokojone aspiracje konsumpcyjne tworzyły w ostatnim miesiącu 1970 r. mieszaną wybuchową, zdolną rozsadzić pozornie stabilną gomułkowską maszynę partyjno-państwową. W dniu 12 grudnia Rada Ministrów podjęła decyzję o regulacji cen, która miała polegać na obniżce cen mydła, radiodiodników, pralek, lodówek i niektórych innych artykułów przemysłowych oraz podwyżce cen 45 grup artykułów, głównie spożywczych. Wysokie w rzeczywistości podwyżki, powodujące obniżenie stopy życiowej, władze przedstawiały społeczeństwu jako niewinną regulację cenową⁴. Na domiar złego zamierzano je wprowadzić jednorazowo, w tygodniu poprzedzającym święta Bożego Narodzenia.

W dniu 14 grudnia rozpoczął się strajk w Stoczni Gdańskiej, który następnego dnia rozszerzył się także na Stocznę Gdyńską, Port Północny i Stocznę Remontową w Gdańsku. Robotnicy powołali Międzyzakładowy Komitet Strajkowy. Na ulicach Trójmiasta strajkujący sformowali wielotysięczne demonstracje. Rozpoczęły się walki z oddziałami Milicji Obywatelskiej, podpalono Komitet Wojewódzki PZPR. W dniu 17 grudnia oddziały MO i Wojska Polskiego otworzyły ogień do robotników udających się do pracy w gdyńskiej Stoczni im. Komuny Paryskiej, na skutek czego zginęło lub zostało rannych setki osób. Strajki nie ograniczyły się tylko do terenu Gdańska – 16 grudnia rozpoczęły się w Elblągu i Słupsku, 17 grudnia w Szczecinie. Po spacyfikowaniu buntu w Trójmieście, centrum protestu przeniosło się do Szczecina, gdzie także utworzono Międzyzakładowy Komitet Strajkowy. W dniu 22 grudnia podpisano tu porozumienie, w którym robotnikom gwarantowano m.in. wycofanie podwyżek, podniesienie płac, nierepresjonowanie uczestników strajków i ukaranie winnych spowodowania ofiar. Bilans grudniowych represji był tragiczny. Według oficjalnych danych, w trakcie pacyfikacji protestów na Wybrzeżu zginęło 45 osób, 1164 zostały

Wyjaśnienia Kryzysów. W pisany na zlecenie partii opracowaniu zostały wykorzystane jedynie materiały zgromadzone w Archiwum KŁ PZPR oraz informacje zamieszczone w prasie łódzkiej, głównie w „Głosie Robotniczym”; J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2000, s. 357–362. Wydarzeniom grudnia 1970 r. poświęcono również odrębne wydawnictwo źródłowe: *Grudzień 1970 w dokumentach MSW*, oprac. J. Eisler, Warszawa 2000.

³ K. Lesiakowski, *Strajk robotników łódzkich w lutym 1971 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2001, t. 1, s. 133–142; *idem*, *Służba Bezpieczeństwa wobec środowisk robotniczych Łodzi w grudniu 1970 i lutym 1971* [w:] *Dla władzy, obok władzy, przeciw władzy. Postawy robotników wielkich ośrodków przemysłowych w PRL*, red. J. Neja, Warszawa 2005, s. 88–106.

⁴ A. Albert [W. Roszkowski], *Najnowsza historia Polski 1918–1990*, Londyn 1991, s. 907, 913.

ranne, aresztowania objęły 2989 osób⁵. W konsekwencji strajku dokonano gruntownej wymiany kadr kierowniczych w administracji partyjnej i państwowej. Na zwołanym 20 grudnia 1971 r., w trybie nadzwyczajnym, VII Plenum KC funkcję I sekretarza PZPR objął Edward Gierek. Z funkcji członków Biura Politycznego odwołano Gomułkę i jego czterech najbliższych współpracowników: Zenona Kliszkę, Mariana Spychalskiego, Bolesława Jaszcuka, Ryszarda Strzeleckiego, a na ich miejsce powołano Piotra Jaroszewicza, Mieczysława Moczara, Jana Szydłaka, Edwarda Babiucha oraz Stefana Olszowskiego⁶. W dniu 23 grudnia Sejm zatwierdził usunięcie z funkcji przewodniczącego Rady Państwa Mariana Spychalskiego, a z funkcji premiera Józefa Cyrankiewicza. Na stanowisko premiera powołano Jaroszewicza, na przewodniczącego Rady Państwa – Cyrankiewicza.

Przerwanie strajków i demonstracji pod koniec grudnia 1970 r. nie oznaczało, że nastąpiło uspokojenie nastrojów. Władze nie cofnęły podwyżek cen, nie poprawiły warunków bytowych robotników, cenzurowały również informacje na temat liczby ofiar grudniowej masakry na Wybrzeżu. Ponowne strajki w stocznich Trójmiasta i Szczecina rozpoczęły się w drugiej połowie stycznia 1971 r. Stoczniovcy domagali się m.in. cofnięcia podwyżek, demokratycznych wyborów do władz partyjnych i związkowych, gwarancji bezpieczeństwa dla strajkujących i sprostowania fałszywej informacji o rzekomych zobowiązaniach produkcyjnych podjętych w Stoczni Szczecińskiej. Ponadto zażądano przybycia kierownictwa PZPR z Gierkiem i Jaroszewiczem w celu przeprowadzenia rozmów z komitetem strajkowym. Tym razem władze ustąpiły. W dniu 24 stycznia do Stoczni Szczecińskiej przybyli: Edward Gierek, Piotr Jaroszewicz, Franciszek Szlachcic, gen. Wojciech Jaruzelski i Kazimierz Barcikowski. Następnego dnia w wielogodzinnym spotkaniu ze strajkującymi stoczniovcami w Gdańsku wzięli udział Gierek i Jaroszewicz. Strajki zakończono, robotnicy usłyszeli prośby o zaufanie i pomoc oraz obietnice poprawy sytuacji, ale I sekretarz KC i premier nie obiecali cofnięcia wprowadzonej przez ekipę Gomułki podwyżki.

W tym samym czasie w Łodzi utrzymywał się stan niepokoju. Wynikał on ze złożonej sytuacji społeczno-ekonomicznej miasta. W 1970 r. mieszkało tu 755 tys. osób, w tym 350 tys. mężczyzn i 405 tys. kobiet. W gospodarce uspołecznionej pracowało 413 tys. osób, z tego 204 tys. stanowiły kobiety. Stopień aktywizacji zawodowej kobiet wynosił w Łodzi 87 proc. i był najwyższy w kraju. W krajobrazie przemysłowym tego drugiego co do wielkości miasta w Polsce wciąż dominował przemysł lekki, choć w dekadzie lat sześćdziesiątych rozbudowano przemysł maszynowy, elektrotechniczny i chemiczny. W 1969 r. liczba osób zatrudnionych w przemyśle lekkim wynosiła 133 tys. pracowników, w tym 89 tys. kobiet. To właśnie załogi zakładów bawełnianych, wełnianych, dziewiarskich, pończosznich i odzieżowych, działających w ramach 61 przedsiębiorstw produkcyjnych, 11 zjednoczeń, 2 instytutów naukowo-badawczych, 3 biur projektowych i 2 central handlu zagranicznego, stanowiły o charakterze miasta

⁵ Dane ze sprawozdania komisji powołanej przez Biuro Polityczne KC PZPR dla zbadania niektórych kwestii szczegółowych związanych z wydarzeniami grudniowymi 1970 r. W skład komisji wchodził: przewodniczący – Władysław Kruczek, członkowie: Edward Babiuch, Zenon Nowak, Stefan Misiaszek, Lucjan Czubński. *Tajne dokumenty Biura Politycznego. Grudzień 1970*, oprac. P. Domański, Londyn 1991, s. 445, 447, 462.

⁶ *Ibidem*, s. 120–122.

i nastrojach jego mieszkańców⁷. Stąd też pochodziło m.in. określenie Łodzi jako miasta włókniarzek.

Strajki robotników Gdańska, Gdyni, Szczecina i Elbląga nie wywołały w Łodzi protestów solidarnościowych. Jednak i tutaj sytuacja społeczno-ekonomiczna przeważającej części mieszkańców była skomplikowana. Robotnicy, w znacznej części zakładów włókienniczych, pracowali na przestarzałych i zużytych maszynach, w budynkach znajdujących się w stanie „śmierci technicznej” i bez odpowiedniego zaplecza socjalno-bytowego. Łódzcy włókniarze ponadto wykonywali pracę w uciążliwym hałasie, zapyleniu, wysokiej temperaturze⁸. Średnia płaca w przemyśle włókienniczym w 1969 r. wynosiła 1994 zł i była niższa od przeciętnej płacy krajowej o 448 zł. Niezadowolenie wywoływało także narastanie, na skutek decyzji Ministerstwa Przemysłu Lekkiego, różnic w wysokości wynagrodzeń w układzie branżowym i regionalnym. W efekcie tych zaniedbań i nieprzemyślanych działań przyrost płac w Łodzi był o około 50 proc. niższy niż w całym przemyśle lekkim, w rezultacie czego postępowała pauperyzacja łódzkich włókniarzy. Trudno się zatem dziwić, że jeszcze przed grudniem 1970 r. doszło tu do 25 przypadków zbiorowego przerwania pracy. Ogłoszenie decyzji o podwyżkach cen pogłębiło jedynie nastroje niepokoju w łódzkich fabrykach. Na wieść o tragedii rozgrywającej się na Wybrzeżu na murach pojawiły się napisy, a na ulicach i w zakładach ulotki o treści: „Gdańsk walczy”, „Polacy! Dają nam telewizory, jak nam się chce jeść. Ruszamy do walki”, „Precz z partią”, „Przypomnij sobie sklerotyku sk...byku, coś obiecał w październiku”⁹.

Komitet Łódzki PZPR oraz uzależnione od niego organy i instytucje państwowe – jak pisał Krzysztof Lesiakowski – zareagowały na zachodzące wydarzenia pełną mobilizacją. Od 12 grudnia wprowadzono dyżury kierownictwa partyjnego i administracji w zakładach pracy. Codziennie o godzinie 10.00 pierwsi sekretarze komitetów dzielnicowych, przewodniczący rad narodowych, komendant miejski MO i komendant garnizonu łódzkiego spotykali się w Komitecie Łódzkim w celu dokonania oceny sytuacji i ustalenia kierunków działań. Komitety dzielnicowe przygotowywały listy aktywu partyjnego do ewentualnego wykorzystania w zakładach pracy. Przy komendach dzielnicowych milicji uruchomiono dyżury zwartych oddziałów Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej. Opracowano teksty ulotek, które miały być rozpowszechnione w przypadku ewentualnego wystąpienia robotników łódzkich, o treści: „Ludzie pracy! Kobiety łódzkie! Młodzieży łódzka! Wzywamy Was! Zachowajcie spokój, rozważę i dyscyplinę. Każdy przejaw dezorganizacji życia godzi w nasze najżywotniejsze interesy. Tylko praca, ład i porządek mogą nam zapewnić przezwyciężenie powstałych trudności”¹⁰.

Przygotowano również szczegółowy plan działań w przypadku, jak to określano w dokumentach, zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Do spodziewanej pacyfikacji wrogich lokalnym władzom i partii nastrojów zmobilizowano znaczne siły milicji i wojska. Na dzień 17 grudnia 1970 r. w dyspozycji Komendy Miejskiej MO

⁷ K. Lesiakowski, *Służba Bezpieczeństwa wobec...*, s. 88.

⁸ Trzy lata po opisywanych wydarzeniach Andrzej Wajda kręcił w łódzkich fabrykach *Ziemię Obiecana*. Amerykańscy krytycy sądzili, że fabryki zbudowano specjalnie dla filmu. Pracowali w nich – jak pisał Tadeusz Sobolewski – „w podobnych warunkach autentyczni robotnicy przebrani w XIX-wieczne kostiumy”. T. Sobolewski, *Ziemia obiecana*, <http://serwisy.gazeta.pl/kolekcje/1,71357,3525553.html>, 20 IX 2007 r.

⁹ K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 134.

¹⁰ *Ibidem*.

znajdowało się prawie 4 tys. funkcjonariuszy. Do zabezpieczenia obiektów specjalnego znaczenia w mieście oddelegowano 170 funkcjonariuszy MO, 70 żołnierzy i 50 członków ORMO. Gmach KŁ i Komitetu Wojewódzkiego PZPR ochraniało 70 funkcjonariuszy MO, 70 żołnierzy i 50 ormowców. Bezpieczeństwo na ulicach Łodzi miało zapewnić 1400 funkcjonariuszy. W odwodzie komendanta miejskiego pozostawało ponadto 2400 milicjantów, w tym 1230 członków ORMO w zwartych oddziałach. Z kolei dowódca garnizonu Wojska Polskiego wydzielił 315 żołnierzy do ochrony obiektów oraz 745 oficerów i żołnierzy jako odwód własny. Od rana 18 grudnia 1970 r. postawiono w stan pełnej gotowości łódzki aparat PZPR. Równolegle MO aresztowała zapobiegawczo kilkaset osób. Przeprowadzono również – jak wynika z cytowanej przez K. Lesiakowskiego wypowiedzi komendanta miejskiego MO w Łodzi, płk. Leona Chruślińskiego, na posiedzeniu egzekutywy KŁ PZPR w dniu 5 marca 1971 r. – „roz-mowy prewencyjne” z osobami znanymi z opozycyjnej postawy. Od łódzkiego biskupa i proboszczów zażądano, aby nie odczytywali w kościołach listu pasterskiego Episkopatu Polski w sprawie „biologicznego” zagrożenia narodu¹¹. W dniu 18 grudnia na niecałą godzinę przerwały pracę dwa oddziały Łódzkiej Fabryki Maszyn Jedwabniczych „Majed”. Dzień później stu robotników Wydziału Mechanicznego Widzewskiej Fabryki Maszyn Włókienniczych uczciło chwilą ciszy ofiary wydarzeń na Wybrzeżu. W innych zakładach robotnicy domagali się z kolei zwolania tzw. masówek, podczas których stałaby omówiona aktualna sytuacja w kraju. Odnotowano też przypadki zdawania legitymacji partyjnych i związkowych¹².

Mimo napiętej sytuacji i niepokoju w zakładach pracy nie doszło w Łodzi w grudniu 1970 r. do wybuchu niezadowolenia społecznego na dużą skalę. Lokalne władze partyjne miały zatem złudne przekonanie, że najgorszy okres protestów już minął. W rzeczywistości sytuacja była zgoła odmienna. W styczniu 1971 r. w załogach łódzkich zakładów wzrastało rozgoryczenie. Jego odzwierciedleniem były m.in. pytania stawiane przez partyjnych działaczy z zakładów pracy i uczelni w trakcie spotkań z przedstawicielami KŁ. Przeważały wśród nich interpelacje dotyczące sytuacji gospodarczej Polski i ekonomicznego uzasadnienia podwyżek cen, ale pojawiły się również pytania o los uczestników grudniowej rewolty na Wybrzeżu oraz o rozliczenie odpowiedzialnych za doprowadzenie do tragicznej śmierci robotników¹³. W połowie stycznia niezadowolenie łódzkich robotników zaczęło przeradzać się w akcje protestacyjne o niewielkim zasięgu. W dniu 15 stycznia ok. 70 pracowników Zakładów Mięsnych przerwało pracę na kilka godzin. To samo uczyniło pięć dni później 65 pracowników Centralnej Wytwórni Odzieży w Łodzi¹⁴. Była to jednak dopiero zapowiedź nadciągającego potężnego strajku.

W dniu 10 lutego przed południem zastrajkowały Łódzkie Zakłady Obuwia i Wyróbów Gumowych „Stomil”, w których pracowało 4200 osób. Najbardziej spektakularny strajk wybuchł tego samego dnia w ZPB im. Juliana Marchlewskiego, zatrudniających

¹¹ *Ibidem*, s. 135. Tekst listu pasterskiego Episkopatu Polski: *Głos w obronie zagrożonego bytu Narodu 4 IX 1970* [w:] *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975, s. 623–628.

¹² K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 134.

¹³ *Ibidem*, s. 135. Zestawy pytań, które w dniach 12–13 I 1970 r. zgłosili robotnicy niektórych łódzkich zakładów w: S. Dziecielska-Machnikowska, G. Matuszak, *op. cit.*, s. 240–243.

¹⁴ K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 244–245.

ok. 9000 pracowników. Jako pierwsi przerwali pracę między pierwszą a drugą zmianą robotnicy z przędzalni odpadkowej. Powodem była pogłoska o obniżeniu styczniowych wynagrodzeń o 200–300 zł w stosunku do zarobków grudniowych. Niższe zarobki w styczniu, po grudniowej podwyżce cen żywności, mogły postawić wiele łódzkich rodzin w trudnej sytuacji materialnej. Decyzja dyrekcji o przyspieszeniu wypłaty z 15 na 12 lutego doprowadziła jedynie do dalszego zaostrzenia sytuacji w zakładzie. Pod wpływem informacji telewizyjnych o rzekomej podwyżce płac dla stoczniovców włóknieniarze zażądali podwyżki wynagrodzeń o 20 proc. Obok tego zgłosili postulaty stworzenia przejrzystego sposobu ustalania wysokości zarobków, sprawiedliwego wyliczania wynagrodzenia za urlop i uczciwego podziału premii eksportowej¹⁵. W ZPB im. Marchlewskiego rozpoczął się strajk, który rozszerzył się na znaczną część zakładów włókienniczych w Łodzi i w efekcie przyniósł robotnikom w całej Polsce odwołanie podwyżek cen.

Konflikt w jednym z największych w Łodzi zakładów przemysłowych, funkcjonującym w centrum byłego imperium przemysłowego Izraela Kalmanowicza Poznańskiego, podsycał nieprzemyślanymi działaniami Komitet Zakładowy PZPR, rada zakładowa i dyrekcja fabryki. Strajkujących robotników odizolowano bowiem od pracowników, którzy nie brali udziału w proteście. Ustalono jednocześnie nazwiska najaktywniejszych uczestników strajku (charakterystyki tych osób zachowały się w materiałach Służby Bezpieczeństwa). Dodatkowo nadzór techniczny uruchomił kilka maszyn, a I sekretarz Komitetu Zakładowego, a zarazem członek KC PZPR, Alojzy Dworniczak zagroził robotnikom wyciągnięciem konsekwencji służbowych i finansowych. W tej sytuacji strajkujący, w obawie o swoje bezpieczeństwo, nie zgodzili się na propozycję dyrekcji prowadzenia rozmów z grupą delegatów. Kuriozalne okazały się również pomysły administracji zakładowej i KZ, żeby rozmowy prowadzić indywidualnie z wyselekcjonowanymi osobami, na przykład mistrzami lub robotnikami będącymi członkami PZPR. Pierwszy dzień strajku zaostrzył tylko konflikt. W godzinach wieczornych i nocnych pojawiły się nowe postulaty załogi, spośród których najbardziej istotne to: powrót do starych cen, ukaranie odpowiedzialnych za wydarzenia grudniowe, obniżenie zarobków ministrom. Strajk w przędzalni odpadkowej ZPB im. Marchlewskiego trwał również następnego dnia, a biorący w nim udział robotnicy nie odstępowali od swoich żądań, a wręcz przeciwnie – dodawali nowe¹⁶.

I sekretarz KŁ PZPR, Józef Sychalski, przybył do ZPB im. Marchlewskiego dopiero wieczorem 11 lutego. Nie spotkał się jednak z załogą, ale z aktywistami partyjnymi. Niepowodzeniem zakończyły się także rozmowy w dniu 12 lutego z delegacją z Warszawy, w skład której wchodził: minister przemysłu lekkiego Tadeusz Kunicki, przewodniczący Centralnej Rady Związków Zawodowych Władysław Kruczek i wicepremier Jan Mitrega. Strajkujący wymusili na przedstawicielach władz centralnych spotkanie bezpośrednio z nimi. Okazało się jednak, że delegacja warszawska nie miała nic do zaproponowania. Jej członkowie poinformowali strajkujących o braku możliwości podwyżki płac i namawiali robotników do przystąpienia do pracy. Strajkujący odrzucili propozycję wyłonienia spośród siebie przedstawicieli upoważnionych do pro-

¹⁵ *Ibidem*, s. 136.

¹⁶ *Ibidem*, s. 136–137.

wadzenia negocjacji. Rozmowy zakończyły się fiaskiem i doprowadziły do rozszerzenia się strajku¹⁷.

Kolejne dwa dni, 12 i 13 lutego, okazały się przełomowe dla łódzkich strajków. Do protestu przyłączyły się, niebiorące dotychczas czynnego udziału w strajku, wydziały ZPB im. Marchlewskiego i sześć kolejnych zakładów bawełnianych. I tak w ZPB im. Obrońców Pokoju nie podjęło pracy 2500 robotników, w ZPB im. 1 Maja – ok. 1100, w ZPB im. Armii Ludowej ok. – 1000, w ZPB im. gen. Waltera – 130 osób, w ZPB im. Stanisława Kunickiego – 137, w ZPB im. Hanki Sawickiej – 550. Według danych partyjnych, 12 lutego strajkowało już w Łodzi ponad 12 tys. osób, z czego 80 proc. stanowiły kobiety¹⁸. Tak dużego strajku nie można już było zlikwidować obietnicami czy drobnymi ustępstwami dyrekcji zakładów. Koniecznością stawała się interwencja władz centralnych.

W centrum wydarzeń strajkowych pozostawały nadal zakłady im. Marchlewskiego. W dniu 13 lutego załoga tej fabryki przerwała rozmowy z administracją zakładową, zażądając przyjazdu I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka i podwyżki płac o 250 zł. Ponieważ żadnego z postulatów nie spełniono, robotnicy rozpoczęli okupację zakładu. Następnego dnia, w niedzielę, strajk okupacyjny trwał tylko w ZPB im. Marchlewskiego i im. Obrońców Pokoju. Załogi pozostałych fabryk rozeszły się do domu, zapowiadając kontynuację protestu w poniedziałek¹⁹.

W dniu 13 lutego odbyło się wspólne posiedzenie Biura Politycznego KC PZPR i prezydium rządu, w trakcie którego omówiono sytuację w Łodzi i podjęto decyzję w sprawie rozwiązania problemu strajków za pomocą środków politycznych i ekonomicznych, bez podejmowania jakichkolwiek kroków administracyjnych²⁰. Wbrew tym deklaracjom do Łodzi ściągnięto wzmocnienia dla wojska i milicji. Żołnierze 8 Pułku Wojsk Obrony Wewnętrznej obsadzili kluczowe obiekty w mieście. Do zapewnienia porządku na ulicach sprowadzono posiłki milicyjne z Piotrkowa Trybunalskiego, Kutna i ze Szkoły Ruchu Drogowego MO w Piasecznie²¹. Ekipa Gierka, pomna doświadczeń z grudnia 1970 r., obawiała się jednak siłowego zakończenia dużego strajku, w którym dominującą rolę odgrywały włókienki. Przez cały czas istniała realna groźba wybuchu strajku powszechnego, będącego zapowiedzią wielkiej fali strajków w Polsce i wstępem do wydarzeń – jak się wydaje – bez precedensu w historii bloku komunistycznego. W Warszawie zapadła więc decyzja, że do Łodzi wybierze się delegacja z premierem Piotrem Jaroszewiczem i członkami Biura Politycznego KC Janem Szydlakiem oraz Józefem Tejchmą. Delegacja przybyła 14 lutego i swój pobyt w Łodzi rozpoczęła od spotkania w Teatrze Wielkim z „łódzkim aktywem partyjnym i związkowym”, w którym uczestniczyło 1200 osób z 80 największych zakładów pracy²². Nazajutrz lokalny organ

¹⁷ *Ibidem*, s. 137.

¹⁸ *Ibidem*; S. Dziecielska-Machnikowska, G. Matuszak, *op. cit.*, s. 251.

¹⁹ K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 134; S. Dziecielska-Machnikowska, G. Matuszak, *op. cit.*, s. 251, 254.

²⁰ Jednocześnie rząd został upoważniony do zwiększenia funduszu płac dla pracowników przemysłu bawełnianego w granicach 200–220 mln zł w stosunku rocznym, z przeznaczeniem na wyrównanie spadku płac, który nastąpił w styczniu 1971 r. w porównaniu z grudniem 1970 r. Postanowiono również utworzyć do dyspozycji rządu rezerwę w wysokości ok. 500 mln zł na korekty płac w uzasadnionych przypadkach, w tym 200–300 mln zł dla resortu przemysłu lekkiego. *Tajne dokumenty...*, s. 203.

²¹ A. Dudek, T. Marszałkowski, *Walki uliczne w PRL 1956–1989*, Kraków 1999, s. 218.

²² J. Eisler, *op. cit.*, s. 360.

prasowy PZPR, „Głos Robotniczy”, poinformował o przybyciu do Łodzi przedstawicieli władz partyjnych, rządowych i związkowych w związku ze strajkiem „niektórych oddziałów” w siedmiu łódzkich zakładach, a samo spotkanie sprowadził do rzeczowej dyskusji „o żywotnych problemach ludzi pracy”²³. To enigmatyczne sformułowanie pozwala przypuszczać, że nie podjęto konkretnych rozmów o postulatach strajkujących włóknarzy.

Prawdziwy obraz sytuacji w Łodzi warszawska delegacja zobaczyła dopiero po przybyciu do dwóch największych strajkujących zakładów: ZPB im. Marchlewskiego i ZPB im. Obrońców Pokoju. W trakcie spotkania z pracownikami pierwszego z tych zakładów premier Jaroszewicz próbował przekonywać do przerwania strajku, apelował o zaufanie do nowego kierownictwa, gwarantował w imieniu rządu poprawę sytuacji włóknarzy, ale jednocześnie podkreślał, że nie jest możliwe spełnienie żądań podwyżek płac. Strajkujący reagowali na te zapewnienia niezadowolaniem. Zabierając głos po premierze, powtarzali postulaty podwyżki płac i niewyciągania konsekwencji wobec strajkujących oraz przedstawiali problemy związane m.in. ze złą organizacją pracy, brakiem części do maszyn i surowców dobrej jakości, przerostami etatów kierownictwa, niskim poziomem opieki lekarskiej, niewłaściwym stosunkiem administracji do włóknarzy i dysproporcjami płac między robotnikami i biurokracją fabryczną. Spotkanie zakończyło się potężnym zamieszaniem. Przemówienie Szydłaka przerwały gwałtowne krzyki, Jaroszewiczowi nie pozwolono zabrać głosu. Ostatecznie delegacja rządowa w pośpiechu opuściła przodujący w strajku zakład im. Marchlewskiego²⁴. Prezes Rady Ministrów – w relacji „Głosu Robotniczego” – „nie miał żalu, kiedy mu przerywano, nie uchylał się od odpowiedzi na żadne z pytań robotników”²⁵.

W nocy z 14 na 15 lutego premier Jaroszewicz wraz z pozostałymi członkami delegacji uczestniczył w kolejnych spotkaniach z robotnikami, w tkalni automatycznej i wykończalni ZPB im. Obrońców Pokoju. Również tam zostały powtórzone najważniejsze postulaty z pierwszego spotkania, a strajkujący dali upust swojemu rozgoryczeniu. Widząc determinację zgromadzonych włóknarzy oraz wyciągając wnioski ze spotkania w fabryce im. Marchlewskiego, członkowie warszawskiej delegacji przerzucili całą winę za złą sytuację przemysłu lekkiego na ekipę Władysława Gomułki. Padały zapewnienia o niewiedzy grupy Edwarda Gierka o uwarunkowaniach tej branży, zapowiedzi szybkiej poprawy warunków pracy i życia. Łódzcy włóknarze nie ulegli politycznej agitacji i nie zadowolili się obietnicami²⁶.

Po spotkaniach z premierem załogi łódzkich fabryk nie przerwały strajku. Wręcz przeciwnie, 15 lutego okazał się dniem, w którym strajk osiągnął punkt kulminacyjny. Przystąpiły do niego trzy kolejne zakłady przemysłu bawełnianego: im. Dzierżyńskiego, im. Harnama, im. Dubois oraz siedemnaście fabryk z innych branż. Wieczorem tego samego dnia w Łodzi strajkowały już 32 zakłady, w tym wszystkie z branży bawełnianej i wełnianej. Łącznie przerwało pracę 55 tys. robotników²⁷. W żadnym z zakładów nie

²³ „Głos Robotniczy”, 15 II 1971 r.

²⁴ K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 138–139.

²⁵ „Głos Robotniczy”, 18 II 1971 r.

²⁶ K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 139–140.

²⁷ *Ibidem*, s. 140 oraz T. Balbus, Ł. Kamiński, *Grudzień '70 poza Wybrzeżem w dokumentach władzy*, Wrocław 2000, s. 68.

doszło do utworzenia komitetu strajkowego. Włókniarze nie powołali także wspólnego, międzyzakładowego komitetu strajkowego. Załogi poszczególnych zakładów utrzymywały jedynie kontakt z ZPB im. Marchlewskiego, podkreślając tym samym jego znaczenie w łódzkim proteście. W lutym 1971 r. stał się on dla Łodzi odpowiednikiem Stoczni Gdańskiej w okresie strajków na Wybrzeżu w grudniu 1970 r. Z dokumentów SB wynika jasno, że pomimo braku formalnego przywództwa strajkowego, w trakcie trwania protestu wykształciła się grupa robotniczych liderów. Zatrzymywali oni maszyny, nakłaniali wahających się do przerywania pracy, formułowali postulaty i występowali na spotkaniach z władzami lokalnymi i centralnymi.

W dniu największego natężenia wystąpień strajkowych pojawiła się pogłoska o pomyśle władz komunistycznych stłumienia protestu poprzez wyłączenie ogrzewania. Reakcją robotników była zapowiedź wyjścia na ulicę i – za przykładem Gdańska – marszu na komitet partii. Ostatecznie strajkujący pozostali w fabrykach. Prawdopodobnie pod wpływem tych informacji wieczorem 15 lutego pod główną bramą ZPB im. Marchlewskiego przy ul. Ogrodowej zgromadziło się ok. 700–1000 osób, głównie młodych ludzi, którzy zaczęli zatrzymywać samochody i tramwaje przy ul. Zachodniej oraz blokować sąsiadujące z fabryką ulice. Nie uzyskali jednak wsparcia strajkujących. Milicja częściowo rozproszyła tłum, ale kilkaset osób ruszyło z ulicy Nowomiejskiej ulicą Piotrkowską w kierunku gmachu KŁ PZPR. Manifestanci zostali powstrzymani w rejonie skrzyżowania ulicy Zamenhofa i al. Kościuszki w wyniku akcji dwóch kompanii Zmоторyzowanych Odwodów Milicji Obywatelskiej. Starcia uliczne zakończyły się po północy 16 lutego, po kolejnej interwencji milicji w rejonie ulic Ogrodowej, Zachodniej i Nowomiejskiej, gdzie próbowano zorganizować nową demonstrację. W ich wyniku zatrzymano 30 osób²⁸.

W obawie przed eskalacją niezadowolenia władze komunistyczne zdecydowały się na ustępstwa. Po latach Piotr Jaroszewicz napisał, że podczas pobytu w Łodzi zrozumiał, iż włókniarzom trzeba podnieść płace albo szybko wycofać się z podwyżek cen z grudnia 1970 r. „Wróciłem do Warszawy z głębokim przekonaniem – wspominał premier – jak konieczna jest zmiana strategii gospodarczej”²⁹. Dla władz łatwiejszy był wybór drugiej opcji, gdyż podwyżka płac jednej grupy zawodowej mogła wywołać falę roszczeń płacowych innych. Na posiedzeniu Biura Politycznego i prezydium rządu w dniu 15 lutego 1971 r. członkowie wysłanej do Łodzi delegacji partyjno-rządowej przedstawili rezultat spotkań ze strajkującymi włóknarzami. W wyniku oceny sytuacji społeczno-politycznej w kraju zalecono Radzie Ministrów uchylenie uchwały z 13 grudnia 1971 r. w części dotyczącej cen detalicznych artykułów spożywczych. Biuro Polityczne i prezydium rządu upoważniły Piotra Jaroszewicza do poinformowania społeczeństwa o tej decyzji za pośrednictwem telewizji. Zredagowanie komunikatu do opublikowania w prasie zlecono natomiast Stefanowi Olszowskiemu i Eugeniuszowi Szyrowi³⁰. Już w czasie rozpędzania osób gromadzących się przed bramą ZPB im. Marchlewskiego, wieczorem 15 lutego, został nadany komunikat, że Rada Ministrów postanowiła obniżyć od dnia

²⁸ S. Dzięcielska-Machnikowska, G. Matuszak, *op. cit.*, s. 256 oraz A. Dudek, T. Marszałkowski, *op. cit.*, s. 18–219.

²⁹ P. Jaroszewicz, B. Roliński, *Przerywam milczenie... 1939–1989*, Warszawa 1991, s. 171.

³⁰ *Tajne dokumenty...*, s. 204. Wniosek o wycofanie się z podwyżek miał postawić premier Jaroszewicz; P. Jaroszewicz, B. Roliński, *op. cit.*, s. 171.

1 marca ceny artykułów żywnościowych do poziomu sprzed grudnia 1970 r. Delegacje strajkujących zakładów, które przybyły do fabryki im. Marchlewskiego po ogłoszeniu decyzji rządu, uznały, że cel protestu – obniżka cen i gwarancje bezpieczeństwa – został osiągnięty. Strajk w większości zakładów dobiegł końca. Jedynie robotnicy ZPB im. Obrońców Pokoju i ZPB im. Dzierżyńskiego podeszli nieufnie do deklaracji władz i nie chcieli odstąpić od zgłoszonych postulatów. Ostatecznie przystąpili do pracy dopiero rano 17 lutego³¹. Biorąc pod uwagę spełnienie przez władze głównego postulatu łódzkich włóknarzy, strajk zakończył się zwycięstwem. Dopiero ich protest, będący trzecią falą strajków od grudnia 1970 r., doprowadził do wycofania podwyżek cen.

Strajki łódzkie w lutym 1971 r. miały w zasadzie wymiar ekonomiczny, socjalny, nie aspirowały zaś do roli kolejnego buntu politycznego. Warto jednak pamiętać, że w państwie komunistycznym każdy odruch sprzeciwu, niezależnego myślenia i niepodporządkowania się ideologii partii stanowił gest polityczny i jako taki był przez władze bezwzględnie tępiący.

Tak jak grudniowy protest robotników na Wybrzeżu doprowadził do wymiany władz na szczeblu centralnym, tak lutowy strajk włóknarzy spowodował zmiany personalne w Komitecie Łódzkim PZPR i w administracji. W dniu 16 lutego 1971 r. na posiedzeniu egzekutywy KŁ PZPR odwołano ze stanowisk: I sekretarza – Józefa Spychalskiego, sekretarza propagandy – Jerzego Mokrasa, sekretarza ekonomicznego – Marian Kulińskiego. Do pełnienia powyższych funkcji powołano, oficjalnie tego samego dnia na posiedzeniu plenarnym KŁ, odpowiednio: Bolesława Koperskiego, Józefa Chabelskiego i Jerzego Lorensa. Do składu egzekutywy dodano również dwie łódzkie robotnice Mariannę Wieczorek i Józefę Żabolić³². Dwa miesiące później nastąpiła zmiana na stanowisku przewodniczącego Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi. Edwarda Kaźmierczaka zastąpił Jerzy Lorens.

Sytuacja na terenie aglomeracji łódzkiej nie wróciła jednak od razu do normy. W dniach 18–25 lutego trwały nadal strajki w zakładach spoza branży włókienniczej: Łódzkiej Wytwórni Wódek, Łódzkiej Wytwórni Papierosów, Pabianickiej Fabryce Papieru, Fabryce Maszyn Drogowych w Pabianicach. Krótkotrwałe przerwy w pracy na tle placowym wystąpiły jeszcze w marcu 1971 r. w kilku zakładach pracy, ale znacznie większe strajki w tym czasie wybuchły poza Łodzią: 4–5 marca w Żelowie, 8 marca w Bełchatowie, 16–17 marca w Ozorkowie³³.

Powrót do pracy w łódzkich fabrykach nie oznaczał spokoju dla najaktywniejszych uczestników protestu. Władze, zarówno w czasie trwania przerw w pracy, jak i po ich zakończeniu, dążyły do zidentyfikowania najaktywniejszych uczestników strajku. Do 5 marca – jak pisał Krzysztof Lesiakowski – ustalono personalia 26 osób z ZPB im. Marchlewskiego i 11 z ZPB im. Obrońców Pokoju, a następnie zaczęto wywierać na nich presję, aby zwolnili się z pracy³⁴. Robotnicy z „Marchlewskiego” po pokojowym, co warto podkreślić, zakończeniu strajku ufundowali chorągiew z napisem: „Dziękujemy Ci, Matko Najświętsza, za opiekę w dniach 10–15 II 1971 r.” Władzom nie udało

³¹ K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 141, J. Eisler, *op. cit.*, Warszawa 2000, s. 361.

³² APL KŁ PZPR, 473 Protokół posiedzenia Egzekutywy KŁ PZPR z dnia 16 II 1971 r., s. 89–90.

³³ K. Lesiakowski, *Strajk robotników...*, s. 141.

³⁴ *Ibidem*, s. 141–142.

się doprowadzić do usunięcia napisu z tej chorągwi oraz wyciągnięcia konsekwencji wobec osób, które go wyhaftowały. Chorągiew trafiła do położonego w pobliżu ZPB im. Marchlewskiego kościoła św. Józefa i dzięki temu zachowała się w nienaruszonym stanie³⁵.

O skali łódzkiego strajku i niepewności władz co do dalszego rozwoju sytuacji może świadczyć wielkość sił i środków zaangażowanych przez SB do przeciwdziałania protestowi włóknarzy. Ogółem od 10 do 17 lutego funkcjonariusze z wydziałów II, III, IV Komendy Miejskiej MO odbyli 343 spotkania z tajnymi współpracownikami oraz 961 spotkań z kontaktami operacyjnymi i służbowymi. Łącznie otrzymali od nich 983 informacje. W tym samym okresie SB zwerbowała sześciu nowych t.w., nawiązano kontakt z 26 byłymi t.w., pozyskano 113 k.o. i wiele k.s. Na podstawie zgromadzonych w okresie strajku materiałów przewidywano założenie w marcu 1971 r. 15–20 spraw operacyjnych³⁶. Oprócz osobowych źródeł informacji łódzka SB intensywnie wykorzystywała w swoich poczynaniach środki techniki operacyjnej. Wydział „T” dysponował w tym czasie osiemdziesięcioma punktami podsłuchu telefonicznego (PT) i piętnastoma miejskimi punktami podsłuchu pomieszczeń (PP). Wykorzystując je, przejął on i przekazał zainteresowanym jednostkom 134 komunikaty z podsłuchu telefonicznego, w tym 53 dotyczące sytuacji w strajkujących zakładach, oraz 35 komunikatów z pomieszczeń, z czego 12 odnosiło się bezpośrednio do strajków. Aktywnością w okresie trwania łódzkiego protestu wykazał się również Wydział „W”, którego pracownicy skontrolowali 44 146 dokumentów, w tym 374 sztuki korespondencji zagranicznej. Zatrzymali ponadto 35 oryginalnych przesyłek, zawierających 15 fałszywych informacji o sytuacji w Łodzi i 8 wierszowanych paszkwili. Poprzez obserwacje funkcjonariusze Wydziału „B” monitorowali z kolei sytuację w najważniejszych punktach miasta i wokół zakładów pracy³⁷.

Zaangażowanie organów bezpieczeństwa państwa w działania operacyjne nie było jedyną konsekwencją łódzkiego strajku. Doświadczenia zdobyte podczas strajków lutowych 1971 r. miały przede wszystkim ogromny wpływ na kierunki działalności SB wo-

³⁵ *Ibidem*, s. 142.

³⁶ AIPN Łd, pf 10/989, Polityczno-operacyjna ocena wydarzeń, jakie miały miejsce na terenie Łodzi w dniach 10–17 II 1971 r., 10 III 1971 r., k. 20. W Instrukcji o pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych, stanowiącej załącznik do Zarządzenia nr 006/70 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1 lutego 1970 r., jako osobowe źródła informacji (OZI) zostali wymienieni: tajni współpracownicy (TW, t.w.), kontakty operacyjne (KO, k.o.), kontakty służbowe (KS, k.s.) oraz konsultanci. Tajny współpracownik – to osoba celowo pozyskana do współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa i wykonująca zadania w zakresie zapobiegania, rozpoznawania i wykrywania wrogiej działalności. Współpraca tajnego współpracownika różniła się od współpracy z pozostałymi osobowymi źródłami informacji tym, że była prowadzona w sposób formalny i zazwyczaj opłacana. Kontakt operacyjny – to osoba, za pośrednictwem której Służba Bezpieczeństwa zapewniała sobie dopływ informacji w przypadkach i sytuacjach, gdy nie zachodziła potrzeba angażowania tajnych współpracowników. Często KO był wykorzystywany do sprawdzenia informacji otrzymanych z innych źródeł. Pozyskania KO dokonywano tylko w przypadku ważnej potrzeby operacyjnej. Kontakt służbowy – to przedstawiciel administracji państwowej i gospodarczej różnego szczebla lub osoba zajmująca stanowisko kierownicze w instytucji lub zakładzie pracy. Konsultant – to osoba pozyskana w celu zbadania niektórych problemów wylaniających się w toku pracy operacyjnej, których poznanie wymaga wiedzy fachowej, specjalnego przygotowania naukowego. W powyższej instrukcji wymieniono również następujące rodzaje spraw operacyjnych: sprawa operacyjnego sprawdzenia, sprawa operacyjnego rozpracowania, kwestionariusz ewidencyjny, sprawa obiektowa. Tekst zarządzenia i instrukcji: *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa (1945–1989)*, oprac. T. Ruzikowski, Warszawa 2004, s. 121–139.

³⁷ K. Lesiakowski, *Służba Bezpieczeństwa wobec...*, s. 105.

bec środowisk robotniczych w latach następnych. Wydarzenia te stały się przedmiotem kilku wewnętrznych ocen i analiz sporządzonych przez SB i PZPR³⁸. Na ich podstawie postanowiono wypracować takie metody pracy partyjnej i operacyjnej, które pozwoliłyby zapobiec w przyszłości podobnym wydarzeniom. Niewątpliwy był także ich wpływ na kierunki polityki gospodarczej realizowanej w Polsce w latach siedemdziesiątych.

W marcu 1971 r. została powołana rządowa Komisja do Spraw Opracowania Dalszego Rozwoju i Modernizacji m. Łodzi. W wyniku jej prac 29 listopada tego samego roku Rada Ministrów przyjęła specjalną uchwałę w sprawie Łodzi, w której podkreślono konieczność zapewnienia rozwoju przemysłu oraz poprawy warunków pracy i sytuacji socjalno-bytowej „załóg robotniczych i całej ludności miasta”³⁹. Na realizację inwestycji przemysłowych i komunalnych w Łodzi w latach 1971–1975 zaplanowano ponad 35,7 mld zł⁴⁰.

* * *

Na zamieszczone w niniejszej publikacji dokumenty składają się głównie wyselekcjonowane przez autorów materiały archiwalne KM MO w Łodzi, które zostały przekazane do łódzkiego Oddziału Instytutu Pamięi Narodowej w 2001 r. przez Delegaturę Urzędu Ochrony Państwa oraz Komendę Wojewódzką Policji w Łodzi. W celu uzupełnienia obrazu wydarzeń strajkowych w lutym 1971 r. dokonano kwerendy archiwalnej w zasobie IPN w Warszawie i w Archiwum Państwowym w Łodzi⁴¹, typując do edycji dokumenty z akt Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i byłego Komitetu Łódzkiego PZPR.

W wyniku analizy zawartości odnalezionych materiałów archiwalnych wybrano i opracowano 25 dokumentów, pochodzących z 9 jednostek archiwalnych. Są to:

- 8 meldunków o sytuacji politycznej na terenie Łodzi,
- 4 ankiety dotyczące przerw w pracy w łódzkich zakładach pracy,
- fragmenty dwóch informacji dziennych Departamentu III Ministerstwa Spraw Wewnętrznych,
- informacja dzienna Wydziału Organizacyjnego Komitetu Łódzkiego PZPR,
- analiza sytuacji politycznej na terenie Łodzi opracowana przez KŁ PZPR,
- wykaz strajkujących zakładów,
- zarządzenie Komendanta Miejskiego MO dotyczące powołania Sztabu Kryzysowego,
- plan przedsięwzięć wynikających z powołania Sztabu Kryzysowego,
- protokół posiedzenia Egzekutywy KŁ PZPR,
- ocena sytuacji polityczno-operacyjnej w łódzkich zakładach i wybranych środowiskach społeczno-zawodowych,

³⁸ AIPN Łd, pf 10/810, Zakres zadań Wydziału III w sytuacjach nadzwyczajnych, marzec 1971 r.; *ibidem*, Uwagi na temat podstawowych zasad działania SB w sytuacjach konfliktowych i przerw w pracy wynikające z materiałów na kursokonferencję oraz doświadczeń sytuacji lutowej w Łodzi, 19 IV 1971 r.; APL, KŁ PZPR, 476, Ocena wydarzeń strajkowych w miesiącu lutym 1971 r. w m. Łodzi, marzec 1971 r.

³⁹ R. Rosin, M. Bandurka, *Łódź 1423–1823–1973. Zarys dziejów i wybór dokumentów*, Łódź 1974, s. 180.

⁴⁰ S. Dzięcielska-Machnikowska, G. Matuszak, *op. cit.*, s. 261.

⁴¹ Kwerendą objęto akta następujących zespołów: KŁ PZPR, sygn. 140, 145, 180, 472, 555, 737, 858, 1048, 1064, 1216, 1314, 1337, 1381, 1415, 1987, 2920, 3064, 10551, 10578, 10602, 10662, 10674, 10695, 10706, 10726, 10741; Komitet Dzielnicowy PZPR Łódź-Widzew, sygn. 115, 117; Komitet Dzielnicowy PZPR Łódź-Górna, sygn. 40, 109, 180.

- ocena wydarzeń strajkowych opracowana przez Egzekutywę KŁ PZPR,
- zakres działań Wydziału III SB w sytuacjach nadzwyczajnych,
- analiza pracy z osobowymi źródłami informacji w okresie strajków na terenie Łodzi,
- kronika wydarzeń na terenie Łodzi podczas strajków w lutym 1971 r.

Wymienione dokumenty zostały wytworzone w okresie od 11 lutego do 16 kwietnia 1971 r.: 17 opatrzone datami dziennymi, 8 posiada natomiast jedynie datę miesięczną i roczną.

Zaprezentowane materiały ukazują nie tylko przebieg łódzkiego protestu, ale również zakres pracy, cele i metody działań operacyjnych Wydziału III SB KM MO w Łodzi podczas strajków. Ponadto można w nich odnaleźć próby określenia metod zapobiegania podobnym sytuacjom w przyszłości.

Prezentowane dokumenty zostały ułożone w kolejności chronologicznej, co ma na celu przedstawienie w możliwie najprostszej i przejrzystej formie przebiegu wydarzeń lutowych z uwzględnieniem reakcji ówczesnych władz. Z powyższego względu zaniechano dokonania podziału tych dokumentów według proveniencji na materiały organów bezpieczeństwa oraz archiwalia partyjne.

Odstępstwo od układu chronologicznego zastosowano wobec dwóch dokumentów: wykazu strajkujących zakładów (umieszczonego jako pierwszy w kolejności) oraz kroniki wydarzeń (zaszeregowanej jako ostatnia). Zestawienie strajkujących zakładów przemysłowych, przedstawione w formie tabeli, zawiera nazwy i adresy 40 zakładów oraz informacje o liczbie strajkujących i czasie trwania protestów. Dokument ukazuje w sposób syntetyczny skalę i rozmiary strajku łódzkich robotników. Z kolei w zamieszczonej na końcu publikacji kronice wydarzeń na terenie Łodzi opisano dzień po dniu, wykorzystując m.in. fragmenty meldunków operacyjnych, wydarzenia w zakładach pracy w całym mieście w dniach od 10 lutego do 23 lutego 1971 r. Szczegółowość kroniki powoduje, że staje się ona najbardziej pełnym i obszernym dokumentem niniejszej publikacji. Pomimo wielu mankamentów, w tym błędów językowych, stylistycznych i ortograficznych, kronika stanowi cenne źródło informacji o wydarzeniach lutowych, wiernie oddające ówczesne nastroje społeczne i zaskoczenie władz wywołane postawą robotników. Chaotyczne i niespójne momentami zapisy świadczą o pośpiechu w tworzeniu dokumentu oraz o niskim poziomie wykształcenia osób je sporządzających. Pozostałe dokumenty zamieszczone w publikacji – meldunki, ankiety i informacje z poszczególnych dni – siłą rzeczy fragmentarycznie opisują konkretne sytuacje w zakładach pracy i na ulicach miasta.

Dokonany przez autorów wybór dokumentów został podyktowany dwiema zasadniczymi przyczynami. Pierwsza z nich to możliwość ukazania historii strajku łódzkiego, jego wpływu na postawę władz komunistycznych i w efekcie na wycofanie się przez rząd z decyzji o grudniowych podwyżkach cen na artykuły żywnościowe. Drugi powód to sposobność przedstawienia różnorodności wytworzonych w tym okresie dokumentów pod względem formy oraz stylu i języka. Warto zwrócić uwagę, że większość z nich zawiera chaotyczne zapisy, pełna jest kolokwializmów, błędów językowych, stylistycznych, gramatycznych, a nawet ortograficznych. Wyselekcjonowane według przyjętych kryteriów materiały autorzy uznali za najbardziej interesujące i reprezentatywne dla całego odnalezionego zbioru, a w związku z tym zasługujące na opublikowanie w niniejszym wydawnictwie.

W edytowanych dokumentach zachowano – z nielicznymi wyjątkami – oryginalny styl, dokonując jednocześnie korekty często pojawiających się błędów gramatycznych, ortograficznych i interpunkcyjnych. Stylistyka została poprawiona wyłącznie w miejscach, w których okazało się to niezbędne dla prawidłowego zrozumienia tekstu, np. w sformułowaniu w jednej z ankiet: „podwyższenie pracowników przez dozór techniczny”. W stanie pierwotnym utrzymano zapisy odzwierciedlające żargon funkcjonariuszy SB, takie jak na przykład zwroty znajdujące się w kronice: „Portier Obrońców Pokoju – Cieplucha Waław jest na wartowni zdjęty”, „Przed Teatrem Wielkim jest głośnik, podaje, co się dzieje, kto przemawia i o czym mówi”, „Babki mówią między sobą, że jak nie dadzą podwyżki, to nie popuszczą i będą stały”. Sporo dokumentów charakteryzuje się suchym, urzędowym stylem, w którym dają się zauważyć zwroty i sformułowania znamionujące ówczesną epokę, np.: „na zakładzie”, „na odcinku” czy „organa MO”.

W nawiasach kwadratowych uzupełniono brakujące fragmenty tekstu i wyrazów, nieodzwonnie do prawidłowego zrozumienia jego sensu; w tychże nawiasach zostały również rozwinięte skróty znajdujące się w dokumentach (nie dotyczy to jedynie nazw, co do których sporządzono przypisy rzeczowe, ze wskazaniem wszelkich możliwych wariantów ich skrótów w tekście). Autorzy zrezygnowali z upubliczniania informacji dotyczących aktywnych uczestników protestów, takich jak: data i miejsce urodzenia, imiona rodziców, adres zamieszkania, a także szczegółowe informacje o życiu prywatnym i popełnionych wykroczeniach. Fakt pominięcia przez autorów fragmentów danego dokumentu został każdorazowo zaznaczony przypisem.

W większości przypadków zachowano oryginalną pisownię liczebników. Wszystkie wyróżnienia w publikowanym tekście – podkreślenia, wersaliki i spacje – zostały zaznaczone pismem pogrubionym.

Edytowane dokumenty opatrzone przypisami tekstowymi i rzeczowymi. Przypisy tekstowe, oznaczone kolejnymi literami alfabetu, dotyczą m.in. treści pieczęci, dat, liter nadbitych w tekście, wykreślenia wyrazów lub fragmentów tekstu, adnotacji i poprawek sporządzonych odręcznie, informacji o braku numeru dokumentu, o nieczytelności lub braku podpisu osoby sygnującej dokument.

Przypisy rzeczowe, oznaczone cyframi, zawierają dodatkowe informacje – o ile udało się je ustalić – o historii strajkujących zakładów, a także odnoszą się do funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa, przedstawicieli władz politycznych i innych osób publicznych oraz aktywnych uczestników strajków. Dane odnoszące się do historii strajkujących przedsiębiorstw pochodzą z materiałów archiwalnych znajdujących się w Archiwum Państwowym w Łodzi⁴², a także z dostępnej literatury przedmiotu⁴³.

⁴² Wykorzystano materiały archiwalne z zespołów: Centralny Zarząd Przemysłu Włókienniczego w Łodzi, sygn. 74–81, 143, 293, 1171, 2190, 2478–2481, 7441; Zjednoczenie Przemysłu Dzwiniarskiego i Pończosznego w Łodzi, sygn. 123–126, 2201–2208.

⁴³ K. Beyer, *Przemysł włókienniczy na ziemiach polskich od początku XIX w. do 1939 r. Zarys historyczno-ekonomiczny*, Łódź 1958; I. Ihnatowicz, *Przemysł łódzki w latach 1860–1900*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965; W. Puś, S. Pytlaś, *Dzieje Łódzkich Zakładów Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju „Uniontex” (d. Zjednoczonych Zakładów K. Scheiblera i L. Grohmana) w latach 1827–1977*, Warszawa–Łódź 1979; S. Pytlaś, *Historia burżuazji przemysłowej w Łodzi*, Łódź 1994; H. Wiśniewska-Bieniek, *Przemysł włókienniczy Łodzi w latach 1945–1946*, „Rocznik Łódzki” 1971, t. 15; *idem*, *Stan przemysłu włókienniczego w Łodzi i województwie łódzkim w 1945 r.*, „Rocznik Łódzki” 1965, t. 10; W. Kowalski, *Leksykon łódzkich fabryk*, Łódź 1999; *Włókniarze łódzcy. Monografia*, red. E. Rosset, Łódź 1966.

Do odtworzenia przebiegu służby funkcjonariuszy wykorzystane zostały akta osobowe i karty ewidencyjne z zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej. W przypisach nie uwzględniono funkcjonariuszy, co do których nie odnaleziono dokumentacji osobowej. Przypisy dotyczące działaczy partyjnych sporządzono na podstawie akt osobowych pracowników KŁ PZPR przechowywanych w Archiwum Państwowym w Łodzi. Informacje o pracownikach strajkujących zakładów zaczerpnięto z notatek służbowych sporządzonych na ich temat przez funkcjonariuszy SB. Nie opatrzono przypisami nazwisk osób, co do których szczegółowe informacje podane są w samym tekście danego dokumentu. Pozostałe przypisy rzeczowe dotyczą m.in.: organów i instytucji państwowych, a także skrótów i terminów niezbędnych do prawidłowego zrozumienia treści dokumentu.

Autorzy składają podziękowania za pomoc w realizacji publikacji Naczelnikowi Oddziałowego Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN w Łodzi – Pawłowi Perzynie, a także Ryszardowi Stasiakowi, Michałowi Kopczyńskiemu, Maciejowi Tomaszewskiemu, Krzysztofowi Kolasie oraz Sebastianowi Pilarowskiemu.

Ewa Mianowska, Krzysztof Tyłski

DOKUMENTY

[1971 luty], Łódź – Zestawienie zbiorcze strajkujących zakładów na terenie Łodzi w lutym 1971 r.

Wykaz strajkujących zakładów

Lp.	Nazwa zakładu	Ilość zatr[ud- nionych]	Adres	Data strajku	Data zakoń- [czenia] strajku
		strajk[u- jących]			
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	ZPB im. Marchlewskiego ¹	<u>8200</u> 8200	ul. Ogrodowa 17	10 II [19]71	15 II [19]71
2.	Łódzkie Zakł[ady] Obuwia i Wyrób[ów] Gumowych ²	<u>1648</u> 800	ul. Wólczańska 223	10 II [19]71	13 II [19]71
3.	ZPP im. Jurczaka Oddział „B” ³	<u>850</u> 400	ul. Targowa 28	11 II [19]71	13 II [19]71
4.	ZPB im. Kunickiego ⁴	<u>3800</u> 350	Al. Politechniki 5	12 II [19]71	13 II [19]71
5.	ZPB im. Obr[oi]ców Pokoju ⁵	<u>11910</u> 11910		10 II [19]71	17 II [19]71 godz[ina] 6.00

¹ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Juliana Marchlewskiego „Poltex”.** Poprzednikiem ww. zakładów była Spółka Akcyjna Wyróbów Bawełnianych, założona w 1872 r. przez m.in. Izraela Kalmana Poznańskiego. Dalej cytowane jako ZPB im. J. Marchlewskiego, Marchlewski, ZPB „Marchlewski”, ZPB im. Marchlewskiego, Zakł. Przem. Bawełn. im. J. Marchlewskiego itp.

² Zakłady powstały w 1961 r. z połączenia łódzkiej Fabryki Wyróbów Gumowych i Łódzkich Zakładów Obuwia Gumowego. Przedsiębiorstwo utworzono na bazie dawnych zakładów Schweikerta – Towarzystwo Akcyjne Wyróbów Wełnianych i Gumowych, powstałych w 1865 r. Dalej cytowane jako ŁZOiWG, ŁZO Gum, Gumówka itp.

³ **Zakłady Przemysłu Pończosznego im. płk. Wacława Jurczaka.** Poprzednikiem ww. zakładów była firma Wroby Wełniane i Półwełniane Juliusza Klata powstała w 1923 r. Dalej cytowane jako Jurczyka, Jurczaka, ZPP Jurczaka itp.

⁴ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Stanisława Kunickiego „Maltex”.** Powstały w latach 1947–1952 w wyniku przejęcia Zakładów Włókienniczych Karola Hoffrichera oraz Manufaktury Bawełnianej Gampe i Albrecht. Dalej cytowane jako ZPB im. Kunickiego, Kunicki itp.

⁵ Właściwie: **Łódzkie Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju „Uniontex”.** Poprzednikiem ww. zakładów były Zakłady Włókiennicze Karola Scheiblera powstałe w 1854 r., od 1919 r. Zjednoczone Zakłady Włókiennicze K. Scheiblera i Ludwika Grohmana. W 1945 r. przyjęły nazwę Zjednoczonych Zakładów Włókienniczych Scheiblera i Grohmana Sp. Akc. pod przymusowym zarząd państwowym. Na mocy ustawy o nacjonalizacji z 1946 r. zostały upaństwowione pod nazwą Państwowe Zakłady Przemysłu Bawełnianego nr 1 w Łodzi. Od 1962 r. nosiły nazwę ZPB im. Obrońców Pokoju. Dalej cytowane jako Obrońców Pokoju, Obr. Pokoju, ZPB im. Obrońców Pokoju, ZPB im. Obr. Pokoju, ŁZPB im. Obr. Pokoju, Łódzkie Zakł. Przem. Bawełnianego im. Obr. Pokoju itp.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
5.	– Oddz[iał] przędz[al- ni] średnioprzędnej – Oddz[iał] przędz[al- ni] cienkoprzędnej – Oddz[iał] Wykończalnia	<u>11910</u> 11910	ul. 8 Marca 25 „ 22/24 „ 5/7		
6.	ZPB im. Armii Lu- dowej ⁶ Oddz[iał] „B” ul. 3-go Maja 64/66	<u>4300</u> 4300	ul. Pabianicka 184	12 II [19]71	15 II [19]71
7.	WZPB im 1-go Maja ⁷	<u>4800</u> 4800	ul. Armii Czer- wonej 81/83	12 II [19]71	15 II [19]71
8.	ZPB im. H[anki] Sawickiej ⁸	<u>2200</u> 2200	ul. Niciarniana 2/6	12 II [19]71	13 II [19]71
9.	ZPP im. Buczka ⁹	<u>2700</u> 1200	ul. Sienkiewi- cza 82	15 II [19]71	16 II [19]71
10.	ZPB im. Dzierżyńskiego ¹⁰ Zakł[ad] „B” ul. Rzgowska ^a 26/28 Zakł[ad] „C” Wróblewskiego 6/8	<u>6200</u> 6200	ul. Piotrkow- ska 293/295	15 II [19]71	17 II [19]71

^a Litera R nadbita na innej literze.

⁶ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Armii Ludowej.** Powstały z przejęcia i komasacji m.in.: Zakładów Włókienniczych Adolfa Horaka S.A. mieszczących się przy ul. Pabianickiej 220/222, Fabryki Sukna Lebrechta Müllera S.A. przy ul. 3 Maja 36, Tkalni Mechanicznej Albrechta Zielke i Rudzkiej Przędzalni Bawełny S.A. przy ul. Piotrkowskiej 111. Dalej cytowane jako ZPB im. Armii Ludowej, ZPB im. A. Ludowej itp.

⁷ **Widzewskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. 1 Maja w Łodzi.** Poprzednikiem ww. zakładów była fabryka założona w 1877 r. przez Juliusza Kunitzera, przekształcona następnie w Towarzystwo Akcyjne Heinzel i Kunitzer, potem zaś na początku XX w. w Towarzystwo Akcyjne Widzewskiej Manufaktury Bawełnianej (WI-MA). W okresie II wojny światowej zakłady działały pod nazwą Zellgarn Aktiengesellschaft. Po wojnie przedsiębiorstwo pod nazwą Widzewskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego „1 Maja” działało od 1949 r. Ponadto zakład przejął Tkalnie Mechaniczne: Hugona Appelta, Maksa Schafnera, Oskara Schulza, Napoleona Jelonkiewicza, Samuela Serajskiego, K. Simka, Ferdynanda Paula, Karola Hencza, Georga Both i J. i Fr. Richterów. Dalej cytowane jako WZPB im. 1 Maja, WZPB im. 1-go Maja, 1-go Maja, ZPB im. 1-go Maja, Zakł. Przem. Bawełn. im. 1-go Maja.

⁸ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Hanki Sawickiej.** Zakład utworzony w wyniku przejęcia Towarzystwa Akcyjnego Łódzkiej Fabryki Nici powstałego w 1897 r. Od 1945 r. PZPB nr 16, a od 1949 ZPB im H. Sawickiej (od 1964 r. z dodatkiem „Ariadna”). Dalej cytowane jako ZPB im H. Sawickiej, ZPB im. Sawickiej, Hanka Sawicka itp.

⁹ **Zakłady Przemysłu Pończoszniczego im. Mariana Buczka.** Powstały z przejęcia m.in. następujących zakładów: Aleksander Gutman Fabryka WYROBÓW Bawełnianych przy ul. 28. Pułku Strzelców Kaniowskich 5/7, Schütz i Hampel przy ul. 6 Sierpnia 80, Fabryka WYROBÓW Włókienniczych, Firmy Schefer i Storzbecher oraz Firmy Scherer i Patzak. Dalej cytowane jako ZPP im. Buczka itp.

¹⁰ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Feliksa Dzierżyńskiego „Eskimo”.** Przed II wojną światową w tym miejscu funkcjonował zakład założony przez Johanna Christiana Rundziehera w 1828 r., następnie odkupiony przez Wilhelma Zacherta. Dalej cytowane jako ZPB im. Dzierżyńskiego itp.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
11.	ZPW im. Niedzielskiego ¹¹ Zakład „B” Zakład „C” Zakład „D” Zakład „E” Zakład „F”	<u>2300</u> 600	ul. Kopcińskiego 31d ul. Narutowicza 83 ul. Przędzalnia 20 ul. Kilińskiego 243 ul. Siedlecka 1 ul. Nowotki 106	15 II [19]71	16 II [19]71
12.	ZPW im. Reymonta ¹²	<u>2100</u> 1500	ul. Łąkowa 3/5	15 II [19]71	16 II [19]71
13.	Anilana ¹³	<u>3320</u> 300	ul Armii Czerwonej 83/89	15 II [19]71	16 II [19]71
14.	Łódz[kie] Z[akłady] Radiowe ¹⁴	<u>3000</u> 600	ul. Wróblewskiego 16/18	15 II [19]71	16 II [19]71
15.	Zakł[ady] Transf[ormatorów] i Apar[atury] Trakcyjnej „ELTA” ¹⁵	<u>2700</u> 400	ul. Aleksandrowska 67	15 II [19]71	15 II [19]71
16.	Zakł[ady] Mechaniczne im. Strzelczyka ¹⁶	3500 100	ul. Wólczańska 178	15 II [19]71	16 II [19]71

¹¹ **Zakłady Przemysłu Wełnianego im. J. Niedzielskiego „Textilpol”.** Powstały w wyniku przejęcia m.in: Fabryki WYROBÓW WEŁNIANYCH (potem Fabryki WYROBÓW TEKSTYLNICH i Chustek Wolfa Silbersteina), Przędzalni i Tkalni Bawełny Warszawskiego A. M. i Synowie, Farbiarni Zarobkowej Wełny, Bawełny i Przędzy Jakuba Rafała Meissnera, Farbiarni i Apertury Bawełny Jana Meissnera, Farbiarni i Wykończalni Otto Hässlera, oraz Fabryki Chustek i Tkanin Damskich Piaskowskiego Abrama Ajzyka. Dalej cytowane jako ZPW im. Niedzielskiego itp.

¹² **Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Władysława Reymonta.** Poprzednikiem ww. zakładów było Akcyjne Towarzystwo Przemysłowe Marcusa Kohna. Od 1945 r. PZPW nr 6. W 1951 r. nadano zakładom imię W. Reymonta, a w 1971 r. zmieniono nazwę zakładów na: Przędzalnia Czesankowa im. W. Reymonta „Primelan”. Dalej cytowane jako ZPW im. Reymonta itp.

¹³ **Zakłady Włókien Sztucznych „Anilana”.** Zakłady powstały w 1951 r. jako Łódzkie Zakłady Włókien Sztucznych. Składały się z Wytwórni Tworzyw Antykorozyjnych i Wytwórni Włókien Celulozowych oraz powstałej w 1947 r. Wytwórni Włókien Białkowych. W czerwcu 1963 r. w związku z wprowadzeniem do produkcji nowego włókna syntetycznego – anilany, zakłady przybrały nazwę Zakłady Włókien Sztucznych „Anilana”. Dalej cytowane jako Anilana, Łódzkie Zakł. Wł. Sztucznych Anilana, Zakł. Włókien Sztucznych Anilana.

¹⁴ **Łódzkie Zakłady Radiowe „Fonica”.** Zakłady powstały w 1945 r. jako wydzielony oddział warszawskiego Państwowego Zakładu Teletechnicznego. W 1948 r. przekształcone w samodzielne Zakłady Wytwórcze Aparatów Telefonicznych. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych przedsiębiorstwo należało do Zjednoczenia Przemysłu Elektronicznego „Unitra”.

¹⁵ **Fabryka Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej im. Bojowników PPR „Elta”.** Powstała z połączenia Zakładów Wytwórczych Transformatorów „M-3” i Fabryki Transformatorów Aparatury Trakcyjnej (założonej w 1958 r). Następnie włączono do niej jeszcze Zakłady Wytwórcze Prostowników Ręciowych i Urządzeń Elektrycznych „Katoda”. Dalej cytowana jako Elta, Zakł. Transf. i Apar. Trakc. Elta itp.

¹⁶ Właściwie: **Zakłady Metalowe im. Józefa Strzelczyka.** Poprzednikiem ww. zakładów była Fabryka Maszyn i Odlewnia Żeliwa Józefa Johna i Edwarda Berndta, założona w 1866 r. W 1946 r. po nacjonalizacji,

1.	2.	3.	4.	5.	6.
17.	ZPW im. Bardowskiego ¹⁷	<u>2000</u> 200	ul. Gdańska 80	15 II [19]71	16 II [19]71
18.	ZPW im. Gwardii Ludowej ¹⁸	<u>3600</u> 600	ul. Wróblewskiego 19	15 II [19]71	16 II [19]71
19.	ZPW im. Świerczewskiego ¹⁹	<u>1345</u> 1345	ul. Wólczańska 219	15 II [19]71	16 II [19]71
20.	Łódzkie Zakłady Prze[mysłu] Wełnianego ²⁰	<u>2600</u> 2600	ul. Rzgowska 17a	15 II [19]71	16 II [19]71
21.	ZPB im. Harnama ²¹	<u>4200</u> 4200	ul. Kilińskiego 2/4	15 II [19]71	16 II [19]71
22.	ZPDz „Olimpia” ²²	<u>2350</u> 800	ul. Piotrkowska 242/250	15 II [19]71	16 II [19]71
23.	Zakł[ad] Aparatury Elektrycznej „Elan” ²³	<u>1600</u> 60	ul. Gdańska 134	15 II [19]71	16 II [19]71

zakład otrzymuje imię J. Strzelczyka. W 1949 r. do zakładów włączono dawne zakłady Krusche i fabrykę J. Jersaka w Pabianicach. Dalej cytowane jako ZM im. Strzelczyka, Strzelczyk itp.

¹⁷ **Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Piotra Bardowskiego.** Powstały w 1947 r. jako Państwowy Zakład Przemysłu Wełnianego nr 38 z połączenia kilku mniejszych fabryk m.in.: Przędzalni Wełny Braci Auerbach, Fabryki Towarów Wełnianych i Półwełnianych Edwarda Kratscha, Fabryki Tkanin Bawełnianych Henryka Michela, Tkalni Zarobkowej Wyrobów Bawełnianych Izraela Henocha Najdgoldberga, Tkalni Wełny i Bawełny Szyi Rotberga, Fabryki Wyrobów Włókienniczych Hermana Torończyka. W 1949 r. nastąpiła zmiana nazwy na wyżej podaną. Dalej cytowane jako ZPW im. Bardowskiego itp.

¹⁸ **Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Gwardii Ludowej.** Dawna Spółka Akcyjna Generalna Kompania Przemysłu Przędzalniczego (Allart Leon i Rousseau) założona w 1877 r. Dalej cytowane jako ZPW im. Gwardii Ludowej, Zakł. Przem. Wełn. im. Gwardii Ludowej, ZPW Gwardii Ludowej itp.

¹⁹ **Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Karola Świerczewskiego.** Poprzednikiem ww. zakładów była Fabryka Paula Desurmont, Motte i Spółka, założona około 1890 r., znana również pod nazwą „Nowe Francuzi” Kompania i Spadkobiercy. Przed II wojną światową wydzierżawiona spółce „Union Textile S.A.” w Częstochowie. Po wojnie PZPW nr 5. Dalej cytowane jako ZPW im. Świerczewskiego itp.

²⁰ **Łódzkie Zakłady Przemysłu Wełnianego.** Przed II wojną światową Towarzystwo Akcyjne Manufaktury Sukiennej Leonhardt Völker Girbardt (założone w 1878 r.).

²¹ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Szymona Harnama „Rena-Kord”.** W 1863 r. powstały Zakłady Włókiennicze Roberta Biedermanna. Po II wojnie światowej przejęte pod zarząd państwowy jako Państwowe Zakłady Przemysłu Bawełnianego nr 8, w 1950 r. otrzymały imię Szymona Harnama. Przejęły następujące przedsiębiorstwa: Zakłady Włókiennicze Roberta Biedermanna S.A., Tkalnię i Przędzalnię Jakoba Lando, Fabrykę Wyrobów Bawełnianych Filipa Hoffmana oraz Przędzalnię Bawełny Bernstein i Rzachte. W 1964 r. do ZPB im. Szymona Harnama włączono ZPB im. I Dywizji Kościuszkowskiej, które po II wojnie światowej przejęły dawne zakłady: Spółkę Akcyjną Juliusza Kindermanna, Tkalnię Mechaniczną Braci Przygórkich oraz firm „Teodor Tietzen i Spółka Przemysł Bawełniany” i „Grzelik Krochmalnia i Snowalnia”. Dalej cytowane jako ZPB im. Harnama itp.

²² **Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „Olimpia”.** Przedsiębiorstwo powstało w 1863 r. pod nazwą Spółka Akcyjna Wyrobów Wełnianych i Bawełnianych Maurycy Silberstein; od 1948 r. nosiło nazwę Przedsiębiorstwo Państwowe Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego im. Ofiar 10 Września 1907 r. Nazwę „Olimpia” otrzymało w 1957 r.

²³ **Zakład Aparatury Elektrycznej „Elan”.** Przed II wojną światową w tym miejscu mieścił się Zakład Wyrobu Trykotaży Erwina Neumana, przejęty w latach 1945–1952 na własność państwa.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
24.	ZPW im. Wiosny Ludów ²⁴ – Oddział „G”	$\frac{2300}{600}$	ul. Zakątna 5/7	15 II [19]71	16 II [19]71
25.	ZPB im. Waltera ²⁵	$\frac{4100}{1200}$	[b]	15 II [19]71	16 II [19]71
26.	ZPDz im. Duracza ²⁶	$\frac{2200}{300}$	ul. Nowotki 65	15 II [19]71	16 II [19]71
27.	ZPJ im. Strzelczyka ²⁷	$\frac{2600}{70}$	ul. Strzelczyka 70	15 II [19]71	16 II [19]71
28.	Zakł[ad] Uszczelek i Wyrob[ów] Azbestowych ²⁸	$\frac{329}{200}$	ul. Sucha 10	15 II [19]71	16 II [19]71
29.	Wojskowe Zakłady Motoryzacyjne ²⁹	$\frac{250}{130}$	[b]	15 II [19]71	16 II [19]71
30.	ZPP im. „Lenta” ³⁰	$\frac{1110}{550}$	ul. Kilińskiego 226	15 II [19]71	16 II [19]71
31.	ZPW im. A[ndrzej]a Struga ³¹ – Oddział „D”	$\frac{2000}{300}$	ul. Karolewska 38	15 II [19]71	16 II [19]71

^b Brak wpisanego adresu.

²⁴ **Zakłady Przemysłu Welnianego im. „Wiosny Ludów”**. Zakłady powstały w latach 1946–1952 w wyniku przejęcia następujących firm: Kaszub Przedziałnia Weln. Zgrzebnej, Adolf Szmidt Apret Farbiarnia i Wykończalnia, Goldman i Natkiewicz Przedziałnia, Prieb Mechaniczna Pończoszarnia, Birencwajg Przedziałnia i Leon Szmulewicz Tkalnia. W zapisie w tabeli zaszła pomyłka, gdyż przy ul. Zakątnej 5/7 znajdował się Zakład B, Zakład G natomiast – przy ul. Kopernika 53a. Dalej cytowane jako Zakł. Przem. Weln. im. Wiosny Ludów itp.

²⁵ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. gen. Waltera**. Powstały w 1963 r. w wyniku komasacji 6 przedsiębiorstw. Dalej cytowane jako ZPB im. gen. Waltera, Walter itp.

²⁶ **Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego im. Teodora Feliksa Duracza „Delfa”**. Wcześniej w tym miejscu znajdowała się Drukarnia, Farbiarnia i Wykończalnia Tkanin „Jedwabna”, założona w 1907 r. (potem H. Schiff i S-ka); do 1920 r. „Setalana” Łódzka Fabryka Wyrobów Jedwabnych.

²⁷ **Zakład Przemysłu Jedwabniczego im. Józefa Strzelczyka**. Prawdopodobnie użyto potocznej nazwy firmy. Pod tym adresem natomiast znajdowały się Południowo-Łódzkie Zakłady Przemysłu Jedwabniczo-Galanteryjnego, wcześniej Zjednoczone Zakłady Przemysłu Jedwabniczo-Galanteryjnego. Zakłady powstały w wyniku połączenia i komasacji m.in.: Fabryki Tkanin Jedwabniczych A. Czamański oraz firm Kasches, Żarnowski i Lewin. Zakłady funkcjonowały do połowy lat siedemdziesiątych, kiedy to wraz z Północno-Łódzkimi Zakładami Przemysłu Jedwabniczo-Galanteryjnego zostały połączone w Zjednoczone Tkalnie Jedwabiu Brokat, następnie Zakłady Przemysłu Jedwabniczego Brokat.

²⁸ **Zakład Uszczelek i Wyrobów Azbestowych „Azbest”**. Poprzednikiem ww. zakładów była Fabryka Techniczno-Chemiczna Leona Nowińskiego, powstała w 1894 r. i przekształcona w 1935 r. w Spółkę Akcyjną Towarzystwa Fabryki Wyrobów Gumowych i Azbestowych „Leonowit”. Po II wojnie światowej fabrykę znacjonalizowano i nadano nazwę Fabryki Wyrobów Azbestowych „Azbest”. W 1968 r. następuje przekształcenie w Zakłady Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych „Polonit”. Sam zakład natomiast mieścił się w budynkach przedwojennej przedziałni Braci Wołkowicz. Dalej cytowane jako Zakłady Tkanin Azbestowych, Azbest itp.

²⁹ **Wojskowe Zakłady Motoryzacyjne Nr 2**. Strajkowały dwa oddziały: na Lublinku i przy ul. Składowej.

³⁰ **Zakłady Przemysłu Pasmanteryjnego „Lenta”**. Zakłady utworzone w 1969 r. na podstawie rozporządzenia Ministra Przemysłu Lekkiego. Zlokalizowane były na terenie byłej Manufaktury Bawełnianej F. Eisenbrauna S.A., działającej w latach 1864–1945. Dalej cytowane jako Zakł. Przem. Pasmanteryjnego „Lenta” itp.

³¹ **Zakłady Przemysłu Welnianego im. Andrzeja Struga**. Dawna Fabryka Kolder, Wyrobów Welnianych Pika Chaima i Majera, założona w 1896 r.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
32.	Fabryka Osprzętu Samochodowego ³²	<u>2097</u> 570	ul. Przybyszewskiego 99	15 II [19]71	16 II [19]71
33.	ZPB im. Dubois ³³	2844 1500	ul. Sienkiewicza 61	15 II [19]71	17 II [19]71
34.	Łódź[kie] Zakł[ady] Cukiernicze „Optima” ³⁴	<u>400</u> 50	ul. A[ndrzeja] Struga [d]	16 II [19]71	17 II [19]71
35.	Łódź[kie] Zakł[ady] Cewek Przędzalniczych ³⁵	<u>810</u> 300	ul. Pabianicka 119/131	16 II [19]71	16 II [19]71 godz[ina] 14.00
36.	Zakł[ady] Tkanin Technic[icznych] „Zarzew” ³⁶	<u>787</u> 34	Przybyszewskiego 92	16 II [19]71	17 II [19]71
37.	Zakł[ady] Przem[ysłu] Masz[yn] Włók[nienniczych] „Majed” ³⁷	<u>1793</u> 60	ul. Żeromskiego 96	15 II [19]71	17 II [19]71
38.	Zakł[ady] Aparat[ury] Elektr[ycznej] Ema- Elester ³⁸	<u>2030</u> 90	ul. Przędzalnia- na 71	16 II [19]71	17 II [19]71

^c W nazwie „Optima” litera t nadbita nad literą i, a litera i nad literą t.

^d Brak numeru ulicy.

³² **Fabryka Osprzętu Samochodowego „Polmo”**. Dawne zakłady A. Ossera. Dalej cytowane jako FOS, Fabryka Osprz. Samochodowego itp.

³³ **Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Stanisława Dubois**. Poprzednikiem ww. zakładów była znacjonalizowana po II wojnie światowej Włókiennicza Spółka Akcyjna „Ejtington i Spółka”, przekształcona w 1945 r. w Państwowe Zakłady Przemysłu Bawełnianego nr 4, które od 1950 r. przyjęły nazwę im. S. Dubois. Na terenie tych zakładów znajdowały się także m.in. dawne fabryki: Tkalnica WYROBÓW Jedwabnych, Wełnianych, Bawełnianych Basiewiczza Dawida-Chaima i Kagana Łajów (założona w 1917 r.), Przędzalnia i Czesalnia Wełny Czesankowej i Angielskiej Natana Koppela (założenia w 1878 r.). Dalej cytowane jako ZPB im. Dubois, Dubois itp.

³⁴ **Łódzkie Zakłady Cukiernicze „Optima”**. Dalej cytowane jako Łódzkie Zakł. Cukrów Optima, Optima itp.

³⁵ **Łódzkie Zakłady Cewek Przędzalniczych**. Zakłady powstały w 1945 r. na bazie przejętych przedsiębiorstw: Fabryki Szpilek Przędzalniczych „Cewka” L. Topfer, Fabryki Cewek nr 2 Kunstler, Fabryki Cewek nr 3 Laskowski i Fabryki Cewek nr 4. Dalej cytowane jako Łódzkie Zakł. Cewek Przędzalniczych itp.

³⁶ **Zakłady Tkanin Technicznych i Pasów „Zarzew”**. Poprzednikiem ww. zakładów była Fabryka Pasów i Tkanin Technicznych „Zarzew” Spółka Akcyjna Golberg, przejęta pod zarząd państwowy w 1945 r., i przekształcona w Państwowe Zakłady Tkanin Technicznych i Pasów nr 1 „Zarzew”.

³⁷ **Zakłady Przemysłu Maszyn Włókienniczych „Majed”**. Dawna Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Spółka Akcyjna Müller i Seidel, powstała w 1893 r.

³⁸ **Zakłady Aparatury Elektrycznej „Ema-Elester”**. W 1908 r. powstała Fabryka Aparatów Elektrycznych inż. Józefa Imassa. Fabryka ta produkowała aparaturę niskiego i wysokiego napięcia. W 1951 r. nastąpiło połączenie, zakładu „Imassa”, Łódzkich Zakładów Łączników Elektrycznych „Elton” i Łódzkich Zakładów Wytwórczych Urządzeń Elektrotechnicznych, w następstwie czego utworzone zostały Zakłady Aparatury Elektrycznej „Elester”. W późniejszym okresie przedsiębiorstwo rozwijało się dynamicznie i rozszerzało swój zakres działalności w ramach Zjednoczenia Przemysłu Elektromaszynowego pod nazwą „EMA-Elester”. Dalej cytowane jako Elester, Zakł. Apar. Elektr. Elester itp.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
39.	Łódz[ka] Wytw[órnia] Papierosów ³⁹	$\frac{447}{250}$	ul. Kopernika 62	17 II [19]71	17 II [19]71
40. [^e]	Łódz[kie] Zakł[ady] Spirytusowe ⁴⁰	$\frac{600}{200}$ 600	ul. Armii Czer- wonej 26	13 II [19]71 20 II [19]71	14 II [19]71 21 II [19]71

Ogółem zatrudni[onych]	– 107420
„ strajkowało	– 60469
Zakł[ady] branży bawełnianej	– 10
„ „ wełnianej	– 8
„ „ dziewiarskiej i pończoszn[iczej]	– 4
„ „ elektrotechn[icznej]	– 3
„ „ jedwabn[iczo]-pasmant[eryjnej]	– 2
„ przem[ysłu] maszynowego	– 4
„ innych branż	– 9
Razem:	40

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/808, k. 28–30, kopia, mps.

^e Pod liczbą 40 wpisana liczba 888.

³⁹ **Łódzka Wytwórnia Papierosów.** Dawniej Fabryka WYROBÓW WEŁNIANYCH Tkaniny Kortowe Kretschmer i Wehr, powstała w 1857 r. Po 1935 r. powstał tam Państwowy Monopol Tytoniowy.

⁴⁰ Właściwie: **Łódzkie Zakłady Przemysłu Spirytusowego.** Zakłady powstały w 1902 r. jako rozlewnia wódek czystych i spirytusu butelkowego. W latach 1919–1926 rozlewnia ta znajdowała się pod zarządem Monopolu Tytoniowego, by od 1926 r. w ramach Państwowego Monopolu Spirytusowego ponownie uruchomić produkcję wódki. W latach 1927–1938 zakład funkcjonował pod nazwą Państwowej Wytwórni Wódek nr 14. Dalej cytowane jako Monopol Spirytusowy.

1971 luty 11, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w dniu 11 lutego 1971 r.

Łódź, dnia 11 II 1971 r.

Tajne

Egz[emplarz] Nr 2^a

Meldunek

dot[yczący] sytuacji na terenie Łodzi

W nawiązaniu do poprzednich meldunków ^bkierowanych do Dep[artamentu] III^b o aktualnej sytuacji w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. J. Marchlewskiego.

Załoga Przędzalni Odpadkowej w Zakładach nadal nie podjęła pracy. Na oddziale tym przebywa cały stan zmiany pierwszej oraz część osób ze zmian drugiej i trzeciej – ogółem ok[oło] 300 osób. Robotnicy podtrzymują w dalszym ciągu swe żądania 20 proc. podwyżki uposażeń oraz załatwienia szeregu spraw natury socjalno-bytowej. Do strajkujących przychodzą ludzie z innych oddziałów zakładu, którzy przenoszą następnie informacje o sytuacji panującej w Przędzalni Odpadkowej – do robotników na poszczególnych oddziałach. Wszyscy pracownicy ZPB im. Marchlewskiego zorientowani są w sytuacji. Zaobserwowano dyskusje w kilku osobowych grupkach robotników z różnych wydziałów, które prowadzone są na^c dziedzińcu zakładu. Wśród strajkujących wyrażane jest zdanie, że „skoro stocznioowcy otrzymali podwyżkę to i oni również ją dostaną”. Próby nawiązania dialogu z robotnikami przez przedstawicieli Dyrekcji i aktywu zakładowego kwitowane są gwizdami. O godz[inie] 13.30 nastąpi na strajkującym oddziale spotkanie się zmian, co może zaostrzyć panującą atmosferę. Dyrekcja zakładów stoi na stanowisku uwzględnienia jedynie niektórych z żądań natury socjalnej. O rozwoju sytuacji w ZPB im. Marchlewskiego informowaliśmy Dyrektora Departamentu III MSW, w meldunkach przesłanych w godzinach nocnych.

W Łódzkich Zakładach Obuwia i Wyrobów Gumowych, gdzie w dniu wczorajszym wystąpiły nastroje niezadowolenia (o czym informowaliśmy również w meldunku w godzinach nocnych) – w dniu dzisiejszym została wznowiona praca na Oddziale Konfekcji. Została natomiast przerwana praca przez około 100 osób z pierwszej zmiany na Oddziale Ciągów i Oddziale Pras. Przerwa rozpoczęła się od tego, że 5 kobiet wkrótce po przyjeździe do pracy ok[oło] godz[iny] 8.00 udało się do dyrekcji z żądaniem podwyżki płac o około 300–400 zł miesięcznie. Na skutek opuszczenia stanowisk pracy przez wspomniane kobiety nastąpiła przerwa w produkcji dwu całych wymienionych oddziałów, która [^d] ^etrwała do godz[iny] 13.00^e.

^a Numer wpisany odręcznie.

^{b-b} Fragment tekstu wpisany odręcznie.

^c Wyraz na nadpisany maszynowo nad linijką tekstu.

^d Część tekstu wykreślona odręcznie. W oryginale utrzymuje się do chwili obecnej.

^{e-e} Fragment tekstu dopisany odręcznie.

W dniu 9 lutego br. grupa około 100 pracowników Tkalni „C” w Łódzkich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju zwróciła się do kierownika zakładu z postulatem, aby nie potrącano tkaczom wynagrodzenia za błędy stwierdzone w tkaninach zaliczonych do I gatunku. W odpowiedzi kierownictwo zakładu wyjaśniło, że sprawa ta może być rozwiązana tylko przez Zjednoczenie Przemysłu Bawełnianego, bowiem tego rodzaju potrącenia obowiązują w całym przemyśle bawełnianym.

W wymienionej tkalni w powyższych zakładach dnia 10 lutego br. odbyło się zebranie mistrzów wszystkich [^f] trzech zmian. Zebranie było wtórnym odbiciem postulatów załogi w kwestii:

1. wyrównania płac przy nowym asortymencie;
2. niepotrącania premii za błędy w tkaninach mieszczące się w granicach normy (przy pierwszym gat[unku] tkaniny cztery błędy na jeden m[etr] b[iejący]) i nie wynikające z winy tkaczy.

Dyrekcja Zakładu zobowiązała się obniżyć kary za ilość błędów i wypłacić wyrównanie za miesiąc styczeń. W dniu dzisiejszym praca w zakładzie przebiega bez zakłóceń.

Nastroje niezadowolenia wystąpiły dnia 9 lutego br. wśród pracowników Farbiarni Surowca Zakładu „C” w Zakładach Przemysłu Wełnianego im. Wiosny Ludów, w związku z wysokością otrzymanych przez pracowników zarobków za miesiąc styczeń. Trzyosobowa grupa robotników (Adam Przybyszewski, Edward Kazimierski i Józef Bagrowski), pociągając za sobą pracowników pierwszej i drugiej zmiany w liczbie 20 osób, przybyła do kierownika zakładu i przedstawicieli miejscowej organizacji partyjnej, domagając się podwyżki płac. Żądania swoje pracownicy motywowali tym, że ich zarobki „są za niskie w stosunku do nowych cen na artykuły żywnościowe”. Po wysłuchaniu wyjaśnień ze strony kierownictwa wszyscy pracownicy za wyjątkiem ob[ywatela] A. Przybyszewskiego nie zgłaszali dalszych zastrzeżeń, co do wysokości zarobków^g. A. Przybyszewski zapowiedział natomiast, że jeśli nie dostanie zarobku odpowiadającego przepracowanym godzinom^h, będzie się odwoływał do „instancji wyższych”. Po spotkaniu, które trwało do godz[iny] 14.30, skład pracowników drugiej zmiany przystąpił do pracy. O przedstawionych wyżej faktach informowaliśmy łódzką instancję partyjną.

W kontrolowanych przez nas środowiskach i grupach osób oraz wśród figurantów spraw operacyjnych w dalszym ciągu prowadzone są dyskusje na temat aktualnej sytuacji w kraju po VIII Plenum. Ważniejszych z operacyjnego punktu widzenia informacji nie uzyskaliśmy.

kpt. R[yszard] Przybyszⁱ

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/769, k. 233–234, kopia, mps.

^f Fragment tekstu wykreślony przez nadbicie znaku x.

^g Litera ó i w nadbite na innych literach.

^h Litera o nadbita na literze ą.

ⁱ Poniżej odręczny nieczytelny podpis. **Przybysz Ryszard**, s. Mariana, ur. 22 II 1932 r. w Łodzi. Od lipca 1952 r. młodszy referent Sekcji 5a Wydziału IV WUBP w Łodzi; od marca 1953 r. referent Sekcji 3 Wydziału IV WUBP w Łodzi; od sierpnia 1954 r. starszy referent Sekcji I Inspektoratu Wiejskiego WUBP w Łodzi; od kwietnia 1955 r. starszy referent Sekcji 3 Wydziału IV WU ds. BP w Łodzi; od marca 1956 r. starszy referent Sekcji 6, a następnie od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 6 Wydziału IV WU ds. BP w Łodzi; od stycznia 1957 r. oficer operacyjny, od kwietnia tego roku starszy oficer operacyjny Wydziału III ds. Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi; od grudnia 1966 r. kierownik Grupy w Wydziale III KM MO w Łodzi; od sierpnia 1970 r. zastępca naczelnika Wydziału III KM MO w Łodzi; od lipca 1980 r. naczelnik Wydziału „B” KW MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 31 III 1990 r. AIPN Łd, 0100/382, Teczka osobowa funkcjonariusza Ryszarda Przybysza.

1971 luty 12, Łódź – Zarządzenie Komendanta Miejskiego Milicji Obywatelskiej w Łodzi dotyczące powołania Sztabu kryzysowego oraz organizacji pracy jednostek SB, MO i ZOMO.

**Komenda Miejska
Milicji Obywatelskiej w Łodzi**
Ldz. A – 005/71

Łódź, dnia 12 lutego 1971 roku
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz[emplarz] Nr^a

Zarządzenie Nr 003/71
Komendanta Miejskiego MO w Łodzi

W celu zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego w mieście oraz koordynacji działań jednostek ogni w Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa zarządzam:

1. Z dniem 13 lutego 1971 godz[ina] 6.00 powołuję w Komendzie Miejskiej Milicji Obywatelskiej w Łodzi – Sztab w składzie:

Kierownik Sztabu – płk Kazimierz **Skwara**¹ Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego ds. MO

Z[astęp]ca Kierownika Sztabu – płk Henryk **Tomaszewski**² Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego MO ds. SB

Członkowie – ppłk Zenon **Kielbik**³ Naczelnik Wydziału III

^a Brak numeru dokumentu.

¹ **Skwara Kazimierz**, s. Stanisława, ur. 4 VI 1922 r. w Zagórz. Służbę w MO rozpoczął w marcu 1946 r. jako starszy referent w KW MO w Rzeszowie; od kwietnia 1949 r. mianowany Szefem Wydziału Służby Zewnętrznej KW MO w Rzeszowie; od sierpnia 1950 r. naczelnik Wydziału II KW MO w Rzeszowie; od kwietnia 1951 r. naczelnik Wydziału II w KW MO w Białymstoku; od sierpnia 1952 r. mianowany zastępcą naczelnika Wydziału I Oddziału II KG MO w Warszawie; od stycznia 1953 r. naczelnik Wydziału I Oddziału II KG MO w Warszawie; od lipca 1954 r. Komendant Dzielnicowy MO Warszawa-Śródmieście; od maja 1955 r. przeniesiony i mianowany na stanowisko Zastępcy Komendanta Wojewódzkiego MO w Łodzi; od maja 1967 r. zastępcą Komendanta Miejskiego MO ds. Służby Milicji KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 31 XI 1971 r. AIPN Łd, 213/1, poz. 2253, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Kazimierza Skwary.

² **Tomaszewski Henryk**, s. Kazimierza, ur. 22 VI 1929 r. w Jarusinie. Od stycznia 1949 r. młodszy referent PUBP w Lubaniu; od grudnia 1949 r. młodszy referent Sekcji 6 Wydziału V WUBP we Wrocławiu; od marca 1950 r. referent Referatu V PUBP w Złotoryi; od sierpnia 1951 r. starszy referent Placówki Referatu Ochrony Wytwórni Filmów Dokumentalnych Wydziału V WUBP w Łodzi; od maja 1952 r. kierownik Sekcji 6 Wydziału V WUBP w Łodzi; od kwietnia 1953 r. kierownik Sekcji 5 Wydziału V WUBP w Łodzi; od sierpnia 1954 r. kierownik Sekcji 6 Wydziału III WU ds. BP w Łodzi. Od kwietnia 1955 r. zastępcą kierownika PU ds. BP w Radomsku; od kwietnia 1956 r. kierownik Delegatury ds. SB w Pajęcznie. Od stycznia 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III ds. SB KM MO w Łodzi; od marca 1959 r. kierownik Grupy Wydziału III; od maja 1961 r. zastępcą naczelnika Wydziału III; od lipca 1962 r. naczelnik Wydziału IV KM MO w Łodzi; od kwietnia 1964 r. naczelnik Wydziału III KM MO w Łodzi; od kwietnia 1967 r. naczelnik Wydziału III SB. Od listopada 1969 r. zastępcą Komendanta Miejskiego MO ds. SB w Łodzi; od czerwca 1975 r. Komendant Wojewódzki MO w Skierniewicach. Zwolniony ze służby z dn. 28 II 1978 r. AIPN Łd, 710/150, Teczka osobowa funkcjonariusza Henryka Tomaszewskiego.

³ **Kielbik Zenon**, s. Stanisława, ur. 16 I 1927 r. w Łodzi. Od grudnia 1950 r. słuchacz kursu w Pleszewie; od czerwca 1951 r. młodszy referent, a następnie referent Sekcji Miejskiej Wydziału V WUBP w Łodzi; od grudnia 1951 r. referent Wydziału X WUBP w Łodzi; od sierpnia 1953 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału X WUBP w Łodzi; od czerwca 1954 r. kierownik Referatu Ochrony przy Farbiarni i Wykończalni w Zakładach „Pierwsza” w Łodzi;

– mjr Czesław **Stasiak**⁴ Z[astęp]ca Naczelnika Wydziału II
– ppłk Tadeusz **Pawłowski**⁵ Naczelnik Wydziału d[o] w[ałki] z Przes[tę]pczośc[ią]
Gosp[odarcz]ą]

– ppłk Antoni **Kulikowski**⁶ Naczelnik Wydziału Prewencji Ogólnej

– por. mgr Jacek **Jasiński** Naczelnik Wydziału Kryminalnego.

2. Z dniem 12 lutego 1971 r. godz[ina] 8.00 wprowadzam stan podwyższonej gotowości operacyjnej jednostek MO i SB.

3. Od dnia 13 lutego 1971 godz[ina] 6.00 polecam skoszarować cały stan Zmotoryzowanego Odvodu Komendy Miejskiej MO w Łodzi. Dowódcę ZOMO⁷ zobowiązuje

od sierpnia 1955 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału Kadr i Szkoleń WUBP w Łodzi; od kwietnia 1956 r. starszy oficer szkoleniowy Sekcji 2 Wydziału Kadr i Szkoleń WU ds. BP w Łodzi; od stycznia 1957 r. starszy oficer do specjalnych zadań Kierownictwa Jednostek KM MO w Łodzi; od maja 1957 r. inspektor szkolenia operacyjnego ds. bezpieczeństwa Kierownictwa Jednostek KM MO w Łodzi; od kwietnia 1958 r. sekretarz operacyjny Kierownictwa Jednostek KM MO w Łodzi; od marca 1962 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Ogólno-Organizacyjnej KM MO w Łodzi; od kwietnia 1964 r. naczelnik Wydziału IV KM MO w Łodzi; od grudnia 1969 r. naczelnik Wydziału III KM MO w Łodzi; od czerwca 1975 r. naczelnik Wydziału B KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 30 VI 1980 r. AIPN Łd, 0100/22, Teczka osobowa funkcjonariusza Zenona Kielbika.

⁴ **Stasiak Czesław**, s. Romana, ur. 2 I 1927 r. w Łodzi. Od stycznia 1949 r. referent Sekcji 1 Wydziału IV WUBP w Łodzi, a następnie referent Sekcji 2 Wydziału IV i od października tegoż roku starszy referent Sekcji 5 Wydziału IV WUBP w Łodzi; od grudnia 1949 r. starszy referent ds. ochrony tajemnicy Wydziału IV WUBP w Łodzi; od czerwca 1950 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału IV WUBP w Łodzi; od grudnia 1952 r. zastępca naczelnika Wojewódzkiego Oddziału Konsumów MBP. Zwolniony z organów bezpieczeństwa państwa z dn. 31 XII 1954 r. Przyjęty ponownie na stanowisko starszego oficera operacyjnego Wydziału III KM MO w Łodzi we wrześniu 1958 r.; od lipca 1959 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II KM MO w Łodzi; od listopada 1962 r. kierownik Grupy Wydziału II KM MO w Łodzi; od maja 1965 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Ogólno-Organizacyjnej Wydziału IV KM MO w Łodzi; od lutego 1967 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Informacji i Sprawozdawczości Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi; od czerwca 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału Ogólnego KM MO w Łodzi; od lutego 1970 r. zastępca naczelnika Wydziału II KM MO w Łodzi; od października 1971 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 8 XII 1977 r. AIPN Łd, 099/980, Teczka osobowa funkcjonariusza Czesława Stasiaka.

⁵ **Pawłowski Tadeusz**, s. Bronisława, ur. 25 XII 1924 r. w Molnej (pow. łączycki). Przyjęty do MO w styczniu 1945 r.; od lutego 1946 r. zastępca dowódcy plutonu; od maja 1946 r. zastępca Komendanta Posterunku w Proboszczewicach; od maja 1947 r. milicjant w Komisariacie MO w Zgierzu; od grudnia 1947 r. Komendant Posterunku MO w Rzgowie; od lutego 1950 r. starszy referent Służby Zewnętrznej; od kwietnia 1951 r. kierownik w Komisariacie MO w Zgierzu; od lutego 1952 r. kierownik VII Komisariatu w Łodzi; od maja 1953 r. zastępca kierownika VIII Komisariatu MO w Łodzi; od maja 1954 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału IV WUBP w Łodzi; od czerwca 1956 r. zastępca naczelnika Wydziału IV WU ds. BP w Łodzi; od września 1964 r. czasowo pełniący obowiązki naczelnika Wydziału do Walki z Przestępczością Gospodarczą KM MO w Łodzi; od stycznia 1966 r. zastępca naczelnika Wydziału do Walki z Przestępczością Gospodarczą KM MO w Łodzi; od maja 1969 r. naczelnik Wydziału do Walki z Przestępczością Gospodarczą KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 30 VI 1971 r. AIPN Łd, 213/1, poz. 1735, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Tadeusza Pawłowskiego.

⁶ **Kulikowski Antoni**, s. Franciszka, ur. 14 IX 1923 r. w Szepetówce. W organach MO od lipca 1945 r.; od maja wywiadowca Referatu Śledczego KP MO w Żąbkowicach Śląskich; od kwietnia 1949 r. Komendant Posterunku MO w Lubniewie; od maja wywiadowca Referatu III KP MO w Żąbkowicach Śląskich; od lipca 1950 r. kierownik Brygady Operacyjnej KP MO w Żąbkowicach Śląskich; od lutego 1958 r. na stanowisku pomocnika sztabu ds. szkolenia operacyjnego przy Dowództwie Zmotoryzowanego Odvodu KM MO w Łodzi; od października 1959 r. zastępca Komendanta Dzielnicowego MO Łódź-Chojny; od marca 1960 r. zastępca naczelnika Wydziału Służby Zewnętrznej KM MO w Łodzi; od maja 1966 r. zastępca naczelnika Wydziału Prewencji Ogólnej KM MO w Łodzi, a następnie od czerwca tego roku naczelnik tegoż Wydziału. Zwolniony ze służby z dn. 5 II 1990 r. AIPN Łd, 207/16, Teczka osobowa funkcjonariusza Antoniego Kulikowskiego.

⁷ **Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej**. Oddziały funkcjonujące na zasadach wojskowych w latach 1956–1989. Miały być zwartym odwołem oddziałów milicyjnych, gotowym w każdej chwili do działania. Do ich zadań należało: zaprowadzanie porządku w sytuacjach wyjątkowych (rozumieć przez to należy dławienie ognisk oporu), pomoc w akcjach ratunkowych w czasie katastrof lub klęsk żywiołowych, a także prowadzenie innych działań,

do utrzymania jednostki w pełnej gotowości do działań oraz całodobowego maksymalnego wykorzystania patroli zmotoryzowanych.

4. Z dniem 12 lutego 1971 r. wprowadzam aż do odwołania we wszystkich jednostkach MO w Łodzi – dyżury według następujących zasad:

- we wszystkie dni od godz[iny] 22.00 do 8.00 pełnią dyżury członkowie rozszerzonego kierownictwa w gabinecie kierownika jednostki,

- cały stan osobowy pełni służbę w systemie dwuzmianowym w godz[iny] od 8.00 do 22.00 i od 20.00 do 10.00.

5. W systemie zbierania i opracowywania informacji wprowadzam następujące zasady:

- naczelnicy wydziałów, komendanci dzielnicowi MO i dowódcy jednostek przesyłają dwukrotnie w ciągu doby – zbiorcze informacje w godzinach:

- pierwsza do godz. 14.30 (obejmująca wydarzenia od 4.00 do 14.00),

- druga do godz. 4.30 (obejmująca wydarzenia od 14.00 do 4.00),

- meldunki kierować do zespołu informacyjno-sprawozdawczego Komendy Miejskiej MO w Łodzi, pokój 203, tel. 349 i ^{b-b},

- niezależnie od meldunków pisemnych zobowiązuje naczelników wydziałów, komendantów dzielnicowych MO i dowódców jednostek do natychmiastowego przekazywania telefonicznie informacji o każdym nadzwyczajnym wydarzeniu – telefon 200 lub 207.

6. Wydział Zaopatrzenia Komendy Miejskiej MO w Łodzi zapewni:

- wyżywienie skoszarowanym funkcjonariuszom według stawki szkolnej „Sz” z dodatkiem operacyjnym „O”, zgodnie z Zarządzeniem Nr 78/68 MSW z dnia 13 sierpnia 1968 r.,

- pozostałym funkcjonariuszom MO i SB pełniącym służbę przez okres dłuższy niż 12 godzin w ciągu doby, ryczałt pieniężny w wysokości 20 zł dziennie od dnia 13 lutego 1971 r. na podstawie list imiennych, zatwierdzonych przez kierownictwo jednostek.

Kierownictwo Sztabu przedstawi mi w terminie do dnia 13 lutego 1971 r. godz. 13.00 szczegółowy plan przedsięwzięć wykonawczych związanych z zapewnieniem porządku [i] bezpieczeństwa publicznego [w] mieście Łodzi.

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem 12 lutego 1971 r. godz. 8.00 i obowiązuje aż do odwołania.

Sporz[ądzono] 1 egz[emplarz]

Odbito w 47 egz[emplarzach]

Druk[ował] JG

Komendant Miejski

Milicji Obywatelskiej w Łodzi^c

płk Leon Chruśliński⁸

gdzie potrzebna była duża ilość milicjantów. W rzeczywistości wykorzystywane do pacyfikacji strajków i manifestacji. Wyściowa pula etatów miała liczyć 6600 funkcjonariuszy, aby pod koniec istnienia zwiększyć się do 12,5 tys. Pierwsza z tych jednostek powstała w Gołędzinowie pod Warszawą, następne zaś w innych większych miastach Polski.

^{b-b} *Od litery do przecinka pozioma linia, prawdopodobnie do dopisania kolejnego lub kolejnych numerów pokoi i telefonów.*

^c *Poniżej nieczytelny podpis.*

⁸ **Chruśliński Leon**, s. Floriana, ur. 5 III 1922 r. w Łodzi. Od sierpnia 1947 r. młodszy referent Sekcji 1 Wydziału I WUBP w Łodzi; od grudnia tegoż roku młodszy referent Sekcji 3 Wydziału I WUBP w Łodzi; od czerwca 1948 r. referent Sekcji 3 Wydziału I; od marca 1950 r. starszy referent Sekcji 6 Wydziału I WUBP w Łodzi; od czerwca 1950 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału I WUBP w Łodzi; od listopada 1951 r. Szef PUBP w Łodzi. Od października 1953 r. naczelnik Wydziału I WUBP w Łodzi; od kwietnia 1954 r. naczelnik Wydziału I WUBP w Łodzi; od listopada 1956 r. naczelnik Wydziału II KM MO w Łodzi; od maja 1957 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa

Nr ks[ięgi] masz[ynopisu] 97
Rozesłano wg rozdzielnika 007/71.

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 1–7, kopia, mps.

MO ds. BP; od października tegoż roku II zastępca Komendanta Wojewódzkiego MO ds. BP; od kwietnia 1959 r. I zastępca Komendanta Miejskiego MO w Łodzi; od września 1961 r. I zastępca Komendanta MO ds. BP; od listopada 1969 r. Komendant Miejski MO w Łodzi; od września 1971 r. odwołany z zajmowanego stanowiska i przeniesiony do dyspozycji Dyrektora Departamentu Kadr MSW. Zwolniony ze służby z dn. 30 XI 1971 r. AIPN BU 0194/3390/K, Teczka osobowa funkcjonariusza Leona Chruślińskiego.

1971 luty 12, Łódź – Szczegółowy plan przedsięwzięć dla Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa, opracowany w oparciu o Zarządzenie Komendanta Miejskiego MO 003/71 z dnia 12 lutego 1971 r.

„Zatwierdzam”

Komendant Miejski Milicji

Obywatelskiej w Łodzi

plk L[eon] Chruśliński

Łódź, dnia 12 II 1971 r.

Tajne – spec[jalnego] znaczenia

Egz[emplarz] Nr^a

Plan

przedsięwzięć wynikających z Zarządzenia 003/71

Komendanta Miejskiego MO z dnia 12 II 1971 r.

L.p.	Planowane przedsięwzięcia	Odpowiedzialni i Nadzór
	I. Postanowienia organizacyjne	
1.	Od dnia 13 II 1971 r. wzmoczenie nadzoru nad pełnieniem służby w terenie oraz wykonywaniem zadań operacyjnych.	Komendanci Dzielnicowi Naczelnicy Wydziałów D[owód]cy jednostek
2.	Od dnia 13 II [19]71 r. godz. 16.00 zapewnić sprawne działanie systemu powiadamiania członków ORMO ¹ wchodzących w skład oddziałów zwartych.	Komendanci Dzieln[icowi] ppłk A[ntoni] Kulikowski
3.	Do dnia 13 II [19]71 r. godz. 10.00 osiągnąć pełną sprawność z zakresie łączności.	ppłk H. Izel
4.	Sprawdzić system alarmowy w K[omen]dach Dzielnicowych, Wydziałach i jednostkach MO miasta.	Kierownicy jednostek
5.	Z dniem 13 II [19]71 r. wstrzymać do odwołania zezwolenia na wykorzystywanie urlopów i zwolnień.	Nacz[elnik] Wydziału Kadr ²

^a Brak numeru dokumentu, pozostawione wykrópkowane miejsce.

¹ **Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej.** Paramilitarna organizacja ochotnicza i społeczna wspierająca MO, powołana w 1946 r., a rozwiązana w 1989 r. Początkowo podporządkowana Państwowej Komisji Bezpieczeństwa, następnie zaś PZPR. Od 1968 r. ORMO przeniesiono w struktury terenowe i podlegały one komitetom wojewódzkim PZPR. W strukturze ORMO można wyróżnić Oddziały Zwarte ORMO i Brygady Ruchu Drogowego, a w okresie stanu wojennego powstały również Oddziały Polityczno-Obrońne.

² **Majchrzycki Jerzy**, s. Kazimierza, ur. 2 I 1928 r. w Łodzi. Od listopada 1948 r. milicjant IV Komisariatu MO KM MO w Łodzi. Od marca 1949 r. wywiadowca Sekcji 3 Wydziału Śledczego; od lipca 1950 r. referent Sekcji 4 Wydziału III; od maja 1952 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału IV; od maja 1954 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału Szkoleniowo-Politycznego; od lipca 1954 r. zastępca Komendanta Dzielnicowego MO Łódź-Bałuty; od maja 1957 r. Komendant Dzielnicowy MO Łódź-Polesie; od lutego 1962 r. inspektor ds.

L.p.	Planowane przedsięwzięcia	Odpowiedzialni i Nadzór
6.	Powołuje się zespół informacyjno-sprawozdawczy w składzie: mjr St[efan] Filipiak ³ kpt. H[enryk] Witkowski ⁴ kpt. J. Grzegorzewski por. Łaska ⁵ Miejsce pracy pokój Nr 204	płk H[enryk] Tomaszewski
	II. Zadania w zakresie porządku publicznego	
1.	W celu niedopuszczenia do zakłócenia spokoju i porządku publicznego uaktywnić inwigilację podejrzanego elementu kryminalnego a szczególnie: chuliganów, włamywaczy, osób podejrzanych [o] nielegalne posiadanie broni, alkoholików i niepracujących.	

porządku i bezpieczeństwa Wydziału Służby Zewnętrznej KM MO w Łodzi; od maja 1966 r. zastępca naczelnika Wydziału Prewencji Ogólnej; od sierpnia 1966 r. naczelnik Wydziału Kadr KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 15 V 1981 r. AIPN Łd, 0268/193, Teczka osobowa funkcjonariusza Jerzego Majchrzyckiego.

³ **Filipiak Stefan**, s. Wacława, ur. 28 I 1932 r. w Pruszkowie. Od sierpnia 1952 r. referent Sekcji 1 Wydziału VIII UB P m. Łodzi; od grudnia tegoż roku starszy referent Sekcji 1 Wydziału VIII; od czerwca 1953 r. pełnił funkcję p. o. kierownika Sekcji 1 Wydziału VIII, a od 1954 r. – kierownika Sekcji 1 powyższego Wydziału; od sierpnia 1954 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału VIII; od kwietnia 1955 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału V WU ds. BP w Łodzi; od kwietnia 1956 r. starszy oficer operacyjny Sekcji 3 Wydziału V. Zwolniony ze służby z dn. 31 XII 1956 r. Przyjęty ponownie z dn. 1 II 1959 r. na stanowisko starszego oficera operacyjnego Wydziału III KM MO w Łodzi; od lutego 1964 r. mianowany na stanowisko kierownika Grupy Wydziału III; od lutego 1970 r. zastępca naczelnika Wydziału Ogólnego; w maju 1973 r. odwołany z zajmowanego stanowiska i mianowany na stanowisko naczelnika Wydziału „C” Służby Bezpieczeństwa. Zwolniony ze służby z dn. 28 III 1990 r. AIPN Łd, 0268/373, Teczka osobowa funkcjonariusza Stefana Filipiaka.

⁴ **Witkowski Henryk**, s. Władysława, ur. 18 VIII 1931 r. w Łodzi. Od lutego 1953 r. referent Sekcji 4 Wydziału V UB P m. Łodzi; od listopada 1953 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału V; od sierpnia 1954 r. starszy referent przy kierowniku Wydziału III WUBP w Łodzi; od kwietnia 1955 r. starszy referent Referatu 7 Wydziału III WU ds. BP w Łodzi. Z dn. 17 XII 1956 r. zwolniony ze służby, a w październiku 1957 r. przyjęty powtórnie do MO na stanowisko starszego referenta Sekcji Statystyki Wydziału Ogólnego KM MO w Łodzi; od października 1958 r. mianowany starszym referentem Komendy Dzielnicowej; od marca 1960 r. przeniesiony do Komendy Dzielnicowej Łódź-Bałuty na stanowisko starszego referenta Sekcji Operacyjnej; od czerwca 1960 r. mianowany na stanowisko dowódcy plutonu Kompanii I ZOMO; od września 1961 r. inspektor do spraw drobnych kradzieży KM MO w Łodzi; od stycznia 1965 r. kierownik Sekcji Nadzoru i Analizy Wydziału do walki z Przestępczością Gospodarczą, a od września 1966 r. kierownik Sekcji 8 Wydziału do walki z Przestępczością Gospodarczą; od września 1971 r. inspektor Inspektoratu Operacyjnego KM MO w Łodzi. Z dn. 1 I 1975 r. odwołany z zajmowanego stanowiska i mianowany na stanowisko starszego inspektora Inspektoratu Operacyjnego KM MO w Łodzi; od czerwca 1975 r. Inspektor Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania; od lipca 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału Prewencji KW MO w Łodzi; od sierpnia 1981 r. Komendant Miejski MO w Pabianicach. Zwolniony ze służby z dn. 15 IV 1990 r. AIPN Łd, 221/11, Teczka osobowa funkcjonariusza Henryka Witkowskiego.

⁵ **Łaska Kazimierz**, s. Józefa, ur. 2 I 1939 r. w miejscowości Potok Stary. W 1971 r. posiadał faktycznie stopień ppor. W organach MO od marca 1968 r. na stanowisku starszego referenta Sekcji Ogólnej Wydziału Ogólnego KM MO w Łodzi; od stycznia 1974 r. starszy inspektor Sekcji Informacji, Sprawozdawczości i Statystyki Wydziału Ogólnego KM MO w Łodzi; od października 1975 r. starszy inspektor Inspektoratu Analityczno-Informacyjnego; od lutego 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału Ogólnego. Zwolniony ze służby z dn. 31 VII 1990 r. AIPN Łd, 0282/3, Teczka osobowa funkcjonariusza Kazimierza Łaski.

L.p.	Planowane przedsięwzięcia	Odpowiedzialni i Nadzór
2.	Wprowadzić system wzmocnionej służby dzielnicowych patroli pieszych i zmotoryzowanych jednostek ORMO w rejonach obiektów o szczególnym znaczeniu politycznym, administracyjnym i gospodarczym jak również obiektów wyższych uczelni. Uwzględnić również zabezpieczenie p[rzeciw] pożarowe. W rejonach zakładów przemysłowych wykorzystać do służby pracowników operacyjnych.	K[omendan]ci Dzielnicowi Nacz[elnicy] Wydziałów D[owód]cy jednostek MO w porozumieniu ze strażą pożarną
3.	Dyżurni Miasta i D[owód]ca ZOMO zapewnią gotowość i sprawność służby interwencyjnej do natychmiastowego i skutecznego reagowania na wszelkie próby zakłócenia porządku publicznego oraz likwidowania zdarzeń, które mogą być przyczyną zakłócenia porządku w większych rozmiarach. Dotyczy to również interwencji wykonywanych przez Komendy Dzielnicowe.	
4.	Do odwołania zawiesić różnego rodzaju akcje kontrolne przed i w zakładach pracy, bazami transportowymi oraz planowane akcje w zakresie ruchu drogowego.	K[omendan]ci Dzieln[icowi] MO Zainteresowani Nacz[elnicy] Wydziałów
5.	Wzmoc ochronę magazynów broni i materiałów wybuchowych LOK ⁶ , zakładów pracy, wyższych uczelni, filmu i szkół średnich.	K[omendan]ci Dzielnic[owi] i Nacz[elnik] Wydz[iału] Ogólnego w porozumieniu z WIOP-em ⁷
6.	Zaleca się umiar w stosowaniu kar z postępowaniami administracyjnym.	

⁶ **Liga Obrony Kraju.** Stowarzyszenie paramilitarne powstałe 13 XI 1962 r. w wyniku przekształcenia Ligi Przyjaciół Żołnierza. Organizacja miała charakter masowy – ok. 2 mln członków; prezesem w 1971 r. był gen. Zbigniew Szydłowski. Jej oficjalnym celem było „umacnianie obronności kraju przez tworzenie, wraz z innymi organizacjami społecznymi (Polski Czerwony Krzyż, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych, ORMO) sieci społecznych oddziałów samoobrony oraz rozwijanie ich działalności wychowawczej, społecznie-użytecznej i szkoleniowej”. Liga prowadziła różnego rodzaju szkolenie specjalistyczne przedpoborowych (m. in. naukę jazdy samochodami ciężarowymi) oraz szeroko zakrojone szkolenie strzeleckie. Organizacja w razie stanu zagrożenia i wojny miała odegrać poważną rolę w systemie obrony terytorium kraju; jej poszczególne ogniwa miały być ośrodkami mobilizacyjnym paramilitarnych pododdziałów Powszechnej Samoobrony, dlatego też posiadała znaczne zasoby magazynowe broni, amunicji i materiałów wybuchowych. Ponadto organizacja prowadziła działalność wśród oficerów rezerwy (Kluby Oficerów Rezerwy) oraz młodzieży (szeroko rozwinięty ruch modelarski). Wydawała czasopisma: „Czata”, „Modelarz”, „Mały Modelarz”, „Plany Modelarskie”, „Żołnierz Polski” (wspólnie z Głównym Zarządem Politycznym LWP). W przekształconej formie działa do dziś.

⁷ Prawdopodobnie chodzi o Wojewódzki Inspektorat Ochrony Przemysłu.

L.p.	Planowane przedsięwzięcia	Odpowiedzialni i Nadzór
	III. Zadania w zakresie ochrony gospodarki narodowej	
1.	Uaktywnić pracę z siecią TW i innymi źródłami informacji w celu: a) likwidowania wszelkich prób aktywizowania się pojedynczych osób i grup, organizatorów przerwań pracy, prowodyrów i demagogów; b) ujawniania osób zajmujących się rozpowszechnianiem wiadomości pochodzących z ośrodków dywersji; c) wykrywania przyczyn i zapobiegania powstaniu sytuacji konfliktowych na zakładach pracy; d) udaremniania prób docierania do załóg robotniczych osób znanych z opozycyjnych i wrogich postaw – rewizjonistów, socjaldemokratów, wichrzycieli z okresu marca 1968 r. i innych elementów warcholskich.	K[omendan]ci Dzielnicy Naczelnicy Wydziałów ppłk Cz[esław] Chojak ⁸ ppłk M[arian] Gremplewski ⁹
2.	Komendanci Dzielnicy, Naczelnicy Wydziałów III SB, dw. z Przestępczością Gospodarczą i Prewencji Ogólnej w porozumieniu z Łódzką Komendą Straży Pożarnych i WIOP wzmogą ochronę operacyjną i fizyczną obiektów przemysłowych, komunikacyjnych i zakładów komunalnych.	ppłk Cz[esław] Chojak ppłk M[arian] Gremplewski

⁸ **Chojak Czesław Bolesław**, s. Antoniego, ur. 18 I 1924 r. w Pabianicach. Od września 1945 r. wartownik w PUBP w Pabianicach; od grudnia tegoż roku młodszy referent; od stycznia 1946 r. referent; od października 1947 r. referent Referatu III; od czerwca 1948 r. starszy referent Referatu III; od lipca 1951 r. starszy referent Ewidencji przy kierowniku Wydziału III WUBP w Łodzi; od 1952 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału III; od kwietnia 1955 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału II; od marca 1956 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału II; od maja 1956 r. starszy oficer operacyjny Sekcji 1 Wydziału II; od stycznia 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału II do spraw Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi; od maja 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału II; od października tegoż roku zastępca naczelnika Wydziału III; od sierpnia 1967 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa Służby Bezpieczeństwa; od stycznia 1975 r. kierownik Inspektoratu Kierownictwa Służby Bezpieczeństwa; od czerwca 1975 r. naczelnik Wydziału III SB KM MO/WUSW w Łodzi; od stycznia 1990 r. funkcjonariusz w służbie stałej pozostający w dyspozycji Komendanta Wojewódzkiego MO na stanowisku naczelnika Wydziału III SB WUSW w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 31 I 1990 r. AIPN Łd, 0100/277, Teczka osobowa funkcjonariusza Czesława Chojaka.

⁹ **Gremplewski Marian**, s. Ludwika, ur. 24 IX 1918 r. w Gniewkowie. Od maja 1946 r. milicjant Plutonu Operacyjnego Komendy Powiatowej MO w Lubawie; od maja 1947 r. oficer do spraw specjalnych KP MO w Lubawie; od stycznia 1948 r. Dowódca Plutonu Operacyjnego z jednoczesnym pełnieniem obowiązków zastępcy Komendanta ds. ORMO KP MO w Lubawie; od czerwca 1950 r. kierownik Referatu III KP MO w Nowym Mieście; od czerwca 1952 r. starszy referent Sekcji 3 Wydziału IV KW MO w Olsztynie; od sierpnia 1952 r. zastępca kierownika XII Komisariatu MO w Łodzi; od kwietnia 1953 r. kierownik Komisariatu VIII MO w Łodzi; od lipca 1954 r. Komendant Dzielnicy KD Łódź-Śródmieście; od stycznia 1955 r. naczelnik Wydziału „B” KM MO w Łodzi; od lipca 1955 r. naczelnik Wydziału III KM MO; od lipca 1956 r. Komendant Dzielnicy KD Łódź-Polesie; od maja 1957 r. inspektor w Inspektoracie Komendanta KM MO w Łodzi; od listopada 1962 r. pełniący obowiązki, a od marca 1963 r. naczelnik Służby Kryminalnej KM MO w Łodzi; od grudnia 1970 r. starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa Służby Milicji KM MO w Łodzi; od lipca 1972 r. zastępca Komendanta Miejskiego MO ds. Administracyjno-Gospodarczych KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 31 V 1981 r. AIPN, 710/292, Teczka osobowa funkcjonariusza Mariana Gremplewskiego.

L.p.	Planowane przedsięwzięcia	Odpowiedzialni i Nadzór
	Szczególną uwagę zwrócić na: – zabezpieczenie obiektów przed próbami dokonywania wrogiej działalności; – zabezpieczenie magazynów z materiałami wybuchowymi i łatwopalnymi oraz ściśle przestrzeganie przepisów w zakresie ich dystrybucji; – zabezpieczenie pomieszczeń, w których znajdują się urządzenia dla powielania dokumentów oraz radiowęzły.	
3.	Zwracać uwagę na stan zaopatrzenia detalicznej sieci handlowej w podstawowe artykuły spożywcze i przemysłowe. W przypadku stwierdzenia rażących braków sygnalizować instancje partyjne kierownictwa Rad Narodowych.	
	IV. W zakresie zabezpieczenia przed wrogą działalnością w środowiskach naukowych, akademickich i szkolnych	
1.	Uwagę aparatu operacyjnego Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej skoncentrować na grupach i osobach spośród pracowników naukowych i studentów, które podejmowały i są skłonne podejmować wichrzycielskie działania: a) ustalać i poddawać aktywnej kontroli osoby podejrzane o łącznikowanie między wydziałami wyższych uczelni i między uczelniami; b) objąć wzmoczoną kontrolą operacyjną tych studentów i pracowników naukowych wyższych uczelni, którzy byli w różnej formie represjonowani za udział w wydarzeniach marcowych; c) poddać wszechstronnej kontroli operacyjnej osoby wywodzące się z nielegalnej organizacji „Ruch” i aktywny duszpasterstwa akademickiego.	Naczelnicy zainteresowanych Wydz[iałów], K[omendan]ci Dzielnic ppłk Cz[esław] Chojak ppłk M[arian] Gremplewski Naczelnicy zainteresowanych Wydziałów, K[omendan]ci Dzielnic ppłk Cz[esław] Chojak ppłk M[arian] Gremplewski
2.	Kierownictwo Służby Bezpieczeństwa wejdzie w porozumienie z władzami w celu omówienia zagadnień związanych ze wzmocnieniem dyscypliny studentów, przestrzegania planów i obecności studentów na zajęciach.	Komendanci Dzielnic, zainteresowani Naczelnicy Wydz[iałów]
3.	Dla przeciwdziałania wciąganiu młodzieży szkół średnich do wrogiej działalności – zacieśnić kontakty z kierownictwem szkół, inspektorami oświaty i kuratorium.	ppłk Cz[esław] Chojak ppłk M[arian] Gremplewski

L.p.	Planowane przedsięwzięcia	Odpowiedzialni i Nadzór
	V. W zakresie rozpoznania i przeciwdziałania destrukcyjnej oraz wrogiej działalności środowisk tendencyjnych (b. podziemia, kleru, rewizjonistycznych i innych)	
1.	Objąć wszechstronną kontrolą operacyjną środowiska byłego aktywu prawicowego podziemia, elementów rewizjonistycznych, socjaldemokratycznych syjonistycznych oraz: a) osób znanych z wrogich postaw i antysocjalistycznej działalności w środowiskach: robotniczych, młodzieżowych, twórczych, wydawniczych, adwokatury, jak również osób zwolnionych z ważnych stanowisk za reprezentowanie poglądów sprzecznych z polityką partii; b) hierarchii, kleru i aktywu katolickiego c) obcokrajowców z państw kapitalistycznych przebywających w Łodzi.	Zainteresowani Naczelnicy Wydziałów
2.	Zaktywizować pracę w interesujących środowiskach kierunku ujawniania i przeciwdziałania, przekazywania informacji do wrogich ośrodków.	Zainteresowani Naczelnicy Wydziałów, ppłk Cz[esław] Chojak
3.	Wzmocnić kontrolę operacyjną i fizyczną lokalnych środków masowego przekazu (radio, telewizja, prasa, lokalne radiowęzły) w celu niedopuszczenia do ewentualnego ich wykorzystania przez osoby niepowołane.	Zainteresowani Naczelnicy Wydziałów, K[omendant]ci Dzielnic ppłk Cz[esław] Chojak ppłk M[arian] Gremplewski
	VI. Postanowienia końcowe	
1.	Celem realizacji zadań wynikających z planu zabezpieczenia stosować wszechstronne środki operacyjne i techniczne (w tym Wydziały „W” ¹⁰ , „T” ¹¹ , „B” ¹²) dla zabezpieczenia dopływu i natychmiastowego wykorzystania każdej uzyskanej informacji.	Kierownik Służby Bezpieczeństwa]

¹⁰ „W” – wydział zajmował się tajną kontrolą korespondencji. Kontrolował całą korespondencję przychodzącą z zagranicy i wychodzącą za granicę, jak i korespondencję osób będących w zainteresowaniu SB (podejrzanych o uprawianie wrogiej działalności), korespondencję Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych oraz losowy procent wybranej korespondencji ogólnej dla informacji o panujących nastrojach społecznych. H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990*, Warszawa 1997, s. 51.

¹¹ „T” – wydział zajmujący się zdobywaniem wiadomości za pomocą środków technicznych takich jak: podsłuch telefoniczny, podsłuch pokojowy i podgląd fotograficzny. *Ibidem*, s. 145.

¹² „B” – wydział zajmujący się tajną obserwacją, wywiadem dotyczącym osób i grup, obserwacją jawną dla celów zapobiegawczych, udzielaniem pomocy innym jednostkom operacyjnym w przeprowadzaniu aresztów, zasadzek, rewizji itp. *Ibidem*, s. 51.

L.p.	Planowane przedsięwzięcia	Odpowiedzialni i Nadzór
2.	Zapewnić współdziałanie z Komendą Wojewódzką MO w Łodzi, OSOMO ¹³ oraz WSW ¹⁴ w zakresie wymiany informacji i ewentualnego podejmowania wspólnych przedsięwzięć.	Kier[ownik] Sztabu
3.	Z dniem 13 II [19]71 r. w godz. 16.00–8.00 wprowadzić dyżury w sekretariatach Komendanta Miejskiego MO i Z[astęp]cy ds. SB a) w sekretariacie sekretariacie K[omendan]ta Miejskiego – inspektorzy Inspektoratu Specjalnego KM MO, b) w sekretariacie Z[astęp]cy K[omendan]ta ds. SB – Naczelnicy Wydziałów, Zastępcy wg opracowanego grafiku.	
4.	Naczelnicy Wydziału Transportu, Łączności i Zaopatrzenia wprowadzą dyżury w warsztacie samochodowym, magazynie uzbrojenia, warsztacie radiowym.	
5.	W dniu 13 II [19]71 r. o godz. 10.00 zorganizować odprawę instruktażową z zainteresowanymi Naczelnikami Wydz[iałów], Komendantami Dzielnic[owymi] i d[owód]cami jedn[ostek]	

**Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego
MO ds. Służby Bezpieczeństwa^b
płk H[enryk] Tomaszewski**

**Z[astęp]ca Komendanta
Miejskiego ds. Milicji Obywatelskiej^b
płk K[azimierz] Skwara**

Za zgodność
por. mgr Mariola Hilt¹⁵

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 1–7, kopia, mps.

^b Brak podpisu.

¹³ Ośrodek Szkolenia Oficerów Milicji Obywatelskiej w Łodzi.

¹⁴ **Wojskowa Służba Wewnętrzna** – utworzono na podstawie rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 01/MON z 10 stycznia 1957 r. Do jej zadań należały: kontrwywiadowcza ochrona sił zbrojnych oraz utrzymywanie porządku w wojsku. W związku ze wzrostem zadań WSW struktura Szefostwa ciągle ewoluowała. W jego skład wchodziły: Kierownictwo, Wydział Polityczny, Zarząd I (analityczny), Zarząd II (zabezpieczenie kontrwywiadowcze otoczenia wojska), Zarząd III (zabezpieczenie kontrwywiadowcze sił zbrojnych), Oddział IV (ogólny), Oddział V (zabezpieczenie operacyjne – kartoteka i archiwum), Oddział VI Prewencji, Oddział VII Badań Analitycznych i Informatyki; Wydział VIII, Oddział Techniki Operacyjnej, Oddział Kadr i Szkolenia, Wydział Finansów. WSW rozwiązana została na podstawie rozkazu Ministra Obrony Narodowej z 18 IV 1990 r. zob. P. Piotrowski, *Wojskowa Służba Wewnętrzna 1957–1989*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2002, nr 6, s. 34–39.

¹⁵ **Hilt Mariola** z d. Tokarska, c. Maksymiliana, ur. 23 I 1940 r. w Smolicach. Od kwietnia 1962 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego KM MO w Łodzi; od maja 1964 r. starszy oficer operacyjny do specjalnych zadań Samodzielnej Sekcji Ogólno-Organizacyjnej KM MO w Łodzi; od lutego 1967 r. starszy oficer sprawozdawczy Samodzielnej Sekcji Informacji, Sprawozdawczości KM MO w Łodzi; od grudnia 1969 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa Służby Milicji KM MO w Łodzi; od grudnia 1970 r. naczelnik Wydziału Ogólnego KM MO w Łodzi. Zwolniona ze służby dn. 31 VII 1971 r. AIPN, 709/823, Teczka osobowa funkcjonariuszki Marioli Hilt.

1971 luty 13, Warszawa – Fragment informacji dziennej Departamentu III MSW z dnia 13 lutego 1971 r. dotyczącej ogólnej sytuacji w kraju w dniach 12 i 13 lutego 1971 r.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
Departament III
L. dz. EO-I-^a086/71^a

Warszawa, dn. ^b13 lutego 1971 r.^b
Tajne

Informacja dzienna
z dnia ^c12 lutego 1971 r.^c

Dnia 13 godz[ina] 8.00

– W Zakł[adach] Obuwia i^d Wyrobów Gumowych w Łodzi nie podjęła pracy ranna zmiana. O godzinie 7.30 przystąpiono do pracy.

– W Zakł[adach] Przem[yślu] Bawełnianego im. Marchlewskiego pracuje jedynie 300 osób na wydziale wykończalni. Pracę przerwało ok[oło] 2500 osób.

– W Zakł[adach] Przem[yślu] Baweł[ianego] im. Obrońców Pokoju w Łodzi pracuje jedynie 500 pracowników na wydziałach przędzalni cienkoprzędnej i średnioprzędnej oraz tkalni żakardowej. Nie pracuje pozostała część załogi ok[oło] 1500 osób.

– W Zakł[adach] Przem[yślu] Baweł[ianego] im. Armii Ludowej w Łodzi nie podjęła pracy ranna zmiana ok[oło] 1500 osób.

– W Zakł[adach] Baweł[nianych] im. Marchlewskiego w Łodzi na spotkaniu z przedstawicielami z udziałem tow[arzyszy] Kruczka¹ i Mitręgi², które trwało od godz[iny] 23.40–2.00 dnia 13 bm., nie osiągnięto żadnych rezultatów. Zabrało głos 40 przedstawicieli załogi, których wypowiedzi utrzymywane były w tonie ostrym^e. W spotkaniu nie brała udziału delegacja oddziału przędzalni odpadkowej, która zainicjowała strajk.

Przerwy w pracy w dniu 12 lutego br.

– Ogółem zanotowano w kraju 12 przerw w pracy, z tego 8 na terenie Łodzi. Miały one miejsce w:

^{a-a} Liczby 086 i 71 wpisane maszynowo nad miejscem wykropkowanym.

^{b-b} Data dzienna, miesiąc oraz liczba 71 wpisane maszynowo nad miejscami wykropkowanymi, miesiąc pisany cyfrą rzymską.

^{c-c} Data dzienna, miesiąc oraz liczba 71 wpisane maszynowo nad miejscami wykropkowanymi.

^d Litera i nadbita nad linią tekstu.

^e Pomiędzy literami y a m znak -.

¹ **Kruczek Władysław**, ur. 27 IV 1910 r. w Rzeszowie. Był członkiem KPP, następnie PPR i wreszcie PZPR. Służył w Armii Czerwonej. W latach II wojny światowej organizował komórki PPR i oddziałów GL na Rzeszowszczyźnie. W latach 1954–1981 członek KC PZPR; 1968–1980 członek Biura Politycznego KC; 1961–1985 poseł na Sejm; 1971–1980 przewodniczący CRZZ; 1980–1982 członek Rady Państwa. Zmarł 5 XI 2003 r. w Warszawie.

² **Mitręga Jan**, ur. 21 IV 1917 r. w Michałkowicach. Ukończył Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie. W 1935 r. wstąpił do ZMS, a w 1936 r. do Związku Młodzieży Komunistycznej. W PZPR w latach 1952–1990. W latach 1962–1975 poseł na Sejm; 1964–1975 członek KC PZPR; 1970–1975 wiceprezes Rady Ministrów.

– Zakładach Przem[ysłu] Bawełnianego^f im. Marchlewskiego; na oddziałach przędzalni odpadkowej, przędzalni średnio-przędnej oraz tkalni – przerwano pracę na pierwszej i drugiej zmianie. Na trzeciej zmianie łącznie nie pracowało 850 osób;

– ZPB im. Obrońców^g Pokoju na wydziale wykończalni nie podjęło pracy 70 osób, na oddziale odpadków 100 osób i tkalni automatycznej 60 osób, łącznie nie podjęło pracy 230 pracowników. Natomiast o godz[inie] 22.00 przerwano pracę na oddziałach, tkalni, przędzalni i wykończalni, łącznie na trzeciej zmianie nie pracowało ok[oło] 1000 osób;

– Łódzkich Zakładach Obuwia i Wyrobów Gumowych pierwsza zmiana oddziału wykończalni licząca 200 osób oraz oddziału konfekcji 360 osób nie podjęła pracy. Na oddziale pras ok[oło] 120 robotników drugiej zmiany nie przystąpiło do pracy. Na trzeciej zmianie nie podjęło pracy 50 robotników na oddziale wykończalni.

– Zakładach Przem[ysłu] Dziewiarskiego im. ^[h] Jurczaka na oddziale skręcalni o godz[inie] 11.00 przerwała pracę pierwsza zmiana w ilości 100 osób. Na oddziale „B” ok[oło] 50 osób na 120 zatrudnionych na drugiej zmianie nie przystąpiło do pracy. O godz[inie] 23.20 przerwało pracę 150 robotników trzeciej zmiany. O godz[inie] 23.00 przerwano produkcję w Zakładach Przem[ysłu] Bawełnianego im. Armii Ludowej. Na oddz[iale] tkalni 150 osób i przędzalni 70 osób;

[W] ZPB im. 1 Maja na oddz[iałach] przędzalni średnioprzędnej, przewijalni i oddz[iale] przygotowawczymⁱ o godz[inie] 23.30 nie podjęło pracy ok[oło] 700 osób;

[W] ZPB im. gen. Waltera na oddz[iale] przygotowawczym „D” o godz[inie] 23.30 nie przystąpiło do pracy 120 osób;

[W] ZPB im. Hanki Sawickiej wstrzymano produkcję na Wydz[iale] Przędzalni, w wyniku czego nie przystąpiło do pracy 150 robotników. Przerwa trwała do godz[iny] 2.45.

Łódź m[iasto].

– Nastroje niezadowolenia na tle wynagrodzenia i postulatów dot[yczących] zmian w tym zakresie, miały również wśród pracowników;

- a) Oddz[iału] Spedycji Krajowej;
 - b) Łódzkich Zakł[adów] Aparatury Elektrycznej Elan;
 - c) Oddz[iału] „A” Zakł[adów] Przem[ysłu] Wełnianego im. Niedzielskiego;
 - d) Oddz[iału] „D” Zakł[adów] Przem[ysłu] Wełnianego im. Wiosny Ludów.
- [...]^j

Źródło: AIPN, MSW II, 0296/211, t. 3, k. 159–171, oryginał, mps.

^f Litera B nadbita na innej literze.

^g Woryginalne Obrońca.

^h Wyraz wykreślony przez wielokrotne nadbicie znaku x.

ⁱ Woryginalne przygotowawczego.

^j Fragment tekstu pominięty.

1971 luty 13, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w nocy z 12 na 13 lutego 1971 r.

Łódź, dnia 13 lutego 1971 r.

Tajne

Egz[emplarz] Nr^a

1. Wiceminister Spraw Wewnętrznych
Gen[erał] Bryg[ady] Henryk Słabczyk¹
2. Dyrektor Gabinetu Ministra S[praw]W[ewnętrznych]
3. Dyrektor Departamentu III MSW
Warszawa

Meldunek

Od godziny 21.00 dnia 12 do godz[iny] 3.00 dnia 13 II [19]71 r. sytuacja w Zakładach Marchlewskiego i w innych zakładach na terenie Łodzi przedstawia się następująco:

– o godz[inie] 22.15 do ZPB Marchlewskiego udała się delegacja na czele z tow[arzyszami]^b Mitręgą, Kruczkim i I Sekr[etarzem]² K[omitetu] Ł[ódzkiego] PZPR oraz Przewodniczącym³ Prezydium Rady Narodowej m[iasta] Łodzi.

– O 23.40 rozpoczęło się zebranie w/w delegacji z przedstawicielami załogi.

– Około godz[iny] 2.00 nastąpiła przerwa w spotkaniu. Nie osiągnięto żadnych rezultatów.

A oto główne postulaty robotników:

- przywrócenie starych cen na art[ykuły] żywnościowe,
- usunięcie istniejącego bałaganu w zakładach,
- lepszego traktowania robotników ze strony średniego personelu technicznego,

^a Brak numeru dokumentu, pozostawione miejsce wykropkowane.

^b W oryginale tow. tow.

¹ **Słabczyk Henryk**, s. Jana, ur. 1 I 1925 r. w Anadolce. Od lutego 1945 r. milicjant Posterunku MO w Tczycy; od kwietnia 1945 r. Zastępca Komendanta Posterunku MO w Tczycy; od listopada 1946 r. delegowany na stanowisko p.o. Instruktora Polityczno-Wychowawczego w Nowym Targu; od listopada 1948 r. Dowódca Kompanii Szkoły Oficerskiej w Centrum Wyszczolenia MO w Słupsku; od czerwca 1949 r. wykładowca Wydziału Szkoleniowo-Politycznego CWMO w Słupsku; od sierpnia 1950 r. zastępca Komendanta Szkoły Oficerskiej CWMO w Słupsku; od sierpnia 1953 r. zastępca Komendanta Wojewódzkiego MO w Katowicach; od grudnia 1954 r. Komendant Ośrodka Szkolenia Oficerów MO w Szczytnie; od marca 1958 r. Komendant KM MO w Łodzi; od października 1965 r. Komendant MO m. st. Warszawy; od maja 1969 r. Wiceminister Spraw Wewnętrznych. Zmarł 29 X 1973 r. AIPN, 0218/475, Teczka osobowa funkcjonariusza Henryka Słabczyka.

² Mowa jest o **Józefie Spychalskim**, s. Jana, ur. 24 II 1916 r. w Krzelowie na Kielecczyźnie. Był uczestnikiem kampanii wrześniowej, okres wojny spędził jako jeńiec w Niemczech. Po wojnie był działaczem Związku Zawodowego Włóknarzy, działaczem partyjnym, posłem na Sejm kilku kadencji (II, III, IV, V). W latach 1957–1964 zastępca członka KC PZPR; 1965–1971 członek KC PZPR; 1964–1971 pełnił funkcję I sekretarza KŁ PZPR w Łodzi. Zmarł 17 VII 1996 r w Łodzi.

³ **Kaźmierczak Edward**, ur. 6 X 1908 r. w Łodzi. Członek PPR, następnie PZPR oraz Egzekutywy KŁ PZPR. Na IV Zjeździe PZPR wybrany zastępcą członka KC. Pracownik Centrali Zjednoczenia Przemysłu Pończosznego w Łodzi, dyrektor Departamentu Płac i Norm w Ministerstwie Przemysłu Lekkiego, dyrektor generalny w Centralnym Zarządzie Przemysłu Dziewiarskiego.

- poprawienie warunków socjalnych i bhp,
- żądanie spotkania z Tow[arzystwem] Gierkiem⁴.

Zabierało głos 40 przedstawicieli załogi. Wypowiedzi utrzymane były w tonie ostrym. W spotkaniu nie brała udziału delegacja przedzalni odpadkowej, która zainicjowała^c strajk.

– O godz[inie] 0.25 dnia 13 lutego przerwano produkcję na oddziale skrucalni liczącym na zmianie 400 osób.

– O godz[inie] 0.45 przerwała również pracę załoga trzeciej zmiany tkalni w liczbie 450 osób.

W Łódzkich Zakładach Obuwia i Wyrobów Gumowych sytuacja przedstawia się następująco:

– o godz[inie] 21.30 trzecia zmiana na Oddziale wykończalni (robotnicy zatrudnieni na prasach) w liczbie 50 osób nie podjęła pracy. Rozmowy prowadzone przez dyrekcję ze strajkującymi nie przyniosły rezultatu.

A oto dalsze przypadki zaistniałych przerw w pracy:

– O godz[inie] 22.00 przerwano produkcję w ZPB im. Obrońców Pokoju na oddziale tkalni automatycznej, przedzalni odpadkowej i wykończalni. Strajkuje na trzeciej zmianie około 1000 osób.

– O godz[inie] 23.00 przerwano produkcję w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Armii Ludowej, strajkuje tkalnia około 150 osób i część przedzalni w liczbie ok[olo] 70 osób.

– O godz[inie] 23.20 uzyskano informację z Zakł[adów] Przem[yśłu] Pończoszniczego im. Jurczaka o przerwaniu pracy przez robotników w liczbie 150 osób.

– O godz[inie] 23.30 uzyskano informację o przerwaniu pracy w oddziałach przedzalni średnioprzędnej, przewijalni i oddziału przygotowawczego ZPB im. 1-go Maja. Nie podjęło produkcji około 700 osób. Aktualnie toczą się rozmowy administracji z załogą.

– Około godz[iny] 23.30 otrzymano sygnał o przerwie w pracy w ZPB im. gen[erała] Waltera. Zatrzymał produkcję oddział przygotowawczy „D” w liczbie 120 osób.

– Około godz[iny] 24.00 w Zakł[adach] Przem[yśłu] Baweł[nianego] im. H. Sawickiej wstrzymano produkcję na oddz[iałe] przedzalni 150 robotników zatrzymało maszyny, a około godz[iny] 2.45 podjęto przerwana pracę.

Z pozostałych zakładów przemysłowych w Łodzi nie otrzymano informacji o przerwach w produkcji.

Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego MO
ds. Służby Bezpieczeństwa w Łodzi^d
płk H[enryk] Tomaszewski

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/770, k. 252, kopia, mps.

^c W oryginale zainicjowała.

^d Brak podpisu.

⁴ **Gierek Edward**, ur. 6 I 1913 r. w Sosnowcu, działacz komunistyczny, polityk. W latach 1923–1934 przebywał we Francji (od 1926 r. pracował w górnictwie); 1931–1934 członek FPK, wysiedlony do Polski za udział w strajku; 1946–1948 przewodniczący Rady Narodowej Polaków w Belgii. Od 1946 r. w PPR, następnie w PZPR; 1954–1980 członek KC, 1956–1964 sekretarz KC, 1956 i 1959–80 członek Biura Politycznego KC, 1957–1970 I sekretarz KW w Katowicach; grudzień 1970–wrzesień 1980 I sekretarz KC PZPR. W latach 1976–1980 członek Rady Państwa; 1952–1980 poseł na Sejm. W grudniu 1980 r. usunięty z KC, a w 1981 r. z PZPR. Zmarł 29 VII 2001 r.

1971 luty 13, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w dniu 13 lutego 1971 r.

Łódź, dnia 13 lutego 1971 r.
godz[ina] 16.00

Tajne
Egz[emplarz] Nr^a

**Dyrektor Gabinetu
Ministra Spraw Wewnętrznych
Dyrektor Departamentu III
CSK
Warszawa**

Meldunek
o sytuacji na terenie miasta Łodzi

– W Łódzkich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju część pierwszej zmiany nie opuściła zakładu i łącznie ze zmianą drugą kontynuuje pracę w pracy (ogółem około 3000 osób). Nadal pracuje zmiana druga na oddziale przędzalni średnioprzędnej (około 490 osób);

– W Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. J. Marchlewskiego przerwał pracę także oddział wykończalni, zatrudniający na drugiej zmianie około 200 osób. Na pozostałych oddziałach nadal trwa przerwa. W zakładach działają grupy agitatorów nawołujące do podjęcia produkcji. Grupy te składają się z aktywu partyjno-administracyjnego;

– W Widzewskich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. 1-go Maja sytuacja panuje bez zmian. Na terenie zakładów nie pracuje 800 osób, pozostając na salach produkcyjnych;

– W Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Armii Ludowej sytuacja bez zmian. Przerwę w pracy kontynuuje około 900 osób;

– W Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. H. Sawickiej nadal 800 osób nie pracuje, pozostając na terenie zakładu;

– W Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. gen[erała] Waltera przeprowadzane są rozmowy przez czynniki polityczne i administrację z robotnikami oddziału przędzalni, którzy nadal nie przystępują do pracy;

– W Łódzkich Zakładach Obuwia i Wyrobów Gumowych po wręczeniu zwolnień z pracy nie odnotowano niekorzystnych zjawisk. Druga zmiana kontynuuje pracę.

Ponadto przerwy w pracy zaistniały:

^a Brak numeru egzemplarza dokumentu, pozostawiona ciągła linia.

– w Zakładach Przemysłu Wełnianego im. Gwardii Ludowej, oddział skręcalni (200 osób). Zakład zatrudnia ogółem w systemie zmianowym 3000 osób.

– w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Kunickiego, oddział merino – 340 osób na ogólną liczbę zatrudnionych 1600.

– zanotowano przerwę w pracy na dwóch oddziałach Łódzkich Zakładów Spirytusowych (200 osób). Aktualnie na tych oddziałach praca została podjęta.

W dniu dzisiejszym do dyrekcji Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Przemysłu Mięsnego przybyła delegacja dwóch przetwórci podległych Zakładom Mięsnym w Łodzi, żądając 20 proc. podwyżki płac, zapowiadając, iż w razie jej nieotrzymania przerwą pracę w dniu 15 lutego 1971 r.

**I Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego MO
ds. Służby Bezpieczeństwa w Łodzi^b
płk Henryk Bilski¹**

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/770, k. 247, kopia, mps.

^b *Brak podpisu.*

¹ **Bilski Henryk**, s. Adama, ur. 30 VI 1922 r. w Łodzi. Wykształcenie średnie techniczne. Od października 1945 r. młodszy referent PUBP w Łodzi, a następnie od sierpnia 1947 r. referent; od października 1947 r. starszy referent Referatu V; od listopada 1948 r. starszy referent placówki BP w Zgierzu; od kwietnia 1949 r. starszy referent przy Kierownictwie PUBP w Łodzi; od lutego 1950 r. zastępca Szefa PUBP w Łasku; od lutego 1952 r. Szef PUBP w Łasku; od kwietnia 1955 r. naczelnik Wydziału Włókienniczego WU ds. BP w Łodzi; od listopada 1956 r. kierownik Samodzielnej Sekcji „W” KM MO w Łodzi; od lipca 1957 r. naczelnik Wydziału „W” KM MO w Łodzi; od kwietnia 1959 r. zastępca Komendanta Miejskiego MO ds. SB KM MO w Łodzi; od listopada 1969 r. I zastępca Komendanta Miejskiego MO ds. SB KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 30 VI 1974 r. AIPN Łd, 213/1, poz. 131, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Henryka Bilskiego.

Nr 8

1971 luty 14, Łódź – Meldunek o sytuacji w łódzkich zakładach pracy w dniach 13 i 14 lutego 1971 r.

Łódź, dnia ^a14 II^a 1971 r.
godz[ina] 3.00

Tajne
Egz[emplarz] Nr 1^b

Dyrektor Gabinetu
Ministra Spraw Wewnętrznych
Dyrektor Departamentu III
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
CSK
w Warszawie

Meldunek o sytuacji na terenie miasta Łodzi

W dniu 13 lutego 1971 r. o godz[inie] 14.00 zakłócenia w produkcji w łódzkich zakładach pracy obejmowały kilka większych obiektów. Postoje miały miejsce: w ŁZPB im. Obrońców Pokoju – około 3000 ludzi, w ZPB im. J. Marchlewskiego – około 3000 ludzi, w ZPB im. Armii Ludowej około 900 osób, w ZPB im. H. Sawickiej – około 800 osób, w WZPB im. 1-go Maja – około 800 osób, w Oddz[iale] ZPB im. gen[erała] Waltera – około 130 osób, na Oddziale ZPB im. Kunickiego – około 340 osób, w ZPW im. Gwardii Ludowej – około 200 osób, na oddziałach Łódzkich Zakładów Spirytusowych – około 200 osób.

W okresie od godz[iny] 14 dnia 13 II [19]71 do godz[iny] 3.00 dnia 14 II 1971 r. sytuacja w poszczególnych zakładach pracy przedstawiała się następująco:

1. W Łódzkich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju odbywały się zebrania z dyrekcją przedsiębiorstwa oraz wybrano delegatów na spotkanie z przedstawicielami władz centralnych w dniu 14 II [19]71 r.

Bez zakłóceń pracował tylko Zakład Przędzalni Średnioprzędnej na Księżym Młynie. Z około 3000 osób nie podejmujących^c pracy pozostało na salach fabrycznych dwóch oddziałów około 400 osób, które do chwili obecnej przebywają na terenie zakładu. Na jednym z oddziałów pozostający na noc robotnicy wystawili przy bramie samorzutnie posterunki w celu niedopuszczenia do wnoszenia na teren alkoholu oraz zapobieżenia faktom zaboru mienia społecznego.

^{a-a} Data dzienna i miesiąc wpisane odręcznie.

^b Numer wpisany odręcznie.

^c Cząstka -ych dopisana odręcznie.

2. W Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. J. Marchlewskiego około godz[iny] 16.00 stanął ostatni pracujący dotąd Oddział Wykończalni (około 200 osób). Z około 3000 osób nie podejmujących pracy – do chwili obecnej na terenie zakładów pozostaje około 900 osób. Na poszczególnych oddziałach odbywały się zebrania organizowane przez aktyw polityczno-administracyjny, wybrano delegatów na spotkanie z przedstawicielami władz centralnych. Zanotowano przypadki niewłaściwego zachowania się młodych robotników pod wpływem alkoholu.

3. W Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Armii Ludowej wszystkie nie podejmujące pracy osoby (900 osób) po wyborze delegatów, około godz[iny] 19.00 opuściły zakład.

4. Około [d] 800 osób nie podejmujących pracy w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. H. Sawickiej po dokonaniu wyboru delegatów, około godz[iny] 19.00 opuściło zakład.

5. W Widzewskich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. 1-go Maja do godz[iny] 18.30 wszyscy robotnicy (800 osób) nie podejmujący pracy opuścili zakład.

6. W oddziale ZPB im. gen[erała] Waltera nie podejmujący pracy robotnicy w ilości około 130 osób do godz[iny] 18.00 opuścili zakład.

7. Pracownicy Oddz[iałów] ZPB im. Kunickiego w ilości około 340 osób nie podejmujący pracy do godz[iny] 19.00 opuścili zakład.

8. Robotnicy Oddziału Skręcalni ZPW im. Gwardii Ludowej (w ilości około 200 osób), którzy podjęli przerwę w pracy – do godz[iny] 19.00 opuścili zakład.

9. W Łódzkich Zakładach Spirytusowych na dwóch oddziałach, na których miał miejsce postój 200 osobowej grupy robotników – po około jednej godzinie został on zlikwidowany i robotnicy podjęli pracę.

Przyczyną zanotowanych przerw w pracy było otrzymanie mniejszych zarobków za miesiąc styczeń w porównaniu do grudnia ub. r. oraz zdaniem robotników zbyt niskie w ogóle ich zarobki. W czasie zebrań, narad i spotkań robotnicy wymienionych wyżej zakładów pracy wysuwali m.in. takie postulaty jak:

- podwyższenie płac o około 20 proc.,
- wyrównanie płac przy wdrażaniu nowych asortymentów,
- nie potrącanie premii za błędy w tkaninach nie wynikłe z winy tkaczy,
- wyrównanie zarobków obniżonych ze względu na zły bądź nieodpowiedni surowiec,
- wyrównanie zaniżonych od ubiegłego roku zarobków,
- rozdział premii przez robotników lub przy ich udziale,
- powrót do cen na artykuły spożywcze sprzed 12 grudnia 1970 r. (w ZPB im. Marchlewskiego),
- dokonanie zmian personalnych wśród aktywu politycznego i administracyjnego.

^d Wyraz wykreślony przez wielokrotne nadbicie znaku x.

Nadto postulowano szereg żądań w zakresie poprawy spraw socjalno-bytowych, bhp oraz usunięcia nieprawidłowości w gospodarce zakładów.

I Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego
Milicji Obywatelskiej ds. Bezp[iecieństwa]
w **Łodzi**^o
Płk **H[enryk] Bilski**

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 22–23, oryginał, mps.

^o Poniżej odręczny nieczytelny podpis złożony z upoważnienia.

1971 luty 14, Łódź – Meldunek o sytuacji w zakładach pracy oraz reakcjach na strajki w środowiskach społeczno-zawodowych Łodzi z dnia 14 lutego 1971 r.

Łódź, dnia 14 lutego 1971 r.^a
godz[ina] 12.00

Tajne
Egz[emplarz] Nr^b

Dyrektor Gabinetu
Ministra Spraw Wewnętrznych
Dyrektor Departamentu III MSW
CSK
Warszawa

Meldunek
o sytuacji na terenie m[iasta] Łodzi

– ŁZPB im. Obr[oi]ców Pokoju sytuacja nie uległa zmianie. Robotnicy pozostający w zakładzie wybrali 30 delegatów na spotkanie z premierem tow[arzystem] P[iotrem] Jaroszewiczem¹, jakie odbędzie się o godz[inie] 13.00 w Teatrze Wielkim. W skład delegacji weszło 20 kobiet i 10 mężczyzn, w tym 15 członków partii, 3 czł[onków] ZMS² i 12 bezpartyjnych.

– W ZPB im. Marchlewskiego w dalszym ciągu utrzymuje się sytuacja podawana w ostatnich meldunkach. Najbardziej aktywni są robotnicy z przędzalni odpadkowej, którzy oddziałują na pozostałych. Przed zakładem znajduje się grupa ok[oło] 40 osób. Z obserwacji wynika, że są to członkowie rodzin robotników tam pozostających. W skład delegacji na spotkanie z premierem Jaroszewiczem wybrano 45 osób – wszyscy członkowie partii lub ZMS.

^a Z lewej strony dokumentu pieczęć **Szyfrogram wysłany Nr 241 Przyjęto** (data, godzina, podpis) 14.02. 12.40 [data i godzina wpisane odręcznie, podpis nieczytelny] **Zaszyfrowano** (data, godzina, podpis) 14.02. 13.25 [data i godzina wpisane odręcznie, podpis nieczytelny].

^b Brak numeru dokumentu.

¹ **Jaroszewicz Piotr**, ur. 8 X 1909 r. w Nieświeżu k. Nowogródka. Od 1943 r. oficer polityczny PSZ w ZSRR, 1944–1945 zastępca dowódcy 1 armii WP ds. polityczno-wychowawczych. Od 1944 r. członek PPR. W latach 1945–1950 wiceminister obrony narodowej; 1952–1970 wicepremier; 1954–1956 minister górnictwa; 1948–1980 członek KC PZPR; 1964–1980 członek Biura Politycznego KC; od grudnia 1970 r. do lutego 1980 r. premier. W 1981 r. usunięty z PZPR, a w 1984 r. na mocy uchwały sejmu pociągnięty do odpowiedzialności konstytucyjnej przed Trybunałem Stanu (postępowanie umorzono na mocy ustawy o amnestii). Zamordowany wraz z żoną podczas napadu w nocy z 31 VIII na 1 IX 1992 r.

² **Związek Młodzieży Socjalistycznej** – organizacja młodzieżowa utworzona w 1957 r. w wyniku połączenia Rewolucyjnego Związku Młodzieży i Związku Młodzieży Robotniczej. ZMS ideowo, politycznie i organizacyjnie podporządkowany był PZPR. W 1976 r. przekształcił się w Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej.

– W dniu wczorajszym o godz[inie] 23.00 nie podjęli pracy robotnicy wytwórni sztucznego jedwabiu w Łódzkich Zakł[adach] Wł[ókien] Sztucznych Anilana. Przerwa w pracy trwała do godz[iny] 5.30 dnia dzisiejszego.

– Środowisko akademickie jest zorientowane w istniejącej sytuacji, nie stwierdzono jednak akcentów solidarnościowych. Niektórzy prac[ownicy] naukowcy wypowiadając się na ten temat stwierdzają, że przyczyną wystąpień robotniczych są ich niskie płace oraz zaniedbania w kwestiach socjalnych.

– W środowisku dziennikarskim wyrażany jest pogląd, że informacja o sytuacji zaistniałej w Łodzi winna być podana i odpowiednio skomentowana przez środki masowego przekazu.

– Z wypowiedzi osób narod[owości] żydowskiej wynika, że środowisko to obawia się, aby rozwój wypadków w Łodzi nie poszedł w takim kierunku, jak to miało miejsce na Wybrzeżu, oraz aby wina za to nie została przypisana temu środowisku.

– Frekwencja w kościołach nie odbiegała od przeciętnej, jak w każdą niedzielę. W inwigilowanych 14 obiektach był czytany list episkopatu^c pt. „Biskupi polscy wzywają cały naród do modlitwy”. Do aktualnej sytuacji nie nawiązywano. W kościołach miały miejsce zbiórki pieniędzy z zaznaczeniem, że są one przeznaczone dla osób poszkodowanych w zająściach grudniowych na Wybrzeżu. Czytanie listu i cel tych zbiórek nie wpływał na nastroje wśród osób biorących udział w nabożeństwie.

– Z posiadanych informacji wynika, że w dniu jutrzejszym przerwy w pracy mogą nastąpić w ZPB im. Marchlewskiego, ZPW im. Gwardii Ludowej, Miejsk[im] Przed-s[iębiorstwie] Komunikacyjnym, w Bazie Transp[ortu] Zakł[adów] Mięsnych, a także w WZPB im. 1 Maja, ZPB im. gen[erała] Waltera i ZPB im. Kunickiego.

– O godz[inie] 11.30 przybył do Łodzi premier tow[arzysz] P[iotr] Jaroszewicz, który o godz[inie] 13.00 spotka się z delegacjami załóg łódzkich zakładów pracy w Teatrze Wielkim.³

I Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego MO
ds. Bezpieczeństwa w Łodzi^d
płk H[enryk] Bilski

Źródło: AIPN Łd, KW MO w Łodzi, pf 10/770, k. 237, kopia, mps.

^c Tak jest w oryginale.

^d Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

1971 luty 15, Łódź – Meldunek o sytuacji w zakładach pracy oraz reakcjach na strajki w środowiskach społeczno-zawodowych Łodzi z dnia 15 lutego 1971 r.

Łódź, dnia 15 lutego 1971 r.
godz[ina] 19.00

Tajne
Egz[emplarz] Nr^a

**Dyrektor Gabinetu
Ministra Spraw Wewnętrznych
Dyrektor Departamentu III
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
CSK
w Warszawie**

Meldunek
o sytuacji na terenie m. Łodzi

– W Łódzkich Zakł[adach] Przem[yśłu] Bawełnianego im. Obr[ońców] Pokoju nadal trwa strajk. Atmosfera uległa złagodzeniu, daje się odczuć zmęczenie strajkujących. Delegaci, którzy byli na spotkaniu z Premierem Jaroszewiczem są skłonni przystąpić do pracy – boją się jednak reakcji ze strony pozostałych robotników.

– W Zakł[adach] Przem[yśłu] Bawełn[ianego] im. J. Marchlewskiego notuje się głosy niektórych robotników wskazujące, że skłonni są przystąpić do pracy. Jest to wynikiem ogłoszonej przez dyrekcję decyzji o 150 zł[otowej] podwyżce, równym podziale premii i poprawie warunków socjalnych.

Przed zakładami zgromadzonych jest około 100 osób, wśród których krążą różne plotki między innymi, że w zakładzie przebywała delegacja Stoczni Gdańskiej, która zapewniała o swoim solidarnościowym poparciu.

– W Widzewskich Zakł[adach] Przem[yśłu] Bawełn[ianego] im. 1-go Maja druga zmiana [b] nadal nie podjęła pracy.

– W Zakł[adach] Przem[yśłu] Wełn[ianego] im. Gwardii Ludowej na oddziale III Czeszanki – 30 osób przerwało pracę na znak solidarności ze strajkującymi. Ogółem w chwili obecnej w zakładach tych nie pracuje 270 osób na ogółem zatrudnionych 3900.

– W Zakł[adach] Przem[yśłu] Wełn[ianego] im. Wiosny Ludów ze zmiany popołudniowej nie pracuje około 150 osób.

– W Zakł[adach] Włókien Sztucznych Anilana większość osób po rozmowach z dyrekcją podjęła pracę. Aktualnie na zakładzie tym nie pracuje jeszcze z drugiej zmiany około 30 osób.

^a Po skrócie wielokropek. Brak numeru dokumentu.

^b Wyraz wykreślony przez nadbicie znaku x.

– W F[abry]ce Osprzętu Samochodowego do pracy przystąpili robotnicy Oddziału Remontowego. W dalszym ciągu nie podejmuje pracy około 170 osób z różnych oddziałów.

– W Zakł[adach] Przem[ysłu] Pasmanteryjnego Lenta pracy nie podejmuje 570 osób żądając usunięcia ze stanowiska Tow[arzysza] J[ózefa] Cyrankiewicza¹, zaprzestania pomocy Wietnamowi i Zjednoczonej Republice Arabskiej, ukarania winnych dopuszczenia do krytycznej sytuacji gospodarczej, [b] a także żądając podwyżki płac lub obniżki cen na mięso. Ponadto wysuwane są żądania o ukaranie osób, które wydały rozkaz strzel[ania] w Gdańsku.

Podobne głosy dotyczące żądania ukarania osób, które wydały rozkaz strzelania na Wybrzeżu – zanotowano w Łódzkich Zakładach Radiowych.

Z uzyskanych komentarzy i wypowiedzi w środowiskach na uwagę zasługują:

– wśród zakonników oo. Jezuitów w związku z listem Episkopatu „Biskupi Polscy wzywają cały naród do modlitwy za Ojczyznę” zanotowano głosy mówiące, że postulaty robotników uważa się za słuszne i możliwe do realizacji, potępia się użycie broni przeciw robotnikom^c na Wybrzeżu, dostrzega się napiętą sytuację i wyraża się obawę przed wystąpieniami ulicznymi, które mogą być wykorzystane przez elementy chuli-gańskie.

– W środowisku Łódzkiego^d Towarzystwa Naukowego zanotowano wypowiedzi solidaryzujące się ze strajkującymi łódzkimi robotnikami.

– W środowisku nauczycieli szkół podstawowych, pracowników handlu zagranicznego i studentów Politechniki Łódzkiej padały stwierdzenia potępiające strajki w aktualnej sytuacji.

**Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego MO
ds. Służby Bezpieczeństwa
w Łodzi^e
płk H[enryk] Tomaszewski**

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 39, kopia, mps.

^c W oryginale robotników.

^d Cząstka –go nad wierszem.

^e Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

¹ **Cyrankiewicz Józef**, ur. 23 IV 1911 r. w Tarnowie. Przed II wojną światową działacz PPS i Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Członek ZWZ. Więzień obozów w Oświęcimiu oraz Mauthausen. W latach 1945–1948 sekretarz generalny i członek Rady Naczelnej PPS; 1947–1952 i 1954–1970 premier; 1947–1972 poseł na Sejm; 1948–1971 członek KC i Biura Politycznego KC PZPR; 1970–1972 przewodniczący Rady Państwa. Zmarł 20 I 1989 r.

1971 luty 15, Łódź – Informacja Wydziału Organizacyjnego KŁ PZPR skierowana do Wydziału Organizacyjnego KC PZPR dotycząca sytuacji strajkowej w Łodzi w dniu 15 lutego 1971 r.

Komitet Łódzki PZPR
Wydział Organizacyjny^a

Komitet Centralny PZPR
Wydział Organizacyjny
Warszawa

Informacja Nr 30^b/71
Łódź, dnia 15 II 1971 r. godz[ina] 11.00^c

Podajemy aktualną sytuację strajkową w Łodzi (w dniu 15 lutego br.) o godzinie 10.30^d.

1. ZPB Marchlewskiego

W zakładzie wszystkie oddziały produkcyjne nie podjęły pracy – strajkuje około 3000 osób (cała pierwsza zmiana). Zakład zatrudnia ponad 8000 osób.

2. ZPB im. Obrońców Pokoju

Od trzech dni pracy nie podejmują wszystkie oddziały produkcyjne. Zakład zatrudnia około 11 000 ludzi. Obecnie strajkuje 4950 osób (blisko dwie zmiany).

3. WZPB im. 1 go Maja

Zakład nie podejmuje pracy od 3 dni. Aktualnie strajkuje 1500 osób (cała pierwsza zmiana). Zakład zatrudnia około 4000 ludzi.

4. ZPB im. Hanki Sawickiej

Aktualnie strajkuje 800 osób (nie pracują na pierwszej zmianie trzy wydziały: przewijalnia, skręcalnia i nawijalnia. Zakład zatrudnia niecałe 2000 osób.

5. ZPB Armii Ludowej

Zakład strajkuje od 3 dni. Aktualnie nie pracuje 700 osób. Strajkują wszystkie wydziały oprócz wykończalni 1 i 2. Zakład zatrudnia [e] 4400 osób.

6. ZPB Kunickiego

Strajkował oddział „Malimo” – 136 osób. Obecnie strajkuje tylko 6 osób, pozostali podjęli pracę. Zakład zatrudnia 1647 osób.

7. ZPB Dzierżyńskiego

Strajkuje aktualnie (na pierwszej zmianie) 1000 osób, a więc wszystkie przedziałnie^f. Zakład zatrudnia 5800 osób.

^a Poniżej odręczny napis Nadano.

^b Cyfra 3 nadbita na innej cyfrze.

^c Druga cyfra 1 nadpisana odręcznie na innej cyfrze. Ponad podaną godziną dopisana odręcznie godzina 11.00.

^d Liczba 10 dopisana odręcznie.

^e Liczba wykreślona poprzez nadbicie znaku x.

^f Litera d nadbita na innej literze.

8. ZPB Waltera

Strajkuje 210 osób (pierwsze zmiany dwóch oddziałów). Zakład zatrudnia 2400 osób.

9. ZPB Harnama

Strajkuje około 500 osób (pierwsze zmiany dwóch oddziałów). Zakład zatrudnia 4400 osób.

Zakłady Przemysłu Welnianego

1. ZPW im. Gwardii Ludowej

Strajkowało 300 osób na oddziale skręcalni, podjęło pracę 100 osób. Aktualnie strajkuje 200 osób na oddziale skręcalni. Zakład zatrudnia 3800 osób.

2. Łódzkie Zakłady Welniane

Strajkuje 700 osób – cała pierwsza zmiana na wszystkich oddziałach. Zakład zatrudnia 1900 osób.

3. ZPW Bardowskiego

Strajkowało 60 osób. O godzinie 8.30 wszyscy przystąpili do[§] pracy. Zakład zatrudnia 1500 osób.

4. ZPW Andrzeja Struga

Strajkowało 60 osób. O godzinie 9.00 wszyscy podjęli pracę. Zakład zatrudnia 1427 osób.

5. ZPW Reymonta

Strajkuje cała pierwsza zmiana – ogółem 550 osób. Zakład zatrudnia 1900 osób.

6. ZPW Świerczewskiego

Strajkują wszystkie wydziały pierwszej zmiany, tj. około 400 osób, Zakład zatrudnia 1300 osób.

7. ZPW Niedzielskiego

Strajkuje 60 osób (1 oddział). Zakład zatrudnia 2000 osób.

Inne branże

1. Łódzkie Zakłady Radiowe

Do strajku przystąpiły wydziały: narzędziowni i pras, łącznie 110 osób. Zakład zatrudnia 3200 osób.

2. Fabryka Maszyn Jedwabniczych Majed

Strajkuje część wydziału mechanicznego (obróbka lekka^h) – 80 osób. Zakład zatrudnia 1800 osób.

3. Zakłady Mechaniczne Strzelczyka

Rozpoczęła strajk odlewnia – 80 osób. Zakład zatrudnia 2057 osób.

4. Południowo-Łódzkie Zakłady Jedwabnicze

Strajkuje oddział tkalni białej 150 osób. Zakład zatrudnia 2500 osób.

5. Zakłady Transformatorów Elta

Przerwało pracę 15 kobiet, po dwugodzinnej dyskusji podjęły pracę. Zakład zatrudnia 3700 osób.

6. Zakłady Włókien Sztucznych Anilana

Nie pracuje od trzech dni 15 kobiet na wydziale włókna szklanego. Zakład zatrudnia 3200 osób.

[§] Litera d nadbita na innej literze.

^h Litera l nadbita na innej literze.

7. ZPP Buczka

Strajkuje 1 wydział „A” – 200 osób. Zakład zatrudnia 2300 osób.

8. ZPDz. Duracza

Strajkuje na pierwszej zmianie 1 oddział – 90 osób. Zakład zatrudnia 2100 osób.

9. Zakłady Wyrobów Azbestowych Azbest

Strajkuje na pierwszej zmianie 1 oddział – 180 osób. Zakład zatrudnia 1200 osób.

10. ZPD[z]. Olimpia

Na pierwszej zmianie przerwało pracę 36 kotoniarzy. Zakład zatrudnia 2400 osób.

Strajki krótkie – solidarnościowe odbyły się w następujących zakładach:

1. Zakłady Przemysłu Pasmanteryjnego Lenta

Na pierwszej zmianie strajk solidarnościowy trwał 30 minut i objął 250 osób.

2. Zakłady Maszyn Przemysłu Spożywczego Spomasz

W strajku solidarnościowym trwającym 50 minut wzięło udział 600 osób – cała załoga.

3. Łódzkie Zakłady Pasmanteryjne

W strajku solidarnościowym wzięło udział 900 osób (cała załoga). Strajk trwał 40 minut.

Sekretarz KŁ PZPRⁱ
(Stanisław Józwiak¹)

Źródło: APL, KŁ PZPR, 1415, k. 1–4, kopia, mps.

ⁱ Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

¹ **Józwiak Stanisław**, s. Stanisława, ur. 18 III 1923 r. w Strzegocinie. W okresie II wojny światowej zatrudniony w firmach niemieckich jako robotnik; 1945–1949 dowódca warty w Monopolu Spirytusowym w Łodzi. W latach 1949–1952 pełnił funkcję kierownika kadr w Związku Zawodowym Przemysłu Spożywczego w Łodzi, a następnie kierownika kadr w Wojewódzkiej Komisji Związków Zawodowych w Łodzi; 1952–1971 kolejno: pracownik polityczny, zastępca kierownika Wydziału Organizacyjnego i sekretarz KŁ PZPR; 1971–1974 dyrektor Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi. Był radnym Rady Narodowej miasta Łodzi.

1971 luty 16, Łódź – Meldunek o sytuacji w zakładach pracy oraz reakcjach na strajki w środowiskach społeczno-zawodowych Łodzi z dnia 16 lutego 1971 r.

Łódź, dnia 16 lutego 1971 r.
godz[ina] 13.00

Tajne
Egz[emplarz] Nr^a

**Dyrektor Gabinetu Ministra
Spraw Wewnętrznych
Dyrektor Departamentu III MSW
CSK
w Warszawie**

Meldunek
o sytuacji na terenie miasta Łodzi

Aktualnie na terenie m[iasta] Łodzi nie podjęły pracy do godz[iny] 13.00 następujące zakłady:

- Łódzkie Zakł[ady] Przem[ysłu] Bawełnianego im. Obr. Pokoju
- ZPB im. Dubois
- Łódzkie Zakł[ady] Cewek Przędzalniczych
- Łódzkie Zakł[ady] Cukrów Optima

Ponadto trwa przerwa w pracy w Zakładach Tkanin Azbestowych, gdzie 335 robotników z Oddziału przy ul. Suchej nie podejmuje pracy, uzależniając to od podjęcia jej przez ŁZPB im. Obr. Pokoju. O godz[inie] 10.00 w Zakładach Tkanin Technicznych Zarzew na Oddziale wkładek akumulatorowych i tkalni przerwało pracę 34 osoby na ogólnie zatrudnioną ilość – około 500 osób.

W ZPB im. Dzierżyńskiego sytuacja poprawia się. Aktualnie około 70^b proc. załogi przystąpiło do pracy na oddziale tkalni, przędzalni i wykończalni.

W niektórych zakładach takich jak ŁZPB im. Obr. Pokoju, ZPB im. Harnama, ZPB im. H. Sawickiej, ZPB im. Dzierżyńskiego, WZPB im. 1-go Maja notuje się przypadki agresywnego działania grup młodych robotników, którzy agitują w pierwszym przypadku za kontynuacją strajku, a pozostałych za powtórным przerwaniem pracy.

Do Komitetów Dzielnicowych PZPR, a szczególnie do KD^c PZPR Łódź-Bałuty wpłynęło szereg podziękowań od zakładów pracy za skuteczną działalność organów porządkowych w odniesieniu do elementów chuligańskich, które w dniu 15 bm. awan-

^a Brak numeru dokumentu.

^b W oryginale liczba wpisana i poprawiona odręcznie.

^c Litera poprawiona odręcznie z Z na D.

tuowały się na ulicach miasta. Np. prądky z ZPB im. Marchlewskiego zgłosiły się do Komit[etu] Zakł[adowego] PZPR z postulatem bardziej aktywnego przeciwdziałania elementom chuligańskim i warcholskim, dziękując jednocześnie za uporządkowanie i oczyszczenie terenów przedzakładowych z elementów chuligańskich, jakie się w dniu wczorajszym przed nimi zbierały. Z informacji uzyskanych przez Wydział Kryminalny tut[ejszej] Komendy wynika, że niektóre osoby wywodzące się ze środowisk pozostających w zainteresowaniu tegoż Wydziału są przekonane, że interwencję p[rzeciw]ko zakłócającym porządek w dniu wczorajszym w rejonie ul. Piotrkowskiej przeprowadzili robotnicy z ZPB im. Marchlewskiego.

Grupa samodzielnych pracowników nauki z Politechniki Łódzkiej (czterech profesorów) w rozmowie nt. ostatnich wydarzeń w Łodzi doszła do wniosku, że mające miejsce strajki są swego rodzaju dywersją wobec nowego kierownictwa partyjno-państwowego, które chce rządzić inaczej i rozwiązać nabrzmiałe problemy klasy robotniczej. W tej sytuacji przerywanie produkcji i zaburzenia w zakładach pracy przeszkadzają w realizacji słusznego programu zarysowanego przez tow[arzysza] E[dwarda] Gierka na VIII Plenum. Zdaniem wym[ienionych] naukowców – twierdzenie, że o wystąpieniach robotników w Łodzi w lutym zdecydowały ich trudne warunki materialno-bytowe, jest nieuzasadnione, ponieważ grudniu ub. roku warunki te były takie same, a jednak w Łodzi panował spokój, mimo że atmosfera w całym kraju była napięta. Osoby te reprezentują również pogląd, że za sytuację powstałą w Łodzi ponoszą odpowiedzialność przede wszystkim miejscowe władze polityczno-administracyjne, które nie podejmowały odpowiednich środków dla uśmierzania narastającego niezadowolenia w zakładach pracy. Jako przykład tego wymienia się fakt, że po VII Plenum „Głos Robotniczy” zamieszczał głównie informacje Polskiej Agencji Prasowej i przedruki z innych gazet, nie podejmując problematyki lokalnej. Wg ich oceny – organ ten nie spełniał właściwej roli w zakresie mobilizacji społeczeństwa łódzkiego, a zwłaszcza klasy robotniczej wokół nowego kierownictwa partyjno-państwowego nie pobudzał należycie do realizacji programu nakreślonego przez to kierownictwo.

Wg wypowiedzi jednego z pracowników Instytutu Geografii Ekonomicznej U[niwersytetu] Ł[ódzkiego] w Łodzi nigdy nie będzie dobrze i Łódź nie będzie zajmowała należnego jej miejsca w Polsce, dopóki na niektórych stanowiskach kierowniczych w Komitecie Łódzkim PZPR i Prezydium Rady Narodowej m[iasta] Łodzi nie nastąpią odpowiednie zmiany personalne.

Z uzyskanych informacji wynika, że w środowisku akademickim zarówno gdy chodzi o pracowników naukowo-dydaktycznych jak i studentów, a także wśród dziennikarzy, wczorajsza interwencja sił MO p[rzeciw]ko elementom chuligańskim grupujących się w rejonie P[lacu] Wolności i ul. Piotrkowskiej oceniana jest pozytywnie jako uzasadniona i słusza.

W Centralach Handlu Zagranicznego Skórimpex^d i Ciech obserwuje się wyraźne oznaki odprężenia. Z uzyskanych informacji wynika, że pracownicy biurowi i fizyczni oceniają posunięcie Rządu odnośnie cen jako wyraz troski o ludzi pracy, jako odnowę w nowym systemie kierowania państwem. W dniu dzisiejszym nastąpił podział premii uznaniowej za rok 1970, nie przewiduje się zakłóceń ani niezadowoleń. Wśród załogi przeważa zainteresowanie o ile mniej dostaną premii dyrektorzy.

^d W oryginale „Skórimpex”.

Kler parafialny oraz niektórzy kurialiści solidaryzują się z postulatami robotników. Uważają, że nowemu kierownictwu trudno będzie wprowadzić trwałą stabilizację polityczno-ekonomiczną w kraju. Wyrażane są opinie, że powstała dogodna sytuacja do ataku ze strony osób, które zostały odsunięte^e od władzy. W Kurii Biskupiej istnieje niezadowolenie z aktualnego rozwoju stosunków państwo–kościół^f. Kuria popiera postulaty [kardynała Stefana] Wyszyńskiego¹ dot[yczące] zniesienia [§] „Caritasu”, likwidacji Urzędu ds. Wyznań, utworzenia tygodnika katolickiego, zaprzestania propagandy ateistycznej. Uzyskano informację, że niektórzy księża salezjanie przeprowadzili w kościele św. Jerzego indywidualne rozmowy z robotnikami ZPB im. Marchlewskiego, przestrzegając przed wyjściem na ulicę, gdyż wykorzystaby to męty społeczne, podobnie jak na Wybrzeżu.

Obawy przed wystąpieniami ulicznymi, które mogłoby przerodzić się w zaburzenia wykorzystane przez elementy chuligańskie – wyrażają też jezuici. Aktyw katolicki ostatni list episkopatu ocenia jako zredagowany w umiarkowanym tonie, który winien przyczynić się do stabilizacji i spokoju w kraju.

Wyznawcy św[iadków] Jehowy^h pozostają neutralni w odniesieniu do wszystkich spraw politycznych i aktualnych wydarzeń Łodzi.

Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego MO
ds. Służby Bezpieczeństwa
w Łodziⁱ
Plk H[enryk] Tomaszewski

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 46–47, kopia, mps.

^e W oryginale odsunięte.

^f Zachowano pisownię z oryginału.

^g Wyraz wykreślony przez wielokrotne nadbicie znaku x.

^h W oryginale Jechowy.

ⁱ Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

¹ **Wyszyński Stefan**, ur. 3 VIII 1901 r. w Zuzeli. Prymas Polski, mąż stanu. Po studiach na KUL od 1930 r. profesor prawa kanonicznego i socjologii w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku, a także działacz Akcji Katolickiej. W latach 1932–1939 redaktor naczelny „Ateneum Kapłańskiego”, od 1938 r. członek Rady Społecznej przy prymasie Polski. Okres okupacji niemieckiej spędził głównie w Kozłowie (Lubelszczyzna) i w Laskach k. Warszawy; kapelan podwarszawskich formacji AK, m.in. szpitala powstańczego w Laskach (pseudonim „Radwan II”). Od 1945 r. kanonik włocławski i rektor seminarium we Włocławku; 1946–1948 biskup lubelski; od października 1948 r. arcybiskup gnieźnieński i warszawski, prymas Polski, przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski; od 1953 r. kardynał. Uwięziony we wrześniu 1953 r. i pozbawiony władzy kościelnej, przebywał kolejno w Rywałdzie, Stoczku, Prudniku, Komańczy; podczas uwięzienia sformułował program wielkiej odnowy życia religijnego w Polsce p.n. Jasnogórskie Śluby Narodu (sierpień 1956 r.) i – stanowiącego ich kontynuację – nawiedzenia wszystkich polskich parafii przez kopię wizerunku Matki Bożej Częstochowskiej (od 1957 r.); opracował też założenia Wielkiej Nowenny przed obchodami Tysiąclecia Chrztu Polski (1956–1966); uwolniony w październiku 1956 r. powrócił do Warszawy. Wyszyński, zwany Prymasem Tysiąclecia, uczestniczył we wszystkich sesjach Soboru Watykańskiego II, odegrał wielką rolę w organizacji polskich struktur kościelnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych, doprowadzając w 1972 r. do ustanowienia nowych diecezji. Zmarł 28 V 1981 r.

1971 luty 17, Warszawa – Fragment informacji dziennej Departamentu III MSW z dnia 17 lutego 1971 r., dotyczącej ogólnej sytuacji w kraju w dniach 16 i 17 lutego 1971 r.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
Departament III
L. dz. ^aEO–I–092/71^a

Warszawa, dn. ^b17 lutego 1971 r.^b

Tajne

Informacja dzienna
z dnia ^c16 lutego 1971 r.^c

Dnia 17 lutego br. godz[ina] 8.00

– Wszystkie zakłady produkcyjne na terenie Łodzi podjęły w godz[inach] rannych normalną pracę.

[...] ^d

– W wielu rejonach kraju podkreśla się, że decyzja ta [o przywróceniu cen] była^e wynikiem strajku w Łodzi.

[...] ^d

Sytuacja w Łodzi w dniu 16 bm.

– 16 bm. sytuacja w Łodzi ulegała w ciągu dnia stopniowej normalizacji.

^f– W godzinach popołudniowych kontynuowały strajk lub przyłączyły się solidarnościowo załogi lub części załóg 11 zakładów pracy:^f ZPB im. Obrońców Pokoju, im. Dzierżyńskiego, im. Harnama, ZPW im. Reymonta, ZPB im. Dubois, Fabryka Pluszu i Dywanów im. Ajzena, Łódzkie Zakł[ady] Cewek Przędzalniczych, Zakł[ady] Tkanin Azbestowych, Łódzkie Zakł[ady] Wełniane, Zakł[ady] Tkanin Technicznych Zarzew, Łódzka Fabryka Cukrów Optima.

^f– Po godzinie 16.00 przerwy w pracy trwały nadal w 6 zakładach: ZPB^f im. Obrońców Pokoju, im. Dzierżyńskiego, im. Dubois, im. Waltera, Optima i Zarzew.

^f– Po godzinie 22.00 przerwy trwały nadal w ZPB im. Obrońców Pokoju (1120 osób), im. Dzierżyńskiego (750 osób drugiej zmiany).^f

– W pozostałych zakładach praca została podjęta między godziną 17.30–18.30.

^f– W ZPB im. Obrońców Pokoju i Dzierżyńskiego^f powodem przedłużania się przerw w pracy było przekonanie, że istnieje międzynarodowa konwencja^g zapewniająca lega-

^{a-a} Liczby 092 i 71 oraz znak / wpisane maszynowo nad miejscem wykropkowanym.

^{b-b} Data dzienna, miesiąc oraz liczba 71 wpisane maszynowo nad miejscami wykropkowanymi, miesiąc pisany liczbą rzymską.

^{c-c} Data dzienna, miesiąc oraz liczba 71 wpisane maszynowo nad miejscami wykropkowanymi. Cyfra 1 nadbita na literze.

^d Fragment tekstu pominięty.

^e Litera y nadbita na innej literze.

^{f-f} Fragment tekstu podkreślony zielonym flamastrem. W wyrazie kontynuowały dodatkowa litera pomiędzy literami u a o.

^g Litera w dopisana odręcznie.

lizację i pełnopłatność strajku trwającego ponad 48 godzin, wysuwano również żądania zmian personalnych w Zakł[adach] im. Obrońców Pokoju oraz likwidacji nocnej zmiany w Zakł[adach] im. Dzierżyńskiego.

– W szeregu zakładów, m.in. w ZPB im. Obrońców Pokoju, im. Dzierżyńskiego, im. Harnama, im. H. Sawickiej – ujawniły^h się agresywne działania niektórych młodych robotników.

– Robotnicy łódzcy wyrażali aprobatę dla działalności organów porządkowych za uśmierzenie awantur elementów chuligańskich na ulicach w dniu 15 bm. Do Komitetów Partyjnychⁱ napłynęło szereg podziękowań z zakładów pracy.

– Dziennikarze wyrażali niezadowolenie, że nie pozwolono im opublikować artykułów potępiających ekscesy chuligańskie.

– Wśród pracowników nauki 16 bm. padały stwierdzenia, że kontynuacja strajków jest dywersją w stosunku do nowego kierownictwa, za sytuację w Łodzi obciążano odpowiedzialnością miejscowe władze polityczne i administracyjne.

[...]d

Źródło: AIPN, MSW II, 0296/211, t. 3, k. 215–225, oryginał, mps.

^h Litera y dopisana odręcznie.

ⁱ Tak jest w oryginale.

1971 luty 18, Łódź – Protokół posiedzenia Egzekutywy Komitetu Łódzkiego PZPR w dniu 16 lutego 1971 r.

Protokół Nr 5/71^a

z posiedzenia Egzekutywy KŁ PZPR odbytego w dniu 16 lutego 1971 r.

Obecni członkowie Egzekutywy KŁ towarzysze^b: J[ózef] Spychalski, St[anisław] Jóźwiak, M[arian] Kuliński, J[erzy] Mokras¹, E[ugeniusz] Binduga, J[erzy] Chabelski², L[eon] Chruśliński, A[lojzy] Dworniczak³, E[dward] Kaźmierczak, S[ergiusz] Kłacz-
kow, J[erzy] Kortan, J[erzy] Lorens⁴, J[ózefa] Sowińska, M[irosława] Wąsowicz.

Nieobecni usprawiedliwieni: tow[arzyszka] B. Natorska.

Posiedzeniu przewodniczył członek Biura Politycznego, Sekretarz KC PZPR tow[arzysz] Stefan Olszowski. Wzięli także udział kierownicy Wydziałów KC PZPR tow[arzysze] St[anisław] Trepczyński, T[adeusz] Palimąka oraz tow[arzysz] Bolesław Koperski⁵.

^a Powyżej nadrukowany tekst papieru firmowego w brzmieniu: **Polska Zjednoczona Partia Robotnicza Komitet Łódzki**. Pod napisem podwójna ciągła linia, pod nią zaś z lewej strony napis: **Ł.dz. z pozostawionym wykropkowanym miejscem. Z prawej strony napis: Łódź, dnia 18 lutego (data dzienna i miesiąc wpisane maszynowo) 196 71 (liczba 71 wpisana maszynowo) Al. Kościuszki 107/109. Tel. 288–80, skrytka pocztowa nr 218. W stopce informacja: 12 X 1968 r. Łódzkie Zakłady Graficzne 10 000 egz.**

^b W oryginale ttow.

¹ **Mokras Jerzy**, s. Wawrzyńca, ur. 9 XII 1920 r. w Łodzi. W okresie II wojny światowej zatrudniony w firmach niemieckich jako robotnik; 1945–1949 robotnik w Centralnych Zakładach Remontowych Samochodów w Łodzi oraz Wojskowych Zakładach Motoryzacyjnych Nr 2 w Łodzi; 1950–1971 w KŁ PZPR kolejno na stanowiskach instruktora, kierownika Propagandy Partii, kierownika Wydziału Organizacyjnego i sekretarza KŁ PZPR; 1971–1975 wicedyrektor Ośrodka Informacji i Kultury Polskiej w Sofii. Ponadto: członek Egzekutywy KŁ PZPR.

² **Chabelski Jerzy**, s. Franciszka, ur. 22 X 1914 r. w Łodzi. W okresie II wojny światowej zatrudniony w firmach niemieckich jako robotnik; 1945–1948 szewc w Fabryce Obuwia w Łodzi; 1948–1950 kolejno kierownik, wiceprzewodniczący i przewodniczący Wydziału Organizacyjnego jednego z Zarządów Dzielnicowych Związku Młodzieży Polskiej w Łodzi; 1952–1953 kierownik Wydziału Robotniczego Zarządu Głównego ZMP; 1953–1956 przewodniczący Zarządu Łódzkiego ZMP; 1956–1959 instruktor Wydziału Organizacyjnego KŁ PZPR; 1959–1960 sekretarz organizacyjny KD PZPR Łódź-Śródmieście; 1960–1971 I sekretarz KD PZPR Łódź-Śródmieście; 1971–1974 sekretarz propagandy w KŁ PZPR; od 1974 konsul generalny w Leningradzie. Członek Egzekutywy KŁ PZPR.

³ **Dworniczak Alojzy**, s. Józefa, ur. 24 III 1921 r. w Łodzi. W okresie II wojny światowej robotnik na robotach przymusowych w Niemczech; 1946–1950 tkacz w Fabryce Dywanów „Dywilan”; 1950–1951 referendarz na Uniwersytecie Łódzkim; 1952–1957 instruktor w KŁ PZPR; 1957–1959 mistrz w ZPW im „Gwardii Ludowej”; 1959–1960 I Sekretarz KZ w ZPW im „Gwardii Ludowej”; 1960–1964 Sekretarz Organizacyjny w KD PZPR Łódź-Polesie; 1964–1970 I Sekretarz KZ w ZPB im J. Marchlewskiego; 1971–1980 I Sekretarz KD PZPR Łódź-Widzew; 1980–1981 Przewodniczący Łódzkiej, a następnie Wojewódzkiej Komisji Kontroli Partyjnej. Ponadto: członek Egzekutywy i Plenum KŁ PZPR i KD PZPR Łódź-Górna i Łódź-Polesie, zastępca członka KC PZPR.

⁴ **Lorens Jerzy Piotr**, s. Piotra, ur. 21 IX 1920 r. w Łodzi. W okresie II wojny światowej członek Gwardii Ludowej oraz PPR; 1947–1948 I sekretarz POP przy Łódzkiej Fabryce Maszyn; 1949–1957 członek Egzekutywy i I sekretarz Komitetu Uczelnianego przy Politechnice Łódzkiej; 1958–1971 wiceprzewodniczący Prezydium Rady Narodowej Łodzi. Ponadto: sekretarz ekonomiczny KŁ PZPR, przewodniczący Prezydium Rady Narodowej Łodzi, a następnie prezydent m. Łodzi. Członek Egzekutywy KŁ PZPR, poseł na Sejm VI kadencji.

⁵ **Koperski Bolesław**, s. Jana, ur. 17 VIII 1921 r. w Łodzi. W latach 1948–1949 kierownik Wydziału Organizacyjnego w Zarządzie Łódzkim ZMP; 1949–1950 przewodniczący tegoż zarządu; 1950–1952 kierownik

Tow[arzysz] St[efan] Olszowski – Sekretarz KC PZPR

Poinformował Egzekutywę, że w dniu wczorajszym obok innych spraw, Biuro Polityczne omawiało aktualną sytuację w kraju, a także w łódzkiej organizacji. W wyniku tego Biuro Polityczne doszło do wniosku, że zaistniała potrzeba – ze względów politycznych, jak i w celu nadania większej dynamiki pracy – dokonania zmian w kierownictwie łódzkiej organizacji partyjnej.

W związku z tym członkowie Kierownictwa KC przeprowadzali szereg rozmów konsultacyjnych, także z samymi zainteresowanymi. Po tych konsultacjach i w wyniku decyzji Biura Politycznego, proponuje [się] dokonanie zmian: na stanowisku I Sekretarza KŁ, sekretarzy Ekonomicznego i Propagandy oraz Ł[ódzkiej] K[omisji] K[ontroli] P[artyjnej].

Po wspomnianych rozmowach tow[arzysz] J[ózef] Spychalski złożył rezygnację ze stanowiska I Sekretarza KŁ i funkcji członka Egzekutywy, odwołuje się także sekretarzy towarzyszy^b J[erzego] Mokrasa i M[ariana] Kulińskiego w związku z ich przejściem do innych prac.

Na stanowisko I Sekretarza proponuje się tow[arzysz] Bolesława Koperskiego – długoletniego działacza łódzkiego z organizacji młodzieżowej. Ostatnio ww. towarzysz pełnił odpowiedzialną pracę w służbie dyplomatycznej jako szef misji wojskowej w Berlinie Zachodnim.

Na Sekretarza Ekonomicznego proponuje się tow[arzysz] J[erzego] Lorensa – znanego wszystkim obecnym z[astępcę] przewodniczącego PRN m[iasta] Łodzi.

Na Sekretarza Propagandy tow[arzysz] J[erzego] Chabelskiego – dotychczasowego I Sekretarza KD PZPR Łódź-Śródmieście.

Proponuje się także wybrać w skład Egzekutywy KŁ tow[arzysz] A. Promińskiego – rekomendując go jednocześnie na przewodniczącego ŁKKP.

Ponadto jest propozycja wybrania do Egzekutywy dwu łódzkich robotnic – członkiń Komitetu Łódzkiego – towarzyszek^b: Mariannę Wieczorkową i Józefę Żabolićką.

Zmian tych należy dokonać szybko, jeszcze w dniu dzisiejszym na Plenum, które proponuje się (o ile aprobeje Egzekutywa) na godzinę 20.00. Chodzi bowiem o to, aby jak najszybciej nowe kierownictwo z pełnym rozmachem przystąpiło do działalności. Egzekutywa aprobeowała wniosek o zwołanie plenarnego posiedzenia na godz[inę] 20.00.

Tow[arzysz] J[ózef] Spychalski – I Sekretarz KŁ PZPR

Przyznaje, że decyzja jest słuszna, rozumie bowiem, że w określonej sytuacji miałby trudności w kierowaniu działalnością łódzkiej organizacji. Rezygnuje więc i życzy tow[arzyszowi] Koperskiemu osiągnąć, deklarując jednocześnie swą pomoc w pierwszych dniach.

Tow[arzysz] J[erzy] Mokras – Sekretarz KŁ PZPR

Rozumie, że ze względów politycznych istnieje potrzeba dokonania zmian w Egzekutywie i wśród sekretarzy KŁ. Taką chyba tylko argumentację można przyjąć jako motyw odwołania. Zdaje sobie bowiem sprawę, że w tej sytuacji trudno byłoby praco-

Wydziału Kadr Zarządu Głównego ZMP w Warszawie; 1954–1955 starszy instruktor w Wydziale Organizacyjnym KC PZPR; 1955–1960 sekretarz POP w MSZ; 1960–1965 wicedyrektor w Departamencie Kadr MSZ; 1965–1971 radca, a następnie Szef Misji Wojskowej PRL w Berlinie Zachodnim; 1971–1981 I sekretarz KŁ PZPR; od 1981 r. ambasador w Bułgarii. Członek Egzekutywy KŁ PZPR.

wać. Stanać twarzą w twarz z ludźmi, którym pewne sprawy się wyjaśniało (każdy z nas bowiem angażował się). Konkretna sytuacja wymaga, aby zmian dokonać.

Prezentowani kandydaci zasługują na poparcie i pragnie im życzyć większych sukcesów w pracy.

Tow[arzysz] M[arian] Kuliński – Sekretarz KŁ PZPR

Jest zdania, że decyzja Biura Politycznego jest słuszna. Pewne zmiany w kierownictwie organizacji, w sytuacji jaka panuje, na pewno w części wpłyną na rozwój wypadków.

Kandydaci są znani mu osobiście. Pragnie przy tej okazji złożyć im najserdeczniejsze życzenia, aby wykonywali obowiązki ku zadowoleniu Biura Politycznego.

Tow[arzyszka] M[irosława] Wąsowicz – czł[onek] Egzekutywy KŁ, dyr[ektor] nacz[elny] Łódzk[ich] Zakł[adów] Obuwia i Wyr[obów] Gum[owych].

Jest zaskoczona decyzją Kierownictwa Partii, ale podchodzi do niej z zaufaniem, jak do wszystkich decyzji Biura Politycznego i tej tak ważnej podjętej w dniu wczorajszym. Gdyby nie ta ostatnia decyzja sytuacja w fabrykach byłaby nadal poważna.

W dalszym ciągu towarzysza zwróciła uwagę na pracę łódzkiej instancji, która miała swe osiągnięcia, i z których cieszyła się, jak wszyscy. Przyznaje, że były i niedociągnięcia, widzimy je i zdajemy sobie sprawę, że pracy przed sobą mamy wiele. Podjętę jednak w Łodzi wywołała audycja telewizyjna ze stoczni. Rosło podniecenie i ludzie wysunęli żądanie 25 proc. podwyżki. Ile zarabiali ludzie w zakładzie, którym kieruje, niech^c świadczy fakt, że 1/3 załogi objęto dodatkami. Naturalnie, że z sytuacji zaistniałej należy wyciągnąć wnioski, ale nie wynikła ona na skutek złej pracy instancji. Zakłady łódzkie znajdowały pomoc i zrozumienie Egzekutywy. Rozumie, że powstała sytuacja to kataklizm. Przy tej okazji ujawniły się elementy, które chciały się wyżyć. Jest potrzeba dokonania analizy sytuacji, aby wyciągnąć na tej podstawie wnioski do dalszej pracy.

W tej sytuacji, w jakiej się znajdujemy, propozycje zmian na pewno będą jednym z elementów przyczyniających się do rozładowania sytuacji. Sekretarzom ustępującym dziękuje za współpracę i pozytywną działalność.

Jak wszystkie decyzje Biura Politycznego, które są mądre i szybkie, przyjmuje propozycję zmian. Podchodzi do nich z zaufaniem, zwłaszcza kandydatury tow[arzysza] B. Koperskiego, którego nie zna osobiście^d, pozostałych kandydatów zna, życzy im powodzenia, aby coraz lepiej było w łódzkiej organizacji. Sytuacja zaś jest taka, że trzeba szybko i operatywnie działać.

Tow[arzysz] E[dward] Kaźmierczak – Przewodniczący PRN m[iasta] Łodzi

Zna tow[arzysza] B. Koperskiego, a także pozostałych kandydatów, jako odpowiedzialnych towarzyszy.

Przedstawione dziś decyzje Biura Politycznego należy jednak rozpatrywać na tle sytuacji, jaka istnieje (w ocenie mówcy jeszcze poważna) i jeżeli te zmiany kadrowe pomogą sytuacji, to należy te propozycje przyjąć. Każdą zresztą zmianę z pożytkiem dla sprawy przyjąć należy.

W dalszym ciągu towarzysz wskazał na postulaty wysuwane ze strony niektórych załóg, które odbiegają od możliwości ich załatwienia. Przecież głównie podnoszono

^c Litera c nadbita na innej literze.

^d Litera ś nadbita na innej literze.

sprawę podwyżki płac, a jeśli nie, to obniżki cen. Po decyzji Biura Politycznego można było oczekiwać pozytywnych zmian w sytuacji, a tymczasem nie zmieniała się postawa strajkujących w ŁZPB Obrońców Pokoju. A więc jeśli zmiana proponowana przyjdzie nam z pożytkiem należy ją przyjąć.

Tow[arzysz] A[lojzy] Dworniczak – czł[onek] Egzekutywy KŁ, I Sekretarz KZ PZPR w ZPB im. J. Marchlewskiego

Zmiany przyjmuje. Swe wystąpienie jednak pragnie poświęcić temu, dlaczego z taką namietnością wystąpiły te wybuchy protestu, kiedy w zasadzie atmosfera w zakładzie nie była zła.

Sytuacja materialna ludzi była trudna (i na to pragnie zwrócić uwagę). Do rad wydziałowych napływały w dużych ilościach podania o pożyczki. Brakuje ludziom pieniędzy do pensji; w tej sytuacji wydarzenia na Wybrzeżu; a potem jeszcze niższa wypłata styczniowa w porównaniu do grudnia; odczuwalne skutki podwyżki cen mięsa. Dlatego też wczorajsza decyzja Biura Politycznego zapadła dosłownie „na pięć minut przed dwunastą”. Zresztą drugie spotkanie z załogą, towarzyszy^e Mitregi i Kruczka, prowadzone było w niespotykanej dotąd atmosferze. Z trudem je prowadzono. Wszyscy mówili: za mało zarabiamy, nie starcza nam. Sytuacja ta była znana, chyba nie tylko nam.

Rozpatrując decyzje o konieczności odejścia niektórych towarzyszy, trzeba się z nimi zgodzić, bo to też będzie stymulować sytuację.

Wracając jeszcze raz do spraw zakładowych podkreśla ofiarność aktywu – ludzie spalili w zakładzie, aby go zabezpieczyć, angażowali się w sprawy do końca, ale to nie pomagało, bo sytuacja była bardzo trudna. Aktywista siedł do ludzi i tłumaczył, że nic więcej dać nie można, a potem okazało się inaczej. Ten aktyw zakładowy jest poważnie „okaleczony”.

Kończąc, chce podziękować za współpracę odchodzącym towarzyszom. Nowych zna i chyba będzie się z nimi równie dobrze pracować.

Tow[arzysz] J[erzy] Kortan – doc[ent], Uniwersytet Łódzki – Katedra Ekonomiki Przemysłu

Każdy z członków ma obowiązek prezentować dziś swe stanowisko w sprawie propozycji. Rozumie konieczność tych zmian. Pragnie jednak zrobić następującą uwagę do władz centralnych. Od Łodzi tylko żądano, a mało dawano. Do IV Zjazdu Partii ranga miasta stale spadała. Zaniedbania w gospodarce komunalnej, brak modernizacji przemysłu, niskie płace. Miasto – Budowniczy Polski Ludowej, ogromnym wysiłkiem i ciężarem budowało kraj. Okres wzrostu miasta nastąpił po IV Zjeździe, to zbiegło^f się także z nowym kierownictwem organizacją. Sytuację Łodzi zawsze tłumaczono spuścizną pokapitalistyczną. Brak komunikacji, zaniedbania w zdrowiu – nie można odpowiedzialnymi za ten stan czynić nas, kłaść na barki tych kilku ludzi, którzy odchodzą. Pragnie spytać, co dla Łodzi zrobili łodzianie zasiadający we władzach centralnych, którzy deklarowali się łodzianami, ale czynnie w sprawy miasta nie angażowali się.

Konieczność zmian personalnych rozumie, ale należy ocenić ustępujących na podstawie tego, co zrobili, a zrobili dużo. To trzeba im pamiętać i za to podziękować. Zna proponowanych kandydatów, zna tow[arzysza] B. Koperskiego od lat i wierzy, że dawni młodzieżowcy (on sam to też deklaruje) będą pomagali mu jak mogą najwięcej.

^e W oryginale tow. tow.

^f Litera i nadbita na innej literze.

Kończąc, jeszcze raz podkreślił, że odruch buntu gromadził się od lat. Na to składają się: praca kobiet w systemie trójzmianowym, złe zaopatrzenie miasta, niskie płace, warunki mieszkaniowe itp. Instancja i władze miasta atakowały w tych sprawach resorty, ale bez skutku. Podkreślaliśmy i ten fakt, że produkcja gorszych asortymentów wpływa na obniżenie płac. Jeśli tego władze centralne nie zrozumieją, to i zmiany dziś proponowane tego nie dadzą. Należy wziąć pod uwagę potrzeby Łodzi – tego najbardziej zapracowanego miasta kraju.

Tow[arzysz] L[eon] Chruśliński – Komendant MO m[iasta] Łodzi

W mieście tym zdobył pozycje przechodząc od szczebla referenta do komendanta. Kocha to miasto. Ale stosunek władz centralnych nie zawsze świadczył o tym, że pamięta o nas. To jest sprawa poważna, którą przeżywamy, bo podobne strajki miały w Łodzi miejsce w roku 1935 i 1936. Wiele krytycznych chwil przeżyło w Łodzi w tych dniach lutego, a i wcześniej^g 3000 łódzkich, umundurowanych i cywilnych funkcjonariuszy. Spotykali się z groźbą i terrorem. Te wczorajsze decyzje Biura, podjęte zostały: „na pięć przed dwunastą”. Zdawać sobie bowiem musimy sprawę z tego, że były elementy, którym zależało na tym, aby zaognić sytuację. Ci, którzy mącili, to chuligani, ale jądro stanowili prowodyrzy. Działanie szło w tym kierunku, aby wyciągnąć na ulicę załogę Marchlewskiego. O trudnej i złożonej sytuacji w klasie robotniczej, o złożonej sytuacji gospodarczej informowaliśmy stare kierownictwo. Ile nam obiecywano, ale to były słowa bez pokrycia, tych łódzian z Warszawy.

Przyjmuje decyzje Biura Politycznego, bo wierzy, że to słuszne i przemyślane posunięcie. Sytuacja w Łodzi rozwiąże się chyba już w dniu dzisiejszym, ale uraz pozostanie w społeczeństwie jeszcze długo – na miesiące, lata. Teraz przed nami poważna praca.

Jeśli chodzi o błędy, które niewątpliwie popełniliśmy w toku pracy, to chyba część winy spada na wszystkich członków Egzekutywy. W ciągu tych nie przespanych nocy sam z sobą robił obrachunek, gdzie, w którym miejscu tkwił ten błąd. Na pewno niezależnie od informacji należało więcej śledzić, jak one są wykorzystywane, jak się na nie reaguje. Tego przecież żądała klasa robotnicza. Obecnie jesteśmy mądrzejsi o te doświadczenia.

Omawiając propozycje kadrowe stwierdza, że zna kandydatów poza tow[arzystem] Koperskim, popiera je. Przy tych zmianach, ale i przy doskonalszym programie (który należy opracować) szybciej wyjdziemy z kryzysu.

Tow[arzysz] S[ergiusz] Kłaczek – red[aktor] naczelny „Głosu Robotniczego”

Podkreśla na wstępie, że sytuację w naszym rodzinnym mieście, przeżyliśmy bardzo mocno. To były nieprzespane noce i pełne emocjonalnego zaangażowania dni.

Decyzję o zmianach proponowanych w kierownictwie przyjmuje. Jednak przyznać należy, że zasługi odchodzących są niewątpliwe. Na poparcie tego mówca podaje: pracę nad planami alternatywnymi na pięciolatkę, egzekutywy wyjazdowe. Obok sukcesów były też słabości i one legły u podstaw dzisiejszej sytuacji.

W dalszym ciągu towarzysz zwrócił uwagę na proponowane kandydatury, są to znani nam towarzysze, wchodzi także dwie towarzyszki, że to są robotnice i kobiety, to chyba jest znamienne w tej sytuacji. Te propozycje powinny nam dać do myślenia. Zastanawiając się nad^h wynikłym kryzysem, należy zacząć od analizy przyczyn, od

^g Litera c nadbita na innej literze.

^h W oryginale na.

ustalenia, jak zróżnicowana jest ta klasa robotnicza politycznie i strukturalnie i do tego dostosować pracę. Konieczna jest zmiana stylu pracy, bo aktyw jest zapracowany, a rezultaty niewspółmierne do wysiłków. Dwie robotnice, które wejdą w skład Egzekutywy powinny jej pomóc w modelowaniu pracy, wyciąganiu wniosków ze zjawisk oraz dostosowywaniu do tego pociągnięć organizacyjnych.

Jeszcze raz podkreśla: ważne jest ustalenie jakości klasy robotniczej i do tego przyjęcie odpowiednich metod pracy.

Ci towarzysze, którzy odchodzą, to ludzie, którzy cieszyli się dobrą opinią i im należy się uznanie za wkładⁱ pracy. Życzyć sobie należy, aby nowe kierownictwo i egzekutywa wzbogacone o dwie robotnice, przyswoiła sobie jak najprędzej nowe nawyki pracy, które wynikają z nowego stylu pracy partyjnej.

Tow[arzyszka] J[ózefa] Sowińska – robotnica ZPB im. Armii Ludowej

Jako robotnica dzieli się swymi spostrzeżeniami z zakładu. Mówi o tym jak kobiety (w okresie, kiedy i ona je przekonywała o konieczności podjęcia decyzji o wyższości cen niektórych artykułów i później) przekonywały ją jak ciężko im się żyje. Że podjęta decyzja godzi w nie i one miały rację^j. „Zostaje mi na życie 200 czy 160 zł po opłaceniu świadczeń i innych wydatków” – mówiły one. Dlatego jako robotnica i w imieniu tamtych także stwierdza, że uchylene decyzji z grudnia jest słuszne i dokonane w porę.

W okresie strajku aktyw działał, ich zasługą jest troska o zabezpieczenie zakładu. Byli bowiem ludzie nietrzeźwi nawet, a więc istniała obawa o zaproszenie ognia. Chce jednak zwrócić uwagę na działalność dyrekcji, która nawet drobnych spraw, leżących w jej możliwościach nie załatwiła ... (Kończy, bo wzruszenie nie pozwala jej mówić).

Tow[arzystwo] E[ugeniusz] Binduga – dyr[ektor] naczelny Elty

W Łodzi jest 5 lat, przeszedł z ładnego miasta do brzydkiego, ale spotkał dobrych towarzyszy, życzliwość i pomoc.

Jest zdania, że w konkretnej sytuacji musimy dokonać oceny przyczyn^k, rozgraniczając, które pierwotne, a które wtórne i stąd wyciągnąć wnioski do bardziej dynamicznej pracy. Należy zwrócić uwagę na włókno i kolejarzy, gdzie sytuacja jest trudna, jeśli chodzi o metal, to tutaj jest nieco lepsza.

Na pewno to jest przykre, że w tej sytuacji muszą odejść^l dobrzy towarzysze, ale oprzeć się musimy na zimnej logice. To pomoże szybciej opanować^m sytuację.

Z rekomendowanych towarzyszy nie zna tow[arzystwo] B[olesława] Koperskiego, ale dobrze zna tow[arzystwo] J[erzego] Lorensa i J[erzego] Chabelskiego, popiera kandydatury. Dobrze, że w skład Egzekutywy wchodzi robotnice – włóknarki, które znają warunki pracy w tej branży. Jest zdania, że ten skład egzekutywy jest w stanie wpłynąć na zdynamizowanie pracy. Deklaruje ze swej strony maksymalny wysiłek.

Składa podziękowanie za wkładⁿ pracy tym, co odchodzą.

ⁱ Litera a dopisana nad wyrazem odręcznie.

^j Litera r nadbita na innej literze.

^k Litera r nadbita na innej literze.

^l Litera j nadbita na innej literze.

^m Pierwsza litera o nadbita na innej literze.

ⁿ Litera a nadbita na innej literze.

Tow[arzysz] J[erzy] Lorens – z[astęp]ca Przewodniczącego PRN m[iasta] Łodzi

Nurtuje go niepokój czy sprostą zadaniom^o. Pragnie podkreślić, że bardzo drogie jest mu to miasto, w którym zdobył zawód i pozycję, ale zdaje sobie sprawę z odpowiedzialności. Propozycję przyjął, bo miastu trzeba teraz pomóc. Zdaje sobie także z tego sprawę, że wyrosną młodzi, którzy zastąpią dziś wybranych. Jednak chodzi o to, aby nie zaistniała podobna do tej sytuacja, w której dobrzy towarzysze będą^p odchodzili. Życzy sobie, aby ich praca była taka, jak tych, co odchodzą.

Tow[arzysz] B[olesław] Koperski

Podkreśla na wstępie, że nie zna sytuacji w Łodzi, ale wystąpienia towarzyszy świadczą o oddaniu i zaangażowaniu w pracy partyjnej i to napawa go otuchą, że w tym trudnym okresie (a nie będzie on krótki^r) starał się będzie te problemy, które tutaj dziś wysunięto rozwiązywać. Miał obawy wyrażając zgodę na propozycję Kierownictwa KC, jak będzie w Łodzi przyjęty po dwudziestu latach nieobecności. Tych obaw obecnie już nie ma, po dzisiejszym przyjęciu jego kandydatury przez Egzekutywę.

Sytuacja jest trudna, z tego zdaje sobie sprawę, ale wierzy, że znajdzie życzliwość i oparcie w aktywie (sporo towarzyszy zna osobiście), chociaż ma obawy o jutro. Jeżeli, go Plenum wybierze, to nie będzie szczędził sił. Już sam fakt, że przyjął propozycję, zobowiązuje go do jak najbardziej wyteżonej pracy.

Tow[arzysz] J[erzy] Chabelski – I Sekretarz KD PZPR Śródmieście

Zdaje sobie sprawę, że odcinek, którym ma kierować jest trudny, bo nastąpił poważny rozwój środowisk inteligentnych: naukowego, kulturalnego. Sporo w tej dziedzinie zrobiliśmy, ale jest^s stale jeszcze odczuwane na tym odcinku niedoinwestowanie. Sytuacja trudna i bez pomocy aktywu, egzekutyw KD nie obejdzie się. Istnieje pilna potrzeba wyprogramowania pracy, aby decyzje podejmowane na najbliższą przyszłość były jak najbardziej prawidłowe i przyniosły efekty, na które^t czekają zarówno władze centralne, jak i klasa robotnicza Łodzi.

Tow[arzysz] St[efan] Olszowski – Sekretarz KC PZPR

Zastrzega się, że za zaistniałe wypadki nie wini się tu bezpośrednio towarzyszy. Kierownictwo z tego zdaje sobie sprawę. Dziś jesteśmy mądrzejsi^u o te tragiczne wydarzenia. Przyznaje, że są one także wynikiem zaniedbania w gospodarce, wynikiem^v traktowania Łodzi, „że oni sobie jakoś dadzą radę”.

Jednak nie obciążając kierownictwa, egzekutywy za to, co się stało, należy powiedzieć, że dynamika pracy organizacji [partyjnej] była słabsza, niż wynikało to z potrzeb.

Tak samo oceniają tę działalność między VII a VIII Plenum. To jest sprawa bardzo ważna, bo rozwój sytuacji zależy od pracy instancji i organizacji partyjnych.

Towarzysz informuje zebranych, że rozmawiał z tow[arzyszem] E[dwardem] Gierkiem, w której to rozmowie^w podniesiono szereg bolączek miasta. Zapoznali kierownictwo

^o W oryginale zasadniom.

^p Litera b nadbita na innej literze.

^r Litera r nadpisana odręcznie na innej literze.

^s W oryginale jeszcze. Litera t dopisana odręcznie na innej literze. Częstka –cze odręcznie przekreślona.

^t Litera ó nadbita na innej literze.

^u W oryginale mądrzejsi. Litera i nadbita na innej literze.

^v Częstka –em dopisana odręcznie.

^w Wyraz dopisany odręcznie nad linią tekstu.

z wieloma problemami Łodzi towarzysze^b: P[iotr] Jaroszewicz i Przewodniczący CRZZ – tow[arzysz] W[ładysław] Kruczek. W stosunku do miasta i regionu podejmie się kroki i środki, aby wpłynąć na poprawę warunków. Nie można jednak już obecnie podać, jakie to będą środki. Kierownictwo KC zażąda sprawozdania władz łódzkich na temat sytuacji^x klasy robotniczej, budownictwa mieszkaniowego, gospodarki komunalnej oraz wniosków.

Następnie tow[arzysz] St[efan] Olszowski omówił problem wczorajszej decyzji Biura Politycznego, o powrocie cen artykułów żywnościowych do poziomu sprzed 13 grudnia ub. roku. Podkreślił, że propozycja ta wyszła od tow[arzysza] Gierka już na początku stycznia br. Pracowano więc nad jej urealnieniem, ale decyzję tę umożliwiła głównie pomoc kredytowa ZSRR w wys[okości] 100 mln dolarów.

W tej chwili cały wysiłek Rządu i organizacji gospodarczych należy skierować na wzrost hodowli; zmiany w polityce hodowlanej P[aństwowych] G[ospodarstw] R[olnych] i indywidualnych gospodarstwach chłopskich; rozwój eksportu, aby tym pokryć spłatę.

Kończąc, Towarzysz pragnie podziękować odchodzącym towarzyszom^b J[ózefowi] Spychalskiemu, M[arianowi] Kulińskiemu i J[erzemu] Mokrasowi i życzyć im powodzenia na nowych stanowiskach.

Nowym towarzyszom życzy jak najlepszej więzi z masami pracującymi. Zwracając jednocześnie uwagę na potrzebę zaostrzenia przeciwdziałania w stosunku do elementów pasożytniczych.

Prosi Egzekutywę o okazanie pomocy nowemu^y kierownictwu, aby pracowała, postępowała i występowała jednolicie. Jeśli będziemy konsekwentnie szli drogą wytyczoną przez VIII Plenum, to możemy liczyć na sukcesy.

Na tym posiedzenie zakończono.

Protokołowała:^z
(Irena Kulik⁶)

Przewodniczył:^{aa}
(Stefan Olszowski)
Czł[onek] B[iura] P[olitycznego], Sekretarz KC PZPR

Źródło: APL, KŁ PZPR, 473, k. 89–98, kopia, mps.

^x Litera s nadbita na innej literze.

^y Litera m nadbita na innej literze.

^z Poniżej odręczny podpis zgodny z imieniem i nazwiskiem protokolantki.

^{aa} Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

⁶ **Kulik Irena** z d. Kostrzycka, c. Józefa, ur. 25 III 1923 r. W latach 1946–1947 kartotekarka, następnie w 1947–1949 sekretarka w KD PZPR Łódź-Górna Prawa; 1949–1951 referent w Kancelarii Ogólnej w KD PZPR Łódź-Górna Prawa; 1951–1954 rachmistrz w KD PZPR Łódź-Górna Prawa; 1954–1959 referent sprawozdawczy w Sektorze Sprawozdawczym Wydziału Organizacyjnego KŁ PZPR; 1957–1960 sekretarka w Wydziale Ekonomicznym KŁ PZPR; 1960–1965 instruktor Wydziału Organizacyjnego KŁ PZPR; 1965–1971 kierownik Biura I Sekretarza KŁ PZPR; 1971–1975 instruktor Referatu ds. Działaczy Ruchu Robotniczego Wydziału Kadr KŁ PZPR; 1975–1979 kierownik Referatu ds. Działaczy Ruchu Robotniczego Wydziału Kadr KŁ PZPR. W 1979 r. odeszła na emeryturę.

Nr 15

1971 luty 18, Łódź – Meldunek o sytuacji na terenie Łodzi w dniu 18 lutego 1971 r.

Łódź, dnia 18 II 1971 r.

Tajne

Egz[emplarz] Nr^a

godz[ina] 6.30

**Dyrektor Gabinetu Ministra S[praw] W[ewnętrzych]
Dyrektor Departamentu III [MSW]
CSK**

Meldunek

o sytuacji na terenie m[iasta] Łodzi

W ciągu minionej nocy wszystkie zakłady produkcyjne na terenie m[iasta] Łodzi, pracowały normalnie. Nie stwierdzono jakichkolwiek zaburzeń w sferze produkcyjnej jak i społeczno-politycznej.

Wszystkie zmiany podejmujące pracę w godzinach od 5.00 do 6.00 dnia dzisiejszego przystąpiły do produkcji bez zakłóceń.

Na terenie miasta nie zanotowano też faktów ani prób dezorganizacji porządku publicznego.

**Z[astęp]ca Komendanta Miejskiego MO
ds. [Służby] Bezpieczeństwa w Łodzi^b
Plk H[enryk] Tomaszewski**

Źródło AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 62, oryginał, mps.

^a Brak numeru dokumentu, pozostawiona ciągła linia.

^b Poniżej nieczytelny podpis złożony z upoważnienia.

[1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Łódzkich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju w Łodzi w dniach 12–16 lutego 1971 r.

Tajne

Ankieta

dotycząca zaistniałych przerw^a

Dane ogólne:

Nazwa zakładu pracy: ŁZPB im. Obrońców Pokoju.

Miejscowość: Łódź, ul. Targowa 64, powiat: [b]

Ilość zatrudnionych: 11 013.

Data rozpoczęcia: 12 II [19]71 [r.], data zakończenia przerwy: 16 II [19]71 r.

Wydziały, które przerwały pracę: cały zakład.

Ilość osób biorących udział w przerwie: 9221, w tym członków PZPR: 1400, członków org[anizacji] młodzieżowych: 504.

Ilość utraconych roboczogodzin: 414540, szacunkowe straty: 34872 tys[ięcy] zł.

Przyczyny:^c

a) ekonomiczne:

b) socjalno-bytowe:

c) organizacyjno-produkcyjne:

d) inne:

Załoga ŁZPB im. Obr. Pokoju szczególnie na Przędzalni Odpadkowej (oddział, który pierwszy zastrajkował w ŁZPB im. Obr. Pokoju) jeszcze przed podwyżką cen wyrażała niezadowolenie w rozmowach oficjalnych z kierownictwem zakładu z powodu, że zarobki w przedsiębiorstwach odpadkowych w przemyśle lekkim na terenie Łodzi w innych zakładach są wyższe niż w przedsiębiorstwie odpadkowej w ŁZPB im. Obr. Pokoju. Również na innych Wydziałach stwierdzono niezadowolenia z powodu zmniejszających się systematycznie zarobków pracowników akordowych. Najbardziej uwidoczniło się to na tkalni Zakładu „C”.

Zwiększenie niezadowolenia nastąpiło w m[iesią]cu grudniu z chwilą ogłoszenia uchwały w sprawie podwyżki cen na artykuły żywnościowe.

Już przed dniem 12 II [19]71 r. dawało się zauważyć, [że] na wszystkich wydziałach ze względu na mniejszą liczbę godzin pracy w m[iesią]cu styczniu w porównaniu do przeciętnej roku zmniejszone zostaną zarobki. Łódzkie Zakłady Przem[ysłu] Bawełnianego im. Obr. Pokoju jak większość zakładów włókienniczych mieszczą się w starych budynkach wyposażonych w park maszynowy niejednokrotnie pochodzący z ubiegłego

^a Dokument ma formę formularza. Teksty pogrubione oraz fragmenty tekstu zakończone dwukropkiem są stałym elementem formularza.

^b Pole niewypełnione.

^c Odsyłacz x) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści: x) Podać opisowo.

wieku. Z uwagi na powyższe załoga pracuje w nie najlepszych warunkach socjalnych z zachowaniem wymogów BHP. [d]

Przejawy niezadowolenia załogi wynikały głównie na tle:

- złej organizacji pracy,
- zmiany norm, nie uwzględniającej jednoczesnego wprowadzania postępowych technolog[ii],
- nieprzestrzeganie przepisów BHP (w zakresie wyposażenia w odzież ochronną),
- wadliwe wyliczenie zarobków,

SB systematycznie informowała^e administrację^f i instancje^g partyjne.

Z winy:

a) administracji: częściowo z winy administracji, ponieważ warunki socjalne BHP nie były załatwione zgodnie z życzeniami załogi.

Sposób rozładowania konfliktu^h:

Próby rozładowania sytuacji podejmowane przez czynniki partyjne oraz tow[arzyszy]i Spychalskiego, Kunickiegoⁱ nie dały rezultatów. Strajkujący sprecyzowali w tym czasie swe żądania sprowadzające się do przywrócenia cen z grudnia [19]70 r. na artykuły żywnościowe, poprawienia warunków socjalno-bytowych, usunięcia niedociągnięć organizacyjnych w zakładzie, ^jlepszego traktowania pracowników przez dozór techniczny^j.

W związku z narastaniem sytuacji strajkowej w dniu 14 II 1971 r. odbyło się spotkanie Premiera Jaroszewicza z załogą ŁZPB im. Obr. Pokoju. Spotkanie to także nie przekonało załóg o [ko]niecności przystąpienia do pracy.

Zasadnicze żądania wysuwane przez strajkując[ych]^k, to podwyższenie zarobków o 20–25 proc. lub cofnięcie podwyżki cen na artykuły żywnościowe, załatwienie innych spraw wewnętrznozakładowych oraz przeprowadzenie zmian personalnych w zakładzie. Dopiero podana do wiadomości społeczeństwa w godzinach wieczornych dn[ia] 18 II [19]71 r. decyzja Biura Politycznego KC PZPR i Rządu o anulowaniu grudniowej podwyżki cen spowodowała znaczne odprężenie.

ŁZPB im. Obr. Pokoju nie podjęły pracy od razu, jak zrobiły to inne łódzkie [zakłady]. [Wg dotychczasowego] rozeznania wynikało to z obawy zastosowania represji przez administrację^l.

Powoływanie się na rzekomo istniejącą ustawę, wg której strajkujący mają prawa strajkowe po upływie 48 godzin strajku.

^d W oryginale dalsza część tekstu na rewersie karty.

^e Wyraz wpisany odręcznie.

^f W oryginale administracji.

^g W oryginale instancji.

^h Odsyłacz xx) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści xx) W przypadku braku miejsca – podać w załączniku.

ⁱ W oryginale tow. tow.

^{j-k} W oryginale podwyższenie pracowników przez dozór techniczny.

^k W oryginale strajkujący.

^{l-l} W oryginale Łódzkie rozeznania wynikało to z obawy zastosowania represji przez administrację.

¹ Kunicki Tadeusz, ur. 1 VI 1927 r. Od 1966 r. związany z resortem przemysłu lekkiego, a od 11 IV 1968 r. minister przemysłu lekkiego, od 1975 r. zastępca członka KC PZPR. Zginął w wypadku samochodowym 1 VIII 1977 r.

Ponadto pracownicy Tkalni Zakładu „C” zgłosili dodatkowe żądania sprowadzające się do zmiany kierownictwa tkalni „C”.

Wysunięto również zarzuty natury moralno-etycznej w stosunku do I-go Sekretarza KZ PZPR.

Kierownictwo zakładu, Zjednoczenia Ministerstwa M[inisterstwa] P[rzemysłu] L[ekkiego] zobowiązało [d] się do zrealizowania złożonych przez załogę postulatów typu socjalno-bytowego, zmiany systemu nagród, premii i funduszu zakładowego itp.

Zachowanie się poszczególnych grup robotniczych podczas przerwy w pracy:

a) formułowane podstawowe hasła i żądania:

Chcemy podwyżkę równą dla wszystkich.

Chcemy, żeby w sklepach było mięso.

Jeśli pracujemy w mniejszym składzie, to proszą o podział².

Nikt o nas nie dba, nikt się nami nie interesuje.

Źle jest do nas ustosunkowane kierownictwo, Partia i Rz[ąd].

b) akty przymusu i szantażu wobec osób pracujących lub usiłujących podjąć pracę:

1) Ludwiczak Mieczysław – smarowacz Zakł[adu] „C” zatrzymywał krosna, dziurawił tkaninę, groził pobiciem. 2) Sztorc Stanisław zatrzymywał krosna i groził pobiciem.

c) unieruchomienie maszyn lub odcinanie dopływu energii:[^b]

d) groźby ustne: 1) Lotarska Zenobia – brakarka – zatrzymała krosna, groziła pobiciem tkaczy, którzy chcieli uruchomić krosna.

e) groźby anonimowe: nie było.

f) pobicia: nie było.

g) inne formy nacisku: groźby ustne.

h) psychoza społeczna, plotki: m.in.¹ ob[ywatelka] Pietrzak Jadwiga³ głosiła na zakładzie „C”, żeby strajk był uznany, musi trwać 48 godzin. Tkacz Góra Franciszek usiłował popełnić samobójstwo po usłyszeniu, że część załogi przystąpiła do pracy. Tkacz Przybyszewski Henryk ^mrozpowszechniał pogłoskę o aresztowaniu przez MO jego brata Józefa za uczestnictwo w strajku (fakt taki nie miał miejsca)^m.

Wskazanie najbardziej aktywnych grup, osób:

a) członków komitetów strajkowych, innych nieformalnych zespołów kierujących strajkiem [^o]: w ŁZPB im. Obr. Pokoju działał jedynie komitet strajkowy na Zakładzie „A”, na pozostałych Zakładach „B” i „D” nie było komitetów strajkowych (charakterystyki w załączeniu).

b) przywódców, inicjatorów, inspiratorów [^o]: charakterystyki w załączeniu.

c) elementów warcholskich i wichrzycielskich [^o]: charakterystyki w załączeniu.

¹ W oryginale m/innymi.

^{m-m} W oryginale zaznaczona część tekstu na drugiej stronie pod napisem ad.p. h/.

ⁿ W oryginale udział.

^o Odsyłać x) do przypisu umieszczonego na następnej stronie o treści x) do punktów a) do c) Załączyć opinie charakterystyki tych osób, obejmujące m.in. wiek, wykształcenie, zawód, stanowisko służbowe, okres pracy w zakładzie, przynależność partyjną, pełnione funkcje w organizacjach społ[eczno]-polit[ycznych], karalność w przeszłości (w oryg. przyszłości) sądowa w trybie karno-admin[istracyjnym], kary wymierzone przez administrację zakładu, kary partyjne.

² Prawdopodobnie chodzi o równy podział wynagrodzenia nieobecnego pracownika między robotników wykonujących jego pracę.

³ Pietrzak Jadwiga Maria, zatrudniona w zakładzie jako brakarka.

Podjęmowane przedsięwzięcia dla zlikwidowania przerwy w pracy – formy, sposoby:

a) ze strony dyrekcji i średniego dozoru: prowadzenie rozmów przez dyrekcję na poszczególnych zakładach (oddziałach).

b) przez przedstawicieli instancji partyjnych: przedstawiciele KD PZPR i KŁ PZPR, członkowie KC PZPR.

c) przez zwierzchnie władze administracyjne (zjednoczenie, resort): Dyr[ektor] Zjednoczenia [w] Ministerstwie, M[inisterstwa] P[rzemysłu] L[ekkiego], czł[onkowie] Rządu.

d) jakie postulaty załogi uznano za słuszne, jakie odrzucono:

– Listy nagród i premii muszą być wywieszone.

– Podział funduszu, sumę podzielić między załogę.

– Poprawę warunków socjalno-bytowych w zakładzie.

– Zmiany systemu premiowania.

Odrzucono postulaty dot[yczące] podwyżek płacy i niepotrącania za powstałe z winy pracownika błędy tkackie, jeżeli tkanina nie została przekwalifikowana do niższego gatunku.

e) jakie decyzje podjęła administracja, które w zasadniczym stopniu przyczyniły się do likwidacji przerwy w pracy: m.in.¹ – poprawa warunków socjalno-bytowych, poprawa warunków BHP.

f) wnioski o ukaranie w trybie karno-administracyjnym: nie było, w tym czł[onkowie] PZPR: [p]

g) rozmowy ostrzegawcze: nie było, w tym czł[onkowie] PZPR: [b]

Ilość pozyskań osobowych źródeł informacji:

a) tajnych współpracowników: 1 t[ajny] w[sółpracownik] ps[eudonim] „Sabina”⁴.

b) kontaktów operacyjnych: 15.

Ogólny stan osobowych źródeł informacji na terenie zakładu w dniu sporządzenia meldunku:

a) t.w.: 6 plus 11 t.w. będących na kontakcie pionu MO.

b) k[ontaktów] o[peracyjnych]: 24.

Jak ocenia się dopływ informacji od osobowych źródeł informacji:

a) w czasie narastania konfliktu:

– jako wystarczające: [b]

– jako niewystarczające: niewystarczające z uwagi na dużą ilość zakładów, wydziałów, oddziałów i trzymianowość.

b) w czasie konfliktu:

– jako: [r] *w czasie konfliktu grupa operacyjna była zaangażowana w ZPB im. J. Marchlewskiego, gdzie strajk rozpoczął się dwa dni wcześniej niż w pozostałych zakładach^s.

– jako niewystarczające:

^p Tekst wykreślony przez nadbicie znaku x. Można uznać to jako pole niewypełnione.

^r Wyraz wystarczające wykreślony przez nadbicie znaku x.

^{s-s} Cały fragment tekstu odnosi się prawdopodobnie do podpunktu – jako niewystarczające.

⁴ „Sabina” – tajny współpracownik do października 1974 r. Zarejestrowany 2 II 1971 r. jako kandydat na t.w., a od 19 II 1971 r. jako t.w.

Jak ocenia się dopływ informacji z innych jednostek SB i MO:

Dopływ¹ informacji z innych jednostek MO otrzymywano sukcesywnie, potwierdziły otrzymane przez nas informacje od naszych źródeł.

Czy uniknięcie konfliktu – przerwy było możliwe, jeśli tak, podać dlaczego:

Nie było możliwe z uwagi na ogólną psychozę dot[yczącą] pogorszenia się warunków materialnych, "jake w tym czasie panowały w Łodzi".

Jakie przedsięwzięto kroki ze strony SB w kierunku zapobieżenia powstaniu konfliktu – przerwy, czy i jakie przyniosło to skutki:

Na bieżąco informowano Kier[ownika] zakładu o występujących na zakładzie niezadowoleniach z tytułu zbliżającej się wypłaty, warunków BHP i socjalno-bytowych.

Jakie działania typu destrukcyjnego podejmowano i jakie w rezultacie osiągnięto wyniki:

Poprzez posiadane źródła informacji starano się rozładować powstałą sytuację, jednak z uwagi na rozmiary konfliktu sytuacji nie zdołano opanować.

Ilość przekazanych informacji, wniosków i postulatów:

- do instancji partyjnych:
- do administracji:
- czy i jak administracja wykorzystwała te informacje:

"w okresie strajku co dwie godziny informowano o sytuacji na bieżąco 20 mel[dunków], co dwie godziny informowano zarówno MSW, jak i łódzką instancję partyjną. Administracje zakładu były informowane na bieżąco przez pracowników oddelegowanych w okresie strajku na poszczególnych zakładach".

Decyzje i kary stosowane przez administrację wobec inicjatorów i aktywnych uczestników przerw w pracy:

- a) zwolnienie dyscyplinarne: nie było.
- b) przesunięcia na niższe stanowisko: nie było.
- c) obniżenie lub pozbawienie premii: nie było.
- d) inne kary administracyjne: wielu aktywistów z okresu strajku zwalniano w trybie personalnym z[a] różnego rodzaju wykroczenia, m.in. picie wódki w m[iejscu] pracy. Przeprowadzano rozmowę ostrzegawczą z ob[ywatelem] Ludwiczakiem, [który] uszkodził tkaninę.

Postanowienia instancji partyjnych wobec aktywnych uczestników przerw – członków PZPR:

- a) wykluczenie z szeregów PZPR: nie było.
- b) skreślenie z listy członków: [b]
- c) inne kary partyjne: [b]

Środki profilaktyczno-represyjne podjęte przez SB i MO wobec winnych:

- a) areszty: nie był[o], w tym czł[onkowie] PZPR: –
- b) zatrzymania: [b], w tym czł[onków] PZPR: –
- c) wszczęcie śledztwa (dochodzenia): [b], w tym czł[onków] PZPR: [b]

¹ W oryginale Dopływu.

^{u-u} W oryginale tekst brzmi: jaka w tym czasie pracowała w Łodzi.

^{w-w} Dla potrzeb edycji fragment tekstu został umieszczony poniżej podpunktów: – do instancji partyjnych, – do administracji, – czy i jak administracja wykorzystwała te informacje. Z treści wynika, iż pierwsze zdanie dotyczy podpunktu – do instancji partyjnych, zaś drugie podpunktu – do administracji.

Sposób dokumentowania przebiegu zdarzeń:

a) filmy: [b]

b) taśmy magnetofonowe: [b]

c) protokoły przesłuchań: [b]

d) w inny sposób: pisano informacje w formie kroniki wydarzeń z każdego dnia strajku na podstawie pracy z siecią, kontaktami operacyjnymi i służbowymi oraz poprzez grupę operacyjną oddelegowaną do zakładu.

Z[astęp]ca Naczelnika Wydziału III⁵
KM MO w Łodzi^x

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/749, t. 2, k. 166–173, oryginał, mps.

^x Poniżej nieczytelny odręczny podpis.

⁵ W tym czasie stanowisko powyższe zajmował kpt. Ryszard Przybysz. Zob. dokument nr 2, przypis i.

[1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Włodzowskich Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. 1 Maja w Łodzi w dniach 12–16 lutego 1971 r.

Tajne

Ankieta

dotycząca zaistniałych przerw w pracy^a

Dane ogólne:

Nazwa zakładu pracy: WZPB im. 1-go Maja ul. Armii Czerwonej 81/83^b.

Miejscowość: Łódź, powiat: –

Ilość zatrudnionych: 4450 w tym 3897 robotników.

Data rozpoczęcia: 12 II [19]71 [r.] g[odzina] 22.00, data zakończenia przerwy: 16 II [19]71 r. g[odzina] 4.00.

Wydziały, które przerwały pracę: przedziałnie: cienkoprzęd[a], średnioprzęd[a] i przew[ijalnia].

Ilość osób biorących udział w przerwie: 3897, w tym członków PZPR: 413, członków org[anizacji] młodzieżowych: 458.

Ilość utraconych roboczogodzin: 45772, szacunkowe straty: 75919 kg przędz[y] = 5283 tys. [złoty]ch].

Przyczyny:^c

a) ekonomiczne: podniesienie zarobków o 20–25 proc. lub powrót do cen na artykuły żywnościowe sprzed 13 grudnia ub. r.

b) socjalno-bytowe: [d]

c) organizacyjno-produkcyjne: [e]

d) inne: solidaryzowanie się z innymi zakładami jak ZPB. im. Marchlewskiego czy Obronców Pokoju. Przerwy w pracy zaczęły się 12 lutego na nocnej zmianie, na^f końcowych Oddz[iałach]^g po zakończeniu wypłaty, a następnie zaczęto zatrzymywać maszyny na innych oddz[iałach]. Do oddziału końcowego udali się natychmiast członkowie dyrekcji i KZ PZPR.

Rozpoczęto rozmowy i po pewnym czasie udało się doprowadzić do tego, że z grup wybierano delegatów^h celem przeprowadzenia^h rozmów, a pozostali obiecali podjąć pra-

^a Dokument ma formę formularza. Teksty pogrubione oraz fragmenty tekstu zakończone dwukropkiem są stałym elementem formularza.

^b Liczba 3 nadbita maszynowo na liczbie 2.

^c Odsyłacz x) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści: x) Podać opisowo.

^d W oryginale część tekstu o treści: „cen na artykuły żywnościowe z przed 13 XII ub. r.”, odnosząca się do punktu a) wpisana w tym polu.

^e Pole niewypełnione.

^f Wyraz na wpisany odręcznie.

^g Skrót wpisany odręcznie.

^{h-h} W oryginale na prowadzeniu.

cę. Kiedy udawano się do sali KZ, zaczęła stawać przedziałnia średnioprzędna (największy oddz[iał]). Załoga oddz[iałów] końcowych usłyszała to (zatrzymanie) [i] zrezygnowała z prowadzonych rozmów, a zdecydowano się na czekanie, co będzie w przedziałni. Po udaniu się przedstawicieli Dyrekcji i KZ PZPR na przedziałnię usłyszano podobne żądania jak: podwyższenia zarobków lub obniżenia cen na artykuły żywność[iowe]. Ponadto powoływano się na strajk w ZPB im. Marchlewskiego. Po usłyszeniu, że Dyrekcja i KZ PZPR nie są w stanie załatwić takich postulatów, zażądano [przybycia] władz zwierzchnich. W niedługim czasie zatrzymano przedziałnię cienkoprzedną. Na rozmowy z załogą przybyli przedstawiciele KD PZPR oraz Z[astęp]ca Dyrektora Zjednoczenia. Po tych rozmowach również nie osiągnięto celu, ponieważ nie można było zapewnić, iż żądania załogi będą spełnione. W końcowej fazie strajku przybył v[i]ce Minister P[rzemysłu] L[ekkiego], który również nie mógł zapewnić spełnienia żądań.

Z winy:

a) administracji: postulaty prac[owników] dot[yczące] spraw socjalno-bytowych były zbyt opieszale realizowane.

b) załogi: źle rozumiana solidarność prac[owników] przem[yśłu]ⁱ lekkiego.

Sposób rozładowania konfliktu¹:

Po ogłoszeniu komunikatu o anulowaniu uchwały grudniowej mówiącej o podwyższeniu cen na artykuły żywnościowe.

Zachowanie się poszczególnych grup robotniczych podczas przerwy w pracy:

a) formułowane podstawowe hasła i żądania: podwyżka płac (20–25 proc.) lub przywrócenie dawnych cen art[ykułów] żywnościowych, były to^k podstawowe [postulaty]. Bardziej indywidualne to: zmiana Rady Zakł[adowej], zmiany mistrzów, a nawet i kierowników, obniżenie wieku emerytalnego, szczególnie dla kobiet.

b) akty przymusu i szantażu wobec osób pracujących lub usiłujących podjąć pracę: w stosunku do osób próbujących przystąpić do pracy występowały okrzyki w celu zastraszenia tym osoby.

c) unieruchomienie maszyn lub odcinanie dopływu energii: w jednym wypadku zerwano nici na przedzarkach. Innych nie zanotowano.

d) groźby ustne: indywidualnych przypadków groźenia nie było, jedynie działała psychoza tłumu.

e) groźby anonimowe: nie zanotowano.

f) pobicia: nie było.

g) inne formy nacisku: [e]

h) psychoza społeczna, plotki: strajk generalny w Polsce w celu przywrócenia cen sprzed 13 XII 1970 r.

Wskazanie najbardziej aktywnych grup, osób:

a) członków komitetów strajkowych, innych nieformalnych zespołów kierujących strajkiem [']: komitetu strajkowego nie było.

ⁱ Litera e nadbita maszynowo na literze m.

^j Odsyłacz xx) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści: xx) W przypadku braku miejsca – podać w załączniku.

^k Litera t nadbita maszynowo na literze d.

¹ Odsyłacz x) do przypisu umieszczonego na następnej stronie o treści: x) do punktów a) do c) Załączyć opinie charakterystyki tych osób, obejmujące m.in. wiek, wykształcenie, zawód, stanowisko służbowe, okres pracy

- b) przywódców, inicjatorów, inspiratorów [¹]: Tadeusz Misiak¹
c) elementów warcholskich i wichrzycielskich [¹]: Lucyna Zakrzewska², Daniela Frątczak³, Janina Jóźwiak⁴, Jadwiga Ciesielska⁵, Bronisława Chruślińska⁶, Weronika Woźniak, Daniela Hoła⁷.

Podejmowane przedsięwzięcia dla zlikwidowania przerwy w pracy – formy, sposoby:

a) ze strony dyrekcji i średniego dozoru: ze strony Dyrekcji, Rady Zakładowej oraz KZ PZPR były prowadzone rozmowy początkowo z poszczególnymi Oddziałami Producyjnymi, a następnie z całą załogą.

b) przez przedstawicieli instancji partyjnych: w miarę wzrastania fali strajkowej prowadzone były rozmowy, w których brał udział przedstawiciel KD i KC PZPR.

c) przez zwierzchnie władze administracyjne (zjednoczenie, resort): w powyższych rozmowach brał udział V[i]ce Minister Resortu.

d) jakie postulaty załogi uznano za słuszne, jakie odrzucono: postulat dot[yczący] podwyżki płac lub powrotu do starych cen został w drugiej części zrealizowany. Odnośnie postulatów natury socjalno-bytowej w odniesieniu do poprawy stanu BHP, przyznawania większej ilości wczasów itp. uważano za słuszne. Inne postulaty dot[yczące] z reguły spraw personalnych jak zmiany obsady mistrzów czy kierowników odrzucano.

e) jakie decyzje podjęła administracja, które w zasadniczym stopniu przyczyniły się do likwidacji przerwy w pracy: do [¹] likwidacji strajku przyczynił się w głównej mierze komunikat o obniżce cen. W pewnym sensie^m na jego przerwanie miały wpływ rozmowy prowadzone przez administrację i instancję partyjną z załogą.

f) wnioski o ukaranie w trybie karno-administracyjnym: nie byłoⁿ, w tym czł[onkowie] PZPR: [^e]

g) rozmowy ostrzegawcze przeprowadzone przez administrację i KZ PZPR 3, w tym czł[onkowie] PZPR: 1.

Ilość pozyskań osobowych źródeł informacji:

a) tajnych współpracowników: –

b) kontaktów operacyjnych: 3.

w zakładzie, przynależność partyjną, pełnione funkcje w organizacjach społeczno-politycznych], karalność w przeszłości (w oryg. przyszłości) sądowa w trybie karno-administracyjnym], kary wymierzone przez administrację zakładu, kary partyjne.

¹ Wyraz przekreślony poprzez nadbicie znaku x.

^m W oryginale sęsie.

ⁿ Litera o nadbita maszynowo na literze i.

¹ Misiak Tadeusz, zatrudniony w latach 1961–1968. Ponownie przyjęty do pracy w 1969 r., na początku na stanowisko pomocnika ostrzarza, a następnie jako robotnik w trzepakalni.

² Zakrzewska Lucyna, zatrudniona od 1955 r. na stanowisku prądkci.

³ Frątczak Daniela, zatrudniona od 1962 r. na stanowisku prądkci.

⁴ Jóźwiak Janina, zatrudniona w 1961 r. i w tym samym roku zwolniona. Przyjęta ponownie do pracy w 1963 r. na stanowisko pomagaczki.

⁵ Ciesielska Jadwiga, zatrudniona od 1954 r. na stanowisku wagowej. Pełniła społeczną funkcję sekretarza komisji socjalnej przy Radzie Zakładowej.

⁶ Chruślińska Bronisława, zatrudniona od 1963 r. na stanowisku przewijaczki.

⁷ Hoła Daniela, zatrudniona od 1961 r. na stanowisku prądkci. Członek egzekutywy POP oraz grupowa Związku Zawodowego.

Ogólny stan osobowych źródeł informacji na terenie zakładu w dniu sporządzenia meldunku:

a) t.w.: SB – 0, MO 2.

b) k.o.: [°]

Jak ocenia się dopływ informacji od osobowych źródeł informacji:

a) w czasie narastania konfliktu:

– jako wystarczające: z uwagi na kontakty operacyjne

– jako niewystarczające: [°]

b) w czasie konfliktu:

– jako wystarczające: tak

– jako niewystarczające: [°]

Jak ocenia się dopływ informacji z innych jednostek SB i MO:

Informacji^o z innych jednostek SB nie było. Dopływ informacji z MO można uznać za zadowalający.

Czy uniknięcie konfliktu – przerwy było możliwe, jeśli tak, podać dlaczego:

Nie było, ponieważ ^Pnastąpiło gwałtowne^P obniżenie stopy życiowej włóknarzy, co spowodowało [°] psychozę strajkową.

Jakie przedsięwzięto kroki ze strony SB w kierunku zapobieżenia powstaniu konfliktu – przerwy, czy i jakie przyniosło to skutki:

Zarówno w czasie poprzedzającym konflikt, jak i w czasie jego trwania prowadziliśmy rozmowy mające na celu zapobieżenie jego wybuchowi, a następnie rozszerzeniu. Nie dały one pozytywnego rezultatu z uwagi na psychozę społeczną.

Jakie działania typu destrukcyjnego podejmowano i jakie w rezultacie osiągnięto wyniki:

Rozmowy poprzez KO i K[ontakty] S[łużbowe] – nie dały pozytywnego rezultatu. Brak sieci w zakładzie (obiekt nie kluczowy) w poważnym stopniu utrudniał tego typu przedsięwzięcia.

Ilość przekazanych informacji, wniosków i postulatów:

– do instancji partyjnych: 12^s

– do administracji: –^t

– czy i jak administracja wykorzystwała te informacje:

Z administracją pozostawaliśmy w bieżącym kontakcie, nasze informacje wykorzystywane były w czasie rozmów z załogą.

Decyzje i kary stosowane przez administrację wobec inicjatorów i aktywnych uczestników przerw w pracy:

a) zwolnienie dyscyplinarne: –

b) przesunięcia na niższe stanowisko: –

c) obniżenie lub pozbawienie premii: [°]

d) inne kary administracyjne: –

^o Litera I nadbita maszynowo na literze Z.

^{P-P} W oryginale zastąpiła gwałtowna.

^r Tekst wykreślony przez nadbicie znaku x.

^s Liczba wpisana odręcznie.

^t Znak wpisany odręcznie.

**Postanowienia instancji partyjnych wobec aktywnych uczestników przerw
– członków PZPR:**

- a) wykluczenie z szeregów PZPR: –
- b) skreślenie z listy członków: –
- c) inne kary partyjne: –

Środki profilaktyczno-represyjne podjęte przez SB i MO wobec winnych:

- a) areszty: –, w tym czł[onkowie] PZPR: –
- b) zatrzymania: –, w tym czł[onków] PZPR: –
- c) wszczęcie śledztwa (dochodzenia): –, w tym czł[onków] PZPR: –

Sposób dokumentowania przebiegu zdarzeń:

- a) filmy: [e]
- b) taśmy magnetofonowe: [e]
- c) protokoły przesłuchań: [e]
- d) w inny sposób: poprzez kronikę wydarzeń nanoszoną przez oddelegowanych pracowników z ośrodkami łączności radiowej.

Z[astęp]ca Naczelnika Wydziału III
KM MO w Łodzi^u

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/749, t. 2, k. 250–257, kopia, mps.

^u Poniżej nieczytelny odręczny podpis.

[1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego „Stomil” w dniach 10–14 lutego 1971 r.

Tajne

Ankieta

dotycząca zaistniałych przerw w pracy^a

Dane ogólne:

Nazwa zakładu pracy: Łódzkie Zakłady Obuwia Gumowego Stomil.

Miejscowość: Łódź ul. Wersalska 47/75, powiat:[^b]

Ilość zatrudnionych: 2410.

Data rozpoczęcia: 10 II [19]71^c [r.], data zakończenia przerwy: 14 II [19]71 r.

Wydziały, które przerwały pracę: Wydz[iał] Konfekcji, Wydz[iał] Obuwia Prasowanego.

Ilość osób biorących udział w przerwie: 1161, w tym członków PZPR: 245^d, członków org[anizacji] młodzieżowych: 35.

Ilość utraconych roboczogodzin: [^b], szacunkowe straty: 1958 tys. zł.

Przyczyny:^e

a) ekonomiczne: [^f]

b) socjalno-bytowe: [^f]

c) organizacyjno-produkcyjne: [^f]

d) inne: [^f]

ad a) W związku z podwyżką cen na artykuły żywnościowe, koszty utrzymania wzrosły o około 400 zł, w związku z tym żądamy podniesienia pensji o tę sumę. Spadek zarobków w stosunku do m[iesią]ca grudnia, wynikający ze zmniejszonej ilości godzin (194 a 190), mniejszego przekroczenia normy akordowej, nieosiągnięcia wskaźnika gą-tunkowości.

ad b) Poprawy warunków socjalnych w niektórych przypadkach, warunki pracy w stosunku do starych zakładów nie uległy poprawie, a w stosunku do oddziału sortowni uległy nawet pogorszeniu. Mimo to, z racji rzekomej poprawy warunków bhp, zabrano niektórym robotnikom przydziały masła, zmniejszono ilość mleka.

ad c) Niesprawność maszyn i urządzeń prototypowych, powodujących częste postoję, hamujące rytmikę pracy i wprowadzające zakłóce[ń]^g normalnej pracy.

^a Dokument ma formę formularza. Teksty pogrubione oraz fragmenty tekstu zakończone dwukropkiem są stałym elementem formularza.

^b Pole niewypełnione.

^c Liczba 1 nadbita maszynowo na liczbie 2.

^d Nad liczbą, w nawiasie, wstawiona omyłkowo liczba 190555. Prawdopodobnie liczba ta miała być umieszczona we fragmencie poniżej, mówiącym o ilości utraconych roboczogodzin.

^e Odsyłacz x) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści x) Podać opisowo.

^f Odpowiedzi do punktów od a) do d) podane poniżej.

^g W oryginale zamiast *ń* wpisano ” , ”.

ad d) W wyniku reorganizacji zakładu powstało szereg niedociągnięć natury technicznej i technologicznej, co spowodowało, że przewidywany wzrost wydajności w nowym zakładzie nie nastąpił, a co za tym idzie, nie ma wzrostu zarobków.

Z winy:

a) administracji: dyrekcja zakładu nie zabezpieczyła wzrostu płac robotnikom, mimo wzrostu wydajności pracy.

b) załogi: strajk solidarnościowy.

Sposób rozładowania konfliktu:^h

Rozmowy z robotnikami, w których brała udział dyrekcja, KZ, R[ada] Z[akładowa], R[ada] Rob[otnicza] i ZMS oraz dyr[ektor] Zjednoczenia [i] sekr[etarz] KD PZPR, doprowadziły do podjęcia pracy w dniu 15 lutego, sytuacja była jednak w dalszym ciągu napięta i groziła postojem. Definitywnie strajk zakończył komunikat Rządu o powrocie do cen na artykuły żywności.

Zachowanie się poszczególnych grup robotniczych podczas przerwy w pracy:

a) formułowane podstawowe hasła i żądania: 1. podwyżka wynagrodzenia w związku z podwyżką cen na artykuły spożywcze, 2. zmniejszenie norm produkcyjnych, 3. zmniejszenie wysokości premii na rzecz zwiększenia ilości premiovanych, 4. zmiany taryfikatora i zachowania właściwych propozycji zaszeregowania.

b) akty przymusu i szantażu wobec osób pracujących lub usiłujących podjąć pracę: ogólna psychoza strajkowa.

c) unieruchomienie maszyn lub odcinanie dopływu energii: nie było.

d) groźby ustne: grożenie pobiciem starszych robotników przez grupę młodych pracowników będących pod wpływem alkoholu.

e) groźby anonimowe: nie było.

f) pobicia: nie było.

g) inne formy nacisku: nie było.

h) psychoza społeczna, plotki: rozgłoszenie plotek o strajku w całej Polsce.

Wskazanie najbardziej aktywnych grup, osób:

a) członków komitetów strajkowych, innych nieformalnych zespołów kierujących strajkiem [i]: nie było.

b) przywódców, inicjatorów, inspiratorów [i]: charakterystyka w załączeniu.

c) elementów warcholskich i wichrzycielskich [i]: charakterystyka w załączeniu.

Podejmowane przedsięwzięcia dla zlikwidowania przerwy w pracy – formy, sposoby:

a) ze strony dyrekcji i średniego dozoru: Prowadzenie rozmów z grupami, które przerwały pracę. Usiłowano też uruchomić produkcję przy udziale personelu technicznego, aby następnie włączyli się do niej robotnicy.

^h Odsyłacz xx) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści xx) W przypadku braku miejsca – podać w załączniku.

ⁱ Odsyłacz x) do przypisu umieszczonego na następnej stronie o treści x) do punktów a) do c) Załączyć opisanie charakterystyki tych osób, obejmujące m.in. wiek, wykształcenie, zawód, stanowisko służbowe, okres pracy w zakładzie, przynależność partyjną, pełnione funkcje w organizacjach społ[eczno]-polit[ycznych], karalność w przeszłości (w oryg. przeszłości) sądowa w trybie karno-admin[istracyjnym], kary wymierzone przez administrację zakładu, kary partyjne.

b) przez przedstawicieli instancji partyjnych: W rozmowach z robotnikami uczestniczyli przedstawiciele KD PZPR.

c) przez zwierzchnie władze administracyjne (zjednoczenie, resort): Spotkanie pracowników Wydz[iału] konfekcji z dyr[ektorem] naczelnym Z[jednoczenia] P[rzemysłu] Gum[owego].

d) jakie postulaty załogi uznano za słuszne, jakie odrzucono:

Uznano: 1. Potrzebę zmiany taryfikatora w przem[yśle] chem[icznym], 2. Przyznanie dodatku wszystkim grupom pracowników po pięcioletnim stażu i naliczenie go do aktualnej płacy, 3. Poprawę warunków bhp – ujednolicenie norm, [4.] Przyznanie zwiększonej ilości mleka oraz przydziału masła dla robotników pracujących na stanowiskach uciążliwych.

Odrzucono: 1. Odrzucono wszelkie postulaty dotyczące zmiany norm.

e) jakie decyzje podjęła administracja, które w zasadniczym stopniu przyczyniły się do likwidacji przerwy w pracy: 1. Uznała postulaty załogi, dotyczące poprawy warunków bhp, 2. Zdecydowane kroki dyscyplinarne w stosunku do osób łamiących dyscyplinę pracy (zwolnienie 10 osób za picie alkoholu w zakładzie).

f) wnioski o ukaranie w trybie karno-administracyjnym: zwolniono dyscyplinarnie 10 osób za naruszenie podstawowych przepisów bhp i regulaminu, w tym w szczególności za przebywanie w pracy w stanie nietrzeźwym, w tym czł[onkowie] PZPR: [b]

g) rozmowy ostrzegawcze: przeprowadzono^j 50 przy maszynach, w tym czł[onkowie] PZPR: 45.

Ilość pozyskań osobowych źródeł informacji:

a) tajnych współpracowników: nie było.

b) kontaktów operacyjnych: 12.

Ogólny stan osobowych źródeł informacji na terenie zakładu w dniu sporządzenia meldunku:

a) t.w.: [SB–]1, MO–5.

b) k.o.: 28.

Jak ocenia się dopływ informacji od osobowych źródeł informacji:

a) w czasie narastania konfliktu:

– jako wystarczające: tak.

– jako niewystarczające: [b]

b) w czasie konfliktu:

– jako: wystarczające: tak.

– jako niewystarczające: przede wszystkim dlatego, że oddelegowani pracownicy organizowali doraźne źródła informacji.

Jak ocenia się dopływ informacji z innych jednostek SB i MO:

Nie było dopływu informacji z innych jednostek MO i SB – jest to obiekt, na którym organizuje pracę Wydz[iał] d[o] W[alki] z Przestępstwami Gospodarczymi.

Czy uniknięcie konfliktu – przerwy było możliwe, jeśli tak, podać dlaczego:

Nie było możliwe w związku z nagłym wzrostem kosztów utrzymania, spowodowanym podwyżką cen artykułów żywnościowych.

^j W oryginale prowadzono.

Jakie przedsięwzięto kroki ze strony SB w kierunku zapobieżenia powstaniu konfliktu – przerwy, czy i jakie przyniosło to skutki:

Na bieżąco informowano kierownictwo zakładu i KŁ PZPR o niezadowoleniach i sytuacji sprzyjającej powstaniu konfliktu.

Jakie działania typu destrukcyjnego podejmowano i jakie w rezultacie osiągnięto wyniki:

W okresie poprzedzającym strajk, jak również w czasie jego trwania posiadane jednostki t.w. i k.o. otrzymywały zadania mające na celu rozładowanie atmosfery i niedopuszczanie do postoju. Ze względu na gwałtowne pogorszenie się warunków materialnych zadania te nie dały pozytywnego rezultatu.

Ilość przekazanych informacji, wniosków i postulatów:

- do instancji partyjnych: [b]
- do administracji: bezpośrednie kontakty – przekazywanie informacji na bieżąco.
- czy i jak administracja wykorzystwała te informacje: ^kco dwie godziny wysyłano meldunek do instancji partyjnych. Na terenie zakładu pracowała grupa operacyjna, która na bieżąco konsultowała się z administracją i zakładowym aktywnym partyjnym.^k

Decyzje i kary stosowane przez administrację wobec inicjatorów i aktywnych uczestników przerw w pracy:

- a) zwolnienie dyscyplinarne: 10 osób zwolniono.
- b) przesunięcie na niższe stanowisko: nie był[o].
- c) obniżenie lub pozbawienie premii: nie był[o].
- d) inne kary administracyjne: nie było.

Postanowienia instancji partyjnych wobec aktywnych uczestników przerw – członków PZPR:

- a) wykluczenie z szeregów PZPR: 1.
- b) skreślenie z listy członków: 2.
- c) inne kary partyjne: nie było.

Środki profilaktyczno-represyjne podjęte przez SB i MO wobec winnych:

- a) areszty: nie było, w tym czł[onków] PZPR: [b]
- b) zatrzymania: nie było, w tym czł[onków] PZPR: [b]
- c) wszczęcie śledztwa (dochodzenia): [b], w tym czł[onków] PZPR: [b]

Sposób dokumentowania przebiegu zdarzeń:

- a) filmy: [b]
- b) taśmy magnetofonowe: [b]
- c) protokoły przesłuchań: [b]
- d) w inny sposób: prowadzono na bieżąco kronikę wydarzeń w oparciu o informacje uzyskane od k.o. i t.w. oraz przez grupę operacyjną działającą w obiekcie.

Z[astęp]ca Naczelnika Wydziału III
KM MO w Łodzi¹

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/749, t. 2, k. 71–78, kopia, mps.

^k Fragment tekstu prawdopodobnie odnoszący się do hasła o treści – do instancji partyjnych.

¹ Poniżej nieczytelny odręczny podpis.

[1971 luty], Łódź – Ankieta dotycząca przerw w pracy w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Stanisława Kunickiego w Łodzi w dniach 13–15 lutego 1971 r.

Tajne

Ankieta
dotycząca zaistniałych przerw w pracy^a

Dane ogólne:

Nazwa zakładu pracy: Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. St. Kunickiego.

Miejscowość: Łódź, ul. Al. Politechniki 5 [b], Łódź-Polesie.

Ilość zatrudnionych: 1643 osoby.

Data rozpoczęcia: 13 II [19]71 [r.], data zakończenia przerwy: 15 II 1971 [r.]

Wydziały, które przerwały pracę: Tkalnia **Malimo**^c.

Ilość osób biorących udział w przerwie: 343 osoby, w tym członków PZPR: 62, członków org[anizacji] młodzieżowych: 41.

Ilość utraconych roboczogodzin: 32, szacunkowe straty: przerwa ta nie spowodowała żadnych strat w produkcji finalnej.

Przyczyny:^d

a) ekonomiczne: podwyżka płac lub przywrócenie cen sprzed 13 grudnia 1970 r. na^e artykuły żywnościowe^f.

b) socjalno-bytowe: poprawa warunków pracy oraz opieki lekarskiej.

c) organizacyjno-produkcyjne: lepsza organizacja pracy w zakładzie.

d) inne: sprawiedliwy podział premii dla załogi.

Przerwa nastąpiła na skutek solidarności robotników z innymi zakładami na terenie m[iasta] Łodzi i całej Polski. Trwała ona w dniu 13 II 1971 r. od godz[iny] 24.00 do 15 II 1971 r. do godz[iny] 15.40^g, po czym 50 proc. załogi przystąpiło do pracy, a o godz[inie] 19.00 pracowało już 85 proc. załogi, natomiast o godz[inie] 20.00 w dniu 15 II [19]71 r. cała załoga pracowała normalnie. Przerwa powyższa nie spowodowała żadnych strat w produkcji finalnej, gdyż posiadane zapasy pozwoliły Wydziałowi Końcowemu pracować bez przerw. Powstałe straty w półfabrykatach zostały odrobione przez załogę zakładu.

^a Dokument ma formę formularza. Teksty pogrubione oraz fragmenty tekstu zakończone dwukropkiem są stałym elementem formularza.

^b Wyraz powiat, będący stałym elementem formularza, wykreślony poprzez wielokrotne nadbicie znaku x.

^c Litera i dopisana odręcznie.

^d Odsyłać x) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści: x) Podać opisowo.

^e Pomiędzy n i a przekreślona litera i.

^f Litera ż nadbita maszynowo na innej literze.

^g Cyfra 0 nadbita maszynowo na innej cyfrze

Z winy:

a) administracji: nie – na^h skutek solidarności włókniarzy z innymi zakładami.

b) załogi: [i]

Sposób rozładowania konfliktu:ⁱ

Dyskusje z załogą i indywidualne rozmowy prowadzone przez dyrekcję zakładu, sekretarzy Komitetu Zakładowego PZPR i przewodniczącego Rady Zakładowej. Pierwsi przystąpili do przerwanej pracy członkowie PZPR z Oddziału Przygotowawczego i Końcowego. ^kJedna członkini^k partii pracowała cały czas bez przerwy pomimo namów robotników pracy nie przerwała.

Zachowanie się poszczególnych grup robotniczych podczas przerwy w pracy:

a) formułowane podstawowe hasła i żądania: podwyżka płacy włókniarzom lub przywrócenie cen sprzed 13 grudnia 1970 roku na artykuły^l pierwszej potrzeby (spożywcze).

b) akty przymusu i szantażu wobec osób pracujących lub usiłujących podjąć pracę: nie było.

c) unieruchomienie maszyn lub odcinanie dopływu energii: zatrzymanie maszyn znajdujących się na Wydziale **Malimo**.

d) groźby ustne: nie było.

e) groźby anonimowe: nie było.

f) pobicia: nie było.

g) inne formy nacisku: rozmowy pomiędzy załogą aby solidaryzować się z robotnikami zatrudnionymi w innych zakładach, gdyż tylko w ten sposób klasa robotnicza może wywalczyć podwyżkę płac lub cofnięcie podniesionych cen na artykuły spożywcze.

h) psychoza społeczna, plotki: wynikły na fali ogólnego^l strajku i plotki były wyolbrzymiane, często nie mające^m miejsca w rzeczywistości.

Wskazanie najbardziej aktywnych grup, osób:

a) członków komitetów strajkowych, innych nieformalnych zespołów kierujących strajkiemⁿ: nie było.

b) przywódców, inicjatorów, inspiratorówⁿ: nie było.

c) elementów warcholskich i wichrzycielskichⁿ: notatki służbowe dot[yczące] tych osób w załączeniu.

^h Litera n nadbita maszynowo na innej literze.

ⁱ Pole niewypełnione.

^j Odsyłacz xx) do przypisu umieszczonego na dole strony o treści: xx) W przypadku braku miejsca – podać w załączniku.

^{k-k} W oryginale Jeden członek.

^l Zamiast drugiej litery y wpisana litera x.

^l Pierwsza litera o nadbita maszynowo na innej literze.

^m Litera e nadbita maszynowo na innej literze.

ⁿ Odsyłacz x/ do przypisu umieszczonego na następnej stronie o treści: x/ do punktów a) do c) Załączyć opinie charakterystyki tych osób, obejmujące m.in. wiek, wykształcenie, zawód, stanowisko służbowe, okres pracy w zakładzie, przynależność partyjną, pełnione funkcje w organizacjach społ[ecznie]-polit[ycznych], karalność w przeszłości (w oryg. przeszłości) sądowa w trybie karno-admin[istracyjnym], kary wymierzone przez administrację zakładu, kary partyjne.

Podjęmowane przedsięwzięcia dla zlikwidowania przerwy w pracy – formy, sposoby:

a) ze strony dyrekcji i średniego dozoru: rozmowy zbiorowe i indywidualne z robotnikami.

b) przez przedstawicieli instancji partyjnych: jw.

c) przez zwierzchnie władze administracyjne (zjednoczenie, resort): nie brały udziału.

d) jakie postulaty załogi uznano za słuszne, jakie odrzucono: ogółem postulatów było zgłoszonych 216 z tego 25 postulatów uznano za niesłuszne. Postulaty zawierały następujące problemy: płacowe 36, złe warunki pracy 50, socjalno-bytowe 54, inwestycyjne 2, produkcyjne 3, służba zdrowia 1, stosunki międzyludzkie 5, personalnych 4, polepszenia organizacji pracy 29 i inne 7.

e) jakie decyzje podjęła administracja, które w zasadniczym stopniu przyczyniły się do likwidacji przerwy w pracy: rozmowy indywidualne i zbiorowe z załogą.

f) wnioski o ukaranie w trybie karno-administracyjnym: wniosków nie wyciągano, w tym czł[onkowie] PZPR: nie.

g) rozmowy ostrzegawcze: nie było, w tym czł[onkowie] PZPR: nie było.

Ilość pozyskań osobowych źródeł informacji:

a) tajnych współpracowników: nie dokonano.

b) kontaktów operacyjnych: 3 osoby.

OGÓLNY STAN OSOBOWYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI NA TERENIE ZAKŁADU W DNIU SPORZĄDZENIA MELDUNKU:

a) t.w.: 1 MO.

b) k.o.: 4.

Jak ocenia się dopływ informacji od osobowych źródeł informacji:

a) w czasie narastania konfliktu:

– „jako wystarczające”: z powodu braku źródeł informacji.

– jako niewystarczające: zakład niekluczowy.

b) w czasie konfliktu:

– „jako wystarczające”: w wyniku wydelegowania prac[owników] SB.

– jako niewystarczające: [!]

Jak ocenia się dopływ informacji z innych jednostek SB i MO:

Nie było dopływu informacji z innych jednostek Sł[użby] Bezpieczeństwa i MO.

Czy uniknięcie konfliktu – przerwy było możliwe, jeśli tak, podać dlaczego:

Nie było możliwe, ponieważ przerwa w pracy nastąpiła na skutek solidarności z innymi zakładami i ich załogami. Tym bardziej, że w Wydziale **Malimo** jest młoda [tak] wiekiem, jak i stażem pracy załoga.

Jakie przedsięwzięto kroki ze strony SB w kierunku zapobieżenia powstaniu konfliktu – przerwy, czy i jakie przyniosło to skutki:

Rozpoznanie operacyjne o sytuacji, nastrojach, atmosferze wśród załogi podczas przerw w pracy oraz wyławianie osób uchodzących lub będących prowodyrami^p podczas trwania strajku.

^o Fragment tekstu wykreślony czarnym flamastrem.

^p W oryginale prowodyrami.

Jakie działania typu destrukcyjnego podejmowano i jakie w rezultacie osiągnięto wyniki:

Nie były podejmowane.

Ilość przekazanych informacji, wniosków i postulatów:

– do instancji partyjnych: co 2 godz[iny] do KŁ PZPR o sytuacji w czasie trwania przerwy w pracy.

– do administracji: nie.

– czy i jak administracja wykorzystwała te informacje: nie.

Decyzje i kary stosowane przez administrację wobec inicjatorów i aktywnych uczestników przerw w pracy:

a) zwolnienie dyscyplinarne: nie były stosowane.

b) przesunięcia na niższe stanowisko: nie były stosowane.

c) obniżenie lub pozbawienie premii: nie były stosowane.

d) inne kary administracyjne: nie były stosowane.

Postanowienia instancji partyjnych wobec aktywnych uczestników przerw – członków PZPR:

a) wykluczenie z szeregów PZPR: nie było.

b) skreślenie z listy członków: nie było.

c) inne kary partyjne: nie było.

Środki profilaktyczno-represyjne podjęte przez SB i MO wobec winnych:

a) areszty: nie było, w tym czł[onkowie] PZPR: nie było.

b) zatrzymania: nie, w tym czł[onków] PZPR: nie.

c) wszczęcie śledztwa (dochodzenia): nie było, w tym czł[onków] PZPR: nie.

Sposób dokumentowania przebiegu zdarzeń:

a) filmy: nie.

b) taśmy magnetofonowe: nie.

c) protokoły przesłuchań: nie.

d) w inny sposób: Podczas przerwy w zakładzie oddelegowani byli pracownicy St[uzby] Bezpieczeństwa, którzy dokonywali rozpoznania operacyjnego, o czym informowali drogą radiową kierownictwo tut[ejszej] Komendy. Prowadzona była dokładna kronika wydarzeń, a w ważniejszych sprawach sporządzano notatki służbowe. Co dwie godziny St[uzba] Bezpieczeństwa informowała KŁ PZPR o sytuacji strajkowej w zakładzie i atmosferze wśród załogi.

Z[astęp]ca Naczelnika Wydziału III
KM MO w Łodzi^r

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/749, t. 2, k. 233–240, kopia, mps.

^r Poniżej nieczytelny odręczny podpis.

1971 luty 19, Łódź – Wstępna ocena wydarzeń strajkowych w lutym 1971 r. na terenie Łodzi oraz pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa.

^aKomenda Miejska Milicji Obywatelskiej
Wydział III
Służby Bezpieczeństwa

Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz[emplarz] Nr^b

Wstępna ocena
sytuacji polityczno-operacyjnej w zakładach gospodarki narodowej
i niektórych środowiskach miasta Łodzi.
19 luty 1971 rok^a

Na przestrzeni ostatnich miesięcy w szeregu zakładów^c miasta Łodzi notowano przypadki występujących niezadowolonych robotników na tle płacowym, socjalno-bytowym, stosunków międzyludzkich itp.

Niezadowolenia występowały głównie w zakładach przemysłu włókienniczego.

O sytuacji narastających niezadowolonych i konfliktach w poszczególnych zakładach pracy – Służba nasza informowała szczegółowo Łódzką Instancję Partyjną i czynniki administracyjne.

W miesiącach grudzień 1970 r., styczeń i luty 1971 r., łącznie przekazano 56 informacji sygnalizujących o niezadowolonych wśród robotników.

Informowano na przykład:

– w dniu 13 I [19]71 r., o rosnącym niezadowoleniu w Zakł[adach] Przem[yśłu] Bawełn[ianego] im. J. Marchlewskiego na tle niesprawiedliwego podziału funduszu na pożyczki bezzwrotne, odizolowania się Rady Zakładowej od robotników, braku zainteresowania warunkami socjalno-bytowymi robotników. Bezczynność miejscowej organizacji związkowej.

– w dniu 6 II [19]71 r., o niezadowoleniu robotników przędzalni średnioprzędnej Zakładu „B” im. Obrońców Pokoju w związku z wypłaceniem im za styczeń pensji niższej o 120 złotych. Mimo, że zmniejszenie produkcji nastąpiło nie z ich^d winy.

– w dniu 20 I [19]71 r., informowano o żądaniach warunków płacowych i socjalno-bytowych grupy 60 pracowników oddziału elektrycznego i Działu Głównego Mechanika Fabryki Transformatorów **Elta**.

– w dniu 20 I [19]71 r. o negatywnych komentarzach i rozgoryczeniu części załogi Zakł[adów] Mech[anicznych] im. Strzelczyka w związku z podziałem premii z fundu-

^{a-a} Strona tytułowa dokumentu.

^b Brak numeru dokumentu, pozostawiona ciągła linia.

^c W oryginale Zakładach.

^d W oryginale nich.

szu 01 (za realizację^e ważnych zadań produkcyjnych). Zdaniem robotników nagrodzono niesłusznie duże ilości pracowników umysłowych z Wydziałów Zbytu i Eksportu.

Przejawy niezadowolenia załogi wynikające głównie na tle:

- złej organizacji pracy,
- zmiany norm, nie uwzględniającej jednoznacznego wprowadzenia postępu technicznego,
- nieprzestrzegania przepisów BHP (w zakresie wyposażenia w odzież ochronną),
- wadliwego wyliczenia zarobków.

Notowano w zakładach:

- Łódzkie Zakłady Mięsne,
- Zakł[ady] Przem[ysłu] Pończoszniczego im. Buczka,
- Łódzkie Zakłady Radiowe,
- Zakł[ady] Przem[ysłu] Weł[ianego] im. Wiosny Ludów,
- Łódzkie Zakłady Obuwia i Wyrobów Gumowych i inne.

Występujące objawy niezadowolenia nie zawsze spotykały się z właściwą reakcją administracji zakładów i czynników społeczno-politycznych. Niektórzy dyrektorzy i kierownicy^f przedsiębiorstw^g, mimo, że rozwiązywanie problemów wchodziło w zakres ich kompetencji załatwiali je w sposób przewlekły lub odsyłali do rozpatrzenia^h Zjednoczeniom. Nastroje niezadowolenia i sytuacje konfliktowe pogłębione zostały po grudniowej podwyżce cen na artykuły żywnościowe i wydarzeniachⁱ na Wybrzeżu, oraz obniżeniem zarobków w miesiącach styczniu i lutym 1971 r. W rezultacie czego systematycznie^j wzrasta ilość zakłóceń i przerw w pracy, i tak:

Dnia 9 II [19]71r. – przerwało pracę na Oddziale Konfekcji Łódzkich Z[akł]adów Obuwia i Wyrobów Gumowych 80 osób, żądając podwyżki uposażeń w granicach 300–400 zł.

W dniu 10 II 1971 r. przerwała pracę pierwsza zmiana Przędzalni Odpadkowej ZPB im. Marchlewskiego żądając podwyżki płac średnio o 20 proc. oraz załatwiania szeregu spraw natury socjalno-bytowej. W dalszej kolejności nie podjęły pracy druga i trzecia zmiana.

Należy zaznaczyć, że w dniach 10 i 11 II 1971 r. przerwą w pracy objęta była jedynie Przędzalnia Odpadkowa – mimo nakłaniania do przyłączenia się innych Wydziałów. Agitację prowadzili Czaja^k Czesław^l, Lityński Wojciech², Augustyniak Czesława³ i inni.

Na Oddziale tym warunki pracy są cięższe aniżeli w innych oddziałach, a zarobki niższe.

Prowadzone rozmowy przez czynniki administracyjne i społeczno-polityczne nie przyniosły rezultatów.

^e Woryginał realizacji.

^f Woryginał kierownictwa.

^g Pierwsza litera i nadbita na innej literze.

^h Litera t nadbita na innej literze.

ⁱ Woryginał wydarzeniami.

^j Woryginał wzrastają ilości.

^k Litera j nadbita na innej literze.

^l Litera s nadbita na innej literze.

¹ Czaja Czesław, zatrudniony na stanowisku wózkacza w przędzalni odpadkowej.

² Lityński Wojciech, zatrudniony od 8 II 1971 r. na stanowisku śrubownika, a następnie wózkacza.

³ Augustyniak Czesława, zatrudniona na stanowisku przykręćkarki w przędzalni odpadkowej.

Sytuacja konfliktowa narastała z godziny na godzinę i w dniu 12 II [19]71 r. objęła cały zakład, przenosząc się stopniowo na inne obiekty (łącznie przerwało pracę 50 000 robotników na 100 000 zatrudnionych).

Próby rozładowania sytuacji podejmowane przez czynniki partyjne oraz tow[arzyszy]¹ Kunickiego, Kruczka i Mitręgę w ZPB im. Marchlewskiego nie dały rezultatów. Strajkujący sprecyzowali w tym czasie swe żądania sprowadzające się do przywrócenia^m cen z grudnia na artykuły żywnościowe, poprawienia warunków socjalno-bytowych, usunięcia niedociągnięć organizacyjnych w zakładzie, podwyższenia płac średnio o 20 proc. i lepszego traktowania pracowników przez dozór techniczny.

W związku z dalszym rozwojem sytuacji strajkowej w dniu 14 II 1971 r. odbyło się spotkanie Premiera Jaroszewicza z delegacjami łódzkich zakładów pracy. Spotkanie to doprowadziło do częściowego uspokojenia – niemniej jednak znaczna część załogi zakładów branży włókienniczej nie przystąpiła do pracy.

W tej sytuacji nastąpiło bezpośrednie spotkanie z załogami dwóch największych zakładów branży włókienniczej, tj. ZPB im. Marchlewskiego i ZPB im. Obrońców Pokoju, w godzinach nocnych tow[arzyszy] Jaroszewicza i Szydłaka. Spotkanie to także nie przekonało załóg o konieczności przystąpienia do pracy.

Jednocześnie dnia 15 II [19]71 r. m.in. na znak solidarności z włókniarzami przerwały pracę niektóre zakłady przemysłu maszynowego, jak:

- Z[akła]dy Mech[aniczne] im. Strzelczyka
- F[abry]ka Transf[ormatorów] i Aparatury Trakcyjnej **Elta**
- Łódzkie Z[akła]dy Radiowe
- Fabryka Osprzętu Samochodowego
- F[abry]ka Uszczeltek i Wyrobów Azbestowych **Azbest**

Ogółem w dniu tym strajkowały załogi 28 zakładów na terenie miasta.

Zasadnicze żądania wysuwane przez strajkujących to podwyższenie zarobków o 20–25 proc. lub cofnięcie podwyżki cen na artykuły żywnościowe, załatwienie innych spraw wewnątrzzakładowych oraz przeprowadzenie zmian personalnych w kierownictwie partyjno-administracyjnym miasta Łodzi.

Mimo dużej liczby strajkujących przez stosunkowo długi okres czasu, zwłaszcza w zakładach włókienniczych, tylko w dwóch powstały Komitety Strajkowe i tak:

– ZPB im. Obrońców Pokoju – w skład Komitetu Strajkowego weszły 34 osoby, w tym 16 kobiet (żadna z tych osób nie jest notowana w kartotekach operacyjnych).

– Z[akła]dy Włókien Sztucznych **Anilana** – 6 osób (bez kobiet) – jedna z tych osób, a mian[owicie] **Fajer** Stanisław, [...] ⁿ.

Natomiast w innych zakładach ujawniono osoby najbardziej aktywne [w] organizowaniu strajku, np:

– w ZPB im. Marchlewskiego, najaktywniejsza i zorganizowana grupa występowała na Przędzalni Odpadkowej. Zdecydowaną działalnością w tej grupie wyróżniali się: **Czaja Czesław**, **Lityński Wojciech**, **Augustyniak Czesława** i **Maciejczak Tadeusz**⁴.

¹ *W oryginale tow. tow.*

^m *W oryginale przewrócenia.*

ⁿ *Fragment tekstu pominięty.*

⁴ **Maciejczak Tadeusz**, zatrudniony od 1964 r. jako pracownik czyszczalni, a następnie jako wózkarz.

Na szczególną uwagę zasługuje **Czaja** Czesław [...]°. Wymieniony uparcie namawiał pozostałe osoby do kontynuowania strajku – natomiast **Lityński** po spotkaniu z przedstawicielami Partii i Rządu w nocy z dnia 15–16 II [19]71 r., odbytym° na terenie zakładu rozpoczął aktywne działanie na rzecz przystąpienia do pracy.

Mimo żywiołowego przebiegu strajku na pozostałych zakładach, nie zanotowano przypadków niszczenia lub uszkodzenia maszyn.

Stwierdzono tylko pojedyncze przypadki jak np: przecięcie osnowy w Zakł[adach] Obrońców Pokoju, próbę pobicia pracowników, którzy podjęli pracę (Dzierżyński, Marchlewski i inne). Przypadki te były jednak zdecydowanie likwidowane przez robotników starszego pokolenia, którzy wprowadzili nawet fizyczną ochronę zakładu przed dewastacją urządzeń oraz czynili próby zapobiegania używaniu alkoholu na terenie zakładu. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt nieodnotowania w tym okresie żadnych haseł antyradzieckich lub antysocjalistycznych.

W trakcie strajków zauważono pewne zróżnicowanie postaw pracowników starszych i młodszych – zwłaszcza w późniejszym okresie, tj. po spotkaniu z Premierem Jaroszewiczem w dniu 14 II 1971 r. Wśród starszych dość liczne były w tym czasie głosy o konieczności przystąpienia do pracy.

Niemniej jednak w miarę upływu czasu obserwuje się oznaki zdeterminowania wśród strajkujących. Coraz częściej notuje się pojedyncze wypowiedzi mówiące o zamiarze wyjścia na ulicę załogi ZPB im. Marchlewskiego. W tym samym czasie notujemy gromadzenie się przed zakładem licznej grupy wyrostków i elementów chuligańskich, które według posiadanych przez nas wstępnych informacji oczekiwały^p wyjścia robotników na ulicę. Fakt ten jako sprzyjający wykorzystać zamierzali do rozboju i rabunku.

Podana do wiadomości społeczeństwa, w godzinach wieczornych dnia 15 II [19]71 r. decyzja Biura Politycznego KC PZPR i Rządu o anulowaniu grudniowej podwyżki cen – spowodowała znaczne odprężenie.

Pracownicy nocnych zmian szeregu zakładów podejmowali^r pracę, w tym [pracownicy] Zakładów Marchlewskiego. Większość jednak załóg uzależniała swoje stanowisko od postawy robotników Marchlewskiego.

Dla upewnienia się, czy rzeczywiście Marchlewski podjął pracę, przez całą noc z dn[ia] 15 na 16 II [19]71 r. przyjeżdżały na zakład delegacje robotnicze z terenu Łodzi.

W dniu 16 II 1971 r. nie pracowały następujące zakłady:

- ZPB im. Obrońców Pokoju – zatrudniające ogółem 11 910 osób
 - ZPB im. F[eliksa] Dzierżyńskiego – zatrudniające ogółem 6200 osób
- oraz częściowo:

– ZPB im. Dubois – zatrudniające ogółem 2844 osoby, z czego nie pracowało 1500 osób,

– Z[akł]ady Uszchelek Azbestowych **Azbest** zatrudniające ogółem 329 osób, z czego strajkowało 200 osób,

° *W oryginale* dobytym.

^p *W oryginale* oczekiwali.

^r *W oryginale* podejmowało.

– Z[akła]dy Tkanin Technicznych **Zarzew** – zatrudniające ogółem 787 osób, z czego nie pracowało 34 osoby,

– Łódzka Fabryka Cukrów **Optima** – zatrudniająca 400 osób, z czego 50 nie pracowało.

Nie podjęcie pracy przez ww. zakłady, a zwłaszcza przez ZPB im. Obrońców Pokoju i ZPB im. F. Dzierżyńskiego, wg dotychczasowego rozeznania wynikało z obawy zastosowania represji przez administrację. Powoływano się na istniejącą jakoby ustawę, wg której strajkujący otrzymali wynagrodzenie za czas przerwy w pracy trwającej ponad 48 godzin.

Pracownicy Obrońców Pokoju zgłosili dodatkowe żądania sprowadzające się do zmiany Kierownictwa Tkalni Z[akła]du „C” w osobach ob[ywateli]^s **Wieczorka**, **Stawiszyńskiego** i **Goska**, oraz zmiany Przewodniczącego Rady Zakładowej ob[ywatela] **Majera**. Wysunięto również zarzuty natury moralno-etycznej w stosunku do I Sekretarza KZ PZPR **Kurzawy**.

W zakładzie tym stwierdzono przypadki działań o znamionach prowokacji – obliczanych na podtrzymywanie nastrojów konfliktowych, i tak:

– do zakładu zgłosił się **Przybyszewski** Henryk, z zawodu ogrodnik, rozpowszechniając pogłoskę o aresztowaniu przez MO jego brata Józefa za uczestnictwo w strajku (w rzeczywistości fakt taki nie zaistniał).

– pracownik (tkacz) ob[ywatel] **Góra** Franciszek usiłował popełnić samobójstwo po usłyszeniu, że część załogi chce przystąpić do pracy [...]ⁿ.

W ZPB im. Dzierżyńskiego grupa 4 młodych pracowników próbowała zastraszać pracownice zmierzające podjąć pracę. W zakładzie tym jedną z przyczyn niepodjęcia pracy była również wyżej [wymieniona] ustawa.

Wydarzenia strajkowe na terenie miasta Łodzi znalazły oddźwięk w innych środowiskach społecznych:

– wśród pracowników naukowych wyższych uczelni wystąpienia strajkowe zostały ocenione negatywnie, jako utrudniające działanie nowego kierownictwa Partii i Rządu. Niemniej jednak znaczna część wypowiadających^t się, odpowiedzialnością za obecną sytuację obarczała łódzkie władze polityczne i administracyjne, wskazując na znaczne zaniedbanie w różnych dziedzinach życia miasta.

– w środowisku studenckim nie notowano wypowiedzi popierających akcję strajkową. Mimo dość szerokiej dyskusji na temat ostatnich wydarzeń jak i decyzji rządowych, nie stwierdzono wrogich wypowiedzi. Wśród części studentów wyrażano obawę, czy w związku z decyzją odnośnie obniżki cen nie pogorszy się sytuacja gospodarcza w kraju. W ww. środowiskach z zadowoleniem przyjęto dokonane zmiany personalne w KŁ PZPR. Wśród dziennikarzy podkreśla się, że wiele decyzji podejmowanych przez byłego sekretarza propagandy, tow[arzysza] Mokresa^u naruszyło kredyt zaufania społeczeństwa do prasy. Podobne opinie dot[yczące] tow[arzysza] Mokresa^u wyrażone są również przez pracowników naukowych Wyższej Szkoły Muzycznej.

^s W oryginale ob.ob.

^t W oryginale wypowiadających.

^u Litera e nadbita na innej literze.

– w środowisku naukowym Politechniki Łódzkiej podkreśla się, że zmiany takie powinny były nastąpić już po VII Plenum KC Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, co mogłoby zapobiec zaistniałej w ostatnich dniach sytuacji na terenie Łodzi.

– w środowisku żydowskim wyrażane są obawy, że dalszy rozwój wypadków będzie dla nich nieprzychylny. Tak np. redaktor Ochocki⁵ z „Karuzeli”, wypowiada się, że jest załamany i nie wie co „...z nami teraz będzie...”. Brat poety Juliana Tuwima – emeryt wyraził obawę, że teraz do władzy dojdzie Moczar⁶, co równałoby się „zamordyzmowi”. Uważa, że strajki w Łodzi powstały z inspiracji „moczarowców” i obecnie „bezpieka” będzie „wykruszać” oponentów Moczara.

Sekretarz kongregacji Wyznania Mojżeszowego **Frenkiel**⁷ oświadczył w rozmowie, że nie wierzy, aby Rząd Polski otrzymał większą pożyczkę od ZSRR.

– duszpasterstwo akademickie ze względu na nieobecność^w studentów w związku z zakończeniem sesji egzaminacyjnej nie przejawiało w tym okresie aktywności.

– w środowisku kleru katolickiego wydarzenia strajkowe nie znalazły większego oddźwięku. W komentarzach na ten temat wyrażano obawę, aby nie doszło do prób wyjścia na ulicę załóg robotniczych, co mogłoby w konsekwencji doprowadzić do zaostrożenia sytuacji i powtórzenia tragedii Wybrzeża.

– w środowisku byłego podziemia i nielegalnych organizacji dotychczas nie stwierdzono objawów angażowania się w sytuację strajkową. Osoby te powstrzymywały się nawet od szerszych komentarzy na ten temat.

– nie stwierdzono również, aby figuranci spraw operacyjnych prowadzonych przez SB angażowali się w działania strajkowe.

– osoby, które brały udział w wydarzeniach marcowych 1968 r., a wywodzące się ze środowiska akademickiego (U[niwersytet] Ł[ódzki]): Brunon Kapala, Jerzy Szczesny i Makatrewicz – dyskutowały na temat informacji uzyskanej od Karola Głogowskiego,

^w *Druga litera e nadbita na innej literze.*

⁵ **Ochocki Adam**, ur. 9 II 1913 r. w Łodzi, dziennikarz prasowy, pisarz, satyryk i autor scenariuszy do filmów animowanych. Jako siedemnastolatek rozpoczął pracę w łódzkiej agencji prasowej *Polpress*. Do 1939 r. był reporterem wydawanych w Łodzi *Republiki* i *Ekspresu Ilustrowanego*. Był również autorem tekstów wydawanego wówczas przez *Express* komiksu z rysunkami Wacława Drozdowskiego o przygodach *Wicka i Wacka*. Okupację spędził w ZSRR. Po wyzwoleniu powrócił do rodzinnej Łodzi i kontynuował pracę w *Expressie* jako sekretarz redakcji. Tę samą funkcję sprawował od 1957 r. roku w czasopiśmie satyrycznym *Karuzela*. Współpracował z wieloma wychodzącymi wtedy tygodnikami, Rozgłośnią Polskiego Radia w Łodzi i Łódzkim Ośrodkiem Telewizyjnym. Był autorem scenariuszy do filmów animowanych, m.in. do *Zaczarowanego ołówka*. Zmarł 11 XII 1991 r. w Łodzi.

⁶ **Moczar Mieczysław**, właściwie: **Mikołaj Demko vel Diomko**, „Mietek”, ur. 25 XII 1913 r. w Łodzi, polityk, generał dywizji LWP. Ukończył szkołę powszechną w Łodzi oraz 3-letnie kursy zawodowe. W latach trzydziestych pracował jako robotnik w fabryce włókienniczej, skąd został zwolniony. Od 1937 r. członek KPP, w latach 1938–1968 przebywał w więzieniu. Absolwent kursu NKWD w Gorkim w 1941 r. W czasie II wojny światowej dowódca GL i AL w okręgu łódzkim, kieleckim i lubelskim. Po 1945 r. w KC PPR, kierownik Grupy Operacyjnej Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ds. województwa łódzkiego; od stycznia 1945 r. Szef Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi. W latach 1948–1950 wojewoda olsztyński; 1950–1952 przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie; 1956–1964 wiceminister spraw wewnętrznych; 1964–1968 minister spraw wewnętrznych. W latach 1956–1981 członek KC PZPR; 1968–1971 sekretarz KC; 1970–1971 oraz 1980–1981 członek Biura Politycznego KC PZPR. Prezes Zarządu Głównego ZBoWiD w okresie 1964–1972. W latach 1972–1980 – wiceprezes, a w latach 1980–1983 prezes Rady Naczelnej ZBoWiD; 1971–1981 prezes NIK; 1981–83 wiceprzewodniczący Ogólnopolskiego Komitetu FJN. Zmarł 1 XI 1986 r.

⁷ **Frenkiel Izaak**, ur. 10 XI 1915 r. Prezes Łódzkiej Kongregacji Wyznania Mojżeszowego oraz Prezes Krajowego Związku Religijnego Wyznania Mojżeszowego.

że władze uczelni i inne są w posiadaniu danych, jakoby na terenie UŁ niektóre osoby usiłowały doprowadzić do wystąpień na rzecz przywrócenia praw studenckich osobom relegowanym po wydarzeniach marcowych. Ich zdaniem jest to prowokacja w stosunku do nich, gdyż poza nimi nikt z uczelni nie został wydalony.

Wystąpienia chuligańskie, jakie miały miejsce w niektórych rejonach miasta w godzinach wieczornych dnia 15 II [19]71 r., zostały zdecydowanie potępione przez wszystkie warstwy społeczeństwa.

Z ogólnym poparciem spotkała się sprawna akcja MO w likwidowaniu zająć.

Szereg zakładów pracy oficjalnie wyraziło uznanie dla MO za zaprowadzenie porządku w mieście.

Ocena działań operacyjnych

Całokształt pracy operacyjnej skoncentrowano na dokonywaniu szerokiego rozpoznania w zakładach pracy, środowiskach i grupach. Wyniki rozeznania sytuacji wykorzystane zostały przede wszystkim do informowania czynników partyjnych i administracyjnych oraz do podejmowania czynności w zakresie przeciwdziałania.

W okresie poprzedzającym* wybuch strajków Służba Bezpieczeństwa zaktywizowała pracę z osobowymi źródłami informacji. Do rozpoznawania nastrojów wśród załóg wykorzystano wszystkie możliwe siły i środki pracy operacyjnej całej Służby Bezpieczeństwa i MO. Wydział III współdziałając z innymi służbami zapewnił stosunkowo dobre rozpoznanie przyczyn szybkiego narastania nastrojów niezadowoleń, tendencji strajkowych w poszczególnych zakładach, głównie zaś na obiektach kluczowych. Duża koncentracja zakładów pracy na terenie miasta, bliskie ich sąsiedztwo oraz powiązania zawodowe, rodzinne i znajomości prywatne osób zatrudnionych na różnych obiektach – sprzyjało szybkiemu rozpowszechnianiu się i potęgowaniu nastrojów niezadowoleń.

W oparciu o dopływ informacji, na bieżąco powiadamiano Komitet Łódzki PZPR i czynniki administracyjne o narastaniu tendencji strajkowych. Informacje te przyczyniały się niejednokrotnie do łagodzenia nastrojów i usuwania zaniedbań przez czynniki polityczno-administracyjne.

Przewidując możliwość zaistnienia przerw w pracy, a nawet poważniejszych następstw na zakładach, zwrócono uwagę na poczynania osób znanych z przeszłości jako element destrukcyjny, wicherzycielski. Wokół tych osób zorganizowano – w granicach możliwych – kontrolę zachowania i podejmowanych działań.

Zorganizowano^y także odpowiednie zabezpieczenie fizyczne i operacyjne technicznych środków alarmowych, transmisyjnych i łączności, będących w dyspozycji zakładów pracy, przed możliwością wykorzystania ich do wywoływania psychozy podniecenia, masowego oddziaływania na załogi oraz porozumiewania się między poszczególnymi zakładami przez Komitety Strajkowe i aktywnych agitatorów strajkowych.

Po zaistnieniu przerw w pracy, ciężar działań operacyjnych oparto^z głównie na grupach funkcjonariuszy SI[uży] Bez[p]ieczeństwa, delegowanych bezpośrednio na zakłady. Pracownicy grup zaopatrzeni zostali w dokumenty legalizacyjne.

W początkowym okresie grupy operacyjne skompletowane zostały z pracowników Wydziału III. Siłą faktu spowodowało to częściowe osłabienie pracy z siecią tajnych

* Litera m nadbita na innej literze, dalej niewyraźna litera h.

^y Litery o i r nadbite na innych literach.

^z Druga litera o nadbita na innej literze.

współpracowników i kontaktów. Zwiększenie stanu ilościowego Wydziału III KM MO z 34 operac[yjnych] prac[owników] (w tym Gr[upy] VI–12) w Łodzi siłami osobowymi MSW (49), innych jednostek operacyjnych z terenu (30), umożliwiło dokonanie wymiany składu grup operacyjnych na obiektach.

Od chwili rozpoczęcia strajków, 23 zakłady zostały zabezpieczone przez grupy operacyjne wyposażone w 7 radiostacji. Pozostałych zakładów nie zabezpieczano w podobny sposób, gdyż sytuacja i atmosfera panująca w nich nie wskazywała na możliwość zaistnienia strajków. Częściowo zabezpieczał je pion MO.

Praca grup operacyjnych na wszystkich zakładach sprowadzała się do:

- utrzymywania na bieżąco kontaktu z kierownictwem zakładu i aktywnym partyjnym,
- uzyskiwanie od wyżej wymienionych osób bieżących informacji o rozwoju sytuacji strajkowej na zakładach i przekazywanie tych informacji do Komendy,
- ustalanie i wstępne rozpoznawanie osób aktywnie zaangażowanych w Komitetach Strajkowych i innych agresywnie zachowujących się.

Należy stwierdzić, że zarówno aktyw partyjny jak i administracyjny zakładów pracy wykazał dużo zrozumienia i udzielił maksymalnej pomocy pracownikom grup operacyjnych. Możliwości tych ludzi były jednak najczęściej ograniczone w bezpośrednim docieraniu do ognisk strajkowych, jak i w oddziaływaniu na skupiska robotników. Innej pracy operacyjnej na zakładach objętych strajkami grupy nie prowadziły z uwagi na to, że:

- brak było ku temu warunków i możliwości poruszania się po zakładach,
- grupy operacyjne wprowadzone zostały na poszczególne zakłady w sposób dyskretny, by zapobiec ewentualnym prowokacjom.

Zmiana składu grup na zakładach umożliwiła^{aa} wznowienie aktywnej pracy ze źródłami informacji zwłaszcza przez pracowników Grupy VI, obsługujących obiekty przemysłowe. Nastąpił dzięki temu wzrost uzyskiwanych informacji z obiektów, dając bardziej pełny obraz sytuacji. Równocześnie wzrósł dopływ informacji z różnych środowisk (studenci, dziennikarze, mniejszość żydowska itd.), pozwalający orientować się o stosunku tych środowisk do przebiegających wydarzeń na zakładach pracy. Niezależnie^{ab} od czynnej sieci informacyjnej podjęto już 10 bm. z Wydziału „C” 46 teczek^{ac} byłych tajnych współpracowników. Przeprowadzona analiza podjętych akt wykazała, że z wyżej wymienionej ilości nadają się do podjęcia na kontakt 23 jednostki zatrudnione m.in. na następujących obiektach:

1. ZPB im. Obrońców Pokoju – 13
2. ZPB im. Marchlewskiego – 8

Z pozostałymi kontakt nie został nawiązany z uwagi na zmianę miejsca pracy i zamieszkania oraz z braku możliwości docierania do interesujących grup i osób. Podjęta na kontakt sieć t.w. wykorzystywana jest do obserwacji wrogiego elementu na poszczególnych zakładach.

Zarówno posiadane uprzednio, jak i nowo podjęte jednostki sieci nie tkwiły bezpośrednio w Komitetach Strajkowych bądź w grupach aktywnych uczestników zajęć. Stąd

^{aa} Litera o nadbita na innej literze. Litera ł dopisana odręcznie.

^{ab} Litera z nadbita na innej literze.

^{ac} Litera t nadbita na innej literze.

też sieć ta posiadała ograniczone możliwości zdobywania i przekazywania informacji z najbardziej czułych miejsc w sytuacji strajkowej. Wynikało to z faktu, że aktyw strajkowy rekrutował^{ad} się wyłącznie ze środowiska robotniczego, w którym Służba Bezpieczeństwa dotychczas nie dokonywała pozyskań, przy czym szybki rozwój sytuacji uniemożliwiał zorganizowania takich źródeł.

Pewne wyniki rozpoznawcze zarówno w odniesieniu do zakładów pracy jak i osób uzyskano dzięki zastosowaniu techniki operacyjnej i wzmożeniu inwigilacji dokumentów [przez Wydział] „W”. W czasie trwania strajków zastosowano 37 P[odsluchów] T[elefonicznych], w tym 15 doraźnie na obiektach objętych strajkami i u osób mogących mieć wpływ na rozwój wypadków. Oprócz tego Wydział „T” informował na bieżąco Kierownictwo Komendy o sytuacji na innych obiektach i w środowiskach nie będących w zainteresowaniu Wydziału III oraz nie związanych bezpośrednio ze strajkami.

Wydział „W” zapobiegał rozpowszechnianiu drogą korespondencyjną wiadomości zawierających tendencyjne informacje^{ae} o przebiegu wydarzeń w Łodzi, bądź agituujących^{af} adresatów do porzucenia pracy. Dokumenty [Wydziału] „W” stanowiły pewien element^{ag} uzupełniający pracę operacyjno-rozpoznawczą.

W wyniku działań operacyjnych w czasie trwania strajku ustalono składy personalne Komitetów Strajkowych na dwóch zakładach przemysłu włókienniczego, a to:

- a) ZPB im. Obrońców Pokoju – 34 osoby
- b) Z[akłady] Wł[ókien] Szt[ucznych] Anilana – 6 osób.

Ponadto ujawniono 64 osoby, które były aktywnie zaangażowane w strajk, w tym 29 w ZPB im. Marchlewskiego.

W większości osoby te nie były dotychczas w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa. Spora część spośród nich to członkowie partii, aktyw związkowy i społeczny.

Charakterystycznym jest, że elementy znane i pozostające w naszym zainteresowaniu z uwagi na ich destrukcyjną działalność w przeszłości, zachowały obecnie wstrzeźliwość i nie przejawiały prób angażowania się aktywnie w zajścia. Wyjątek stanowi Czaja Czesław.

Obecnie praca operacyjna prowadzona jest w kierunku pełnego ujawnienia, zewidencjonowania i udokumentowania działalności osób i grup, które aktywnie przyczyniły się do zaostrzenia sytuacji, przedłużenia strajku i podejmowały próby nieodpowiedzialnych działań. W tym czasie dokonano dwóch pozyskań tajnych współpracowników i podjęto czynności zmierzające do bliższego rozpoznania osób cieszących się autorytetem i posłuchem w środowiskach robotniczych na poszczególnych zakładach, w celu wskazania ich czynnikom społeczno-politycznym dla ewentualnego wykorzystania w przyszłości do rozładowywania napięć i sytuacji konfliktowych.

Zarówno w okresie poprzedzającym strajki, jak i w czasie trwania, Służba Bezpieczeństwa nie prowadziła w zasadzie działań represyjnych z wyjątkiem przeprowadzonej rozmowy operacyjnej z rodziną Bronisława Szydłowskiego – portiera w Zakładach

^{ad} Litera ł nadpisana odręcznie na innej literze.

^{ae} Litera i nadbita na innej literze.

^{af} W oryginale agitująca.

^{ag} Litera t nadbita na innej literze.

im. Marchlewskiego, który kolportował paszkwile, tzw. „Kolędy gdańskie”⁸. W drugim przypadku spowodowano umieszczenie w izbie wytrzeźwień, a następnie przeprowadzono rozmowę z [...] ^{ah}, również pracownikiem ^{ai} ZPB Marchlewskiego, który pod wpływem alkoholu prowokacyjnie nawoływał pasażerów i obsługę tramwaju do porzucenia pracy.

Jak już wspomniano, wyniki rozpoznania operacyjnego przekazywano systematycznie do instancji partyjnych. W czasie trwania strajków do KŁ PZPR przekazywano początkowo meldunki informacyjne w odstępach jednogodzinnych, później w odstępach dwugodzinnych. Niezależnie od tego, telefonicznie informowano o ważniejszych wypadkach i zdarzeniach. Kierownictwo i pracownicy pozostawali na bieżąco w kontakcie z ^{aj} dyrekcjami strajkujących zakładów, przekazując im sygnały o ekstremistycznych ^{ak} zamiarach (groźba podpażeń ^{al}, niszczenia urządzeń itd.), dzięki czemu można było w porę podjąć środki zabezpieczające. Informowano także o elemencie kryminalnym uplasowanym na obiektach, zapobiegano rozpowszechnianiu tendencyjnym plotkom oraz wyjaśniano i weryfikowano szereg informacji obliczonych przez elementy wicherzycielskie na pogłębianie defetyzmu ^{al} i nastrojów niepokoju.

Wnioski dla działań operacyjnych i główne kierunki pracy

Przebieg strajkowych wydarzeń w łódzkich zakładach pracy oraz działania Służby Bezpieczeństwa w tych wydarzeniach, pozwalają wyprowadzić wnioski mogące mieć zastosowanie w przyszłości.

1. Podstawowym kierunkiem pracy na najbliższy okres winno być zorganizowanie ^{am} dopływu informacji o nastrojach i tendencjach w ^{an} środowiskach, obiektach gospodarki narodowej, dużych skupiskach ludzkich i grupach pozostających w operacyjnym ^{ao} zainteresowaniu Wydz[iału] III. Dążyć – zachowując wszelkie środki konspiracji – do rozeznania już ustalonych (bądź ustalanych) aktywnych przywódców i wodzirejów nastrojów konfliktowych. Zwrócić uwagę na ludzi cieszących się autorytetem i wpływem na szersze grupy społeczne. Rozeznania dokonać w szerokim rozumieniu, uwzględniając miejsce i charakter pracy danej osoby, środowisko, w jakim najczęściej przebywa, kontakty wewnątrz i na zewnątrz zakładu, stosunki rodzinne, powiązania towarzyskie, cechy osobiste – nałogi, predyspozycje psychiczne, walory dodatnie i ujemne, umiejętności zjednywania ludzi, działalność w przeszłości itd. W toku rozpoznania wykorzystać specjalistów, zwłaszcza z zakresu socjologii i psychologii, w zakładach pracy. W tym celu wskazanym jest przeprowadzenie ^{ap} badań socjometrycznych załogi obiektów Obrońców Pokoju i Marchlewskiego. Badania przeprowadzić w ujęciu wytycznych Departamentu III MSW.

^{ah} Imię i nazwisko pominięte.

^{ai} W oryginale pracowników.

^{aj} W oryginale a.

^{ak} W oryginale ekstremistycznych.

^{al} Litery a i l nadbite na innych literach.

^{al} W oryginale defektyzmu.

^{am} W oryginale zorganizowania.

^{an} Dopisane odręcznie.

^{ao} Litera m nadpisana odręcznie na literach ch.

^{ap} Litera i nadbita na innej literze.

⁸ Mowa o tzw. „kolędzie patriotycznej”, jednej z pieśni Grudnia 1970, powstałych po wydarzeniach, które miały miejsce na Wybrzeżu w grudniu 1970 r. Pieśń stworzona na bazie słów i melodii kolędy „Dzisiaj w Betlejem”.

Wyniki rozpoznania winny być wykorzystane m.in. do pozyskań źródeł informacji. Należałoby także wskazać niektóre osoby instancjom partyjnym, do ewentualnego wykorzystania przez organizacje związkowe, społeczne i młodzieżowe – do kształtowania właściwej atmosfery wśród załogi, a w okresie napięć powodować łagodzenie nastrojów i przeciwdziałania ewentualnym próbom porzucenia pracy.

2. Konieczne jest zwiększenie wyposażenia służby w odpowiednie urządzenia nadawczo-odbiorcze, opracowanie zaszyfrowanego systemu kodów, przeszkolenie^{aq} wyznaczonych pracowników w zakresie obsługi aparatury radiowo-telefonicznej i umiejętności posługiwania się kodem w utrzymywaniu łączności.

Z doświadczeń w tym zakresie podczas łódzkich wydarzeń wynika, że nie dysponowano odpowiednią ilością radiotelefonów (teleportów) przy pomocy, których można by zagwarantować systematyczną łączność między wszystkimi obiektami objętymi strajkami a sztabem dowodzenia w komendzie. Próby wykorzystania aparatury nasobnej (o małej mocy) zakończyły się fiaskiem z uwagi na poważne zakłócenia, odległości, przeszkody terenowe itp.

Posługiwanie się otwartym tekstem w utrzymywaniu łączności nie zapewniało minimum konspiracji, bowiem z łatwością treść rozmów można przechwytywać przez proste urządzenia odbiorcze.

3. Udoskonalenie wielowariantowego systemu łączności z osobowymi^{ar} źródłami informacji w dużym skupisku ludzkim. ^{as}Uwzględniając sytuacje szczególne, w systemie tym [należy] przewidzieć możliwości wykorzystania wewnętrznych telefonów [należących do] podstawowych obiektów przede wszystkim (Obrońców Pokoju, Marchlewski), środków techniki specjalnej (skrzynek kontaktowych łączników) [oraz] punktów służby zdrowia, [miejsc] zbiorowego żywienia itp.^{as}. Przewidzieć także wykorzystanie rezydentury – z uprawnieniami do organizowania nowych źródeł informacji.

4. Wytypować grupę sprawdzonych jednostek t.w. do wykonywania zadań specjalnych i rozbudować system agenturalny, który po odpowiednim przeszkoleniu zdolny będzie do przejmowania inicjatywy w kierunku neutralizowania i rozładowania sytuacji konfliktowych. W ramach tego systemu przewidzieć pozyskania osób cieszących się autorytetem danej załogi, jej poparciem i posłuchem.

5. Istnieje potrzeba wypracowania przez Wydział III katalogu zapotrzebowań^{at} zadań ze szczególnym uwzględnieniem działań w sytuacjach konfliktowych. Chodzi o zorganizowanie i pełne wykorzystanie posiadanych^{au} możliwości osobowych źródeł informacji, środków techniki specjalnej dla właściwego zapewnienia^{aw} dopływu informacji wyprzedzających.

6. Zapoznanie [się] poprzez posiadane kontakty z czynnikami społeczno-administracyjnymi, [uzyskanie] dopływu informacji o planowanych przez nie przedsięwzięciach,

^{aq} *W oryginale przeszkolenia.*

^{ar} *W oryginale osobami.*

^{as-as} *W oryginale Uwzględniający sytuacje szczególne. W systemie tym przewidzieć możliwości wykorzystania wewnętrznych telefonów podstawowych obiektów przede wszystkim (Obrońców Pokoju, Marchlewski), środki techniki specjalnej skrzynki kontaktowe łączników, punkty służby zdrowia, zbiorowego żywienia itp.*

^{at} *W oryginale zapotrzebowańi, dalej niewyraźne litery a i i.*

^{au} *Litera c nadbita na innej literze.*

^{aw} *Ostatnia litera a nadbita na innej literze.*

których tendencyjne komentowanie i rozpowszechnianie^{ax} może spowodować nastroje niezadowolenia (wprowadzenie zmiany norm, zmiany siatki płac, zwolnienia i inne).

7. Uwzględnić w ramach programu szkolenia operacyjnego pracowników powyższe elementy pracy.

Odbito w 5 egz[emplarzach]

Opracowali: St.B Z.K.

Drukowała: A. Milczarek

Naczelnik Wydziału III

St[arszy] Insp[ektor]

Kier[ownik]

Dep[artamentu] III MSW^{ay}

płk St[anisław] Borowczak⁹

Rozdzielnik:

3 egz[emplarze] Kierownictwo Komendy

1 egz[emplarz] Dep[artament] III MSW

1 egz[emplarz] Wydz[iał] III

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 235–250, kopia, mps.

^{ax} *W oryginale rozpowszechnianie.*

^{ay} *Brak podpisu.*

⁹ **Borowczak Stanisław**, s. Jana, ur. 11 IV 1925 r. w Poznaniu. Młodszy referent, a od stycznia 1948 r. referent Sekcji 7 Wydziału IV WUBP w Poznaniu; od czerwca 1948 r. referent Sekcji 3 Wydziału IV WUBP w Poznaniu; od listopada referent Sekcji 5 Wydziału IV WUBP w Poznaniu; od lutego 1950 r. referent, a od stycznia 1951 r. starszy referent Sekcji 1 Wydziału V Departamentu IV MBP; od stycznia 1952 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału V Departamentu IV MBP; od stycznia 1953 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału V Departamentu IV MBP; od listopada 1953 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału IV Departamentu MBP; od czerwca 1954 r. starszy instruktor Inspektoratu MBP; od kwietnia 1955 r. starszy instruktor Wydziału VI Departamentu IV Kds.BP; od kwietnia 1956 r. starszy oficer operacyjny Grupy Terenowej Wydziału VI Departamentu IV Kds.BP; od listopada 1956 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III Departamentu III MSW; od stycznia 1958 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu III MSW; od lipca 1963 r. starszy inspektor Kierownictwa Departamentu III MSW; od kwietnia 1967 r. starszy inspektor Grupy do Zleceń Specjalnych Departamentu III MSW; od października 1967 r. do listopada 1969 r. oddelegowany do pracy w MSZ; od listopada 1969 r. ponownie przyjęty na poprzednie stanowisko inspektora Grupy do Zleceń Specjalnych Departamentu III MSW; od maja 1972 r. starszy inspektor Inspektoratu przy Kierownictwie Departamentu III MSW; od września 1974 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII Departamentu III MSW; od maja 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu III-A MSW; od sierpnia 1979 r. naczelnik Wydziału II Departamentu III-A MSW. Zwolniony ze służby z dn. 15 V 1982 r. AIPN, 0604/623, Teczka osobowa funkcjonariusza Stanisława Borowczaka.

1971 luty 20, Łódź – Analiza sytuacji na terenie Łodzi w dniach od 10 do 20 lutego 1971 r. wraz z szacunkowym zestawieniem ilości strajkujących zakładów oraz osób.

Komitet Centralny PZPR
Wydział Organizacyjny
Sektor Informacji Partyjnej
Warszawa^a

Aktualna sytuacja polityczna na terenie m[iasta] Łodzi

Obok kontynuowania szerokiej pracy politycznej nad popularyzacją Uchwał VIII Plenum i znaczeniem decyzji o anulowaniu grudniowej uchwały w sprawie podwyżki cen artykułów spożywczych oraz przyczyn umożliwiających jej podjęcie – w centrum uwagi instancji i organizacji partyjnych znajdują się problemy związane z odrobieniem strat spowodowanych niedawnymi strajkami. Sprawie tej poświęcona była m.in.^b wczorajsza narada z dyrektorami i sekretarzami organizacji partyjnych przedsiębiorstw przemysłu bawełnianego przy udziale kierownictwa zjednoczenia i Z[arządu] G[łównego] Zw[iązku] Włóknarzy, prowadzona przez sekretarza KŁ [PZPR] – Jerzego Lorensa.

Z dokonanego szacunkowego zestawienia przez zjednoczenie wynika, że straty spowodowane ostatnimi postojami przedsiębiorstw przemysłu bawełnianego Łodzi i okręgu^c łódzkiego – wynoszą około 75 mln zł wartości produkcji towarowej. Składa się na to m.in. 380 ton przędzy średnioprzędnej^d, 75 ton przędzy odpadkowej i 32 tony przędzy cienkopzędnej. Ponadto – 1 650 tys. metrów^e bieżących tkanin surowych, 1 700 tys. metrów bieżących tkanin wykończonych, 50 ton przędzin (włóknin) oraz 20 ton nici szwalnych.

Możliwości odrobienia tych strat, dokonane na podstawie pierwszych spotkań z załogami, są zróżnicowane. W ŁZPB im. Obrońców Pokoju, gdzie odbyło się spotkanie załogi z I Sekretarzem KŁ tow[arzyszem] Bolesławem Koperskim ustalono, że część strat odrobiona zostanie jeszcze w pierwszym kwartale, jednakże całość – będzie możliwa do końca pierwszego półrocza. Podobnie na okres pierwszego półrocza obliczać należy okres odrabiania strat^f w Zakładach im. Dzierżyńskiego. W ZPB^g im. Kunickiego, gdzie poniesiono niewielkie straty – odrobione one będą jeszcze w bieżącym miesiącu.

Problemem szeroko podnoszonym w przemyśle lekkim przez pracowników umysłowych i mistrzów – jest sprawa 150 zł dodatku, jaki otrzymali robotnicy. Dyskutują nad tym najbardziej pracownicy umysłowi o stosunkowo niskim wynagrodzeniu, postulu-

^a Z lewej strony dokumentu odręcznie dopisana adnotacja a/a, pod nią nieczytelny odręczny podpis.

^b Woryginale m. innymi.

^c Woryginale okrek.

^d Litera p nadbita na innej literze.

^e Woryginale mtr.

^f Litera s nadbita na innej literze.

^g Litery Z, P i B nadbite na innych literach.

jąc uzyskanie tego dodatku. Także szeroko dyskutowane są kwestie sposobu podziału funduszu zakładowego, podnoszony jest także problem braku rezerw w zatrudnieniu w przemyśle lekkim.

We wszystkich przedsiębiorstwach trwają intensywne prace nad ewidencją i uporządkowaniem postulatów^h zgłaszanych przez załogi. Niektóre z nich zrealizowanoⁱ natychmiast^j, inne stanowią przedmiot analizy odpowiednich ogniw administracji i władz.

Sytuację w przemyśle bawełnianym oceniamy obecnie jako spokojną, uwagi wymagają natomiast niektóre przedsiębiorstwa innych branż. Tak na przykład wczoraj przerwało pracę na okres 3 godzin 36 kobiet pracujących na drugiej zmianie oddziału wykończalni Zakładów^k Przemysłu Odzieżowego Wólczanka, domagając się analizy ich zarobków oraz likwidacji dysproporcji w płacach. Trudna jest także sytuacja w Zakładach Włókien Sztucznych Anilana, gdzie w ostrej formie postulaty płacowe wysunęli elektrycy. W WZPB 1 Maja zanotowano nieprzychylnie uwagi robotników pod adresem pracowników umysłowych, zwłaszcza działu normowania pracy.

Choć sporadycznie – notuje się nadal przypadki występów wyrostków, przedwczoraj wieczorem z obelgami z ich strony spotkały się np. pracownice ŁZPO im. Fornalskiej, wychodząc z pracy o godz[inie] 21.30 – za to, że nie strajkowały.

W dniu dzisiejszym o godz[inie] 11.00 zorganizowały postój dwie zmiany pracowników Łódzkiej Wytwórni Wódek. W sumie pracę przerwało 180 pracowników na stan zatrudnienia 620. Postulat zasadniczy sprowadza się do podwyżki ekwiwalentu za otrzymywany w przeszłości alkohol w wysokości 242 zł. Żądania aktualne są następujące: wydawać 4 litry wódki^l w naturze albo 214 zł, podwyższyć ekwiwalent^l. Ponadto żądają wyłączenia ekwiwalentu od podatku od wynagrodzeń, 100 proc. zasiłku chorobowego dla robotników, ustanowienia dodatku za wysługę lat oraz premii w wysokości 3 proc. od wartości wykonywanego eksportu (premia ta wynosi obecnie 1 proc.).

Podajemy bliższe dane o ilości zakładów i ilości strajkujących w dniach 10–15 luty bm.

Według szacunkowych danych, bliskich stanu faktycznego, w dniu 10 bm. strajkowało:

- od godz[iny] 13.20 około 400 osób (dwie zmiany) w ZPB im. J. Marchlewskiego na przędzalni odpadkowej;

- 11 lutego – 590 osób w ZPB im. Marchlewskiego (trzy zmiany przędzalni odpadkowej) oraz około 200 osób w Łódzkich Zakładach Obuwia i Wyrobów Gumowych około 6 proc. do ogółu zatrudnionych;

- od godz[iny] 12.00 13 lutego przystępują do strajku dalsze wydziały w Zakładach im. Marchlewskiego (bez wykończalni), a w godzinach popołudniowych, inne zakłady – głównie przemysłu bawełnianego, a także wełnianego w sumie 11 zakładów z tego w pięciu strajkują całe załogi;

^h Litera u nadbita na innej literze.

ⁱ Litera z nadbita na innej literze.

^j Litera m nadbita na innej literze.

^k W oryginale zakładów.

^l Litera k nadbita na innej literze.

^l Litera l nadbita na innej literze.

- kulminacyjnym dniem według ilości strajkujących jest 15 luty;
- ilość zakładów strajkujących ogółem – 37, w tym całkowicie – 12;
- ilość strajkujących we wszystkich 37 zakładach – 53 700 osób.

W zakładach strajkujących całkowicie – 44 900, tj. 88,3 proc. zatrudnionych. W zakładach strajkujących częściowo – strajkowało 8780, tj. 16,5 proc. zatrudnionych.

W dniach 18 i 19 bm. przerwały na przeciąg 2,5 godzin pracę pracownicy drugiej zmiany w Łódzkiej Wytwórni Papierosów (około 250 osób) i w Wólczance jeden wydział – 36 osób.

Łączna więc liczba strajkujących na dzień^m 20 bm. wynosi 39 zakładów z liczbą strajkujących około 54 tysiące osób.

Sekretarz KŁ PZPR
(Stanisław Jóźwiak)

Łódź, dnia 20 lutego 1971 r.

Źródło: APŁ, KŁ PZPR, 1048, k. 85–87, kopia, mps.

^m Litera ũ nadbita na innej literze.

1971 marzec, Łódź – Ocena przyczyn i przebiegu wydarzeń strajkowych w lutym w Łodzi, opracowana na posiedzenie Egzekutywy Komitetu Łódzkiego PZPR.

Ocena^a
wydarzeń strajkowych w miesiącu lutym 1971 r. w m[iejście] Łodzi

Ocena oparta jest o dokumenty przedstawione przez kierownictwa KD PZPR i KZ PZPR największych zakładów pracy, w których te wydarzenia miały miejsce.

Przy sporządzaniu oceny wykorzystano także informacje KŁ PZPR przesłane do KC [PZPR] oraz materiały Komendy MO m[iasta] Łodzi, W[ojewódzkiego] K[omitetu] Z[wiązków] Z[awodowych], Z[arządu] Ł[ódzkiego] ZMS.

Przyczyny wydarzeń strajkowych w Łodzi

Wydarzenia strajkowe, jakie miały miejsce w lutym br., rozpatrywać należy na tle kryzysu z grudnia 1970 roku.

Przyczyn narastania sytuacji konfliktowych w środowisku robotniczym w Łodzi upatrywać należy w całym szeregu spraw, które nawarstwiały się od dłuższego czasu.

Niewątpliwym wpływ na postawy robotników w czasie strajku miał fakt dużego zaoferowania przemysłu lekkiego w Łodzi, który się charakteryzuje wysokim stopniem zużycia majątku trwałego sięgającym w niektórych branżach i przedsiębiorstwach od 40 proc. do 70 proc. Więcej niż połowa fabryk wymaga faktycznie natychmiastowego odtworzenia. Szczególnie przestarzały i wyeksploatowany jest park maszynowy przemysłu włókienniczego. Około 40 proc. maszyn i urządzeń w tym przemyśle pochodzi sprzed II wojny światowej, a 20 proc. sprzed I wojny. Około 40 proc. budynków fabrycznych w przemyśle lekkim jest właściwie w stanie śmierci technicznej. O niedoinwestowaniu przemysłu lekkiego w Łodzi świadczy fakt, że resort przemysłu lekkiego określił potrzeby inwestycyjne^b w tym przemyśle na lata 1971–1980 w wysokości ponad 29 mld zł, z czego dwie trzecie na maszyny i urządzenia. W dziesięcioleciu 1961–[19]70 zaś resort przeznaczył w przemyśle łódzkim tylko 7,4 mld^c [zł]. Dodać jednak przy tym trzeba, że znaczna część środków przeznaczona została na budowę instytutu skórzanego. Wydział Włókienniczy Politechniki [Łódzkiej] i partycypacji w miejskich inwestycjach komunalnych.

Zapoczątkowana w 1960 r. modernizacja przemysłu włókienniczego prowadzona była więc w sposób wąski, rozproszony, powolny i niekonsekwentny. Nawet taki zakres modernizacji nie był w pełni realizowany w latach 1960–1970 z uwagi na to, że w toku każdej pięcioletki dokonywano niekorzystnych dla Łodzi rewizji nakładów inwestycyjnych i z reguły zmniejszano środki dla przemysłu lekkiego. Resort budował lub kon-

^a Powyżej odciski dwóch pieczęci: **Do użytku wewnątrzpartyjnego, z prawej Egz. Nr 30** (liczba 30 wpisana odręcznie). Z lewej strony postawiona w poprzek dokumentu pieczętka: **Materiały do zwrotu.**

^b Druga litera e nadbita na innej literze.

^c W oryginale mild.

tynuował nowe obiekty poza Łodzią. Modernizacja poszczególnych zakładów nie była kompleksowa, oparta do 1969 r. o przestarzałą technikę i prowadzona przy pełnym ruchu zakładu powodowała często, że dla uzyskania efektów ekonomicznych zagęszczano powierzchnię, a nawet zajmowano na cele produkcyjne pomieszczenia socjalne.

Dawano prymat produkcji, zapominając o warunkach pracy robotników. Przypomnieć wystarczy o niskich, daleko odbiegających od potrzeb nakładach na poprawę warunków bhp. Komitet Łódzki na swym posiedzeniu w lutym 1970 r. stwierdził brak równoległości w rozwiązywaniu zagadnień bezpieczeństwa i higieny pracy i spraw produkcji, wiele luk w wiązaniu tej problematyki z procesami produkcyjnymi. Niskie nakłady na poprawę warunków pracy w dużej swej części – od 30 do 40 proc. – przeznaczane były na odzież roboczą, obuwie i sprzęt ochrony osobistej. Wydatki te, np. w bawelnie w latach 1969–[19]70, były przeszło dwukrotnie wyższe niż nakłady na urządzenia higieniczno-sanitarne i klimatyzacyjno-wentylacyjne.

W przemyśle lekkim, a zwłaszcza bawełnianym, warunki pracy są szczególnie uciążliwe. Widać to w zagęszczeniu maszyn i urządzeń w halach produkcyjnych, w nierozwiązanych problemach wentylacji i klimatyzacji, oświetlenia, transportu wewnątrzzakładowego, hałasu na tkalniach i przędzalniach przekraczającego dopuszczalne normy, w niedostatkach w organizacji pracy, polegających m.in. na permanentnych brakach zaopatrzenia w surowce i części zamienne. Braki w zaopatrzeniu i zły stan techniczny maszyn i urządzeń przyczyniają się bezpośrednio do zaniżenia płac. O uciążliwości pracy w przemyśle włókienniczym świadczy np. fakt, że na 123 tys. zatrudnionych około 55 tys. pracowników tego przemysłu narażonych jest na różnorodne czynniki szkodliwe dla zdrowia, w tym 37 tys. na pył włókna, około 25 tys. na gorący mikroklimat, około 25 tys. na hałas, a na różne związki chemiczne 6 tys. osób. W tkalniach przemysłu bawełnianego 100 proc. wyników, a w tkalniach przemysłu wełnianego 85 proc. wyników badań wykazało przekroczenie dopuszczalnej intensywności hałasu. Przemysł włókienniczy w Łodzi posiada szatnie w 84,7 proc. zakładów, prawidłową ilość umywalni w 81,1 proc. Natryski są w 56,7 proc. zakładów i to w niewystarczającej ilości w stosunku do zatrudnionych. Jadalnie są tylko w co piątym zakładzie i to o niewystarczającej powierzchni. Walka z hałasem nie wyszła do tej pory z fazy teoretycznych rozważań i projektów i nie stała się dla administracji gospodarczej [i] odpowiednich biur projektowych problemem o ważnym znaczeniu zdrowotnym.

W tych warunkach technicznych, technologicznych i organizacyjnych, trwający od wielu lat proces intensyfikacji pracy nie pozostawał we właściwej proporcji do wzrostu płac.

O wysokim stopniu intensyfikacji świadczy wskaźnik zmianowości, wynoszący ponad 2,8 oraz współczynnik obciążenia maszyn, sięgający w przędzalniach ponad 0,9, w tkalniach 0,8. Np. prządka, tkacz – w ciągu 8 godzin wykonuje około 2–3 tysięcy czynności związanych z procesem technologicznym.

Mówiąc o uciążliwości pracy wynikającej z takich warunków, podkreślić^d trzeba wysoki odsetek (62 proc.) zatrudnionych w przemyśle lekkim kobiet.

^d Litera d nadbita na innej literze.

Charakteryzując warunki pracy w przemyśle^e włókienniczym, nie można ominąć sprawy poziomu płac. Średnia płaca robotnika w tym przemyśle w 1969 r. wynosiła 1994 zł. Była ona niższa od przeciętnej krajowej płacy robotnika o 448 zł, czyli 18,3 proc. Niższa od płac w przemyśle chemicznym o 12,7 [proc.], poligraficznym 13,7 [proc.], maszynowym 28,9 [proc.], a hutnictwie żelaza 54,7 [proc.], ^fgórnictwie węgla^f 109,5 [proc.].

Uwzględniając różnicę w uciążliwości warunków pracy i w poziomie kwalifikacji w przemyśle włókienniczym i hutnictwie oraz górnictwie, wydaje się słusznym zauważyć, że dysproporcje w płacach w tych przemysłach jest za duża.

Charakterystycznym jest, że wyrównaniem wypłaconym w związku z podwyżką cen na artykuły żywnościowe w styczniu br. objętych było w przemyśle włókienniczym ponad 40 proc. zatrudnionych.

W ostatnich latach płace w przemyśle włókienniczym rosły powoli, a ukształtowana od lat polityka płacowa w M[inisterstwie] P[rzemysłu] L[ekkiego] doprowadzała do narastania dysproporcji płacowych wewnątrz zakładów, a także w układzie branżowym i regionalnym. Przykładem tego jest fakt, że tempo przyrost[u] płac jest w Łodzi o około 50 proc. niższe niż w całym przemyśle lekkim.

Duże niezadowolenie wywołało ograniczenie świadczeń socjalnych, m.in. w postaci zwiększenia opłat za przedszkola i żłobki, za wczasy, ukryte podwyżki cen, zbyt mały rozwój opieki kolonijnej nad dziećmi. Dochodzi do tego niedorozwój przemysłowej służby zdrowia, złe często warunki mieszkaniowe, zbyt wolne tempo ich poprawy i nadal niedostateczny rozwój różnego rodzaju usług w mieście. Aktualnie oczekuje na mieszkania 60 tys. rodzin. W przemysłowej służbie zdrowia na 1000 zatrudnionych w Łodzi przypada 4,5 godziny pracy lekarza rejonowego przy normie docelowej 7 godz[in] i 6,2 godziny lekarzy wszystkich specjalności przy normie docelowej 10,5 godziny. Na zaspokojenie aktualnych potrzeb w przemysłowej służbie zdrowia miasto potrzebuje około 130–140 lekarzy. Większość przychodni znajduje się w trudnych, a nawet bardzo trudnych warunkach lokalowych.

Jak widać z tego, przecież bardzo skrótownego ujęcia sytuacji materialno-bytowej i socjalnej załóg przemysłu włókienniczego, szczególnie bawełnianego, istniały przyczyny narastającego niezadowolenia.

Stąd też hasła prowodyrów strajkowych trafiały na podatny grunt, co przy sfeminizowaniu^g załóg, dużego odsetka ludzi o krótkim stażu pracy w przemyśle, sporej ilości ludzi dojeżdżających ze wsi, nieukształtowanej świadomości społeczno-politycznej, doprowadziło do strajków.

Trzeba podkreślić, że Komitet Łódzki PZPR, przy bezpośredniej pomocy KD PZPR i aktywu partyjnego, podejmował węzłowe problemy rozwoju miasta i rekonstrukcji przemysłu, warunków bytu i życia mieszkańców.

Z inicjatywy Komitetu Łódzkiego PZPR opracowano program rekonstrukcji przemysłu w Łodzi. Zakładał on gruntowną modernizację przemysłu włókienniczego i zmianę struktury przemysłu w Łodzi na korzyść przemysłu elektromaszynowego i dziewiar-

^e *Litera ś nadbita na innej literze.*

^{f-f} *W oryginale górników węgla.*

^g *W oryginale sfeminizowaniu.*

skiego. Program ten opracowany przy udziale resortów nie znalazł w pełni pokrycia w limitach inwestycyjnych poszczególnych resortów, w tym szczególnie lekkiego.

Na plenarnych posiedzeniach KŁ PZPR poddano ocenie m.in.^h gospodarkę komunalną w 1967 r., budownictwo mieszkaniowe dwukrotnie w 1966 r. i 1969 r., służbę zdrowia w 1968 r., stan bezpieczeństwa i higieny pracy oraz warunków socjalno-bytowych załóg pracowniczych w lutym 1970 r., zadania kontroli państwowej i społecznej w zabezpieczeniu lepszej gospodarności łódzkich przedsiębiorstw i instytucji. W marcu 1970 r. jedno z posiedzeń KŁ PZPR poświęcono zadaniom łódzkiej organizacji partyjnej w dziedzinie zwiększenia skuteczności i efektywności pracy instancji i organizacji partyjnych, a w październiku ub. r. kierunkom szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego na terenie Łodzi.

Wiele zagadnień dotyczącychⁱ problematyki miasta i warunków życia mieszkańców omówiły Egzekutywy KŁ i KD PZPR. Mimo licznych wizyt członków rządu, ich zastępców i szeregu odpowiedzialnych pracowników resortów na tych posiedzeniach i wyrażanego przez nich zrozumienia dla potrzeb miasta, sprawy nie posuwały się naprzód na skutek stałych „korekt” środków inwestycyjnych, w efekcie których przemysł lekki, budownictwo mieszkaniowe, gospodarka komunalna i inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego w Łodzi oraz sprawy socjalne odsuwane były na dalsze lata. Trzeba jednocześnie stwierdzić, że instancja łódzka godziła się z takim stanem rzeczy. Podejmowano słuszne uchwały, ale w wielu przypadkach nie wykazywano dostatecznej inicjatywy, uporczywości i stanowczości w domaganiu się [od] władz centralnych zaspokojenia żywotnych potrzeb miasta i jego przemysłu^j. Zadowalano się tym co otrzymano, albo wręcz obietnicami. Zadowalano się i chętnie opracowanym w wielu dziedzinach programem, a nie wykazywano równocześnie pryncypialności w przedstawianiu wobec KC i Rządu uzasadnionych potrzeb Łodzi. Przykładem może tu być zakres i standard budownictwa mieszkaniowego, rekonstrukcja i modernizacja przemysłu, niedostateczny rozwój usług, komunikacji miejskiej i kolejowej, niedostatki w bazie materialnej służby zdrowia, szczególnie szpitalnictwa, deficyt kadr lekarskich, niedoinwestowanie^k szkół wyższych i zaplecza naukowo-badawczego, niedostateczny rozwój bazy turystyczno-wypoczynkowej itp. Tłumaczenie występujących w wielu dziedzinach braków i niedostatków trudnościami obiektywnymi i ekspozowanie niewątpliwych osiągnięć powodowało osłabienie krytycznego spojrzenia społeczeństwa, narastania w instancjach i organizacjach partyjnych w Łodzi – samozadowolenia i niedostrzegania ujemnych zjawisk. Przykładem może tu być sprawa nieprawidłowych stosunków w zakładach pracy między administracją i nadzorem a robotnikami, brak należytej wymagalności w stosunku do kierowniczego aktywu i kadr, w szczególności w administracji gospodarczej, tolerancja [dla] wielu nieprawidłowych, ujemnych zjawisk w życiu miasta. Wymienić tu jako przykłady można niedostatecznie wykonywaną kontrolę wewnętrzną przez administrację gospodarczą, co prowadziło często do nadużyć, produkowania wyrobów nie znajdujących zbytu, nieprawidłowości w zaopatrzeniu i związanych z nimi zakłóceń

^h Skrót m.in. dopisany odręcznie.

ⁱ Litera c nadbita na innej literze.

^j Litera e nadbita na innej literze.

^k W oryginale cząstka –west– dopisana odręcznie.

w produkcji, nieuzasadnionej kooperacji z sektorem nieuspołecznionym. Brak prawidłowej polityki w stosunku do sektora nieuspołecznionego prowadził z jednej strony do zmniejszenia produkcji rynkowej, a z drugiej do nieuczciwego bogacenia się i przejawów kapitalizacji. Korupcja urzędników¹ powiązanych z niektórymi przedstawicielami tego sektora przybrała charakter aferowy.

Sytuacja w łódzkim przemyśle mięsnym jest przykładem niekonsekwencji działań resortu i władz miejskich. To samo w szczególnym stopniu odnosi się do zakładów przemysłu maszyn włókienniczych zarówno w zakresie produkcji podstawowej, jak nierozwiązanego problemu części zamiennych.

Wady konstrukcyjno-technologiczne wykonawstwa w budownictwie mieszkaniowym wskutek opieszałego ich usuwania denerwują nadal ludzi w 353 budynkach, a Zjednoczenie Budownictwa Miejskiego wykazuje zyski w swej działalności gospodarczej.

Podkreślić trzeba niedomagania i wady w pracy Komitetu Łódzkiego i jego Egzekutywy, których funkcje przejmowane były przez tzw. sekretariat, a nawet przez poszczególnych sekretarzy, a przez to zakres ich prac i decyzji był zawężany. Utarła się bowiem praktyka decydowania, często o węzłowych sprawach dla miasta w wąskich gronach, nierzadko bez wiedzy Egzekutywy czy Komitetu Łódzkiego.

Posiedzenia Egzekutywy najczęściej przekształcały się w monologi I Sekretarza lub dialogi między nim a poszczególnymi uczestnikami tych posiedzeń. Rzutowało to ujemnie na aktywność członków Egzekutywy i sekretarzy KŁ i w efekcie przeszkadzało w wypracowywaniu prawidłowych decyzji. Brak odpowiedniego przeciwdziałania temu zjawisku ze strony członków Egzekutywy utrwalał ten styl posiedzeń i pracy.

Wskazać należy także, że ostatnie parę lat charakteryzowało się mnogością ważnych poleceń KC PZPR, głównie jego wydziałów ekonomicznych. Wykonywanie tych poleceń przekształcało pracę kierownictwa Komitetu Łódzkiego i Wydziału Ekonomicznego KŁ w swego rodzaju „dyrekcję ekonomiczną”, co nie sprzyjało rozwojowi pracy partyjno-politycznej i partyjno-organizacyjnej. Przekonomizowanie pracy polityczno-uświadamiającej prowadziło często do powierzchowności w ocenie różnych zjawisk ekonomicznych w mieście i związanych z nimi spraw socjalnych i bytowych. Nie przypadkiem Egzekutywa KŁ, ani Komitet Łódzki, ani także władze związków zawodowych, od kilku lat nie analizowały warunków bytowo-socjalnych załóg pracowniczych w ich całokształcie, systemu płac, jego prawidłowości itp. zagadnień.

W ogólności więc można z pewnym uproszczeniem powiedzieć, że są dwie grupy przyczyn niepełnego, niekonsekwentnego rozwiązywania podejmowanych przez Komitet Łódzki węzłowych spraw rozwoju miasta i przemysłu, warunków socjalno-bytowych jego mieszkańców. Pierwsza – to niedoceniające różnorodnych potrzeb miasta przez władze centralne i związane z tym niedoinwestowanie gospodarki miejskiej i przemysłu oraz nieproporcjonalnie¹ niskie w stosunku do innych przemysłów płace w przemyśle włókienniczym, szczególnie w przemyśle bawełniarskim. Druga – to błędy, niedociągnięcia, brak konsekwencji i uporczywości w przedstawianiu potrzeb miasta centralnym władzom partyjnym i rządowym oraz niedostatki w stylu pracy po-

¹ W oryginale cząstka –ników dopisana odrębnie.

¹ Druga litera i nadpisana maszynowo między literami n i e.

litycznej, uwidaczniające się w ograniczeniu roli i funkcji Komitetu Łódzkiego i jego Egzekutywy w przejawach powierzchownego podejmowania^m niektórych zagadnień i w formalnym nierzadko traktowaniu więzi z robotnikami.

Działalność łódzkiej organizacji partyjnej między VII a VIII Plenum KC PZPR

Po V Zjeździe Partii, przy ogólnej akceptacji kierunków zmian w metodach planowania i zarządzania gospodarką, na wszystkich zebraniach, spotkaniach a także dyskusjach ujawniło się wcale nierzadko, niezadowolenie z poziomu płac i obawa przed ewentualnymi podwyżkami cenⁿ. Niezadowolenie to uzewnętrzniło się szczególnie w drugiej połowie 1970 r. w związku z zapowiedzią wprowadzenia nowego systemu bodźców. Znajdowało to m.in. wyraz w tym, że administracja zakładów próbowała tak ustalić bodźce, aby zabezpieczyć wzrost produkcji i intensywności pracy w sposób napięty. Wiedza o nowym systemie bodźców zamiast poparcia załóg, wywołała u robotników wzrost obaw o poziom stopy życiowej. W 1970 r. niezadowolenie to ujawniło się w 25 zakładach w formie konfliktów i krótkotrwałych postojów poszczególnych grup robotników.

Sprawą, która wyraźnie wzburzyła społeczeństwo Łodzi – jak zresztą w całym kraju – była grudniowa podwyżka cen na artykuły żywnościowe. Rozgoryczenie w Łodzi było tym większe, że średni zarobek miesięczny robotników łódzkich w przemyśle lekkim wynosi aktualnie niewiele ponad 2 tysiące zł.

List Biura Politycznego [KC PZPR] w sprawie podwyżki cen spotkał się także z dezaprobatą organizacji partyjnych i aktywu.

Spokój i ciągłość pracy w grudniu ub. r. utrzymano w łódzkich zakładach dzięki pełnej mobilizacji aktywu partyjnego, administracji przedsiębiorstw i całego dozoru oraz dzięki dużemu zdyscyplinowaniu członków partii i całego społeczeństwa. Jednocześnie trzeba stwierdzić, że wydarzenia na Wybrzeżu wywołały w Łodzi głęboki niepokój. Uzewnętrzniła się wyraźnie obawa o konsekwencje ewentualnych zaburzeń w mieście. Równocześnie społeczeństwo przyjęło postawę wyczekiwania – „poczekajmy, przeżyjemy miesiąc i zobaczymy, czy teraz po podwyżce cen będzie można żyć”. Przewidziana na grudzień blokada zatrudnienia w przemyśle lekkim i rozpoczęte zwalnianie pewnych grup robotników zostały wprawdzie w ostatniej chwili zatrzymane wskutek wydarzeń na Wybrzeżu, tym niemniej wywołało to sporo niepokoju w mieście.

Między 14 a 20 grudnia, tj. w dniach wydarzeń na Wybrzeżu, instancja i organizacje partyjne przedsięwzięły ściśle skoordynowane działania polityczne i organizacyjne, mające na celu utrzymanie spokoju, ładu i porządku publicznego w zakładach i w mieście. Zmobilizowano cały aktyw partyjny w zakładach pracy, zorganizowano całodobowe dyżury, zapewniono bieżącą, cogodziną informację z zakładów.

Ponadto Komenda MO zastosowała areszty prewencyjne wobec kilkuset osób rekrutujących się z elementów kryminalnych.

Każdego dnia rano odbywano krótkie posiedzenia sekretarzy KŁ i KD i kierowników wydziałów, w których brali udział członkowie PRN m[iasta] Łodzi, Komendant MO, dowódca garnizonu W[ojska] P[olskiego], naczelny redaktor „Głosu Robotnicze-

^m Wyraz dopisany maszynowo powyżej wyrazu niektórych.

ⁿ Wyraz dopisany odręcznie.

go”. Zebrania te poświęcone były ocenie sytuacji w Łodzi i w kraju oraz nakreślanii bieżących zadań. Informacje o niepomyślnych nastrojach w Łodzi w związku z wprowadzoną podwyżką cen na artykuły żywnościowe przesyłane były systematycznie do KC.

Członkowie instancji partyjnych i kierowniczy aktyw związków zawodowych, rad narodowych, zjednoczeń itp. był informowany bieżąco – na naradach – o rozwoju sytuacji i otrzymywał odpowiednie zalecenia.

Podobną działalność prowadziły KD PZPR z aktywnym zakładowym i terenowym. Wraz z docieraniem do Łodzi informacji o wydarzeniach na Wybrzeżu narastało napięcie społeczne i polityczne, niepokój, wzburzenie opinii publicznej, grożące potencjalnie zakłóceniem życia społeczno-politycznego w mieście.

W dniach 14 i 15 grudnia odbyto rozmowy z biskupem i proboszczami, od których zażądano nie czytania w dn. 27 grudnia ub. r. listu episkopatu^o w sprawie „biologicznego zagrożenia narodu”.

Zmiana kierownictwa partii i zapowiedź nowego Biura Politycznego o polepszeniu warunków bytowych spotkały się z powszechną aprobatą. Kierownictwo KŁ PZPR dojrzało w Uchwałach VII Plenum KC, które zapowiedziały zmiany w polityce gospodarczej i lepsze zaspokojenie potrzeb materialnych społeczeństwa, szansę dla rozwoju Łodzi i jej przemysłu. Liczyło ono, że wypracowany przez łódzką instancję partyjną program rekonstrukcji przemysłu i rozwoju miasta będzie mógł być urzeczywistniony. Łódzki aktyw zaakceptował w pełni zmiany w Biurze Politycznym KC i krytykę starego kierownictwa partii, którego błędy polityczne Łódź odczuła szczególnie ostro.

Po 20 grudnia napięcie wyraźnie się zmniejszyło, ale nie ustąpiło. Decyzje nowego kierownictwa, zwłaszcza w sprawie podwyżek najniższych płac, rent i emerytur, spotkały się z aprobatą, ale jednocześnie już w toku konsultacji w zakładach włókienniczych, tj. 23 grudnia, wyraźnie stwierdzono, że posunięcia te łagodzą tylko, ale nie likwidują, skutków podwyżki cen i że – jak formułowali robotnicy – „dopiero po miesiącu okaże się, czy będzie można za obecne zarobki żyć”.

W okresie między świętami a Nowym Rokiem zachowano te same metody pracy jak w okresie 14–20 grudnia.

Po naradzie sekretarzy KW w KC, odbytej 4 stycznia br., w dniu 5 stycznia I Sekretarz KŁ poinformował sekretarzy KŁ i I sekretarzy KD oraz kierowników wydziałów KŁ o treści narady. Po 8 stycznia br., tj. po spotkaniu aktywu z tow[arzyszem] St[efanem] Olszowskim¹, sekretarzem KC, odbyły się narady aktywu we wszystkich większych zakładach pracy i środowiskach oraz zebrania organizacji partyjnych po-

^o Tak jest w oryginale.

¹ **Olszowski Stefan**, ur. 28 VIII 1931 r. w Toruniu, polityk, działacz PZPR. Studiował filologię polską na Uniwersytecie Łódzkim. Działacz Związku Młodzieży Polskiej, Zrzeszenia Studentów Polskich, od 1952 r. w PZPR. 1956–1960 przewodniczący Rady Naczelnej ZSP; 1960–1963 sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Poznaniu. Od czerwca 1964 r. członek, a od listopada 1968 r. do grudnia 1971 r. sekretarz KC. W grudniu 1970 r. wszedł w skład Biura Politycznego KC. Dwukrotnie – w latach 1971–1976 i 1982–1985 – pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych PRL. W grudniu 1976 r. powrócił na stanowisko sekretarza KC. Za krytykę polityki Gierka utracił funkcje we władzach partyjnych w lutym 1980 r. i został wysłany jako ambasador na placówkę dyplomatyczną do NRD. W sierpniu 1980 r. ponownie wszedł w skład Biura Politycznego KC i został sekretarzem KC. W latach 1981–1983 zasiadał w Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. W 1986 r. wyjechał na stałe do Nowego Jorku.

święcone VII Plenum KC PZPR, w tym także wstępnej ocenie wydarzeń na Wybrzeżu. W sumie zebrań tych i spotkań z aktywem odbyło 1061. W m[iesia]cu styczniu odbywały się także normalne zajęcia szkolenia partyjnego oraz – zgodnie z zaleceniami – odczyty nt. układu Polska–NRF.

Zmiany we władzach centralnych i zapowiedź poprawy warunków materialnych mas pracujących, zapowiedź pełnej oceny wydarzeń grudniowych na VIII Plenum KC, zmian w nowym planie pięcioletnim, zamrożenie cen na artykuły żywnościowe, spotkały się z pełną aprobatą aktywu i organizacji partyjnych. Na zebraniach tych jednak wysuwano wnioski, a często i żądania powrotu do starych cen na artykuły żywnościowe. Twierdzenia i argumentacja o niemożliwości natychmiastowej poprawy warunków materialnych przyjmowano spokojnie, ale nie trafiały one do przekonania większości uczestników narad i zebrań. Ujawniła się powszechnie rezerwa wobec zapowiedzi o podnoszeniu stopy życiowej, rezerwa, wynikająca z kryzysu zaufania do partii.

Przy omawianiu zebrań po VII Plenum KC uwzględnić trzeba równocześnie sytuację aktywu, szczególnie w początkach stycznia br. Przeprowadzana przez nowe Biuro Polityczne krytyka dotychczasowej działalności partii, a także polityki gospodarczej spowodowała, że aktyw ten, który lojalnie wcielał tę politykę w życie, po VII Plenum znalazł się pod bardziej lub mniej otwartym ostrzałem krytyki a często w izolacji. Mimo więc pełnego poparcia tego aktywu dla nowego Biura Politycznego, jego zapału i poświęcenia w tym okresie, działalność aktywu była stosunkowo mało skuteczna.

Na początku stycznia, tj. ósmego, Egzekutywa KŁ dokonuje zmian w swym planie pracy, ukierunkowując go na sprawy socjalno-bytowe i warunki pracy w zakładach, m.in. na realizację uchwały KŁ PZPR z lutego ub. r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny oraz warunków pracy socjalno-bytowych załóg pracowniczych w Łodzi.

Po odbyciu narad poświęconych problematyce VII Plenum KC PZPR w dzielnicach Bałuty i Widzew odbyły się 7 stycznia br. partyjne konferencje dzielnicowe. Konferencja^p w dzielnicy Polesie odbyła się 9 stycznia, a 23 stycznia w Śródmieściu i Górnej.

Przygotowania do konferencji absorbowały kierownictwa KŁ i KD. Na konferencjach, zarówno w referatach KD jak i dyskusji, znalazły odpowiednie odbicie: problematyka więzi z masami, krytyka słabości w pracy partyjnej instancji i organizacji partyjnych, niedomagania w działalności gospodarczej, procesach produkcyjnych, organizacji pracy i inne zagadnienia. Wiele miejsca poświęcono skuteczności kontroli wykonania uchwał partyjnych, działalności administracji państwowej i gospodarczej. W ogólności przebieg konferencji nie dawał podstaw do zaniepokojenia. Tłumaczyć to trzeba składem delegatów, rekrutujących się z aktywu.

Podkreślić trzeba, że w okresie pierwszej połowy stycznia do społeczeństwa Łodzi dochodziły wiadomości o trwających na Wybrzeżu strajkach, co wywołało ponownie^q zaniepokojenie opinii społecznej i partyjnej.

W miarę upływu czasu, a zwłaszcza po pobycie I Sekretarza, tow[arzysza] Gierka i P[iotra] Jaroszewicza na Wybrzeżu, tj. po 17 stycznia następuje w Łodzi odprężenie i uspokajanie się opinii społecznej.

^p *Litera a nadbita na innej literze.*

^q *Litera i nadbita na innej literze.*

W zakładach pracy po odbytych zebraniach poświęconych VII Plenum KC, odbywają się m.in. posiedzenia konferencji samorządu robotniczego poświęcone listowi Sekretariatu KC z 9 stycznia br. w sprawie warunków socjalno-bytowych. Prace K[onferencji] S[amorządu] R[obotniczego] na ten temat zbiegły się z kontrolą uchwały KŁ PZPR z lutego ub.r. w sprawie bezpieczeństwa, higieny pracy, warunków socjalno-bytowych załóg pracowniczych oraz zadań w tej dziedzinie.

Całokształt zdarzeń w Łodzi w miesiącu styczniu i początkach lutego charakteryzował się stopniowym spadkiem napięcia politycznego. Trwały jednak dyskusje polityczne związane z kryzysem politycznym, a w miarę zbliżania [się] terminu VII plenarnego posiedzenia KC PZPR narastało zainteresowanie jego obradami, przebiegiem i uchwałami.

Taki rozwój sytuacji doprowadził do pewnego^s uspokojenia w aktywie, w instancjach partyjnych i ich kierownictwach oraz do przekonania, że „wszystko, co najgorsze jest poza nami”. Pojawiły się symptomy samozadowolenia, że Łódź dała przykład prawidłowej postawy politycznej w okresie trwającego kryzysu. Osłabiona została uwaga i czujność kierownictwa łódzkiej i dzielnicowych organizacji partyjnych. Jest to w dużej mierze zjawisko naturalne, jeśli uwzględnić kilkutygodniowy okres napięcia nerwowego.

Przejawem tego było spotkanie aktywu łódzkiej organizacji partyjnej, poświęcone VIII Plenum KC PZPR, na którym I Sekretarz KŁ PZPR w sposób merytorycznie uproszczony przedstawił dorobek instancji łódzkiej, w sposób formalny więź instancji i organizacji partyjnych z masami i styl pracy partyjnej.

W wystąpieniu I Sekretarza KŁ PZPR mówiło się m.in. o łagodnym przebiegu w Łodzi kryzysu zaufania do partii szerokich mas ludzi pracy, czego przyczyną miał być, zdaniem występującego, mniejszy zasięg deformacji w łódzkim życiu wewnątrzpartyjnym niż we władzach centralnych. I Sekretarz stwierdził słusznie właściwą, prawidłową postawę aktywu, szeregowych członków partii oraz dojrzałość polityczną ludzi pracy w drugiej połowie grudnia, w styczniu i pierwszych dniach lutego i podkreślił, że była ona taka mimo, że właśnie Łódź odczuła^u najboleśniej skutki niewłaściwej polityki socjalnej ówczesnego kierownictwa partii.

U podstaw takiego stwierdzenia leżało przekonanie, że instancja łódzka czyniła wiele, często zabiegała w resortach i w rządzie o sprawy miasta i przemysłu, że „wyczerpała” wszystkie możliwości w ówczesnej sytuacji politycznej u kierownictwa partii, przekonanie, że nie instancja partyjna jest winna za istniejący stan rzeczy m[iasta] Łodzi.

Zapomniało się w tym oświadczeniu jednak, że wiedza o tych zabiegach znana była nie tylko aktywowi, ale także, w wyniku pracy propagandowej, szerokim kręgom członków partii i ogółowi pracujących.

Zapomniano w tym oświadczeniu niestety także o tym, że przecież za propagandą^v zamierzeń prac KŁ PZPR nie szła poprawa pracy w przemyśle, polepszenie warunków socjalno-bytowych, że za^w słowami nie szły czyny.

^r Litera S dopisana odręcznie.

^s Druga litera e dopisana odręcznie.

^t Druga litera o nadbita na innej literze.

^u Litera u nadbita na innej literze.

^v Litera ą dopisana odręcznie.

^w Litera a dopisana odręcznie.

Trzeba więc stwierdzić, że kierownictwo KŁ, KD, a także podstawowych organizacji błędnie oceniło okres początku lutego br. jako spokojny.

Ten spokój okazał się w praktyce pozornym a nie rzeczywistym, pełnym rozładowaniem panującego od grudnia napięcia. W związku z taką oceną nie dostrzeżono narastania niebezpieczeństwa zaistnienia możliwości konfliktów w momencie ujawnienia skutków podwyżki cen.

Czynnikiem, który doprowadził bezpośrednio do strajku były niższe zarobki wypłacane w m[iesią]cu styczniu 1971 r., co administracja tłumaczyła mniejszą ilością roboczogodzin w tym miesiącu, przejściowymi brakami surowcowymi powodującymi tzw. przestoje oraz wprowadzaniem nowych asortymentów do produkcji. Przyczyny te nie wyjaśniały jednak wszystkiego. Dopiero bliższe badanie wykazało, że w miesiącu styczniu br. w branży bawełnianej, fundusz płac był niższy o 11 540,9 tys. zł, tj. o 11,2 proc. niż w grudniu 1970 r. Fundusz ten był także niższy od funduszu płac miesiąca listopada r. ub. o 2685,8 mln zł, tj. 2,6 proc. W zatrudnieniu nie było przy tym istotnych różnic. Jeśli przyjąć średnią płacę w bawelnie w miesiącu listopadzie za 100, to w grudniu wynosiła 108,4, a w styczniu 90,5. Odpowiednio przepracowany czas pracy w tych miesiącach kształtował się następująco – listopad [1970 r.] – 100, grudzień [1970 r.] – 98,7, styczeń [1971 r.] – 96,6. Bezpośrednią więc przyczyną powstania strajku było wyraźne zanieżenie zarobku za m[iesią]c styczeń.

Niezadowolone robotników z obniżonych zarobków spotęgowane było dodatkowo plotką o podwyżce zarobków stoczniowcom i niefortunnie przeprowadzonym wywiadem telewizyjnym ze stoczniowcem, który [t]o wywiad utwierdził wielu o prawdziwości tej pogłoski.

Przebieg i charakterystyka strajku, postulaty strajkujących

Główne wydarzenia strajkowe przebiegły w okresie od 10 do 16 lutego 1971 r.

W dniu 10 lutego br. o godz[inie] 11.45 w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego Stomil na wydziale obuwia konfekcyjnego pracownicy pierwszej zmiany, w ilości około 180 osób, zażądali spotkania z dyrekcją zakładu w sprawie spadku zarobków w styczniu br. w stosunku do grudnia ub. roku. Rozmowa z dyrekcją nie dała rezultatów i o godz[inie] 13.30 ranna zmiana udała się do domów.

Druga zmiana nie przystąpiła do pracy, wysuwając żądanie podwyżki płac o 400 – 500 zł miesięcznie, powołując się na telewizyjny wywiad ze stoczniowcem, który to wywiad zrozumiano jako 25 proc. podwyżkę płac dla stoczniowców. Rozmowy z drugą zmianą trwają do 18.30, a o godz[inie] 19.00 zmiana ta przystępuje do pracy. Pozostałe wydziały pracują normalnie. Na trzeciej zmianie wydziału obuwia prasowanego przerwały pracę dwa ciągi – 18 osób – wysuwając te same żądania, jak na wydziale obuwia konfekcyjnego. Osoby te, mimo rozmów z nimi, nie pracują do końca zmiany.

W dniu 10 lutego br. niedługo przed godz[iną] 13.30 na przełomie rannej i popołudniowej zmiany, w ZPB im Marchlewskiego robotnicy obydwu zmian oddziału przędzalni odpadkowej – w ilości około 400 osób – przerwali pracę, żądając 20 proc. podwyżki płac, motywując to spadkiem zarobków w miesiącu styczniu w stosunku do grudnia i podwyżką cen na artykuły żywnościowe z grudnia ub. roku.

Przeciwdziałania ze strony KZ PZPR, rady zakładowej, dyrekcji zakładu i Zjednoczenia oraz Zarządu Okręgu Związku Zawodowego nie odnoszą skutku.

Charakterystycznym jest, że strajkujący w obydwu zakładach wiedzą wzajemnie o wysuwanych żądaniach.

W dniu 11 lutego br. w ZPB Marchlewskiego strajkuje tylko oddział przędzalni odpadkowej, przy wymianie ludzi z poszczególnych zmian. Pozostałe wydziały pracują normalnie dzięki przedsięwziętym środkom politycznym i porządkowym przez aktyw zakładowy.

W Zakładach Stomil pierwsza zmiana wydziału obuwia prasowanego nie przystąpiła do pracy, a rozmowy wyjaśniające i apelujące o podjęcie pracy nie skutkowały. Druga zmiana po rozmowach podjęła pracę około godz[inie] 18.00. Natomiast trzecia zmiana, mimo rozmów, do pracy nie przystąpiła.

W ZPB im. Marchlewskiego trwające ze strajkującymi przez całą noc rozmowy, prowadzone przez kierownictwo administracyjne i polityczne zakładu, nie dały rezultatów.

Próby przenikania do innych wydziałów zakładu były likwidowane. Popołudniowe zmiany wszystkich wydziałów prosiły o przyspieszenie wypłaty z 15 lutego na 12 lutego br. Na oddziale przędzalni odpadkowej odbyło się po południu kolejne spotkanie ze strajkującymi. Było ono nerwowe i napięte. Strajkujący nie ustąpili z żądań i przedstawiali dodatkowe.

O godz[inie] 21.45 delegacja strajkujących przysłała do KZ PZPR na rozmowy z sekretarzem KD i KZ. Do tej rozmowy włączył się o godz[inie] 23.00 I Sekretarz KŁ. Wystąpiły potem pretensje wśród strajkujących o to, że I Sekretarz KŁ nie przyszedł do nich.

W dniu 12 lutego br. w Zakładach Stomil nie pracował oddział obuwia prasowanego, a wydział obuwia konfekcyjnego^x, wkrótce po rozpoczęciu pracy przerwał ją, żądając odpowiedzi na przedstawione postulaty.

O godz[inie] 10.00 odbyto oddzielne spotkania z tymi wydziałami w obecności I Sekretarza KD, dyrektora zjednoczenia i miejscowego kierownictwa. Wysunięto poza podwyżką płac żądania rozszerzenia świadczeń związanych z narażeniem zawodowym – masło, mleko, odzież itp. Wyjaśnienia i obietnica rozpatrzenia tych postulatów do 15 lutego – spowodowały, że oddział obuwia konfekcyjnego^x przystąpił do pracy i już jej nie przerwał.

W dniu 12 lutego br. – w ZPB im. Marchlewskiego do strajkujących oddziału przędzalni odpadkowej o godz[inie] 13.00 dołączył się oddział przygotowawczy przędzalni średnioprzędnej – 180 osób. O godz[inie] 14.00 przybył do zakładu minister przemysłu lekkiego – oddzielnie do oddziału przędzalni odpadkowej i oddziału przygotowawczego przędzalni średnioprzędnej.

Na spotkaniu z ministrem robotnicy zażądali już nie 20 proc. podwyżki płac, jak poprzednio, a 10 proc. Żądali także potanienia mięsa i wędlin, wysunęli postulat korekty płac, polepszenia jakości i zmiany norm zużycia odzieży i obuwia roboczego oraz poprawy stosunku mistrzów do robotników. Na odmowę podwyżki płac i przyrzeczenie załatwienia pozostałych spraw przez ministra, robotnicy odpowiedzieli, że strajk będą kontynuować.

^x Woryginale konfekcjonowanego.

O godz[inie] 22.30 odbyło się spotkanie przewodniczącego i sekretarza C[entralnej] R[ady] Z[wiązków] Z[awodowych]², v[i]ce premiera, ministra, przewodniczącej Zarządu Głównego Zw[iązku] Zaw[odowego] Prac[owników] Przem[ysłu] Włók[ienniczego] Odzież[owego] i Skórzanego, I Sekretarza KŁ i przewodniczącego P[rezydium] R[ady] N[arodowej] m[iasta] Łodzi z załogą przedzalni średnioprzędnej, na które – zamiast delegatów – przyszła cała załoga i przedstawiciele tkalni oraz wykończalni. W „gorącej” atmosferze zebrania, przewodniczącemu CRZZ, v[i]ce premierowi i innym przemawiającym przedstawicielom władz w ich przemówieniach przeszkadzano, przyjmując z dezaprobatą stwierdzenie o niemożliwości podwyżki płac i apel o powrót do pracy.

W czasie spotkania, tj. 13 lutego o godz[inie] 0.50, stanął cały zakład za wyjątkiem wykończalni. Tejże nocy strajk rozszerzył^y się w krótkim czasie na niektóre oddziały zakładów przemysłu bawełnianego, a mianowicie – im. Obr. Pokoju, 1-go Maja, Hanki Sawickiej, Waltera, Armii Ludowej i Kunickiego. Następnie w godzinach przedpołudniowych przeniósł się na ZPW Gwardii Ludowej, a także Łódzkie Zakłady Spirytusowe (200 osób – krótki postój), Anilanę (30 osób – krótki postój). Zaprzestało pracy ponownie około 100 osób na oddziale obuwia prasowanego Stomilu. Charakterystycznym jest, że w^z ww. zakładach drugie zmiany (godz[ina] 11.00) nie podjęły pracy na strajkujących oddziałach.

W tym okresie w ZPB im. Marchlewskiego – stał już cały zakład, bez wykończalni, przy czym powstawały zjawiska żywiołowości, nie panowania nad porządkiem.

W ZPB im. Obr. Pokoju nie pracował cały zakład, bez przedzalni średnioprzędnej, w Zakładach 1-go Maja nie podjęło pracy około 1100 osób, w ZPB im. H. Sawickiej 550 osób, w ZPB im. Waltera jeden z pięciu oddziałów (137 osób), w ZPB im. Kunickiego nie pracował jeden oddział Malimo (137 osób), a w Armii Ludowej około 1000 osób.

W tym czasie, w tych siedmiu zakładach, z wyjątkiem Kunickiego, Waltera i częściowo Hanki Sawickiej – załogi strajkowały w całości wymieniając się zmianami.

W istocie w ZPB im. Marchlewskiego i Obr. Pokoju strajkowały całe załogi, mimo intensywnej pracy politycznej aktywu. W pozostałych zakładach praca polityczna spowodowała, że tylko niektóre oddziały strajkowały. Przy czym znamienym jest, że część z nich, w zależności od tego, czyja agitacja zwyciężyła, podejmowała pracę lub ją przerywała.

Po zakończeniu drugiej zmiany strajk okupacyjny miał miejsce tylko w ZPB im. Marchlewskiego i Obr. Pokoju, który trwał także w niedzielę 14 lutego br. Robotnicy pozostałych zakładów udali się do domów, zapowiadając jednak kontynuację strajku w poniedziałek, tj. 15 lutego br.

Dla przeciwdziałania dalszemu rozwojowi sytuacji strajkowej, postanowiono w godzinach popołudniowych w sobotę 13 lutego br. odbyć w niedzielę 14 lutego spotkanie

^y Druga litera z dopisana odręcznie.

^z Litera w dopisana odręcznie.

² Centralna Rada Związków Zawodowych. Działający w latach 1949–1980 centralny organ Zrzeszenia Związków Zawodowych. Sprawowała nadzór nad działalnością związkową, zarządzała majątkiem i funduszami związków, inicjowała różne formy współzawodnictwa pracy i jako organizacja fasadowa w państwie komunistycznym mobilizowała związkowców do udziału w akcjach państwowych. Rozwiązana po utworzeniu Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” i masowym przejściu członków dotychczasowych związków zawodowych do nowej organizacji związkowej.

wybranego przez KD i KŁ PZPR robotniczego aktywu partyjnego z premierem Jaroszewiczem i sekretarzem KC Szydłakiem. Celem spotkania było zmobilizowanie tego aktywu dla skuteczniejszego przeciwdziałania ruchom strajkowym.

Spotkanie w Teatrze Wielkim, na którym obecny był premier, dwóch sekretarzy KC, przewodniczący i sekretarz CRZZ, V[i]ce premier [i] minister przemysłu lekkiego, przebiegało w atmosferze powagi i skupienia. Wieczorem towarzysze z kierownictwa KC i Rządu odbyli spotkania w Zakł[adach] im. Marchlewskiego i Obrońców Pokoju. Spotkania te nie doprowadziły do przerwania strajku.

W poniedziałek 15 lutego strajki rozszerzyły się na pozostałe trzy zakłady przemysłu bawełnianego, tj. Dzierżyńskiego, Harnama i Dubois oraz 17 zakładów innych branż, głównie przemysłu wełnianego, a także dziewiarskiego i metalowego. Strajkowały nie całe zakłady, a poszczególne wydziały, często kilkudziesięcioosobowe. Miały one głównie – według oświadczeń strajkujących – charakter solidarnościowy, ale wysuwane były również postulaty ekonomiczne i wewnątrzzakładowe.

Moment około godz[iny] 19.00 dnia^{aa} 15 lutego, tj. krótko przed ogłoszeniem komunikatu rządowego o powrocie do cen na artykuły żywnościowe sprzed 13 grudnia ub. r., trzeba uznać za punkt kulminacyjny rozwoju strajków. Wtedy w 32 zakładach strajkowało – tylko na drugiej zmianie – około 20 tysięcy osób. Szacunkowo trzeba przyjąć, że – jeśli uwzględni się strajkujących wszystkich zmian – przerwało pracę około 54–55 tysięcy robotników na ogólną ilość 92,5 tys. zatrudnionych, co stanowi ponad 60 proc. W 12 zakładach – głównie bawełnianych – objętych prawie w całości strajkiem przerwało pracę blisko 45 tysięcy, tj. około 98^{ab} proc. zatrudnionych.

Charakterystyczne jest, że we wszystkich zakładach panował w zasadzie ład i porządek. Strajkujący w swej większości wykonywali polecenia władz administracyjnych i politycznych w zakresie ładu, porządku i ochrony mienia. Zdarzały się jednak często przypadki przebywania w zakładzie osób pijanych, braku dyscypliny, przejawy terroru wobec osób podejmujących pracę i aktywu przeciwdziałającego zjawiskom rozprężenia i anarchii. Przejawy te wystąpiły w szczególności późnym popołudniem 15 lutego br.

W okresie dni strajkowych panował w mieście – mimo wzrastającego napięcia – spokój, wszystkie inne zakłady i instytucje pracowały bez zakłóceń, ruch w mieście był wyraźnie – szczególnie w porze wieczorowej – zmniejszony.

W godzinach wieczornych 15 lutego wystąpiło zjawisko gromadzenia się chuliganów w pobliżu Zakładu im. Marchlewskiego. Między godziną 21.00–23.00 przebywało około 500–1000 osób, głównie ludzi z marginesu społecznego.

Ogłoszenie komunikatu radiowego w sprawie cen na żywność spowodowało wybitne osłabienie napięcie wśród strajkujących i w całym społeczeństwie. Większość zakładów po komunikacie, rozpowszechnionym przez radiowęzły i w drodze pracy masowo-politycznej, podjęło pracę.

O godz[inie] 24.00 ruszyły Zakłady im. Marchlewskiego a następnie inne zakłady, z których delegacje naocześnie^{ac} upewniały się, czy robotnicy w Zakładach im. Marchlewskiego pracę podjęli.

^{aa} W oryginale *częstka* – nia dopisana odręcznie.

^{ab} Cyfra 9 nadbita na innej cyfrze.

^{ac} Litera o nadbita na innej literze.

W dniu 16 lutego między godz[iną] 8.00–10.30 ruszyły niektóre oddziały w ZPB im. Obrońców Pokoju, a tkalnia mechaniczna i przędzalnia średnioprzędna rozpoczęły pracę dopiero 17 lutego o godz[inie] 5.30. W ZPB im. Dzierżyńskiego podjęto pracę^{ad} także dopiero 17 lutego w godzinach rannych.

Postulaty przedstawione przez strajkujących w Zakładach im. Marchlewskiego i Obr. Pokoju można uznać za charakterystyczne dla wszystkich strajkujących w przemyśle lek-kim.

Polegały one na żądaniu:

- podwyżki płac o 20 proc., co motywowano niższymi zarobkami w styczniu br. w stosunku do grudnia r. ub. i wyższą cen na artykuły żywnościowe, w tym szczególnie mięsa i wędlin,

- poprawy systemu płac, m.in. robotników transportu wewnętrznego, właściwych norm przy wprowadzeniu nowego asortymentu itp., w tym także polityki asortymen-towej zjednoczenia,

- uproszczenia systemu obliczania zarobków, co motywowano niemożnością uzy-skania zrozumiałego dla robotnika wytłumaczenia tego sposobu od kierowniczego per-sonelu i działaczy związków zawodowych,

- sprawiedliwego obliczania wynagrodzenia za urlop dla robotników pracujących w systemie trzymianowym, co motywowano tym, że wypłaca się robotnikom zarobek za 24 dni robocze, a nie za 26, jak się – wg strajkujących – należy,

- gwarancji 20 proc. podwyżki płac na piśmie, od czego uzależniali strajkujący przystąpienie do pracy. Podobnej gwarancji żądano w sprawie zapłaty za strajk, w spra-wie niewyciągania wniosków wobec przywódców strajków i strajkujących. To żądanie utrzymano także po komunikacie rządowym w sprawie powrotu do cen żywnościowych z grudnia ub. r.,

- powrotu do cen sprzed 13 grudnia ub. r.,

- organizacji zebrań związkowych, na których robotnicy mogliby przekazać wła-dzom związkowym i administracji swe wnioski, postulaty i uwagi, co motywowano brakiem takich zebrań,

- sprawiedliwego podziału premii, uzasadniając to nieprawidłowościami tego po-działu, wynikającymi m.in. z panowania kumoterskich stosunków w zakładzie,

- podziału wynagrodzenia za nieobecnego członka brygady, za którego praca wyko-nywana jest przez pozostałych, na tych członków brygady,

- zmniejszenia norm zużycia odzieży ochronnej i butów, co motywowano ich niską jakością oraz żądano większej operatywności w przydziale tej odzieży i butów,

- polepszenia warunków socjalno-bytowych,

- poprawy stosunków między personelem kierowniczym – przede wszystkim maj-sterskim – a robotnikami i podniesienia kultury tych stosunków. Motywowano to prze-jawami apodyktycznego i wręcz chamskiego traktowania pracowników.

Postulowano przy tym sprawy ogólniejskie i ogólnopolityczne jak na przykład:

- nieudzielania na VIII Plenum KC PZPR żadnemu z działaczy łódzkich głosu w sprawach dotyczących miasta, w tym przemysłu łódzkiego,

^{ad} Cząstka –cę nadbita na innych literach.

– najniższą – zdaniem mówców – stopę życiową w Polsce wśród krajów socjalistycznych,

– zbyt wielkie – wg nich – wydatki na kulturę, zbrojenia, pomoc dla Wietnamu,
– poprawę komunikacji, sieci i pracy sklepów, rozwoju usług itp. zagadnienia miejskie.

Znamiennym jest fakt, że pierwsza część przytoczonych postulatów występowała we wszystkich zakładach, natomiast głosy o wydatkach na zbrojenia, kulturę i pomoc dla Wietnamu, pochodziły od ludzi politycznie zacofanych, często od przewodników. Nie zyskiwały one posłuchu i aprobaty wśród podstawowej większości strajkujących.

Charakterystycznym jest stanowczość i uporczywość w stawianiu i obronie postulatów podwyżki płac, który wysuwano na czoło wszystkich żądań. Argumentacja przeciwstawiania temu żądaniu była zdecydowanie odrzucana, niezależnie od tego, kto tą argumentacją się posługiwał. Dowodem bezskuteczności argumentacji przeciwko podwyżce płac są negatywne rezultaty rozmów aktywu ze strajkującymi i spotkań przedstawicieli centralnych władz partyjnych i państwowych w ZPB im. Marchlewskiego i Obrońców Pokoju.

Nie bez wpływu na przebieg strajku i manifestowane postawy przez strajkujących jest fakt dużego odsetka kobiet wśród załóg, dochodzącego do 70–80 proc.

Wrażliwość i uczuciowość kobiet, potęgowana trudnymi warunkami żywymi – obciążenie^{ae} pracą, obowiązkami domowymi i rodzinnymi, niedorozwojem często różnego rodzaju usług w mieście, niewłaściwymi warunkami mieszkaniowymi – powodowała ekscytację i determinację przy obstawaniu^{af} w żądaniach, uzewnętrznianą często rozpaczliwymi wystąpieniami, wpływającymi negatywnie na nastroje wśród strajkujących.

Było to chyba bezpośrednią i główną przyczyną niereagowania na racjonalne argumenty o niemożliwości zaspokojenia żądania podwyżki płac.

Zauważyć trzeba także, że wśród części załóg, które przerwały pracę, wyłaniały się samorządne grupy osób bardziej aktywnych. Inicjowały one zatrzymywanie maszyn i nakłaniały do tego, często agresywnie, innych robotników, zajmowały się formułowaniem żądań i postulatów załóg, wchodziły w skład delegacji, występowały na spotkaniach z przedstawicielami władz miejscowych i centralnych. Praktycznie osoby te spełniały funkcję komitetów strajkowych, choć formalnie nie były ukonstytuowane. Jedynie w ZPB im. Obrońców Pokoju grupa takich osób, nazwana przez strajkujących „radą rządzącą”, organizowała m.in. straż porządkową.

Z dotychczasowych ustaleń wynika, że w 5 zakładach osób takich zidentyfikowano 53, z czego 26 w ZPB im. Marchlewskiego, 11 w ZPB im. Obrońców Pokoju.

Notowano próby przenikania ludzi obcych do zakładów pracy, setki anonimowych telefonów nakłaniających do strajków, do wyjścia na ulicę i do demonstracji, przed zakładami działały grupy mężczyzn nawołujące do strajku robotników wchodzących do zakładów, grupy pikietujące zakłady, dezinformacje telefoniczne, rozsiewanie różnych plotek mających na celu spotęgowanie napięcia politycznego wskazując na próby inspi-

^{ae} *Literą n nadbita na innej literze.*

^{af} *W oryginalnie obstawianiu. Pierwsza litera i w tym wyrazie skreślona odręcznie.*

rowania i kierowania strajkami przez wrogie siły. Wskazuje to na możliwość istnienia ośrodka kierowniczego, co jest przedmiotem badania przez służbę bezpieczeństwa.

Postawa strajkujących, poza wypadkami emocjonalnego uniesienia i nieodpowiedzialnych wypowiedzi, była na ogół rozważna, zapobiegająca nieporządkom, nie zawierała w istocie prób wrogiej działalności.

Przeciwdziałanie strajkom

Z analizy przytoczonych wyżej faktów wynika, że kierownictwo partyjne tak zakładowej, dzielnicowej jak i łódzkiej organizacji partyjnej zostało zaskoczone przerwaniem pracy zarówno w Stomilu jak i na oddziale przędzalni odpadkowej ZPB im. Marchlewskiego. Od początku tego zdarzenia powstały w kierowniczym aktywie obawy^{ag} o rozprzestrzenienie się strajku na całe zakłady.

Przeciwdziałanie polityczne oparto w pierwszych dwóch dniach strajku o aktywny zakładowy oraz o kierownictwo KD PZPR [Łódź] Bałuty i dyrekcję zjednoczenia, wychodząc z założenia, że ten sposób doprowadzi do likwidacji strajku. Przesłanką takiego działania było przekonanie zakładowego aktywu polityczno-gospodarczego i kierownictwa KD PZPR twierdzącego, że przyjdzie do strajkujących robotników aktywu z zewnątrz zaostreżoną sytuację. Pogląd ten podzieliło kierownictwo KŁ PZPR.

W nocy z 10 na 11 lutego br. w Komitecie Łódzkim PZPR odbyło się spotkanie sekretarzy KD, na którym omówiono zaistniałą sytuację i podjęto środki przeciwdziałania ewentualnym próbom organizowania strajków w innych dzielnicach.

W pierwszych dwóch dniach, tj. 10 i 11 lutego br., strajk nie rozprzestrzenił się na pozostałe oddziały ZPB im. Marchlewskiego i w Stomilu. Ustawicznie trwające rozmowy i agitacja o przerwaniu strajku nie dały rezultatu. Nieustępliwe stanowisko strajkujących przejawiało się również na spotkaniu z przedstawicielami CRZZ i rządu wieczorem 12 lutego br.

Rozszerzenie się strajku na zakłady bawełniane w nocy z 12 na 13 lutego br. nastąpiło na skutek niezadowolenia, jakie istniało w związku z zaniżeniem płac w tym przemysle w styczniu, o czym wspomniano wyżej. Przeniknięcie do opinii tych zakładów, jak zresztą do opinii społecznej Łodzi, informacji o objęciu strajkiem całych ZPB im. Marchlewskiego, wywołało także przejawy solidarności. Nie można przy tym wykluczyć porozumienia między pewnymi grupami osób w poszczególnych zakładach.

Przeciwdziałanie miejscowych organizacji partyjnych, aktywu i władz lokalnych, zostało wsparte przez odpowiednie działania organizacyjno-polityczne władz centralnych. Stwierdzić trzeba, że właściwie już w piątek 12 lutego br. kierownictwo przeciwdziałaniem strajkom przejęli towarzysze z władz centralnych.

Narada aktywu w Teatrze Wielkim i zakładowe spotkania przedstawicieli centralnych władz partyjnych i państwowych, wskutek uporczywości strajkujących, nie dały także, niestety, zamierzonego rozładowania nastrojów strajkowych.

W niedzielę 14 lutego br. mimo intensywnej agitacji i pracy politycznej, strajki okupacyjne w ZPB im. Marchlewskiego i Obrońców Pokoju trwały, a w poniedziałek 15 lutego strajkowały już 32 zakłady.

W dniach 14 lutego i 15 lutego br. odbyły się posiedzenia egzekutyw KZ, POP i OOP poświęcone dalszemu przeciwdziałaniu strajkom.

^{ag} *Litera b nadbita na innej literze.*

Podkreślić tu wypada ofiarność aktywu zakładowego w pracy nad rozładowaniem strajków. Dodać trzeba jednak, że część szeregowych członków partii, mimo indywidualnych z nimi rozmów, solidaryzowała się ze strajkującymi, a część podejmująca pracę ulegała często groźbom i przejawom czynnego terroru. Podstawowa większość szeregowych członków partii pozostawała bierna.

Podstawą rozładowania sytuacji strajkowej był komunikat rządowy o powrocie do cen na artykuły spożywcze sprzed 13 grudnia ub. r.

Zakres i nasilenie agitacji na rzecz przerywania strajku, różnorodność podejmowanych wysiłków i argumentacja o sytuacji gospodarczej kraju niestety nie trafiała do strajkujących. Charakterystyczna była głęboka nieufność zarówno do władz miejscowych jak i centralnych, manifestowana, jeszcze po komunikacie rządowym, żądaniem pisemnego potwierdzenia załatwienia wysuniętych postulatów.

Dowodem uporczywości w żądaniach i nieufności wobec przedstawicieli władz jest fakt przedłużenia strajku na okres półtorej doby po komunikacie rządowym o powrocie do starych cen na artykuły żywnościowe w ZPB im. Obrońców Pokoju i im. F. Dzierżyńskiego, których ostatnie oddziały ruszyły dopiero 17 lutego br. w godzinach rannych.

Zaistniałe w Łodzi lutowe wydarzenia strajkowe są jednym z przejawów kryzysu politycznego jaki zaistniał w kraju. W warunkach łódzkich nawarstwienie się wielu nierozwiązanych spraw ekonomiczno-socjalnych, zarówno w przemyśle jak i gospodarce miejskiej, w tym głównie zagadnień płacowych w przemyśle lekkim, stworzyło szczególnie złożoną i trudną sytuację polityczną.

W takich warunkach praca polityczna i uświadamiająca, której od lat nie towarzyszyło usuwanie przyczyn narastającego niezadowolenia wśród szerokich mas społeczeństwa łódzkiego, stawiała się coraz bardziej nieprzekonywająca. Pogłębiała się z roku na rok rozbieżność między słowami a czynami. W tym należy widzieć główną przyczynę nieskuteczności pracy politycznej w czasie wydarzeń strajkowych.

Wydarzenia strajkowe, ich zasięg, platforma żądań i postulatów, krytyka wielu zagadnień płacowych, spraw wewnętrznych w zakładach, nieprawidłowości w stosunkach społecznych panujących w zakładach itd. – ujawniły szereg niedomagań, zaniedbań i błędów – zarówno w polityce gospodarczej miasta, w działalności administracji gospodarczej, prezydiów rad narodowych, organizacji i władz związków zawodowych oraz w pracy politycznej organizacji i instancji partyjnych.

W związku z tym istnieje potrzeba, zalecona zresztą przez VII i VIII Plenum KC PZPR, krytycznego przeglądu dotychczasowych treści, metod i stylu pracy politycznej, działalności administracji gospodarczej i państwowej, związków zawodowych, organizacji młodzieżowych i innych organizacji społecznych.

Problematyka ta znajdzie swój bezpośredni wyraz na zbliżającej się konferencji sprawozdawczo-wyborczej łódzkiej organizacji partyjnej.

Egzekutywa KŁ PZPR

Łódź, marzec 1971 r.

Źródło: APŁ, KŁ PZPR, 476, k. 32–62, kopia, mps.

1971 marzec, Łódź – Zakres działań Wydziału III Służby Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej Milicji Obywatelskiej w Łodzi w wypadku wystąpienia niepokojów społecznych.

Komenda Miejska MO w Łodzi^a
Służba Bezpieczeństwa
Wydział III^b

Tajne spec[jalnego] znaczenia^c

Zakres Działań Wydziału III
w sytuacjach nadzwyczajnych
Łódź, marzec 1971 rok

Aktualna sytuacja polityczno-operacyjna wymaga skoncentrowania działań Wydz[iału] III, a także niektórych innych Wydziałów Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej na ujawnianiu, ewidencjonowaniu, udokumentowaniu oraz rozpoznawaniu, działalności osób, grup i środowisk, które w okresie ostatnich wydarzeń:

I. Organizowały lub inspirowały przerwy w pracy:

- lansowały prowokacyjne hasła, wysuwały demagogiczne żądania – postulaty, bądź w inny sposób wzniewały nastroje niepokoju;
- uniemożliwiały prace załogom innych wydziałów i zakładów – organizując w tym celu przymus fizyczny lub środki szantażu;
- nawoływały załogę do wyjścia z zakładów i inspirowały ją do agresywnych działań w mieście;

II. Wchodziły w skład aktywów strajkowych oraz grup uznawanych za kierownicze:

- odtworzenia składu osobowego;
- stopień zaangażowania każdego z uczestników i jego rola w poszczególnych okresach wydarzeń – z uwzględnieniem:
 - 1) osób spełniających rolę emisariuszy – agitatorów docierających do innych obiektów – oddziałów;
 - 2) elementów odgrywających rolę prowokatorów i inspiratorów wystąpień – wymagających aktywnego rozpracowania;
 - 3) członków aktywu strajkującego, którzy reprezentują nadal demagogiczno-wichrzycielskie postawy, cieszą się autorytetem wśród załóg i w określonych sytuacjach w przyszłości mogą odegrać negatywną rolę;
 - 4) osób, które ciesząc się dużym autorytetem załogi znalazły się w składach grup strajkowych przypadkowo i nie angażowały się w działalność wichrzycielską – w celu

^a W lewym dolnym rogu dwa odrębne nieczytelne podpisy oraz daty 9. III 71 i 8–3.71 r.

^b Poniżej odręczna notatka: Po jednym egz. przesłać [do] gen. Słabczyka i płk. Dalej odręczny nieczytelny podpis i data 6 III 71 r.

^c Powyżej odręczna notatka: Tow. mgr por. M Hilt do dokumentów „Strajk”. Pod spodem odręczny nieczytelny podpis.

ewentualnego wykorzystania ich w działalności społeczno-politycznej w miejscu zatrudnienia.

III. Podejmowały próby wrogiego oddziaływania na robotników w zakładach pracy przez:

- środowiska tradycyjne, rewizjonistyczne, syjonistyczne, nacjonalistyczne i duszpasterskie;
- elementy warcholsko-wichrzycielskie, d[e]magogiczne, kryminalne i chuligańskie (we współdziałaniu z MO);
- cudzoziemców przebywających na zakładach w związku z montażem urządzeń, nadzorem technicznym itp., dziennikarzy i turystów; (we współdziałaniu z Wydz[iałem] II). Osoby, o których działalności informowano administrację zakładów, bądź czynniki polityczne oraz, z którymi przeprowadzono rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze z uwzględnieniem ich aktualnego miejsca pobytu i zachowania się.

Zadania:

I. W zakresie organizacji ochrony obiektów:

– zapewnić dopływ informacji wyprzedzających o zjawiskach rzutujących ujemnie na nastroje wśród załóg robotniczych jak:

- 1) niewłaściwy system organizacji pracy;
- 2) nieprawidłowości w planowaniu i przygotowywaniu produkcji;
- 3) nieprzemyślane decyzje administracji, resortów^d, zjednoczeń i zakładów godzące w sytuację materialną załóg i warunki socjalno-bytowe;

4) konsekwentnie dążyć, by przekazane informacje o nieprawidłowościach i sytuacjach, które mogą spowodować konflikt były wykorzystane przez adresatów w kontekście zlikwidowania występujących niedociągnięć. Na bieżąco sprawdzać stopień realizacji naszych postulatów [e] w tym zakresie;

– ujawnienie i demaskowanie osób, które w obawie przed represjami za aktywną postawę w zajściach usiłują podtrzymywać nastroje niepokoju;

– w zakładach kluczowych (Marchlewski i Obr. Pokoju) podjąć badania socjometryczne^f z uwzględnieniem:

- 1) pracowników miejscowych o dużym stażu pracy;
- 2) młodzieży napływowej nie związanej z zakładem pracy, czy terenem, na którym przebywa;^g

3) osób posiadających za sobą wrogą działalność polityczną;

4) kryminalistów, chuliganów lub innych osób podatnych na wrogą działalność;

5) osób, które zajęły wrogą postawę w związku z grudniowymi^h wydarzeniami;

6) grup pracowników najmniej i najwięcej zarabiających oraz charakteru i warunków pracy w poszczególnych wydziałach zakładu (dane socjometryczne odzwierciedla szczegółowo opracowana ankieta);

– prowadzić działania w kierunku niedopuszczania do kolportażu ulotek, haseł i innych materiałów mogących wzniecać nastroje niepokoju i napięć;

^d W oryginale pomiędzy literami o a r wstawiony znak –.

^e Fragment tekstu wykreślony przez wielokrotne odręczne wpisanie znaku x.

^f Litera c dopisana odręcznie.

^g Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: Młodzież trzeba łączyć z zakł.

^h Litera m nadbita na innej literze.

– rozpoznać tendencje i zamierzenia wśród grup osób ze środowisk akademickich i naukowych znanych z antysocjalistycznych postaw, szczególnie w zakresie planowanych nielegalnych spotkań, zebrań, które mogłyby się przekształcić we wrogie manifestacje, próby przygotowywania petycji i rezolucji o treści demagogicznej lub wrogiej;

– poddać aktywnemu nadzorowi operacyjnemu znanych rewizjonistów ze środowisk inteligencji twórczej i środków masowego przekazu (radio, prasa, telewizja) oraz inne osoby wymienione w Zarządzeniu 015/70 Dyrektora Departamentu III;

– zabezpieczyć wspólnie z administracją zakładów środki masowego przekazu, a zwłaszcza radiostacje i urządzenia radionadawcze będące w dyspozycji obiektów operacyjnie przez nas chronionych oraz syreny alarmowe, środki drukarskie i inny sprzęt – przed możliwością wykorzystania ich do celów wrogich – zgodnie z zawartymi zadaniami w sprawach obiektowych;

– w wypadkach zagrożenia i niebezpieczeństwa wystąpień zbiorowych – przewidzieć tworzenie grup operacyjno-śledczych do prowadzenia rozmów profilaktycznych, penetracji, przeszukania, zatrzymań i aresztów. Tego rodzaju przedsięwzięcia profilaktyczno-represyjne winny być elastyczne i stosowane w wypadkach, kiedy sytuacja polityczno-operacyjna na to pozwala.

– wypracować formy i metody działań dezinformacyjno-destrukcyjnych, które ułatwiłyby rozładowywanie, neutralizowanie głównych prowodyrów lub łagodzenie skutków ewentualnych napięć, konfliktów, czy zaburzeń wśród załóg zakładów pracy. W tym celu przewiduje się:

1) w czasie narastania i kształtowania się sytuacji przedkonfliktowej;

2) w czasie trwania i rozwijania się konfliktu;

Ad. – punktu 1.

– w oparciu o wyniki intensywnego rozpoznania operacyjnego – wytypować i wskazać osoby zaangażowane negatywnie w kształtowaniu i podsycaniu atmosfery niezadowolonych czynnikom społeczno-politycznym i administracyjnym zakładu celem ich neutralizowania;

– osoby znane już z aktywnego udziału w sytuacjach konfliktowychⁱ w przeszłości (element warcholiski, demagogiczny itp.). Przekazać w formie określonego wykazu administracji zakładu celem podjęcia czynności profilaktycznych łącznie z zagrożeniem zwolnienia w wypadku ich negatywnego zaangażowania;

– znanym elementem kryminalnym, a uplasowanym na zakładach winny zająć się odpowiednie ogniwa KD MO poprzez przygotowanie i przeprowadzenie rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych (na terenie jednostki dzielnicowej). W wypadkach uzasadnionych podejmować decyzje profilaktycznych zatrzymań;

– w przypadkach koniecznych i uzasadnionych w stosunku do niektórych osób aktywnie działających podjąć decyzje docierania do członków rodzin ww. W dotarciu tym winni uczestniczyć przedstawiciele administracji i czynników społeczno-politycznych z udziałem „utajnionego” pracownika operacyjnego. Czynności te zawierać będą elementy profilaktycznego oddziaływania poprzez członków rodziny;

ⁱ Druga litera o nadbita na innej literze.

^j Litera i nadbita na innej literze.

– przygotować wykazy osób (w porozumieniu z WSW), które mogłyby zostać powołane do odbycia ćwiczeń wojskowych. Chodzi tu o te osoby, w stosunku do których wyczerpano inne środki profilaktyki, a które nie odniosły skutku.

Działania poprzez osobowe kierowane źródła informacji.

– uplasowanym[i] źródłami^k informacji w konkretnym obiekcie (t.w., k.o. i k.s.) przekazać zadania, które będą miały na celu rozładowywanie sytuacji przedkonfliktowych poprzez wytwarzanie odpowiedniej atmosfery dla określonej sytuacji w zakładzie (indywidualnie dla każdego źródła informacji). Na przykład:

– dementowanie szkodliwych pogłosek i plotek;
– rozpowszechnianie pogłosek korzystnie wpływających na stan atmosfery wśród załóg;

– wytwarzanie wokół prowodyrów atmosfery nieufności i kompromitowanie ich itp.

Ad. – punktu 2.

– niezależnie od uruchomienia wcześniejszego osobowych źródeł informacji i innych czynności przedstawionych w pkt. 1 w wypadku rozwoju sytuacji konfliktowej lub strajkowej – oddelegować do bezpośredniej kontroli na obiekcie grupę operacyjno-rozpoznawczą wraz ze środkami łączności radiowej celem zorganizowania bezpośredniego wpływu informacji na punkt dowodzenia. Oddelegowana grupa pracowników na obiekt winna, obok obowiązku sprawnego przekazywania informacji, zająć się organizowaniem doraźnych źródeł informacji w zależności od potrzeb (chodzi o ilość);

– administracja i czynniki społeczno-polityczne w poszczególnych obiektach powinny zorganizować zakładowe grupy interwencyjne zdolne do przełamania kryzysu strajkowego; poprzez:

– uruchamianie maszyn;
– niedopuszczania do prób zastraszania, zakłóceń porządku;
– prowadzenia agitacji antystrajkowej;
– eliminacji elementu warcholskiego i izolacji społecznej innego elementu (np. kryminalnego, chuligańskiego itp.);

– wykorzystać istniejące zakładowe środki przekazu masowego (radiowęzły, powielarnie i inne urządzenia) do prowadzenia działań propagandowo-agitacyjnych. W tym celu wytypować odpowiednie osoby celem przeszkolenia w tym zakresie.

II. Na odcinku osobowych źródeł informacji:

– wytyczyć potrzeby i kierunki pozyskiwania źródeł informacji w zakładach dotychczas słabo kontrolowanych z uwzględnieniem rozbudowy sieci typu sygnalizacyjnego – zdolnej do informowania nas o nastrojach niezadowolenia, sytuacjach konfliktowych, a jednocześnie mogącej spełniać zadania dezinformacyjno-destrukcyjne. Pozyskania takie planuje się dokonać przede wszystkim w:

- 1) ZPB im. Obrońców Pokoju
- 2) ZPB im. J. Marchlewskiego
- 3) ET^l i AT Elta
- 4) WFMW – Wifama
- 5) ZM im. Strzelczyka

^k W oryginale źródła.

^l Litera T nadbita na innej literze.

- 6) ZWSz Anilana
- 7) Łódzkie Zakłady Radiowe
- 8) ZPB im. Dzierżyńskiego

– wszechstronnie wykorzystywać osobowe źródła informacji całej Służby Bezpieczeństwa i MO w kierunku zabezpieczenia szerokiego dopływu informacji o sytuacjach, które mogą stwarzać nastroje niezadowolenia lub konflikty;

– przyspieszyć pracę w kierunku pozyskania opracowanych kandydatów oraz typowania na t.w. osób cieszących się autorytetem wśród elementów wicherzycielskich i posiadających swobodę poruszania się w zakładach;

– przeszkolić sprawdzoną sieć t.w. w sposobach działania na wypadek sytuacji konfliktowych, zwłaszcza ich roli neutralizującej¹, wchodzenia w skład ew[entualnych] komitetów, grup inspirująco-kierujących, dążności do przejmowania inicjatywy w łagodzeniu napięć itp.;

– sporządzić wykazy znajomych i członków rodzin pracowników SB i MO, zatrudnionych w obiektach gospodarki narodowej, którzy w określonych sytuacjach napięć mogą być wykorzystani jako źródła informacji oraz do neutralizowania i łagodzenia napięć;

– w kluczowych obiektach gospodarki narodowej, ośrodkach akademickich, w tym również w domach akademickich, organizować rezydenturę z uprawnieniem pozyskiwania kontaktów;

– wypracowanie metod łączności ze źródłami informacji, uwzględniających wielowariantowe możliwości kontaktu i przekazywania informacji z obiektu, szczególnie w warunkach zaostrzonej sytuacji:

1) wcześniejsze zorganizowanie punktów kontaktowych np. w lekarskich przychodniach zakładowych, stołówkach itp.;

2) zorganizowanie skrytek służących do deponowania informacji w miejscach umożliwiających bezpieczny ich odbiór przez pracowników;

3) omówienie z niektórymi źródłami informacji możliwości fikcyjnych wywołań z zakładu, np. choroba czy wypadek w rodzinie;

4) przekazanie niektórym źródłom informacji przeszkolonych w posługiwaniu się sprzętem radiowym, radiostacji (w tym zakresie uzasadnienie to rozpracowane zostało w oddzielnym dokumencie);

5) założenie bezpośrednich połączeń wewnętrznych [między] niektórymi zakładami.

III. W zakresie współdziałania Wydz[iału] III z poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi:

Poszczególne wydziały i służby na rzecz Wydz[iału] III powinny:

– **Wydział „T”**: rozpozna i rozpracuje pod względem szybkiego podłączenia się do sieci telefonów wewnętrznych wytypowanych obiektów kluczowych i zapewni inwigilację prowadzonych rozmów;

– dokona rozpoznania możliwości założenia P[odsluchów] P[okojowych] w klubach zakładowych i innych pomieszczeniach, w których w sytuacjach konfliktowych zbierają się załogi dla omówienia kierunków działania.

¹ Litera n nadbita na innej literze.

– **Wydział „B”**: w porozumieniu z Wydziałem III rozpozna tereny przyzakładowe pod względem:

1) doboru i organizacji punktów obserwacyjnych z możliwością filmowania uczestników zjść lub przebiegu wydarzeń;

2) rozmieszczenia posiadanego sprzętu nadawczo-odbiorczego przydatnego do uruchomienia w sytuacjach konfliktowych do organizacji łączności;

3) wykorzystania niektórych pracowników wyposażonych w dokumenty legalizacyjne w charakterze łączników do przekazu informacji w wypadkach strajku okupacyjnego i innych sytuacjach szczególnych (wówczas jeśli zawiodą inne środki łączności);

– **Wydział „W”**: zaktywizowanie inwigilacji z wyselekcjonowaniem środowiskowym w celu uzyskiwania interesujących Wydz[iał] III informacji oraz zapobieganiu kolportażu wrogich i tendencyjnych opracowań;

Proponujemy, aby:

– **organa MO**: podjęły ochronę operacyjną obiektów niekluczowych;

W tym celu;

1) dokonały pozyskań tajnych współpracowników i kontaktów operacyjnych,

2) zorganizowały systematyczny kontakt z kierownictwem polityczno-administracyjnym obiektów niekluczowych,

3) wykorzystały posiadane źródła informacji przez wszystkie pionry MO, w tym – P[rzestępstw] G[ospodarczych], Wydz[iałów] Kryminalnych i [Komend] Dzielnicowych do rozpoznania i kontroli oraz obserwacji operacyjnej b[yłych] członków nielegalnych organizacji i grup, osób znanych z wichrzycielskiej działalności, autorów i kolporterów wrogiej propagandy, b[yłych] członków reakcyjnego podziemia i prawicowych ugrupowań politycznych, zatrudnionych w obiektach niekluczowych i w miejscu ich zamieszkania.

– zabezpieczyły składy i magazyny broni, materiałów wybuchowych, powielaczy i radiowęzłów znajdujących się w obiektach niekluczowych przed ewentualnym wykorzystaniem ich do celów wrogich;

– zapewniły dopływ informacji z tych obiektów dla Wydz[iału] III na temat:

1) sytuacji konfliktowych z obiektów niekluczowych, mogących powodować niezadowolenia wśród załóg oraz prób aktywizowania się wrogich grup, prowodyrów i awanturników w działania antysocjalistyczne,

2) zamiarów i prób porozumiewania się z załogami tych obiektów przez różnego rodzaju nielegalne delegacje, bądź emisariuszy – inspiratorów,

3) faktów wrogich napisów, kolportażu ulotek, plakatów w obiektach niekluczowych oraz na terenie patrolowanym w celu podjęcia wspólnych działań zmierzających do ustalenia sprawców,

4) kradzieży powielaczy, maszyn do pisania, czcionek drukarskich, farb, kalki hektograficznej – mogących służyć do zorganizowanej wrogiej działalności propagandowej.

– Z uwagi na fakt zatrzymania przez MO 39 osób z grupy elementu chuligańskiego i awanturniczego, która w liczbie około 400 osób usiłowała zorganizować demonstracje i zakłócić porządek publiczny, przeprowadzone zostaną badania socjometryczne w aspekcie podjęcia decyzji co do zakresu dalszych zainteresowań tymi osobami.

Realizacja przedstawionych powyżej zadań wymagać będzie dużego wysiłku fizycznego, przekraczającego aktualne możliwości kadrowe Wydz[iału] III. Tutejsza SB

wystąpiła w dniu 15 I 1971 r. do Departamentu Kadr MSW z wnioskiem o utworzeniu w Wydziale III 12 stanowisk etatowych dla zorganizowania Grupy VI a. Z ogólnej puli etatów przyznanych Komendzie Miejskiej MO w Łodzi Wydz[iał] III otrzymał jedynie 5, co nie może stanowić gwarancji efektywnego wykonania aktualnie stojących zadań przed Wydz[iałem] III.

W tym stanie rzeczy przyznanie dalszych 7 stanowisk etatowych jest rzeczą konieczną.

Opracowano
w Służbie Bezpieczeństwa
Komendy Miejskiej MO
w Łodzi

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, 0122/504, k. 63–75, kopia, mps.

1971 kwiecień 16, Łódź – Analiza łączności z osobowymi źródłami informacji w okresie strajków na terenie Łodzi w lutym 1971 r.

Łódź, dnia 16^a IV 1971 roku

Tajne
Egz[emplarz] Nr 2^b

I. Źródła informacji i łączność z nimi w okresie sytuacji strajkowej na terenie m[iasta] Łodzi w lutym 1971 r.

Zagadnienie powyższe omówione zostanie głównie w odniesieniu do dwu zakładów przemysłowych: ŁZPB im. Obr. Pokoju i ZPB im. J. Marchlewskiego – a to – ze względu na:

- wielkość tych zakładów (12 000 i 8000 pracowników);
- największe w nich zaostrzenie sytuacji strajkowej;
- wzorzec jaki stanowiły one dla innych zakładów łódzkich;
- największa koncentracja naszych działań operacyjnych w odniesieniu do tych obiektów.

Jednakże prezentowane tu doświadczenia i oceny naszych działań operacyjnych podejmowanych w okresie „sytuacji lutowej” wiązać się będą z ogółem zakładów pracy, w których miały miejsce postoje.

A. Stan posiadania i charakterystyka osobowych źródeł informacji usytuowanych w ZPB im. Marchlewskiego i ŁZPB im. Obr. Pokoju – bezpośrednio przed wystąpieniem sytuacji konfliktowej.

Bezpośrednio przed wystąpieniem konfliktu – w ww. zakładach^c obie nasze Służby – SB i MO – posiadały na swym kontakcie:

- w ZPB im. Marchlewskiego:
 1. Tajnych współpracowników – 9
 2. Kontaktów operacyjnych – 15
- w ŁZPB im. Obr. Pokoju:
 1. Tajnych współpracowników – 13
 2. Kontaktów operacyjnych – 12

Ponadto, w ZPB im. Marchlewskiego zatrudnionych było 6 byłych^d t.w., zaś w ŁZPB im. Obr. Pokoju pracowało 11 t.w.

Posiadane przez SB osobowe źródła informacji w przeważającej części wywodziły się z pionu inżynieryjno-technicznego zakładów pracy. Wiązało się to z profilem zainteresowań naszej Służby, a więc: z zabezpieczeniem tajemnicy państwowej i służbowej

^a Liczba dopisana odręcznie.

^b Liczba dopisana odręcznie nad miejscem wykropkowanym.

^c Wyraz dopisany odręcznie nad linią tekstu.

^d Pierwsza litera y nadbita na innej literze.

w zakładach, z ochroną myśli naukowo-technicznej, nowymi inwestycjami przemysłowymi, zakupami licencji, maszyn i urządzeń z k[rajów] k[apitalistycznych] itd. Wydarzenia grudnia 1970 r. przyczyniły się do zaktywizowania naszej pracy ze źródłami informacji, wskazując jednocześnie na konieczność innego ich nakierunkowania, w celu uzyskiwania informacji o sytuacji wśród załóg robotniczych.

Trzeba stwierdzić, że w okresie poprzedzającym wystąpienie strajków posiadaliśmy, mimo braku sieci bezpośrednio tkwiącej w środowiskach robotniczych, stosunkowo dobre rozpoznanie nastrojów załóg, narastania niezadowolenia i tendencji strajkowych.

Zadania przekazywane w tym czasie mówiły nie tylko o zbieraniu informacji n[a] t[emat] kształtowania się nastrojów załóg i miały też na celu ustalenie osób najbardziej aktywnych i rozładowywanie sytuacji – za pośrednictwem t.w. – takimi metodami, jak dementowanie szkodliwych plotek, rozpowszechnianie informacji korzystnie wpływających na atmosferę wśród załogi itd.

Jeszcze przed wystąpieniem fali strajkowej w Łodzi, mając na uwadze zapewnienie ciągłej łączności z siecią – w wypadku tzw. strajków okupacyjnych – w zakładach pracy, wytypowano (po uprzednich z nimi rozmowach) 12 t.w. i 10 k.o. do obsługi nasobnej aparatury nadawczej. W tym też okresie rozpoczęto wstępne czynności zmierzające do nawiązania kontaktu z wyeliminowaną agenturą pracującą w poszczególnych zakładach przemysłowych.

Podkreślić trzeba, że praca ze źródłami informacji z pozostałych środowisk kontrolowanych przez tutejszą SB – przebiegała w tym okresie czasu bez zakłóceń, dzięki czemu posiadaliśmy pełny dopływ informacji o środowiskach, grupach i figurantach nas interesujących. Podkreślenie to jest istotne ze względu na późniejszy rozwój sytuacji.

B. Praca ze źródłami informacji w okresie sytuacji strajkowej.

Oceniając pracę naszej jednostki na tym odcinku w omawianym okresie czasu, należy przede wszystkim uwzględnić wyjątkowość i specyfikę sytuacji. W ciągu kilku dni – zwłaszcza od 12–15 lutego – doszło do wstrzymania pracy w 36 zakładach różnych branż, spośród których tylko 8 było zaliczonych do kluczowych obiektów gospodarki narodowej, gdzie nasza Służba^e organizowała pracę operacyjną. Szerokość frontu wydarzeń i gwałtowne powstawanie coraz to nowych jego ognisk – obiektywnie utrudniało koncentrację przeciwdziałania i planową realizację przewidzianych zadań. W pierwszym okresie zadania te były realizowane wyłącznie własnymi siłami łódzkiej SB przy pomocy współdziałających Jednostek MO, głównie wydziałów do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi. Spośród stanów osobowych wydziałów operacyjnych SB, a głównie całego Wydziału III, tworzone były grupy operacyjne, które kierowano na poszczególne zakłady, gdzie już wystąpiły przerwy bądź rozwój sytuacji jednocześnie wskazywał na możliwość ich zaistnienia. (O działaniu tych grup będzie szerzej mowa w dalszej części dokumentu).

Zaangażowanie większości pracowników w działanie na terenie zakładów pracy musiało ujemnie wpłynąć na pracę z siecią z poszczególnych środowisk kontrolowanych przez naszą Służbę. Odnotowaliśmy w tym czasie zmniejszenie się dopływu informacji o interesujących nas środowiskach i figurantach.

^e Litera S nadbita na innej literze.

Praca z agenturą w zakładach pracy także uległa w tym początkowym okresie pewnym zakłóceniom. Mieliśmy np. do czynienia z sytuacją, że pracownik organizujący na co dzień działania operacyjne w ZPB im. Marchlewskiego i ŁZPB im. Obr. Pokoju, pozostawał na terenie drugiego z tych zakładów – w składzie grupy operacyjnej – nie mogąc tym samym odbywać spotkań z jednostkami sieci zatrudnionymi w Obr. Pokoju.

Sytuacja uległa radykalnej poprawie z chwilą przybycia w dniu 13 i 14 lutego grup pracowników SB z Lublina, Kielc, Rzeszowa oraz MSW, z których 64 (na zmianę) skierowano natychmiast na poszczególne obiekty. Tym samym nasi pracownicy, dotychczas tam znajdujący się, mogli podjąć intensywną pracę ze źródłami informacji w ramach swoich zagadnień. Znalazło to swe odbicie w stale rosnącej liczbie informacji środowiskowych.

Łączność ze źródłami informacji zatrudnionych w strajkujących zakładach, mimo pewnych zakłóceń (głównie dot[yczy] to ZPB im. Marchlewskiego i ŁZPB im. Obr. Pokoju), na co wpływ miała wyjątkowość sytuacji – była stale utrzymywana. Nie mieliśmy sytuacji, aby cała załoga pozostawała bez przerwy na terenie zakładu pracy; następowała wymiana grup robotników. Sprzyjało to odbywaniu spotkań z t.w. poza zakładami w l[okalach] k[ontaktowych], choć mieliśmy także przypadki odbywania spotkań na terenie strajkującego zakładu, w którym przebywał w grupie operacyjnej nasz pracownik (np. w ZPB im. Marchlewskiego), posiadający tam agenturę.

Zadania przekazywane w tym okresie tajnym współpracownikom związane były z dwoma zasadniczymi momentami:

1. Bieżąca, szeroka i wyprzedzająca informacja o rozwoju sytuacji w zakładzie oraz – ustalenie i zbieranie danych o prowodyrach, elemencie najbardziej wicherzycielskim i agresywnym;

2. Przeciwdziałanie rozwojowi sytuacji strajkowej i neutralizowanie nastrojów, uruchamianie maszyn, niedopuszczenie do prób zastraszenia i zakłóceń porządku, prowadzenia agitacji antystrajkowej, wytwarzanie wokół prowodyrów atmosfery nieufności i kompromitowania ich, itd.

Należy stwierdzić, że zadania te były przez t.w. realizowane, czego wynikiem jest m[iędzy] innymi i to, że w okresie sytuacji strajkowej osobowe źródła informacji (t.w. i k.o.) pomogły w ustaleniu 417 osób elementu wicherzycielskiego w zakładach pracy. Ocena efektów jakie przyniosła realizacja zadań przez t.w. w sferze przeciwdziałania rozwojowi sytuacji strajkowej – jest bardziej złożona. Uwzględnić tu bowiem trzeba to, co już wspomniano – a mianowicie – fakt, iż nasza sieć wywodziła się z pionu inżynierijno-technicznego, wobec którego istniała ze strony robotników – szczególnie w czasie strajków – opozycja. Stąd – trudno jest mówić o autorytecie tych osób u robotników, tym bardziej, że jak to wykazał przebieg wydarzeń, na fali ogólnego rozdrażnienia i napięcia – nie istniały w ogóle żadne autorytety. Niemniej jednak, zadania takie były przez t.w. realizowane. W okresie strajków szczególną wagę przywiązywaliśmy do rozbudowy źródeł informacji, głównie tam, gdzie było ich mało i gdzie ze względu na rozwój wydarzeń szczególnie istotne było uzyskiwanie szybkiej i szerokiej informacji. Podejmowano zatem na kontakt wyeliminowanych w przeszłości t.w., pozyskiwano nowych i organizowano kontakty operacyjne. Między innymi: w ŁZPB im. Obr. Pokoju – pozyskano^f 2 t.w. W tychże zakładach podjęto na kontakt 8 wyeliminowanych

^f Wyraz dopisany odręcznie nad linią tekstu.

w przeszłości t.w. (w tym 1 rezydent) oraz zorganizowano 10 kontaktów operacyjnych. W ZPB im. Marchlewskiego wznowiono kontakt z 4 byłymi t.w. oraz zorganizowano 15 kontaktów operacyjnych.

O stopniu intensyfikacji pracy operacyjnej, w dniach sytuacji strajkowej (10–17 lutego br.) świadczą m[ie]dzy innymi liczby odbytych spotkań. Ogółem, w tych dniach, pracownicy Wydziałów operacyjnych SB odbyli 343^g spotkania z t.w. oraz 961 spotkań z kontaktami operacyjnymi i służbowymi, uzyskując 983 informacje w różnym zakresie. Pozyskano w tych dniach 6 nowych tajnych współpracowników, nawiązano kontakt z 26 byłymi t.w., zorganizowano 113 kontakty operacyjne oraz dużą ilość kontaktów służbowych.

II. Rola i znaczenie grup operacyjnych kierowanych do zakładów, gdzie przerwy w pracy już zaistniały lub wystąpiły tendencje do takich przerw.

Narastające w łódzkich zakładach pracy tendencje do przerywania pracy, zmusiły nas do rozważenia sposobu zabezpieczenia sobie dopływu informacji z terenu danego zakładu, w którym nastąpiłoby wstrzymanie produkcji połączone z pozostaniem załogi w halach fabrycznych i niewypuszczaniem^h przez nią nikogo z zewnątrz zakładu. Rozwiązano ten problem tworząc grupy operacyjne złożone z pracowników SB i MO, które zaopatrzone w dokumenty legalizacyjne oraz środki łączności – miały być kierowane na tereny poszczególnych zakładów.

Pierwsza taka grupa skierowana została do ZPB im. Marchlewskiego, bezpośrednio po wstrzymaniu produkcji przez oddział przedzalni odpadkowej tego zakładu – około godz[iny] 13.30 dnia 10 lutego br. W okresie całej sytuacji strajkowej przez grupy operacyjne (wyposażone w 7 radiostacji) zabezpieczone były 23 zakłady. Pozostałych zakładów nie zabezpieczano w ten sposób, gdyż rozwój w nich sytuacji i kształtowanie się nastrojów załóg – nie wymagały zastosowania takiej formy działania.

W okresie samej sytuacji strajkowej grupy operacyjne kierowane były do zakładów już w momencie wystąpienia w nich nastrojów niezadowolenia połączonych z tendencjami strajkowymi. Zadania, jakie w tym okresie pracownicy wchodzący w skład grup realizowali – sprowadzały się do:

- pełnego rozeznania sytuacji w zakładzie, w tym osób inspirujących;
- utrzymania stałej łączności z Komendą;
- współdziałania z administracją zakładu i czynnikami społeczno-politycznymi;
- kontrola elementu zatrudnionego w danym zakładzie, a znanego z warcholskich i wrogich wystąpień w przeszłości.

Pracownicy grup operacyjnych utrzymując kontakt z dyrekcją zakładu, zwracali jej uwagę na osoby znane z warcholskich wystąpień w przeszłości, inspirując ją często do przeprowadzenia z tymi osobami rozmów profilaktycznych. W tym czasie posiadaliśmy także wykazy elementu kryminalnego zatrudnionego w obiektach przemysłowych; nie zaszła jednakże konieczność przekazania go dyrekcjom zakładów.

Zadania grup operacyjnych z chwilą zaistnienia strajku w zakładzie, z natury rzeczy zwiększały się. Pracownicy wchodzący w ich skład obok prowadzenia rozeznania sytuacji i utrzymania łączności z kierownictwem – prowadzili też:

^g Pierwsza cyfra 3 dopisana odręcznie.

^h W oryginale w niewypuszczaniu.

- pracę operacyjną ze źródłami informacji, zarówno k.o. jak i t.w.;
- organizowali nowe źródła informacji;
- ustalali i wychwytywali prowodyrów i wichrzycieli oraz prowadzili wstępne ich przepracowanie.

Jak już podawano poprzednio, strajki miały miejsce jedynie w 8 takich zakładach (kluczowych), w których nasza Służba organizowała pracę operacyjną. W pozostałych 28 zakładach praca nie była przez nas organizowana. Dopiero w momencie zaistnienia sytuacji konfliktowej wspólnie z pionem MO nasi pracownicy podejmowali czynności operacyjne. Dodatkowym elementem utrudniającym działania operacyjne był fakt, iż po otrzymaniu wsparcia z innych jednostek SB, o czym już wyżej informowano, w skład grup operacyjnych weszli ludzie nie znający specyfiki łódzkiego przemysłu, warunków u nas istniejących itd.

Najistotniejszym efektem działania grup operacyjnych na zakładach – było utrzymywanie pełnej, rzeczowej i bieżącej informacji o rozwoju sytuacji, dzięki czemu można było podejmować szybkie decyzje co do podjęcia takich, a nie innych przedsięwzięć.

Wspomnieć tu należy o jednym niezmiernie istotnym aspekcie rozeznania sytuacji w obiekcie, jakim była osobista obserwacja rozwoju wydarzeń, nastrojów czy wreszcie atmosfery wśród załogi – przez pracownika. **(Tu: pobyt tow[arzysza] plkⁱ Bilskiego w dn[iach] 14 – 15 II 1971 r. w ŁZPB im. Obr. Pokoju).** Nie mniej ważne było używanie danych o prowodyrach wystąpień, wichrzycielach itp. oraz wstępne ich rozpracowanie przez grupę operacyjną, a także organizowanie nowych źródeł informacji. Efektem pracy grupy operacyjnej w ZPB im. Marchlewskiego było np. stwierdzenie kolportażu tzw. „Kolędy gdańskiej” i ustalenie osoby tym się zajmującej. Informacja ta przekazana przez grupę do Kierownictwa spowodowała, iż z rodziną kolportera inni pracownicy przeprowadzili rozmowę profilaktyczno-ostrzegawczą, wpływając tym samym – pośrednio – na zmianę jego postawy.

Stwierdzić jednak należy, że jakkolwiek pracownicy grup operacyjnych nie napotykali na poważniejsze trudności przy wchodzeniu i wychodzeniu z terenów zakładów, to możliwości ich poruszania się po samym terenie, a szczególnie po halach fabrycznych – były jednakże ograniczone. Stwierdzenie to odnosi się głównie do ZPB im. Marchlewskiego i ŁZPB im. Obr. Pokoju, gdzie system kontroli osób trzecich przez robotników był dość dobrze rozbudowany. Zresztą starano się unikać częstego pojawiania się na terenie zakładu, mając na uwadze ewentualną dekonspirację i prowokację.

Wspomnieć tu także należy i o tym, że wprowadzanie grup operacyjnych na obiekty, wyeliminowało konieczność wykorzystania niektórych t.w. i k.o. – w danym zakładzie zatrudnionych – do przekazywania nam informacji za pomocą środków łączności, w które mieli być wyposażeni.

III. Ogólne wnioski i zadania wypływające z doświadczeń w pracy operacyjnej w okresie sytuacji strajkowej.

W świetle zebranych w omawianym okresie doświadczeń można uogólnić pewne wnioski i zadania, których realizacja w podobnych sytuacjach determinowała będzie określone efekty operacyjne. I tak np.:

ⁱ W oryginale plka.

1. Nieodzowne jest określenie potrzeb operacyjnych w zakresie rozbudowy sieci tajnych współpracowników, a m.in. charakteru sygnalizacyjnego oraz interwencyjnego w obiektach gospodarki narodowej, nie tylko kluczowych, ale i większych liczebnie, gdzie występować mogą różne sytuacje konfliktowe rzutujące na stan bezpieczeństwa i porządku publicznego w całym mieście.

Zadaniem tej kategorii sieci t.w. będzie przekazywanie szybkiej informacji o źródłach różnorodnych konfliktów, ich inspiratorach i rozwoju sytuacji w określonym zakładzie.

Z drugiej zaś strony spełniać ona powinna zadania charakteru dezinformacyjno-destrukcyjnego, rozładowującego te konfliktowe sytuacje.

Wspomniane źródła informacji winny rekrutować się w zasadzie z personelu technicznego, jak np. z Działu Głównego Mechanika, Energetyka, mistrzów, brygadzystów, funkcjonariuszy zakładowych oddziałów straży pożarnej, ochrony przemysłu, zakładowych stołówek, bufetów oraz osób cieszących się powszechnym szacunkiem i zaufaniem wśród załóg. Chodzi tu w szczególności o różnego autoramentu przywódców grup nieformalnych, których należy nam ujawniać, rozpoznawać i zmierzać do pozyskania. Takie właśnie osoby mają możliwość swobodnego poruszania się w każdej sytuacji.

2. Planowana rozbudowa sieci t.w. spowoduje znaczny jej wzrost liczebny, a co za tym idzie, trudności w należyтым jej obsłudze i wykorzystaniu. Stwarza to konieczność organizowania źródeł – ogniów – pośrednich, jakimi mogą być tylko rezydenci, co wyraźnie zaleca Dyrektywa MSW ze stycznia 1971 r. Z niej to wynikają nawet określone uprawnienia dla tychże rezydentów w przedmiocie samodzielnego organizowania źródeł informacji w postaci kontaktów operacyjnych.

Kryteria doboru kandydatów na rezydentów byłyby zbliżone do przedstawionych wyżej w odniesieniu do sieci sygnalizacyjno-interwencyjnej. Byłyby to zatem osoby mogące swobodnie poruszać się po terenie zakładów w każdej sytuacji.

Dodatkowym jednak elementem musi być określona osobowość kandydata, jego predyspozycje umiętne go kierowania ludźmi, oraz umiętność zachowania głębokiej konspiracji.

Należałoby brać także pod uwagę – jako kandydatów – lekarzy lub felczerów zakładowych przychodni zdrowia, inspektorów **Sanepid-u**, itp.

Odrębną kategorię kandydatów na rezydentów mogą stanowić w niektórych przypadkach zwolnieni funkcjonariusze SB, m.in. nasi emeryci.

3. W zakresie środków łączności z osobowymi źródłami informacji z obiektów gospodarki narodowej w sytuacjach konfliktowych będą opisani wyżej rezydenci. Niezależnie od tego przewidzieć należy wielowariantowe możliwości kontaktów i przekazywania informacji z zagrożonego obiektu, a mianowicie:

- wcześniejsze zorganizowanie punktów kontaktowych w zakładowych ośrodkach zdrowia, stołówkach, bufetach, itp.;

- organizowanie skrytek dla deponowania w nich informacji i meldunków sytuacyjnych w miejscach umożliwiających bezpieczny ich odbiór (zarówno dla t.w., pracownika lub rezydenta);

- wypracowanie z tajnymi źródłami informacji fikcyjnego ich wywoływania z zakładu np. pod pretekstem choroby lub wypadku jego najbliższej rodziny, ewentualnego powołania do wojska, wezwania na rozprawę do Sądu czy Kolegium Karno-Administracyjnego];

– w określonych wypadkach przekazywanie wyjątkowo zaufanym t.w. nasobnych radiowych środków łączności.

4. Wydaje się także celowym szersze zajęcie się sprawą grup operacyjnych, o czym była mowa w niniejszym dokumencie, celem usprawnienia ich pracy i wypracowania ściśle określonego wykazu zadań jakie winny wypełniać w czasie sytuacji konfliktowych na terenie zakładów pracy.

Przedstawione wyżej zamierzenia i propozycje są przedmiotem aktualnej pracy naszej jednostki. Dokonałiśmy już w ostatnich miesiącach pozyskań tej kategorii t.w. oraz kilku rezydentów. Prowadzony jest z nimi proces szkolenia i adaptowania do pracy w określonych sytuacjach i warunkach.

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/808, k. 160–180, kopia, mps.

1971 luty, Łódź – Zestawienie wydarzeń na terenie Łodzi w okresie 10–23 lutego 1971 r.

Łódź, dnia^a lutego 1971 r.

Kronika wydarzeń na terenie Łodzi w 1971 roku

10 II [19]71 r., godz[ina] 12.00

Narastanie nastrojów niezadowolenia na pierwszej zmianie Oddziału Konfekcji w Łódzkich Zakładach Obuwia i WYROBÓW GUMOWYCH. Zanotowano, że około 80 robotnic przerywając i podejmując na przemian pracę głośno wyraża niezadowolenie z powodu małych zarobków.

godz[ina]16.00

Część pracowników drugiej zmiany, a także i pierwszej w liczbie około 100 osób udaje się do budynku dyrekcji, domagając się rozmowy na temat warunków socjalno-bytowych.

godz[ina]17.00

Dochodzi do spotkania z dyrekcją, gdzie robotnice wysuwają żądania o podwyżce 300–400 zł miesięcznie.

godz[ina]18.00 – 21.30

Wznowienie pracy przez załogę drugiej zmiany.

10 II [19]71 r., godz[ina]13.30

Na Przędzalni Odpadkowej ZPB im. J. Marchlewskiego na styku pierwszej i drugiej zmiany zatrzymano maszyny. Przyczyna – spadek zarobków za m[iesiąc]c styczeń o ok[oło] 300 zł (pretensje załogi).

godz[ina] 20.00

Ublżające uwagi pod adresem rozmawiającego z pracownikami dyrekcji Balawajdera¹.

[godzina] 20.10

Na przędzalnię odpadkową udają się towarzysze: Karbowski², B. Walczak, Dworniczak, Wojciechowski, Balawajder, Zalc, Kaźmierczak (Zw[iązki] Zaw[odowe]). Uruchomienie 1 maszyny.

^a Brak daty dziennej dokumentu.

¹ **Balawajder Zbigniew**, s. Wiktora, ur. 8 VIII 1935 r. w Kombornii. Ukończył Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny w Leningradzkim Instytucie Włókienniczym im. S.M. Kirowa. W latach 1958–1959 praktykant w ZPB im. Armii Ludowej; 1959–1961 kierownik bhp w ZPB im. Obrońców Westerplatte; 1961–1962 starszy inspektor ds. inwestycji w Zjednoczeniu Przemysłu Bawełnianego; 1962–1966 kierownik Działu Organizacyjno-Ekonomicznego w WZPB im. 1 Maja; 1966–1968 zastępca Dyrektora ds. Ekonomicznych w ZPB im. J. Marchlewskiego; 1968–1971 dyrektor w ZPB im. J. Marchlewskiego; 1971–1973 kierownik Wydziału Organizacyjnego w KŁ PZPR; od 1974 r. ekspert w Wydziale Przemysłu Lekkiego Sekretariatu RWPG. Ponadto w latach sześćdziesiątych członek Rady i Zarządu Głównego NOT, sekretarz Zarządu Głównego NOT; w latach 1964–1966 I sekretarz KZ PZPR przy WZPB im. 1 Maja; od 1966 r. członek Komisji Przemysłu przy KŁ PZPR; od 1968 r. członek Egzekutywy KD PZPR Łódź-Bałuty.

² **Karbowski** *vel* **Karbowski** Czesław, s. Adama, ur. 3 I 1925 r. w Łodzi. Ukończył studia w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR. W latach 1945–1946 robotnik w łódzkiej introligatorni. W latach 1947–1971

godz[ina] 20.45

Mistrzowie uruchamiają dalsze maszyny (w sumie trzy).

godz[ina] 21.05

W czasie spotkania z grupą wyżej wymienionych towarzyszy padają żądania i opinie.

godz[ina] 21.15

Pracuje już 5 maszyn obsługiwanych przez mistrzów i 1 kobietę. Aktyw partyjny, nadzór i ORMO zabezpieczają wydziały przed emisariuszami.

godz[ina] 21.30

Przybyła trzecia zmiana. Z pierwszej zostało ok[oło] 50 pracowników i 130 z drugiej. Razem ok[oło] 190. Pracy nie podejmują. Żądanie 20 proc. podwyżki płac.

godz[ina] 23.15

W dalszym ciągu postój.

godz[ina] 23.30

Sprzed tkalni odprawiono emisariuszy z przędzalni odpadkowej.

godz[ina] 23.45

Nie dopuszczono emisariuszy, którzy chcieli dostać się do niciarni.

godz[ina] 24.00

Prowadzone rozmowy z ludźmi w dalszym ciągu nie odnoszą skutku.

11 II [19]71 r., godz[ina] 00.10

Meldunek o sytuacji strajkowej w ŁZOiWG (z Wyd[iału] III).

godz[ina] 0.30

Do KZ PZPR w ZPB im. J. Marchlewskiego przybył T[adeusz] Kunicki – Minister Przemysłu Lekkiego.

godz[ina] 1.35

Rozpoczęto w KZ w ZPB im. J. Marchlewskiego rozmowy indywidualne z mistrzami.

godz[ina] 1.45

Na przędzalni odpadkowej sytuacja bez zmian. Wysuwa się postulaty.

godz[ina] 1.50

Meldunek o sytuacji strajkowej w ZPB im. J. Marchlewskiego.

godz[ina] 1.57

Na innych wydziałach praca przebiega normalnie.

godz[ina] 2.07

Zapowiedź, że jutro stanie cała Łódź.

godz[ina] 3.20

Na przędzalni bez zmian. Ludzie czekają na gwarancję 20 proc. podwyżki.

godz[ina] 4.00 – 4.06

Przeprowadza rozmowy tow[arzysz] Szemaszko dot[yczące] odwiezienia ludzi autokarem do domu. Bez skutku.

zatrudniony w KŁ PZPR kolejno na stanowiskach: instruktora Wydziału Propagandy (1947–1948), I sekretarza KZ (1948–1950), instruktora KD Łódź-Śródmieście (1950–1951), sekretarza KD Łódź-Staromiejska (1952–1953), I sekretarza KD Łódź-Śródmieście (1953–1956), instruktora Wydziału Ekonomicznego KŁ PZPR (1957–1959) i I sekretarza KD PZPR Łódź-Bałuty (1959–1971). W latach 1971–1981 dyrektor PGM Łódź-Górna w Zjednoczeniu Gospodarki Komunalnej oraz członek Komisji Ekonomicznej KŁ PZPR. Delegat na II, III, IV i V Zjazd Partii.

godz[ina] 5.00

Towarzysz Dworniczak i I sekretarz POP przedzalni odpadkowej udają się na wydział.

godz[ina] 5.15

Meldunek z Wydziału III o niepodjęciu przez trzecią zmianę pracy.

godz[ina] 5.50

Padają w ZPB im. J. Marchlewskiego głosy, że jeżeli nowe kierownictwo partii jest dobre, to niech naprawi błędy poprzedniego, tj. złego. Trzeba wrócić do starych cen sprzed 13 grudnia 1970 r. Na innych wydziałach spokój.

godz[ina] 6.00

Na portierni nr 2 znaleziono ulotkę, tzw. „Kolędę z Wybrzeża”³. Rusza przedzalnia odpadkowa.

godz[ina] 6.50

Pracownicy nocnej zmiany pozostają w niepełnym składzie.

godz[ina] 8.00

Na odpadkowej rusza 5 zespołów zgrzeblarek.

godz[ina] 9.25

Pojawiły się nowe żądania.

godz[ina] 13.00

Meldunek z Wydziału III o kontynuowaniu przerwy w pracy załogi przedzalni ZPB im. J. Marchlewskiego. Żądania 20 proc. podwyżek płac i sprawy socjalno-bytowe.

Łódzkie Zakłady Obuwia i Wyrobów Gumowych (Oddział Ciągów i Oddział Pras) – przerwa przez pierwszą zmianę, żądania podwyżki płac.

godz[ina] 18.00

W ZPB im. J. Marchlewskiego w dalszym ciągu nie pracuje przedzalnia odpadkowa. Druga zmiana oddziału nie podejmuje pracy. Dyrektor zakładu oraz sekretarz KZ PZPR przeprowadzili rozmowy z załogą oddziału, podczas których załoga wysunęła żądania. Rozmowa nie doprowadziła do porozumienia.

W Łódzkich Zakładach Wełnianych im. Wiosny Ludów wśród pracowników farbiarni surowca Zakładu „C” wystąpiło niezadowolenie związane z wypłatą zarobków za m[iesiąc] styczeń. Dwudziestoosobowa grupa robotników zaczęła się domagać podwyżek zarobków.

Delegacja Rady Zakładowej Confeximu udaje się do Warszawy do Ministerstwa Handlu Zagranicznego, by interweniować w sprawie postulatów odnośnie premii.

godz[ina] 19.05

W ZPB im. J. Marchlewskiego podjęto rozmowy z dwoma członkami partii. Resztę osób (członków PZPR) nie wypuszczają kobiety tworząc tzw. „sztuczny mur”.

Towarzysz Karbowski przebywa w Komitecie Łódzkim PZPR, gdzie omawia sprawę postulatów i powstałą sytuację w ZPB im. J. Marchlewskiego.

godz[ina] 21.30

W ZPB im. J. Marchlewskiego sytuacja bez zmian (trwa nadal stan strajku). Przed gmachem nie gromadzą się ludzie. O godz[inie] 22.30 ma się odbyć spotkanie dyrekcji z sekretarzami ze wszystkich trzech zmian w lokalu KZ celem omówienia sytuacji.

³ Mowa o tzw. Kolędzie Gdańskiej, zob. dokument nr 20 przypis nr 8, s. 102.

godz[ina] 21.50

W pozostałych wydziałach inne zmiany pracują normalnie.

godz[ina] 22.00

W Łódzkich Zakładach Obuwia i Wyrobów Gumowych oddział kalandrów żąda spotkania z dyrekcją, czterdzieści osób trzeciej zmiany nie podjęło pracy.

godz[ina] 22.20

Do Komitetu Zakładowego w ZPB im. J. Marchlewskiego zgłosiły się trzy kobiety, członkinie PZPR, z przędzalni odpadkowej.

godz[ina] 22.45

Na rozmowę do KZ w ZPB im. Marchlewskiego przyjechał I Sekretarz KŁ PZPR tow[arzysz] Spychalski i tow[arzysz] K[azimierz] Łukaszewski⁴.

godz[ina] 23.00

W ŁZOiWG dyrekcja prowadzi rozmowę na oddziałach ciągów wykończalniczych i kalandrach^b.

godz[ina] 23.55

Robotnicy wyłonili pięcioosobową delegację na rozmowę w KZ ZPB im. J. Marchlewskiego z tow[arzystem] Spychalskim.

godz[ina] 24.00

W ŁZOiWG grupa strajkująca rozbiła się na trzy podgrupy, z jedną z nich dyrekcja przeprowadziła rozmowę i grupa ta podjęła pracę, z pozostałymi rozmowy trwają.

12 II [19]71 r., godz[ina] 1.30

W ZPB im. J. Marchlewskiego odbyło się spotkanie tow[arzysty] Spychalskiego z pięcioma przedstawicielami przędzalni odpadkowej oraz dyrekcją, oddział w dalszym ciągu strajkuje, towarzysz Spychalski opuścił zakład.

godz[ina] 1.40 – informacja uzupełniająca

Po przybyciu tow[arzysty] Spychalskiego do zakładu, strajkujący domagali się spotkania na sali z całą zmianą, na to nie zgodził się tow[arzysz] Spychalski i do KZ udali się majster oraz czterech robotników – członków PZPR. Wyszuli postulaty o podwyżkę, na co otrzymali odpowiedź, że na podwyżki w zakładzie przeznaczona jest kwota 3,5 mln zł na najbliższą pięcioletkę, w związku z tym i oni otrzymają z tej kwoty podwyżki w odpowiednim czasie. Po zakończeniu spotkania przedstawiciele załogi udali się na oddział, gdzie chcieli zorganizować zebranie partyjne i przekazać informacje ze spotkania, na to nie zgodzili się strajkujący i do zebrania nie doszło, informacje ze spotkania zostały przekazane w sposób niezorganizowany. Część robotników zaczęła wyrażać chęć podjęcia pracy i zakończenia strajku, pozostali namawiali do prowadzenia strajku do soboty. Delegacja

^b W oryginale kalambach.

⁴ **Łukaszewski Henryk Kazimierz**, s. Stanisława, ur. 12 IV 1928 r. w Grabinie. W latach 1949–1950 nauczyciel w Szkole Podstawowej; w 1950 r. instruktor w Komendzie Głównej ZHP w Warszawie; 1950–1951 komendant w Komendzie Powiatowej ZHP w Sieradzu; 1951–1953 zatrudniony w Zarządzie Wojewódzkim ZMP kolejno jako instruktor, kierownik Referatu Szkolnego, kierownik Wydziału Kadr i kierownik Wydziału Agitacji i Propagandy. W 1956 r. kierownik Gabinetu Podstaw Marksizmu-Leninizmu w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Łodzi; 1956–1964 zatrudniony w KŁ PZPR na stanowiskach: instruktora, a następnie starszego instruktora w Wydziale Propagandy KŁ oraz zastępcy kierownika Wydziału Oświaty, Nauki i Kultury KŁ PZPR; 1964–1971 kierownik Wydziału Ekonomicznego KŁ PZPR; 1971–1975 sekretarz i II sekretarz KŁ PZPR; od 1975 r. I zastępca kierownika Wydziału Ekonomicznego KC PZPR. Członek Egzekutywy KŁ PZPR.

robotników, która była na spotkaniu, nie została wybrana przez strajkujących, lecz wyłoniła się sama z członków PZPR.

godz[ina] 2.10

Ruszyły cztery maszyny.

godz[ina] 2.50

Pracują tylko trzy maszyny.

godz[ina] 3.40

Pracujące trzy maszyny przerwały pracę.

W ŁZOiWG na oddziale ciągów wykończalnych robotnicy po rozmowie z dyrekcją przerwali pracę po opuszczeniu przez dyrektora sali produkcyjnej. Strajkuje około 80 osób.

godz[ina] 5.25

Jedna z pracownic pierwszej zmiany, która przybyła do zakładu, przyniosła informację, że w Zakładach Harnama toczą się ożywione dyskusje na temat sytuacji w Zakładzie Marchlewskiego. Z informacji tej wynika, że robotnicy Zakładu im. Harnama czekają do dnia 15 lutego br. do wypłaty poborów – jeżeli pobory będą niższe, przystąpią do strajku. Informację tę przyniosła do Zakładu Marchlewskiego matka córki zatrudnionej w Zakładzie im. Harnama.

godz[ina] 6.00

W Zakładach Marchlewskiego około czterdziestu osób ze zmiany nocnej pozostało w zakładzie.

godz[ina] 6.40

W ŁZOiWG zmiana, która przyszła na godz[inę] 6.30 nie przystąpiła do pracy w ilości około 360 osób z oddziału konfekcji.

godz[ina] 6.55

Do Zakładów Marchlewskiego dotarła informacja, która rozpowszechniana jest wśród pracowników, że w gumówce strajkuje około 450 osób.

godz[ina] 7.00

W ŁZOiWG do strajkującego oddziału konfekcji przyłączyły się: oddział ciągów i pras, razem strajkuje około 580 osób. Pracownicy tych działów chodzą do innych działów i namawiają do strajku innych.

godz[ina] 7.15

W Zakładach Marchlewskiego według dokładniejszego rozeznania na oddziale przędzalni odpadkowej pozostało z nocnej zmiany około 80 proc. w zakładzie i namawiają zmianę pierwszą, ażeby nie opuszczać zakładu w sobotę i niedzielę i prowadzić strajk okupacyjny, rozpowszechniane są piosenki ułożone na tle sytuacji grudniowej na Wybrzeżu (pieśni i kolędy stoczniowców).

godz[ina] 7.40

Sytuacja bez zmian. Dyrekcja i czynniki partyjne chcą podjąć ponownie rozmowy, ażeby uniknąć strajku okupacyjnego (rozmowy z członkami partii).

godz[ina] 8.25

Sprawdzono okoliczne przystanki i ulice przy ŁZOiWG oraz Zakładach im. Marchlewskiego, nic podejrzanego nie zauważono.

godz[ina] 8.35

Uruchomiono 11 maszyn, na których pracują członkowie PZPR pod nadzorem mistrzów, czynione są starania o uruchomienie dalszych maszyn przy udziale aktywu Zw[iązków] Zawodowych. Pozostali pracownicy odgrają się pracującym.

godz[ina] 8.45

Na przędzalni „B” pracuje prządka Kozioł Zofia, [...]° pracuje od 1970 r. w zakładzie, poprzednio pracowała w Zakładach Obrońców Pokoju, która oświadczyła, że czeka tylko na sygnał do strajku, a pierwsza wyłączy maszynę.

godz[ina] 8.55

Uzyskano informację, że rodziny strajkujących pracowników w Zakładach Marchlewskiego są niezadowolone, że członkowie ich rodzin biorą udział w strajku.

godz[ina] 9.30

Zakłady Obuwia Gumowego na Teofilowie – sytuacja bez zmian. O godz[inie] 10.00 dyrekcja wspólnie z przedst[awicielami] Zw[iązków] Zawod[owych] będzie prowadziła rozmowy z załogą.

Banasiak

godz[ina] 9.40

Ustalono świadków kolportażu ulotek w ZPB im. J. Marchlewskiego. Decyzja – pobrać oświadczenia, kolportera nie ruszać.

Komorowski

godz[ina] 9.50

ŁZO Gum. – do rozmów z załogą włączył się dyrektor Zjednoczenia Przemysłu Gumowego – Olczak.

godz[ina] 10.05

W Zakładach Obuwia Gumowego sytuacja bez zmian z tym, że w tej chwili prowadzone są rozmowy pracowników działu konfekcji z dyrektorem Olejniczakiem i sekr[etarzem] Karbowskiem.

godz[ina] 11.15

U Marchlewskiego zostanie wypłacone dla całego zakładu wyrównanie. Sporządzane są listy płac.

godz[ina] 11.35

W dniu wczorajszym w bakeliciarni (prasownia) Zakładów Elan, ul. Sienkiewicza 161/163 na trzeciej zmianie (zatrudnionych jest 20 osób) powstało pewne niezadowolenie na tle zmian norm produkcyjnych oraz [spowodowane] ogólną sytuacją. Postoju nie było. W dniu dzisiejszym odbędzie się spotkanie na trzeciej zmianie z dyrektorem i sekretarzem KZ. W dniu dzisiejszym kierownik Wydz[iału] KC, tow[arzysz] Wrębiak ma spotkać się z załogą ZPW im. Gwardii Ludowej.

godz[ina] 12.00

Gumówka przystąpiła do pracy. [Oddział] prasowy i konfekcja zobowiązały się podjąć pracę. Prasowy stoi.

godz[ina] 12.10

Wykaz osób strajkujących na oddziale przędzalni odpadkowej u Marchlewskiego: Cybulski Marian (czł[onek] partii, posiada dobrą opinię), Górski Józefa⁵ (bezpartyjna), Górski Blandyna⁶ (czł[onek] PZPR), Marczeńska Irena (czł[onek] partii), Błachowicz⁷

[°] *Fragment tekstu pominięty.*

⁵ *Pozostawione miejsce przez wielokrotne wybicie znaku kropki.*

⁴ **Górski Józefa**, zatrudniona na stanowisku przykręćkarki na Oddziale Przędzalni Odpadkowej w ZPB im. J. Marchlewskiego.

⁶ **Górski Blandyna**, zatrudniona od 1965 r. na stanowisku obciążarki na Oddziale Przędzalni Odpadkowej w ZPB im. J. Marchlewskiego.

⁷ **Błachowicz Stanisław**, zatrudniony od 1958 r. początkowo w charakterze czyściciarza, a od 1963 r. na stanowisku śrubownika na Oddziale Przędzalni Odpadkowej w ZPB im. J. Marchlewskiego.

(najbardziej agresywny, czł[onek] partii), Będkowski Józef (czł[onek] partii), Matusiak Waldemar (czł[onek] partii). Na oddziale tym jest ok[około] 40 czł[oneków] ZMS. Ponadto akta wymienionych wyżej osób zostaną przywiezione do Komendy. Zwrócić paszkwile, ten portier, który pożyczył, zostanie zatrzymany przez dyrektora lub portiera straży przemysłowej i przeprowadzi rewizję. Dyrektor porozumie się z k[omendant]tem straży.

godz[ina] 12.30

W Zakładach Przemysłu Dziewiarskiego im. Jurczaka na Oddziale Skręcalni od godz[iny] 11.00 przerwało pracę 100 osób (w tym są członkowie partii). Domagają się ogólnej podwyżki płac. Powodem były niższe zarobki za m[iesiąc] styczeń wynikłe stąd, że w tym miesiącu było 6 niedziel i świąt oraz 5 sobót, co stanowi różnicę o 10 mniej roboczogodzin w porównaniu do m[iesi]ca grudnia. Innych sprecyzowanych żądań nie wysuwają. Rozmowy prowadzone są z dyrekcją zakładu i zjednoczenia.

Ułanowski

godz[ina] 12.50

Kobieta i mężczyzna przybiegli na oddział przedzalni średnioprzędnej krzycząc, że na odpadkowej jest milicja, która obstawiła ten oddział. Na [przedzalnię] średnioprzedną udał się dyr[ektor] Baławajder. W Łodzi jest tow[arzysz] Kruczek.

godz[ina] 13.40

Przędzalnia odpadkowa i średnioprzędna nie pracują. Osoby [z przedzalni] odp[adkowej] 600 i średn[ioprzędnej] 3000 stan etatowy.

godz[ina] 13.50

60 osób oddz[iału] przygot[owawczego] „wrzeciennice” – żądanie 20–25 proc. podwyżki i dalszych zmian w rządzie. Nie pracują – zachowują się spokojnie.

godz[ina] 13.55

Na drugiej zmianie wszyscy przystępują do pracy w Gumówce.

godz[ina] 14.05

10 maszyn pracuje na oddz[iale] przedz[alni] odpadkowej. Prac[ownicy] piszą petycję i mówią, że w sobotę będą odrabiać zaległości, jeśli ich postulaty zostaną spełnione.

godz[ina] 14.15

Na przedz[alni] średnioprzędn[ej] nie pracuje 170 osób; zgrzeblarki i ciagarki – postój na tych oddz[iałach] blokuje dalszy tok produkcji.

godz[ina] 14.20

Część oddz[iałów] w Gumówce nie pracuje, prasownia [d] około 150 osób.

godz[ina] 14.40

Przedz[alnia] odpadk[owa] – załoga wysunęła postulaty: przybył Min[ister] Kuni-cki. 1) 250 zł wzrostu zarobków na każdego prac[ownika] z zamrożeniem na 3 lata, różnice zarobków za styczeń wypłacić w ciągu 7 dni. 2) uwzględnienie postul[atów] od 10 lutego br. bez wyciągania konsekwencji w stosunku do robotników – wtedy zgodzą się przepracować dodatkowo po 6 godzin dla poparcia tow[arzysza] Gierka. Postulaty uzgodn[iono oraz to], że wszystkim zmianom [zagwarantuje się] [...]° potwierdz[enie] postulatów na piśmie.

godz[ina] 15.00

ZPW im. Niedzielskiego Zakład „A” na ul. Kopcińskiego 31. Osób zatrudn[ionych] około 150 – żądają zebrania w celu wyjaśnienia wprowadzenia nowego asortymentu i warunków płacowych. Zebranie odbyło się o godz[inie] 13.30. [Po] wyjaśn[ieniach]

złożonych] przez dyr[ektora] i Kom[itet] Zakł[adowy] PZPR – udali się do pracy. Druga zmiana pracę również podjęła, przerwy w pracy nie było.

Kruk

godz[ina] 15.20

Środowisko studenckie UŁ i PŁ ma przerwę semestralną. Sytuacja w ZPB Marchlewskiego nie jest im znana i nie komentowana przez środowisko studenckie.

Jasiński

godz[ina] 15.15

Na przędz[alni] średnioprz[ędnej] żądają od elektryka wyłączenia aklimatyzacji, spowoduje to zrywy i wyłączenie maszyn, na oddz[iale] zatrudnione kobiety rzucają w elektryka korkami. Na przędz[alni] średnioprz[ędnej] 20 osób przystępuje do pracy. Minister przyrzekł podwyżkę 3,5 mil[iona] zł w skali rocznej w całej bawelnie, to wyniesie 40 zł dla każdego pracownika.

godz[ina] 16.00

ZPW im. Niedzielskiego – zebranie się odbyło. Sprawy organizacyjno-produkcyjne. Wyjaśnienia zadowolili załogę. Praca odbywa się normalnie.

Zieliński

godz[ina] 16.10

ZPDz. im. Jurczaka – w dalszym ciągu prowadzone są negocjacje ze 100 pracownikami, które nie chcą podjąć pracy bez spełnienia postulatów. Nie podejmują pracy, żądają ogólnej podwyżki płac, nie precyzują żądań.

Durzyński⁸

godz[ina] 16.40

ZPB im. Marchlewskiego, przędzalnia odpadkowa – 12 maszyn jest uruchomionych, załoga nie pracuje.

Durzyński

godz[ina] 16.50

ZPB im. Marchlewskiego – aktywnie agituja prac[ownicy] z oddz[iału] przędz[alni] odpadkowej: Czaja, Lipiński, Maciejczak, Błachowski – na innych oddziałach ich postawa jest prowokująca.

Gumówka – ok[oło] 80 proc. strajkujących na wydziale pras pragnie podjąć pracę. 20 proc. zatrudnionych nie dopuszcza do rozpoczęcia pracy – są to ludzie młodzi.

godz[ina] 17.00

ZPB im. Marchlewskiego – agitatorzy: Pecuch z tkalni, Rydzynski z [przędzalni] odpadkowej.

⁸ **Durzyński Ryszard Sergiusz**, s. Feliksa, ur. 19 I 1931 r. w Łodzi. Od lipca 1952 r. młodszy referent, a od czerwca 1954 r. referent Sekcji 1 Wydziału IV Departamentu III MBP; od września 1954 r. referent Sekcji 3 Wydziału III Departamentu II MBP; od października tegoż roku starszy referent w Kierownictwie PUBP w Pruszkowie; od kwietnia 1955 r. starszy referent operacyjny PU ds. BP w Pruszkowie; od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny PU ds. BP w Pruszkowie; od stycznia 1957 r. starszy oficer operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa Publicznego KP MO w Pruszkowie; od października tegoż roku oficer operacyjny Wydziału III KM MO w Łodzi; od stycznia 1961 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KM MO w Łodzi; od kwietnia 1967 r. inspektor tegoż Wydziału KM MO w Łodzi; od sierpnia 1970 r. kierownik Grupy Wydziału III KM MO w Łodzi; od lipca 1982 r. kierownik Sekcji 3-1 KW MO/WUSW w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 30 IX 1988 r. AIPN Łd, 0100/200, Teczka osobowa funkcjonariusza Ryszarda Durzyńskiego.

godz[ina] 14.45

O godz[inie] 13.30 nastąpiła awaria w nowej odlewni w Zakładach Sprzętu Motoryzacyjnego Nr 2 wskutek [°] wytworzenia się łuku na końcówkach styczników generatora. W związku z tym druga zmiana nie pracuje, gdyż usuwa awarię, zalewając głowicę. Ma ona być usunięta do godz[iny] 21.30, po czym trzecia zmiana przystąpi do normalnej pracy.

Kruk

godz[ina] 15.20

Min[ister] Kunicki nie załatwił u Marchlewskiego. Z odpadkowej delegacji idą na inne wydziały. Czaja docierał do [przędzalni] średnioprzędnej – stanęło 220 ludzi. Aktualnie Kunicki jest na [przędzalni] średnioprzędnej.

Durzyński

godz[ina] 18.20

W ZPB im. Marchlewskiego mają być wypłacone za jedną godz[inę] lub pół [godziny] wypłaty na wykończalni. Minister Kunicki prowadzi jeszcze rozmowy z dyrekcją i aktywem.

W Gumówce na oddziale pras w dalszym ciągu 120 osób nie pracuje. Pozostałe oddziały kontynuują produkcję.

godz[ina] 18.40

Gumówka – pracują wszystkie oddziały.

godz[ina] 19.00

ZPDz. Jurczaka – sytuacja bez zmian – robotnicy oczekują na przybycie trzeciej zmiany. Stwierdzają, że gdyby nawet chcieli, nie dopuszczą do pracy. Przeciętna zarobków na tym oddz[iale] wynosi od 2300–2500 zł w skali miesięcznej.

Durzyński

godz[ina] 19.10

Zakłady Marchlewskiego – narzekają, że wzrosły koszty utrzymania, to był generalny zarzut. Były przyrzeczenia, że rozpoczną pracę, niektórzy by to uczynili, ale są to tacy, którzy dalej zajmują niespokojną postawę i takie osoby, które chciałyby się wyłamać i rozpocząć pracę.

godz[ina] 19.20

Sprawa wydarzeń u Marchlewskiego jest dyskutowana w KŁ PZPR.

godz[ina] 19.40

Narada z udziałem ministra, [z] Dyr[ektorem] Zjedn[oczenia] Walczakiem i dyr[ektorem] zakładu. Stwierdzono niemożność^e dokonania podwyżki. Oddz[iał] prędz[alni] średnioprzędnej i odpadkowej pracy nie podjął, osób około 250 na średnioprzędnej a [na] odpadkowej około 200.

godz[ina] 20.05

W Gumówce praca przebiega normalnie.

godz[ina] 20.07

O godz[inie] 19.00 zakończono naradę w Łódzkich Zakł[adach] Radiowych [z udziałem przedstawicieli] dyrekcji zjednoczenia, Kom[itetu] Łódzki[ego]. Narada trwała

^e Wyraz wykreślony przez wielokrotne nadbicie znaku x.

^f W oryginale: niemożliwość.

w godz[inach] 14.00–19.00. Postulowano podwyższenie płac w takich działach, jak: galwanizernia, narzędziownia, główny mechanik i główny energetyk. Gdyby przyjęto postulat, to ogólny fundusz płac musiano by podnieść do 3 proc. Ponadto były pytania natury personalnej o odpowiedzialność za wypadki grudniowe przez przedstawicieli członków B[iura] P[olitycznego], Rządu itp. Tow[arzysz] Radliński⁹ wyjaśnił dokładnie powyższe zagadnienia, atmosfera była spokojna – bez nerwowości. Przerw w pracy nie [od]notowano.

godz[ina] 20.10

Na przedz[alni] odpadkowej – udał się min[ister] Kunicki, tow[arzysz] Karbowski, Dworniczak, Balawajder – w celu dalszych negocjacji. Na tym samym oddziale na razie nie ustaleni robotnicy odgrążali się, że będą bić po wyjściu na ulicę z pracy tych robotników, którzy wyrażali chęci podjęcia pracy.

godz[ina] 20.25

Nazwiska osób odznaczających się szczególną aktywnością w kształtowaniu postawy nieprzystępowania do pracy:

Ledzion Kazimiera [...]c, 2. Ciecierski Karol¹⁰ [...]c, 3. Kolasa Stanisław¹¹ [...]c, 4. Janicki Jan¹² [...]c, 5. Janicki Stanisław¹³ [...]c, 6. Cyran Stanisław¹⁴ [...]c, 7. Antczak Kazimierz [...]c, 8. Witaszek Zdzisław [...]c. Nazwiska aktywnych osób, które aktywnie występowały, a mają powołanie do wojska: 1. Dawid Władysław [...]c, 2. Fortuna Mieczysław¹⁵ [...]c, 3. Borysowicz Wiktor¹⁶ [...]c, 4. Wilmański Marian¹⁷ [...]c, 5. Kobiera Stefan¹⁸ [...]c, 6. Majchrzycki Andrzej¹⁹ [...]c, 7. Zięba Zenon²⁰ [...]c.

⁹ **Radliński Krzysztof**, s. Władysława, ur. 2 XII 1941 r. w Warszawie. W 1965 r. starszy planista w Łódzkich Zakładach Farmaceutycznych „Polfa”; 1966–1968 instruktor kulturalno-oświatowy w RSM „Bawelna” w Łodzi; 1965–1973 nauczyciel w Szkole Podstawowej Nr 91 w Łodzi; 1976–1978 inspektor w Wydziale Organizacyjnym KŁ PZPR; od 1978 r. kierownik Biura Ogólno-Organizacyjnego w jednym z łódzkich urzędów dzielnicowych.

¹⁰ **Ciecierski Karol**, w latach 1969–1970 zatrudniony w ZPB im. Harnama; od września 1970 r. w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹¹ **Kolasa Stanisław**, w latach 1967–1968 zatrudniony w kopalni węgla kamiennego Siersza; od maja 1970 r. w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹² **Janicki Jan**, w 1954 r. zatrudniony jako robotnik w Zakładach Chemicznych „Boruta”. W latach 1954–1962 pracował w Cegielniach Miejskich w Łodzi; w latach 1963–1964 zatrudniony w Zakładach Przemysłu Budowlanego „Budoremont”; od czerwca 1965 r. w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹³ **Janicki Stanisław**, w latach 1963–1965 zatrudniony w Zakładach „Elta” w Łodzi; w latach 1965–1970 zatrudniony w MPK w charakterze konduktora; od października 1970 r. na stanowisku pracownika fizycznego Oddziału Obuwia Prasowanego w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego.

¹⁴ **Cyran Stanisław**, w latach 1964–1967 zatrudniony w PKS Łódź; w latach 1968–1970 zatrudniony w Rejonowym Przedsiębiorstwie Przetwórstwa Przemysłowego Pasz, a następnie w Zakładach Przemysłu Jedwabniczego im. W. Wróblewskiego oraz w kopalni węgla kamiennego. Od sierpnia 1970 r. w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹⁵ **Fortuna Mieczysław**, w początkach 1971 r. zatrudniony w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹⁶ Właściwie **Borysiewicz Wiktor Kazimierz**, od sierpnia 1970 r. zatrudniony w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹⁷ **Wilmański Marian**, od listopada 1970 r. zatrudniony w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹⁸ **Kobiera Stefan**, od sierpnia 1970 r. zatrudniony w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

¹⁹ **Majchrzycki Andrzej**, od stycznia 1971 r. zatrudniony w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

²⁰ **Zięba Zenon Zdzisław**, od stycznia 1971 r. zatrudniony w Łódzkich Zakładach Obuwia Gumowego na stanowisku pracownika fizycznego na Oddziale Obuwia Prasowanego.

godz[ina] 20.45

Tow[arzysz] Cianciara²¹ z KŁ PZPR z Wydz[iału] Ekonomicznego w rozmowie z Z[astęp]cą Naczelnika Wydz[iału] III, tow[arzyszem] Przybyszem poinformował, że zostało wydane zalecenie dla wszystkich zjednoczeń i dyrekcji, aby wypłaty dla pracowników zakładów w dn[iu] 15 lutego br. w żadnym wypadku nie były mniejsze niż w ub[iegłym] miesiącu.

Kiełbik

godz[ina] 21.00

O godz[inie] 20.40 oddział skręcarek ZPD im. Jurczaka uruchomił produkcję.

godz[ina] 21.10

ZPB im. Marchlewskiego – w portierni nr 2 stoi mężczyzna, który informuje wchodzących do zakładu, że na przędzalni odpadkowej trwa strajk i nawołuje do jego poparcia (portiernia na rogu ul[ic] Ogrodowej i Gdańskiej).

godz[ina] 21.45

Według rozeznania wśród fachowców Zakł[adów] Marchlewskiego, jeżeli oddz[iał] przygotowawczy nie podejmie pracy, to zapas surowca dla przędz[alni] średnioprzędnej starczy do produkcji do godz[iny] 12.00 dnia jutrzejszego, tj. 13 lutego.

godz[ina] 22.10

W Gumówce trzecia zmiana pras nie podjęła pracy. Dyrekcja chce prowadzić rozmowy, ażeby przystąpiono do pracy lub [by] strajkujący wracali do domu.

godz[ina] 22.15

Do ZPB im. Marchlewskiego udał się tow[arzysz] Spychalski, Kruczek, Mitręga, Sroczyńska, Kaźmierczak i inni – w sumie 12 osób.

godz[ina] 22.20

Schodzą się pracownicy poszczególnych oddziałów na salę, gdzie ma się odbyć spotkanie.

godz[ina] 22.20

Stoi [przędzalnia] odpadkowa w Obrońcach Pokoju.

godz[ina] 22.50

W Obrońcach Pokoju nie pracuje⁸ na oddziale wykończalni 70 osób, [przędzalnia] odpadkowa 100 osób, automaty tkackie 60 osób.

godz[ina] 23.00

W Zakładach Marchlewskiego wiedzą, że w Obrońcach Pokoju strajkują.

godz[ina] 23.05

Na spotkanie schodzą się delegacje poszczególnych oddziałów.

godz[ina] 23.10

W ZPW Gwardii Ludowej strajkuje trzecia zmiana, jako zakładnika zatrzymano dyrektora.

⁸ W oryginale nie pracują.

²¹ **Cianciara Jerzy**, s. Jana, ur. 21 VIII 1928 r. w Kamienicy Polskiej k. Częstochowy. W 1953 r. starszy asystent w Instytucie Włókiennictwa Politechniki Łódzkiej; 1954–1956 asystent-doktorant, a następnie adiunkt na Politechnice Łódzkiej; od 1965 r. instruktor, zastępca kierownika, a następnie kierownik Wydziału Ekonomicznego KŁ PZPR; 1975–1980 attache handlowy w Biurze Radcy Handlowego Ambasady PRL w Kairze. I sekretarz POP przy Instytucie Włókiennictwa Politechniki Łódzkiej, członek Plenum i Egzekutywy KD Łódź-Polesie, członek Związków Zawodowych, NOT i TPPR.

godz[ina] 23.15

W Gumówce trzecia zmiana oddziału pras – 50 osób nie pracuje.

godz[ina] 23.20

W Zakładach Jurczaka trzecia zmiana zobowiązała się przystąpić do pracy.

godz[ina] 23.50

W Zakładach Marchlewskiego prawdopodobnie rozpoczęło się już spotkanie, ale brak dokładnych danych.

godz[ina] 23.55

W Zakładach Marchlewskiego odbywa się spotkanie, na którym brak jest przedstawicieli [przędzalni] odpadkowej.

godz[ina] 24.00

W Zakładach Hanki Sawickiej 150 osób rozpoczęło strajk.

godz[ina] 0.05

Mówi się o rozpoczęciu w dniu jutrzejszym strajku generalnego w całej Łodzi, o czym został powiadomiony tow[arzysz] Gierek.

13 II [19]71 r., godz[ina] 0.10

W Zakładach Marchlewskiego odbywa się spotkanie, na którym zabierało głos około 20 osób oraz tow[arzysz] Spychalski, na sali słychać gwizdy i pogróżki.

godz[ina] 0.25

W Zakładach Marchlewskiego o godz[inie] 0.15 stanęła skrawalnia – 400 osób.

godz[ina] 0.30

W Zakładach Armii Ludowej o godz[inie] 0.30 stanęła tkalnia – 150 osób i część przędzalni – około 40 osób.

godz[ina] 0.50

W Zakładach Waltera strajkuje trzecia zmiana.

godz[ina] 0.55

W Zakładach Obrońców Pokoju o godz[inie] 21.00 przerwało pracę na przędz[alni] odpadkowej 80 osób, na tkalni automatycznej 20 osób i druga sala wykończalni – około 80 osób, w tym 25 proc. członków PZPR, na sali tej są przedstawiciele dyrekcji i II sekretarz KZ.

godz[ina] 1.05

W Zakładach Obrońców Pokoju o godz[inie] 0.45 stanęło 3500 krosien i strajkuje 750 osób trzeciej zmiany.

godz[ina] 1.07

Potwierdza[ją się] informacje podane przez Dunaj²², na podstawie informacji od dyrektora zjednoczenia.

godz[ina] 1.10

W Zakładach Marchlewskiego o godz[inie] 0.45 przystąpiła do strajku tkalnia, tj. 450 osób.

²² **Dunaj** – właściwie tajny współpracownik „Konstanty”. Wobec ww. prowadzono w latach 1967–1969 sprawę operacyjnego sprawdzenia kryptonim Dunaj. Jako t.w. został zarejestrowany 20 V 1966 r. Współpracę zakończono 16 V 1980 r.

godz[ina] 1.30

W Zakładach Marchlewskiego w czasie zebrania na postulaty załogi odpowiadają tow[arzysze] Mitręga, Kruczek, Spychalski i dyrektor zakładu. Załoga nie zgodziła się na wniosek tow[arzysza] Kruczka, ażeby wybrać delegację na zredagowanie postulatów załogi, które on mógłby przedstawić w KC PZPR. Załoga żąda, ażeby cofnięto dodatki dla ^[h] najniżej zarabiających przyznane w styczniu oraz podwyżkę cen z grudnia. Domagają się przybycia tow[arzysza] Gierka oraz konkretnych zmian, a nie obiecanek.

godz[ina] 1.45

Przerwa w zebraniu, załoga żywo dyskutuje nad przebiegiem spotkania.

godz[ina] 1.50

W Zakładach Obronców Pokoju ruszyła przedzalnia średnioprzedna i do pracy przystąpiło około 80 osób. Obecnie w zakładzie strajkuje około 1000 osób.

godz[ina] 2.00

W Zakładach Gumówka strajkuje 50 osób [z oddziału] prasowaczy.

godz[ina] 2.30

W Zakładach Hanki Sawickiej podjęto pracę.

godz[ina] 2.40

W Zakładach 1 Maja strajkuje obecnie 1000 osób, do strajkujących udali się dyrektor zakładu, dyrektor zjednoczenia i sekretarz KZ.

godz[ina] 3.00

W Zakładach Marchlewskiego na farbiarni około 30 osób przerwało pracę.

godz[ina] 3.05

Przerwano spotkanie z załogą i rozpoczęto obrady w KZ Zakł[adów] Marchlewskiego na temat możliwości podwyżek dla robotników, około godziny czwartej ma być odpowiedź dla załogi, której przedstawiciele oczekują w świetlicy.

godz[ina] 3.15

Trwają przygotowania do wcześniejszego wypłacenia poborów dla robotników tkalni Zakł[adów] Marchlewskiego, którzy jako warunek rozpoczęcia pracy wysunęliⁱ postulat wcześniejszej wypłaty poborów, gdyż nie mają pieniędzy na życie (normalnie wypłata poborów nastąpiłaby dopiero 15 lutego br).

godz[ina] 3.40

W Zakładach Marchlewskiego aktualnie pracuje już tylko wykończalnia, ilość strajkujących robotników w zakładzie jest trudna do określenia ze względu na duże pozostałości z pierwszej i drugiej zmiany.

godz[ina] 3.50

W Gumówce w dalszym ciągu nie pracuje 50 osób, w Gumówce mają informację, że w zakładach [...] ^j południowo-łódzkich trwa strajk.

godz[ina] 4.20

Robotnicy opuścili salę, na której odbywało się spotkanie i udali się na oddziały, gdzie rozpoczęły się wypłaty poborów.

godz[ina] 4.25

W Zakładzie Marchlewskiego pracuje aktualnie tylko wykończalnia, tj. około 400 osób.

^h Fragment tekstu wykreślony przez wielokrotne nadbicie znaku x.

ⁱ W oryginale pierwotnie wysunął po. Na miejsce liter ą i ł nadbito litery ę, l, i. Litery po wykreślono poprzez nadbicie znaku –.

^j W tym miejscu w oryginale znajduje się litera w.

godz[ina] 4.30

Delegacja udaje się do Komitetu Łódzkiego na obrady nad sytuacją, jaka powstała. Robotnicy w miesiącu styczniu i lutym zarobią o około 200 zł mniej niż w grudniu, należy więc wyrównać im to, ale w taki sposób, ażeby robotnicy innych gałęzi przemysłu nie mogli na tej podstawie domagać się tego samego.

godz[ina] 4.40

W czasie rozmów w Zakładzie Obrońców Pokoju ob[ywatel] Stanisław Dziedziczek oświadczył, że należy wyjść na ulicę i zniszczyć kilka sklepów, a wówczas bardzo szybko znajdą się pieniądze na podwyżki. O godz[inie] 21.00, gdy przychodziła zmiana nocna do pracy, przed portiernią na 8 Marca stały pikieoty robotnic, które nawoływały do strajku i poparcia robotników z Marchlewskiego.

godz[ina] 5.10

Zmiana ranna nie przystąpiła do pracy, strajkuje około 1000 osób, ze zmiany nocnej powoli wychodzą do domu. (1 Maja²³)

godz[ina] 5.40

Zakłady Marchlewskiego strajkują na wszystkich oddziałach. Ludzie dyskutują nad sytuacją, bluźnią na delegację, która była w zakładzie.

godz[ina] 5.50

Ranna zmiana w Zakładach Obrońców Pokoju nie podjęła pracy na przedzalni odpadkowej „A”, tkalni „C” i wykończalni.

godz[ina] 6.10

W Zakładach ŁZOiWG zmiana nocna nie wyszła z pracy i obecnie strajkuje około 240 osób.

godz[ina] 6.20

Dyrektor [d] [poprosił o] pomoc organy^k SB i MO w wyprowadzeniu z zakładu trzeciej zmiany.

godz[ina] 6.30

Do zakładu przybywa delegacja partyjno-rządowa. W zakładzie podjęła pracę wykończalnia, na pierwszej zmianie pracuje około 350 osób.

godz[ina] 6.50

W Zakładach Obrońców Pokoju nie pracuje na tkalni 1000 osób, na wykończalni 300 oraz na automatach tkackich, gdzie 320 krosien obsługuje 20 pracowników.

godz[ina] 7.20

W zakładzie obecnie pracuje na przedzalni średniej około 500 osób, na odpadkowej B – 110 osób, przędz[alnia] średnia 60 osób, pozostała część zakładu stoi.

godz[ina] 7.30

Wrocie wypowiedzi w zakładach Marchlewskiego pod adresem delegacji partyjno-rządowej.

W ŁZOiWG cała pierwsza zmiana przystąpiła do pracy, trzecia zmiana udała się do domu.

^k W oryginale organów.

²³ Chodzi o ZPW im. 1 Maja.

godz[ina] 7.40

W zakładach trwa przygotowanie do strajku okupacyjnego¹ i podział grup, które jutro mają okupować zakład.

godz[ina] 8.20

Na salę, na której ma się odbyć spotkanie, przybywa coraz więcej kobiet, u których zauważono w torebkach butelki.

godz[ina] 8.35

ZPB im. H. Sawickiej – około 400 osób nie podjęło pracy.

ZPB im. Waltera – Oddział „D” pracy nie podjęło około 120 osób.

ZPB im. Obrońców Pokoju – przybył samochód po odbiór gotowego towaru na eksport, robotnicy oddziału wykończalni nie pozwolili prac[ownikom] mag[azynu] dokończyć załadunku. Samochód odjechał pusty. Uczyniono to samo w stosunku do malarzy malujących wykończalnię – nie pozwolono¹ na wykonanie pracy, a tylko dołączyć się do strajku.

godz[ina] 8.45

Dyrektor MPK Majewski podał, że do kierowcy autobusu Nr 111 linii 57/8 dotarł mężczyzna w mundurze MPK przy Placu Wolności, usiłując namówić go do przerywania pracy. Dyrektor powiadomił o tym kier[ownika] o nazwisku Witczak.

godz[ina] 9.00

Na sali KZ na parterze jest ok[oło] 1000 osób, które dyskutują na temat przyznanych załodze podwyżek w wysokości 5–150 zł, padają krytyczne uwagi pod adresem dyrekcji i administracji. Śpiewają hymn – odbywa się to na ogólnej sali KZ PZPR.

godz[ina] 9.10

Spotk[anie] z udz[iałem] Wrębiaka, Kruczka i przedstaw[icieli] Zw[iązków] Zaw[odowych]. Spotkanie przerywano, nie pozwalają mówić – sytuacja napięta. Krytykuje się dyrekcję – nie dba o ludzi i płace. Chwałą dyrektora Nowaka, że dbał o ludzi.

W ŁZOiWG w czasie rewizji przeprowadzonej przez straż pożarną znaleziono kanistry z benzyną.

godz[ina] 9.15

ZPB im. 1-go Maja – część załogi z oddziału trzepakalni podjęła pracę.

godz[ina] 9.25

Rozrabiacze z nocnej zmiany Zakł[adów] Marchlewskiego: Wydra Mieczysław [...]^c, Rawska Bożena [...]^c, Kłosińska Alicja [...]^c, Ziółkowska Alicja [...]^c, Budzyńska Anna [...]^c.

godz[ina] 9.30

ZPB Obr. Pokoju zapowiadają i już się odbywa strajk okupacyjny – nikogo do zakładu nie wpuszczają i nie wypuszczają.

godz[ina] 9.35

Zebranie 1000 osób na ZPB im. Marchlewskiego – żądają natychmiastowego przyjazdu^m tow[arzystwa] Gierka, podwyżki 250 zł, w innym wypadku rozpoczną strajk generalny.

¹ W oryginale akupacyjnego.

¹ W wyrazie pozwolono druga i trzecia litera od końca nadbite na innych literach.

^m W oryginale litera r nadbita na innej literze.

godz[ina] 9.40

Marchlewski – na drugiej portierni gromadzą się ludzie.

godz[ina] 9.50

ZPB im. 1 Maja – część pracuje, część nie. Mają wypłaconą pensję, rozstrzygnięcie nastąpi po godzinie.

godz[ina] 10.00

Marchlewski – Kruczek wyjeżdża do Warszawy, sytuacja napięta, rozmowy nie dały rezultatu, rozważają ewentualną ochronę tow[arzystwa] Kruczka. W drugiej bramie Marchlewskiego od ulicy Gdańskiej zgromadziło się około 30 kobiet.

ZPB 1 Maja – nie pracuje przędzalnia średnioprzędna i cienkoprzędna – ok[óło] 950 osób. Przystąpił do pracy nieliczny oddział trzepalni. Domagają się przyjazdu Spychalskiego i dyrektora zjednoczenia.

godz[ina] 10.40

Obrońców Pokoju – pobrali pensję i część załogi poszła do domu – reszta pozostała.

godz[ina] 10.50

Marchlewski – na rogu Ogrodowej i Gdańskiej zgromadziło się około 30 kobiet.

godz[ina] 11.00

Marchlewski – zebranie skończone, sytuacja bardzo burzliwa, a nawet agresywna. Zebranie odbyło się przy udziale Ministra Kunickiego, Karbowskiego i Spychalskiego i innych. Wznoszono okrzyki, że robotnicy nie ustąpią, jeżeli nie zostaną uwzględnione ich postulaty.

Sytuacja niepokojąca w Łódzkiej Fabryce Zegarów.

Bona²⁴

godz[ina] 11.00

ZPB im. Armii Ludowej, Zakład „B” pracuje.

godz[ina] 11.30

ŁZOiWG zmiana nocna – jakiś osobnik dokonał odcięcia dopływu prądu do 2 kalandrów na ogólny ich stan 5. Jest to bez wpływu na produkcję, gdyż zastosowano prowizorki. Sprawca nieustalony – dyrekcja zakładu podjęła środki zapobiegawcze, osoby z administracji wprowadzono do działów produkcyjnych do obstawienia robotników. Jeżeli nowy zmiennik odmówi podjęcia pracy, otrzyma przepustkęⁿ do domu, a następnie zwolnienie dyscyplinarne. Dyrektor zakładu prosi o zabezpieczenie zewnętrzne terenu przed ewentualnymi rozruchami chuligańskimi.

godz[ina] 11.35

Obrońców Pokoju – na razie bez zmian – druga zmiana zaraz ma przystąpić do pracy – zaraz podadzą. Dyżurny z Wydziału „B” podał, iż w okolicy ŁZOiWG bardzo dużo samochodów jeździ z emblematami MO.

ⁿ Druga litera p nadbita na innej literze.

²⁴ Bona Zygfryd, s. Franciszka, ur. 31 VIII 1930 r. w Łodzi. Od kwietnia 1958 r. oficer operacyjny, od stycznia 1966 r. starszy oficer operacyjny, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi; od lutego 1970 r. inspektor w Inspektoracie Kierownictwa Służby Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi; od czerwca 1975 r. starszy inspektor Zespołu ds. SB Wydziału Inspekcji KM MO w Łodzi. Zwolniony ze służby z dn. 15 IV 1978 r. AIPN Łd, 099/971, Teczka osobowa funkcjonariusza Zygryda Bony.

godz[ina] 12.00

ZPB im. H. Sawickiej – na pierwszej zmianie na 884 osoby^o pracę porzuciło 680 osób. Postój wszystkich oddziałów produkcyjnych.

godz[ina] 12.00

ZPB im. H. Sawickiej o godz[inie] 11.30 – pierwsza zmiana opuściła zakład, druga zmiana pracy nie podjęła, z tym, że robotnicy oddziału farbiarni zdecydowali się wykończyć pewną część surowca, dalsze przetrzym[anie] w produkcji groziłoby zniszczeniem. Do postoju przyłączył się wydział mechaniczny w liczbie ok[oło] 12 osób.

Sygnal o narastaniu niezadowolenia w Łódzkiej Fabryce Zegarów nie potwierdza się.

godz[ina] 12.15

[W] ŁZOiWG otrzymały^p zwolnienie dyscyplinarne następujące osoby ze zmiany pierwszej i drugiej w ilości 9 osób: Rogoziński Marek, Grabowski Paweł, Kobiera Stefan, Kij Henryk, Wydra Mieczysław, Kamiński Tadeusz, Niewit Ryszard, Bal Czesław, Jaksa Wiktor.

godz[ina] 12.20

Obróńców Pokoju – jeżeli nie otrzymają podwyżki, wyjdą na ulicę zniszczyć^q sklepy „wasze” – powiedziano do dyr[ektora] ds. techn[icznych]. Pracuje tylko przędzalnia średnioprzędna, około 300 osób. Ma pójść delegacja z innych oddziałów do nakłonięcia ich do strajku. Nie wpuszczają żadnych samochodów po odbiór gotowego towaru. Postój ok[oło] 3000 osób, pierwsza zmiana częściowo wyszła.

Armii Ludowej – pierwsza zmiana częściowo wyszła z zakładu, druga zmiana nie podjęła pracy na oddz[iale] przędzalni, oddz[iał] I i II i tkalnie, razem 850 osób. Pracuje oddz[iał] wykończalni, oddz[iał] I i II, farbiarnie i oddz[iały] pomocnicze.

godz[ina] 12.30

ŁZOiWG – druga zmiana całkowicie podjęła pracę.

godz[ina] 12.35

Polecenie dla wszystkich radiostacji na zakł[adach] – zabezpieczenie punktów neutralgicznych dla produkcji przez aktyw partyjny i ORM[O].

godz[ina] 12.40

Obróńców Pokoju – stoją wszystkie oddziały za wyjątkiem przędzalni średnioprzędnej około 1000 osób na trzy zmiany [na] Księży[m] Młyn[ie]. Inne oddz[iały] namawiają innych do postoju. Przygotowują się do strajku okupacyjnego.

godz[ina] 12.45

Zachodzi podejrzenie o wpłynięcie na pracowników Elektrowni, by przyłączyli się do strajku Obr. Pokoju.

godz[ina] 12.45

Ogrodowa 19 – ZPB Marchlewskiego – zbiegowisko ludzi przy ogrodzeniu zakładowym, rozmawiają ze strajkującymi, przykładają głowy do ogrodzenia i bardzo źle to wygląda. Około 30 osób nie problem.

^o W oryginale osób.

^p W oryginale otrzymali.

^q Litera c nadbita na innej literze.

godz[ina] 12.55

Marchlewski – sprawdzić, czy [przez] wychodzący[ch] z drugiej bramy przy ul. Ogrodowej nie jest podawana i kupowana wódka.

godz[ina] 13.15

2 oddz[iały] Monopoli Spirytusowego z rozlewnią wódek czystych [i] magazyn opakowań – ok[oło] 200 osób przerwało pracę. Żądają podwyżki płac. Nie precyzują bliżej swoich żądań. Zatrudnienie łącznie ok[oło] 2000 osób.

godz[ina] 13.30

Oddział „D” Obrońców Pokoju – zaostrza się sytuacja, powstały grupy, które zatrzymują pracowników i nie pozwalają opuścić zakładu.

ZPB im. H. Sawickiej o godz[inie] 13.30 – zakończyła się tzw. sobotnia zmiana, dzienna część pracowników po wyjściu z zakładu zakupiła żywność i usiłowała wrócić do zakładu. Portierzy otrzymali polecenie zamknięcia bramy i nie wpuszczania na teren zakładu^r.

godz[ina] 13.45

Marchlewski – popija[ją] na sali alkohol (przędzalnia średnioprzędna), butelkami rzucają, przechodzą z przędzalni na wykończalnię i namawiają do strajku, robotnicy aroganccy i pewni siebie.

W dniu dzisiejszym była delegacja u^s dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Mięsnego, składająca się z przedstawicieli Przetwórni Mięsnej przy ul. Nowotki i [z] Nowych Sądów. Zgłoszono postulat o podwyższeniu zarobków. Delegacje zapowiedziały, że w przypadku nie uwzględnienia żądań przerwą pracę w dniu 15 bm.

godz[ina] 13.45

ZPB Kunickiego, oddział „Merino”^t – postój około 340 osób na zatrudnionych 1600 osób.

ŁZOiWG – spokój, ludzie w ilości 9 osób, którzy otrzymali zwolnienie dyscyplinarne, przyjęli je w spokoju za wyjątkiem jednego pracownika, który chciał przystąpić do pracy. W czasie narady jedna z pracownic oświadczyła, że dyrekcja postąpiła słusznie, zwalniając pijaków^u i nierobów na oddziale konfekcji.

Marchlewski – na zmianie nocnej pracowała tylko wykończalnia w ilości 500 osób, inne oddziały nie pracują i namawiają do strajku. Wszyscy robotnicy pozostali w zakładzie, poza pracownikami z wykończalni.

godz[ina] 14.25

1 Maja – ilość pracowników pozostających na zakładzie zmniejszyła się z 1000 osób do 800 osób. Według wyjaśnień robotnic, powodem postoju jest zmniejszenie zarobków w m[iesia]cu styczniu o 200–300 złotych. Piją alkohol i wino dostarczane im przez płot. Org[anizacja] part[yjna] i aktyw związkowy wystawił[y] pikiety w celu niedopuszczenia alkoholu do zakładu. Istnieje prawdopodobieństwo, że dziś robotnicy opuszczą zakład. Do ponownego strajku, o ile nie zmienią się warunki pracy, dojdzie na pierwszej zmianie 15 bm.

godz[ina] 14.50

Przy rogu ulic Gdańskiej i Ogrodowej zebrało się około 50 osób.

^r Litera k nadbita na innej literze.

^s Litera u nadbita na innej literze.

^t Woryginale Marino.

^u Litera i nadbita na innej literze.

godz[ina] 14.55

Obr[ońcy] Pokoju – pracuje ok[oło] 490 osób na oddziale wykończalni – Księży Młyn pracuje ok[oło] 490 osób. Pozostałe nie pracują. Znaczna część pracowników z pierwszej zmiany pozostaje na terenie zakładu. Są wypadki donoszenia żywności na teren zakładu. Nasze przewidywania, że do strajku [°] okupacyjnego nie dojdzie. Wpuszczono na teren zakładu 15 wagonów z węglem.

godz[ina] 14.40

Na oddziale skręcalni ZPW Gwardii Ludowej przerwano pracę – około 200 osób. Ogółem zakład zatrudnia ok[oło] 3000 osób.

godz[ina] 15.00

ZPB 1 Maja – sytuacja bez zmian, w dalszym ciągu nie podejmują pracy. Jedną z agresywnych jest ob[ywateka] Ostrowska Barbara – żona funkcjonariusza MO – została po nocnej zmianie, Frontczak Danuta²⁵ – żona funkcjonariusza MO – czł[onek] PZPR, Misiak i jego matka.

godz[ina] 15.20

ZPB Armii Ludowej – druga zmiana nie podjęła pracy. Pracownicy tzw. „rampy”, gdzie zatrudnionych jest 18 osób – 12 z nich nie pracuje. Agresywny wśród nich jest ob[ywateł] Janusz. Przy obiekcie zakładowym ma się odbyć całonocna zabawa – zabezpieczają czynniki społeczne zakładu.

godz[ina] 15.40

ZPB im. Marchlewskiego – na pracujący dotychczas oddział wykończalni wtargnęła grupa kobiet z innych wydziałów i zmusiła [ludzi] do porzucenia pracy. Na wykończalnię przyszła grupa kobiet z innych oddziałów (które nie pracują), padają groźby o pobiciu, co zmusiło pracowników drugiej zmiany do przerywania pracy. Pojedynczo wychodzą z zakładu – na wykończalni pracuje ok[oło] 300 osób.

W Zakładach 1 Maja nie pracują jak poprzednio:

– o godz[inie] 17.00 skończy się zmiana i przyjdzie nocna (obecna prawdopodobnie przygotowuje się do wyjścia),

– odbywa się narada w dyrekcji z przedstawicielami ministerstwa i partii.

godz[ina] 16.10

Do Zakładu Marchlewskiego przybyli tow[arzysz] Kruczek i tow[arzysz] Mitrega.

godz[ina] 16.20

Przed Zakładem Marchlewskiego jest około 30–40 osób, przychodzą dzieci i przynoszą^v jedzenie rodzicom.

godz[ina] 16.50

1 Maja – ludzie wychodzą, gdyż zwolniono ich wcześniej. Dyrekcja ma zorganizować zebranie w Hali Sportowej.

godz[ina] 17.05

W Obrońcach Pokoju i u Waltera spokój, na zewnątrz nikt nie wychodzi.

godz[ina] 16.05

W dniu dzisiejszym o godz[inie] 14.00 do ob[ywateki] Kaźmierskiej, przew[odni-
czącej] Kom[itetu] Blokowego, [°] zgłosił się jej znajomy, ob[ywateł] Wiśniewski – słu-

^v Litera p nadbita na innej literze.

²⁵ Właściwie Frątczak Daniela.

sarz z Marchlewskiego, który oświadczył, że pracownicy tego zakładu przygotowują się do wyjścia manifestacyjnego z zakładów i udania się pod KŁ [o] godz[inie] 24.00. Obecnie przygotowują hasła następującej treści: „Brak pieniędzy, chleba, głód w Polsce”.

godz[ina] 16.15

Weszło na teren Marchlewskiego 3 osobników, pokazali fikcyjne legitymacje i weszli na przedziałnię średnioprzedną. Zatrzymał ich tam sekretarz na oddziale i wydalil z zakładu. Na oddziale jest duża ilość pijanych pracowników (zwłaszcza spośród młodych).

godz[ina] 17.30

Jutro spotkanie wszystkich załóg w Teatrze Wielkim – zostało ok[oło] 400 osób do jutra.

godz[ina] 17.40

Zakłady Obr. Pokoju – przed wyjściem zbiera się grupa kobiet – około 100 osób.

Zakłady Waltera – pracownicy opuszczają zakład.

Zakłady Kunickiego – strajkujący opuścili zakład.

1 Maja – oddział przedziałni opuścił zakład, około 400 osób pozostało na terenie zakładu.

Zakłady H. Sawickiej – pracownicy opuszczają zakład (pracować będzie brygada remontowa). O godz[inie] 17.50 skończyło się zebranie delegatów, na którym wybrano 11 prac[owników] fizycznych plus 6 prac[owników] admin[istracyjnych] na spotkanie [w] T[eatrze] W[ielkim].

godz[ina] 17.55

Gumówka – druga zmiana opuściła zakład, trzecia zmiana (ok[oło] 100 osób) podjęła pracę.

godz[ina] 18.00

ZPB Obr. Pokoju – załoga opuszcza zakład.

godz[ina] 18.20

ZPB Marchlewskiego – na poszczególnych oddziałach mają się odbyć spotkania – 8 pracowników remont[owych] przedziałni średniop[rzędnej], 8 punktów – podwyżka płac, zmiany personalne na stanowiskach w zakładzie.

godz[ina] 18.20

Obr. Pokoju – załoga przedziałni odpadkowej planuje strajk okupacyjny – 300 osób, pozostałe oddziały opuściły zakład.

godz[ina] 18.25

ZPB 1 Maja – załoga opuściła zakład – oddziały są zamykane i pieczętowane.

godz[ina] 18.30

ZPB Marchlewskiego – wykończalnia – bielnik – pracuje 15 osób, farbiarnia – obecnych 30 osób nie pracuje, odpadkowa – na stan 584 – pozostaje w zakładzie ok[oło] 180 osób ze wszystkich zmian. Przedziałnia średnioprzedna [oddział] przygotowawczy – 200 osób, obrączkowa dwie zmiany – 500, końcowa – 200 osób, tkalnia – 230 osób.

godz[ina] 19.00

Godz[ina] 18.30 – w tramwaju linii Konstantynów zatrzymany został ob[ywatel] Krakowski Henryk lat 44, prac[ownik] oddz[iału] przedziałni średnioprz[ędnej] ZPB im. Marchlewskiego [°].

godz[ina] 18.05

W związku z wypowiedziami ob[ywatela] Wiśniewskiego Jana zostanie przeprowadzona rozmowa przez kpt. Durzyńskiego.

godz[ina] 19.20

Obróćców Pokoju – na odpadkowej wybrali delegację na jutrzejsze spotkanie i obecnie opuszczają^w oddział.

godz[ina] 19.35

ZPB im. Armii Ludowej – tylko na wykończalni do [godziny] 5.00 dn[ia] 14[lutego], 20 osób będzie pracowało celem renowacji tkanin z Confeximu. Pozostała załoga opuściła zakład.

godz[ina] 19.50

ZPB Marchlewskiego – rozmowy przebiegają spokojnie, roją nadzieję, że atmosfera wśród załogi się polepszy.

godz[ina] 20.00

Obr. Pokoju – wszyscy opuszczają zakład, zamykane są pomieszczenia przedzalni odpadkowej.

godz[ina] 20.05

KZ Marchlewskiego poinformował, że:

1) w Zakładach Przetworów Papierowych na Teofilowie były^x przymiarki pensji (wypłata 15 bm.) i wychodzi o ok[oło] 200–300 zł mniej. Poinformowano dyr[ektora] Zjednoczenia Papierniczego.

2) W dniu 14 bm. o godz[inie] 11.30 w T[eatrze] W[ielkim] odbędzie się spotkanie z aktywnym kobiecym m[iastą] Łodzi z udziałem ok[oło] 170 kobiet. 40 kobiet będzie reprezentowało ZPB im. Marchlewskiego

godz[ina] 20.30

Obr. Pokoju – wykończalnia – ok[oło] 200 osób kontynuuje strajk okupacyjny ([ul.] 8 Marca), również tkalnia przy ul. Kilińskiego zastosowała strajk okupacyjny.

godz[ina] 21.00

Obr. Pokoju – na wydziale^y wykończalni – ul. 8 Marca – strajkuje aktualnie około 150 osób. Tkalnia, ul. Kilińskiego – strajkuje około 300 osób. Pracownicy wydziału tkalni kontrolują wejście na oddział w celu niedopuszczenia wnoszenia alkoholu względnie wnoszenia różnych przedmiotów z terenu zakładu.

godz[ina] 21.10

ZPB Marchlewskiego – w dalszym ciągu prowadzone są rozmowy. Na przedzalni średnioprzednej zatrudnionych [jest] około 500 osób, prowadzono rozmowy w grupach. Po zbliżeniu się do grupy około 70 osób, składającej się z młodzieży nastąpił zatarg między tą grupą a starszymi pracownikami z grupą około 60 osób. Wspomniana grupa młodych pracowników nie chciała się zgodzić na opuszczenie terenu zakładu.

godz[ina] 21.45

ZPB Marchlewskiego – Komitet Zakładowy prowadzi w dalszym ciągu rozmowy. Po rozmowach z Komitetem Zakładowym pracownicy siedzą w dalszym ciągu na terenie – ogółem około 1300 osób.

^w Litera ą nadbita na innej literze.

^x Litera b nadbita na innej literze

^y Litera a nadbita na innej literze.

godz[ina] 22.15

Gumówka – około 80 robotników pracuje spokojnie i podają, że mają kończyć pracę o godzinie 22.30. Godzina 22.30 – robotnicy opuścili zakład pracy– ściągnięto pracowników z radiostacją. Pozostał tylko portier.

godz[ina] 23.00

ZPB Marchlewskiego – sytuacja na terenie zakładu bez zmian. Komitet Zakładowy i tow[arzysz] Karbowski przeprowadza[ją] rozmowy z małymi grupami 5–6 osób.

godz[ina] 23.15

Obr. Pokoju – wykończalnia – 150 osób nie pracuje, tkalnia – 300 osób nie pracuje. Minister Kunicki w dniu 14 II [19]71 r. o godz[inie] 9.00 ma rozmawiać z pracownikami.

godz[ina] 23.20

ZPB Marchlewskiego – tkalnia – odczytano to, co [e] proponuje Komitet Zakładowy, ale po wysłuchaniu [ludzie] nie rozeszli się – na 100 osób 50 proc. wyszło. Wykończalnia – 20 osób początkowo nie chciało rozmawiać, następnie wysłuchali propozycji. Przędzalnia – nie pozwolono przeczytać propozycji, w późniejszym czasie przyszła 1 kobieta z przędzalni i po uzgodnieniu trzyosobowa grupa przeczytała propozycje. Komitet Zakładowy ma pretensje do MO – proszą, aby radiowóz interweniował przed zakładem. Robotnicy wynieśli 3 pijanych z terenu zakładu na ulicę. Na terenie są pijani i jest wnoszona wódka. Patrole MO podały, że w [budynku] W[ojewódzkiej] R[ady] N[arodowej] przy ul. Ogrodowej – przylegającym do Zakładów Marchlewskiego zorganizowano zabawę taneczną. MO interweniowała w Komitecie Łódzkim.

godz[ina] 23.55

ZPB Marchlewskiego – wykończalnia – 13 pracowników nie chciało wyjść i zostali na noc zamknięci w pomieszczeniu i zaplombowani. Kier[ownik] Wyk[onczalni] i sekret[arz] O[ddziałowej] O[rganizacji] P[artyjnej] zamknął ww. osoby w pomieszczeniu wykończalni. Tkalnia, przędzalnia – stan bez zmian, nadal pozostaje 1200 osób.

Bliższe dane odnośnie zajścia podanego w poprzednim meldunku Nr 8. Uzyskano wyjaśnienie, że omawiane zajście nie stanowiło poważnego problemu, ograniczało się tylko do ostrej wymiany zdań między młodymi a starymi pracownikami.

14 II [19] 71r., godz[ina] 0.25

Obrońców Pokoju – sytuacja nadal bez zmian.

godz[ina] 1.25

Marchlewski – informacja dot[ycząca] propozycji Komitetu Zakładowego i dyrekcji. Kierownictwo proponowało podwyżkę w wysokości 150 zł, jednak robotnicy nadal nie wyrażają zgody i nie chcą pracować. Według danych z Komitetu Zakładowego PZPR na terenie zakładu jest około 900 osób, w tym wiele osób jest pod wpływem alkoholu.

godz[ina] 2.45

ZPB Marchlewskiego – bez zmian.

Obrońców Pokoju – bez zmian.

godz[ina] 4.10

Wydział Kryminalny KM MO uzyskał od TW „Kasia”, „Inka” i „Jurek” informację, z której wynika, iż w dniu 14 bądź 15 lutego przeprowadzony zostanie strajk tramwajarzy. Dzwoniono do dyrekcji MPK i stwierdzono, że nikogo z kierownictwa administracyjnego i partyjnego nie ma.

W KD MO Łódź-Śródmieście uzyskano informację, że w dniu 15 lutego br. w ZPB im. Dzierżyńskiego przeprowadzony zostanie strajk całego zakładu. Powód – obniżenie zarobków o około 200 zł. Ta sama jednostka informuje o zamierzonym strajku Bazy Transportu Zakładów Mięsnych w Łodzi na dzień 15 lutego br. Otrzymali oni premię niższą o 15 proc.

godz[ina] 4.35

ZPB Marchlewskiego – bez zmian.

Obrońców Pokoju – stan bez zmian, około 450 osób. Między godz[ina] 2.00–4.00 część załogi opuściła zakład i pozostało tylko 80 osób.

godz[ina] 5.30

Z KD MO Bałuty uzyskano informację, z której wynika, że załoga ZPW Gwardii Ludowej w dniu 15 lutego br. ma zamiar rozpocząć strajk.

godz[ina] 5.40

Informacja z Wydziału „B” – w ZPB Marchlewskiego następuje zmiana robotników, jedni wchodzi na teren zakładu, a inni wychodzą – wymieniona cała zmiana.

godz[ina] 6.00

Obrońców Pokoju – robotnicy przychodzą na teren zakładu. Na portiernię od ul. 8 Marca przychodzą robotnicy i są kontrolowani, czy nie przynoszą alkoholu. Strajk przybrał formy zorganizowane, wyraża się to w rozstawieniu pikiet wewnątrz zakładu dla udaremnienia prób przejścia osób z zewnątrz oraz ustanowienie kontroli na portierni dla ujawnienia ewentualnych osób nietrzeźwych. Nadmienia się, że kontrole te dokonują rewizji osobistych wchodzących na zakład osób.

godz[ina] 7.00

Nadal napływają robotnicy do zakładu, prawdopodobnie w związku z przyjazdem ministra Kunickiego.

ZPB Marchlewskiego – sytuacja bez zmian.

godz[ina] 7.30

Obrońców Pokoju – sytuacja bez zmian.

godz[ina] 8.00

Obrońców Pokoju – w dalszym ciągu napływ robotników. Potwierdzenie informacji z godziny 6.00 przez wicedyrektora Smolarka, że na zakładzie decydują tylko robotnicy.

godz[ina] 8.15

Oddział tkalni ZPB Marchlewskiego zapowiada wyjście na ulicę.

Obrońców Pokoju – przed zakładem dość duża grupa ludzi.

godz[ina] 8.20

Obrońców Pokoju – oddział wykończalni w pierwszej kolejności spotkanie z min[istrem] Kunickim, osób ok[około] 600, godz[ina] 9.00. O godz[inie] 10.00 z oddz[iału] tkalni, o 11.00 tkalnia odpadkowa. Osób na wykończalni ok[około] 600, na tkalni ok[około] 200.

godz[ina] 8.35

Oddział tkalni Marchlewskiego – robotnica Jadwiga Kozłowska, smarowaczka b[ardzo] d[o]b[ra], b[ardzo] agresywna, bardzo rozrabia, w dniu wczorajszym przy bramie wznosiła okrzyki „Gierek”.

godz[ina] 9.15

ZPB Marchlewskiego – na tkalni były nastroje wśród młodszych robotników wskazujące na możliwość wyjścia na ulicę. Starsi robotnicy mieli usunąć z terenu wydziału dwie osoby, które podburzały do wyjścia.

godz[ina] 9.30

Obr. Pokoju – na spotkanie z kierownictwem partyjnym ma być deleg[owanych] ok[oło] 40 osób.

godz[ina] 9.35

ZPB Marchlewskiego – robotnicy z oddziału przedsiębiorstwa odpadkowej, którzy zapoczątkowali strajk, czują się, jak gdyby mieli objąć kierownictwo nad strajk[ującymi], chodzą grupami po innych oddziałach i typują osoby mające się udać na wiec.

godz[ina] 10.30

Marchlewski – na zakładzie jest tow[arzysz] Mitrega i Karbowski, czynią jakiś son-
daż wydarzeń.

godz[ina] 10.40

Brama II ZPB Marchlewskiego – zgromadzonych ok[oło] 40 osób, prawdopodobnie rodziny osób strajkujących.

godz[ina] 10.40

Wytw[órnia] Jedw[abiu] Szklanego oddz[iał] włók[ien] Anilana – wczoraj [o] go-
dz[i-nie] 23.00 nie podjęło^z pracy około 15 osób na ogólnej liczbie zatrudnionych 15 osób.
Przerwa trwała do godz[iny] 5.30. Rozeszli się do domu.

godz[ina] 10.45

Delegaci na spotkanie z Marchlewskiego – 45 osób: od 25–30 lat 15 osób, 30–35 lat 10 osób, 35–40 lat 20 osób, wszyscy członkowie Partii lub ZMS.

Delegaci Obr. Pokoju 30 osób, w tym od lat 18–25 3 osoby, od 26–30 7 osób, od 31–35 5 osób, od 36–40 2 osoby, od 41–45 8 osób, od 46 lat 5 osób, w tym ok[oło] 20 kobiet, 10 mężczyzn, 15 czł[onków] PZPR, 3 czł[onków] ZMS, 12 bezpartyjnych.

godz[ina] 11.00

Tkalcia „C” i wykończalnia najbardziej aktywne oddziały, nie dali delegatów na spotkanie. Żądają podwyżki płac i mają pretensje do KC, że nie^{aa} zrobiono porządku w dołach Partii. Na zewnątrz ZPB Obr. Pokoju zgrupowało się około^{ab} 40 osób.

godz[ina] 11.20

ZPB Dzierżyńskiego – wg informacji obywatelskiej na oddziale farbiarni (jednozmianowej) robotnicy przerwali pracę na skutek wypłacenia im mniejszych poborów za m[iesiąc] styczeń. Domagali się wyrównania. O godz[inie] 9.00 na skutek interwencji dyrekcji – podjęto pracę. Zapowiadają przerwanie pracy w dniu 15 bm., o ile nie spełnione zostaną ich żądania.

godz[ina] 11.55

Na zewnątrz Obr. Pokoju zgrupowało się około 100 osób. O godz[inie] 12.30 delegaci zostaną odwiezieni autokarami do Teatru Wielkiego.

godz[ina] 12.25

O godz[inie] 10.30 na dalekopisie Oddz[iału] Ruchowo-Handlowego PKP z[astęp]ca dysp[ozytora] oddz[iału] – ob[ywatel] Teodorczyk przyjął nadany z niewiadomego kierunku telegram szkalujący tow[arzysza] Gomułkę²⁶ oraz nawołujący do solidaryzowa-

^z Litera o nadbita na innej literze.

^{aa} Litera e nadbita na innej literze.

^{ab} Litera k nadbita na innej literze.

²⁶ **Gomułka Władysław**, „Wiesław”, ur. 6 II 1905 r. w Białobrzegach Franciszkańskich, działacz komunistyczny, polityk. Działacz związków zawodowych od 1922 r. oraz KPP od 1926 r. W latach 1932–1934 i 1936–39 więziony; 1934–1935 przebywał w ZSRR, gdzie ukończył Międzynarodową Szkołę Leninowską. Od 1942 r.

nia się ze strajkującymi włóknarzami w Łodzi i Bielsku-Białej. Podpisano PKP Warszawa.

godz[ina] 12.30

Dyr[ektor] Gawroński poinformował, iż podobno w Zajeźdni Tramwajowej na Helenówku w nocy z 13 na 14 wisiał plakat nawołujący tramwajarzy do strajku, w dniu 15 bm. plakat zerwał dyż[urny] dyspozytor.

godz[ina] 12.40

Kępińska Janina, tkaczka bardzo agresywna, [...]c panna z Marchlewskiego. 38 delegatów z Marchlewskiego udało się na Dzielnicowy Komitet] PZPR i stamtąd mają razem udać się do Teatru Wielkiego.

godz[ina] 12.50

Marchlewski – kilka osób na zewnątrz.

Obr. Pokoju – było 100 osób, zmniejszyło się.

godz[ina] 13.00

Teatr Wielki – na ogół spokój, co piąte miejsce wolne, mało osób.

Obr. Pokoju – delegacja opuściła zakład – 45 osób. Postulaty całej załogi ma odczytać robotnik bezpartyjny. Z przędzalni odpadkowej zaczynają się rozchodzić^{ac}.

Frekwencja w Teatrze Wielkim na razie mała, dwie trzecie wpuszczono na zaproszenia.

godz[ina] 13.50

Marchlewski – bez zmian, spokój, oczekują na powrót delegacji.

Obrótców Pokoju – bez zmian, siedzą na wykończalni i przędzalni odpadkowej, spokojnie oczekują powrotu delegacji.

godz[ina] 14.15

Marchlewski – skończyła się rozmowa z załogą: dyr[ekcja] Balawajder, Dworniczak, Karbowski [z pracownikami] przędz[alni] odpadkowej w ilości 18 osób, wśród tej 18 było 5 prowokatorów – Augustyniakowa i inni. Początkowo rozmowa była spokojna, wysuwają postulaty w kwestii zarobku. Po pewnym okresie czasu z grupy tej wyszedł tow[arzysz] Walczak²⁷, począł płakać – poszukiwał zwolenników^{ad} dla siebie. Nie dały rezultatu rozmowy, negowali wszystko, chcieli bić Dworniczaka, obstawili go. W tym czasie stwierdziła Augustyniakowa, że u niej w domu byli milicjanci. Sytuacja bardzo napięta. Jeden za wszystkich i wszyscy za jednego. Lipiński bardzo agresywny, obecnie uspokaja sytuację. Krogulcowa obecnie oświadczyła, że pójda na wszystkie oddziały i będą organizować zebrania. Oddawanie legitymacji. Tow[arzysz] Karbowski

w PPR, członek KC, później Sekretariatu KC, 1943–1948 I sekretarz KC, 1944–48 członek Biura Politycznego KC. W okresie 1944–1949 I wicepremier, 1945–1949 minister Ziem Odzyskanych; 1944–1947 poseł do Krajowej Rady Narodowej, od 1947 na Sejm. W 1948 r. oskarżony o tzw. odchylenie prawicowo-nacjonalistyczne, usunięty ze stanowisk w PPR. W latach 1948–1949 członek KC PZPR; 1949–1950 wiceprezes NIK. W 1951 r. uwięziony, usunięty z PZPR i pozbawiony immunitetu poselskiego. Zwolniony z więzienia w 1954 r. Od 21 XI 1956 r. do 20 XII 1970 r. I sekretarz KC i członek Biura Politycznego KC PZPR; 1957–1971 członek Rady Państwa. Zmarł 1 IX 1982 r.

^{ac} *Litera ć nadbita na innej literze.*

^{ad} *Litera e nadbita na innej literze.*

²⁷ **Walczak Henryk**, zatrudniony w ZPB im. J. Marchlewskiego od 1957 r. do 1961 r., a następnie od 1963 r. na stanowisku śrubownika.

polecił, że legitymacje należy brać. Chcą znaleźć inny punkt dowodzenia, proponują Woj[ewódzką] Radę Narodową.

godz[ina] 14.30

ZPB Marchlewskiego – ma być tow[arzysz] Jaroszewicz, czy to prawda, jeżeli tak, czy organizować zabezpieczenie.

Przed Teatrem Wielkim jest głośnik, podaje, co się dzieje, kto przemawia i o czym^{ac} mówi. Zgromadzonych jest ok[oło] 100 osób.

godz[ina] 14.45

Dwie kobiety zabrały głos, a obecnie przemawia mężczyzna w Teatrze Wielkim.

godz[ina] 14.50

Marchlewski – tow[arzysz] Karbowski podaje możliwość zabezp[ieczenia] stacji benzynowej. Polecenie dano zabezpieczenia stacji benzynowej poprzez Wydział „B”.

godz[ina] 15.10

Marchlewski – wchodzą ludzie do zakładu, ok[oło] 50–60 osób i wychodzą pojedyncze osoby. Pomiędzy wszystkimi wydziałami istnieje łączność. Zapowiadają, że jeżeli postulaty nie zostaną spełnione, 15 lub 16 [lutego] wyjdą na ulicę po jedzenie. Koszty postoju ma pokryć Polonia. Mała grupka dobija się do sali konferencyjnej, lecz z uwagi na zamknięcie jej rozchodzą się. Obok portierni [nr] II gromadzą się kobiety z butelkami, wypowiadają się: jak przyjdą te dygnitarze to skur... łby poodrzynają.

godz[ina] 15.25

Portiernia Nr II zabezpiecz[ona] przez strajkujących, przynoszą jedzenie – kontrolują butelki, czy nie ma alkoholu.

godz[ina] 15.35

Obr. Pokoju przedzalnia odpadkowa – nie było strajku okupac[yjnego]. Po spotkaniu z min[istrem] Kunickim pozost[ało] ok[oło] 160 osób, z których utworzono komitet strajkowy. Komitet ten obstawił portiernię i bramy, nie wpuszczają i nie wypuszczają. Podobna sytuacja jest^{af} na tkalni i wykończalni. Wykończalnia – ok[oło] 300 osób, tkalnia „C” – 300 osób, przedz[alnia] odpadk[owa] – ok[oło] 160 osób. Ponadto przez osoby strajkujące jest kontrolowany cały zakład, nawet wzdłuż parkanu. Brak nazwisk [członków] komitetu strajkowego.

godz[ina] 15.45

Pod Teatrem Wielkim spokój, zgromadz[onych] ok[oło] 150 osób, wysłuchują toczącej się dyskusji.

godz[ina] 15.50

Marchlewski – grupa ok[oło] 30 osób przed II bramą podaje żywność strajkującym.

godz[ina] 16.15

Zakończono spotkanie w Teatrze Wielkim, przedstawiciele władz udają się do KŁ.

godz[ina] 16.40

Obr. Pokoju – powróciła delegacja z T[eatru] W[ielkiego] – udali się na oddziały.

godz[ina] 17.25

ZPB Marchlewskiego – kierownictwo prosi o spowodowanie wstrzymania dostaw piwa do kiosku znajdującego się przy wejściu do zakładu.

^{ac} Litera y nadbita na innej literze.

^{af} Litera j nadbita na innej literze.

godz[ina] 17.35

Marchlewski – na oddziale przędzalni sporo pijanych mężczyzn i kobiet, chodzą po wszystkich oddziałach.

godz[ina] 17.45

4 naszych prac[owników] na miejscu. Tow[arzysz] Karbowski stwierdził, że delegacja warszawska part[yjno-]rządowa nie będzie na zakładzie.

godz[ina] 17.50

Anilana z obserwacji – [część] kobiet nie przystąpiła do pracy, podobno [brak] bl[iższych] danych [i] brak wiadomości od KO. Potwierdz[ono, że] nie pracuje 14 kobiet z oddziału formowania włókna szklanego.

godz[ina] 18.15

Prawdopodobnie jakaś delegacja bl[iżej] nie ustalona udała się do KŁ PZPR.

godz[ina] 18.35

Obr. Pokoju – komitet strajkowy opanował wszystko. Polecenie – ustawić na Obr. Pokoju radę rządzącą.

godz[ina] 18.50

Kunicki ma przemówić do załogi przez megafony o wybieranie delegacji na rozmowę z przedst[awicielami] part[yjno-]rządowymi, którzy jednak mają przybyć do Marchlewskiego.

godz[ina] 19.00

Obrótców Pokoju – ustalamy 2 robotników, którzy pełnią dyżury na portierni od godz[iny] 17.00, odbierają telefony i zarządzają, są to mistrzowie Sowa i Dąbrowski, inspiratorzy ochrony porządku na zakładzie.

godz[ina] 19.15

Min[ister] Kunicki apelował, by wybrać delegację nie przekraczającą 200 osób.

Przybyła delegacja na czele z prem[ierem] Jaroszewiczem. Spotkanie to nie ogranicza się do delegatów, do sali wszyscy wchodzi, kto jest na zakładzie. Spotkanie odbywa się w Komitecie Zakładowym [w] świetlicy. Poruszenie całej załogi, przy ul. Ogrodowej gromadzą się duże grupy ludzi.

godz[ina] 19.34

Dyr[ektor] prezentuje osoby przybyłe w delegacji part[yjno-]rządowej. Przedstaw[ienie] p[remiera] radzie [rządzącej]. Delegacja „Walki^{ag} Młodych^{ah}” z Warszawy – pismo młodzież[owe]. Podobno uzgodn[iono] to z min[istrem] Kunickim.

godz[ina] 19.40

Przemówienie rozpoczął prem[ier] Jaroszewicz.

godz[ina] 19.45

TV – program dziennika – jest wzmianka o spotk[aniu] tow[arzysza] Jaroszewicza z załogami łódzkimi. Podjęta została decyzja przez KŁ PZPR, że w dniu 15 ukaże się w naszej prasie przedruk wystąpienia tow[arzysza] Jaroszewicza i dyskusji.

Harnama nieczynny, [pracuje] tylko portier.

Przemawia Jaroszewicz, ze spokojem wszyscy wysłuchują. Przemówienie spokojne i z powagą.

^{ag} Litera W nadbita na innej literze.

^{ah} Litera M nadbita na innej literze

godz[ina] 19.50

Na portiernię pcha się dużo ludzi z ulicy, niektórzy pijani, nie mogą dać rady na portierni.

godz[ina] 20.00

Przy gł[ównym] wejściu przy Ogrodowej ok[oło] 200 osób. Przy bramie II przy Gdańskiej ok[oło] 20–30 osób, zachowują się spokojnie. W dalszym ciągu przemawia Jaroszewicz – trudna sytuacja przerywana śmiechem, krzykiem itp.

MPK – uzyskaliśmy informacje, że dwóch milicjantów agitowało do strajku, udali się nasi pracownicy na rozmowę z konduktorką. Uciszyła się sytuacja po przemówieniu tow[arzysza] Jaroszewicza, który oświadczył, że żadna władza nie utrzyma się bez poparcia klasy robotniczej, jeżeli nie zaufacie tow[arzyszowi] Gierkowi, to będzie inny. Sala uspokoiła się i obecnie w spokojnej sytuacji odbywa się przemówienie.

godz[ina] 20.15

U Marchlewskiego zasłabł naczelny dyrektor tych zakładów, proszą o natychmiastową pomoc lekarską.

godz[ina] 20.20

Portiernia przy ul. Gdańskiej – duża grupa ludzi, jedna z kobiet przysłała do dyrekcji mówiąc, iż szykują rozróbę.

godz[ina] 20.25

Obr. Pokoju – bez zmian, spokój.

godz[ina] 20.30

Oklaski dla Gierka i Partii, lecz do pracy nie przystąpią bez podniesienia pensji.

godz[ina] 20.45

Przedstawiciele tkalni – przemówienie dramatyczne, prostym językiem – tow[arzyszu] Jaroszewicz – mówicie o tow[arzyszu] Gomułce, a gdzie wyście byli, my pracujemy coraz więcej na ^{ai}większej ilości maszyn^{ai}, a pieniędzy coraz mniej, a drożeje wszystko, komorne i życie. Bez przerwy jesteśmy biedni. Tow[arzystwo] Gomułka zaciągał pożyczki ze St[anów] Zjednoczonych, Zw[iązku] Radzieckiego^{aj} i stale [nic] nie mamy. Na sali oklaski i zachęcanie.

Obr. Pokoju przedziałnia odpadkowa – trwają przygotowania do przyjęcia delegacji partyjno-rządowej, wybierano delegatów – 30 osób. Przed bramą zebrało się ok[oło] 30 osób – obawiają się.

Przedst[awiciele] tkalni krosien – odczytano postulaty: 25 proc. wyrównania pensji za listopad, grudzień i styczeń, ^{ak}nie wyciągania wniosków [dyscyplinarnych wobec]^{ak} strajkujących, ale ten postulat [pojawi się] na piśmie.

3 przedstawicieli – 2 ze średnioprzędnej i 1 z tkalni czytają postulaty – pokrywają się z poprzednimi, zamrożenie 25 proc. podwyżki na 3 lata. Wszystkie postulaty po skończonym przemówieniu składają przed tow[arzystwem] Jaroszewiczem. Red[aktor] Dryl przysłała z KŁ, chce uczestniczyć w tej dyskusji.

Dalsze dyskusje, powtarzają się postulaty i wywlekają trochę spraw osobistych z mistrzami, zagubiono ilość dyskutantów.

^{ai-ai} *W oryginale więcej maszynach.*

^{aj} *Litera R dopisana odręcznie.*

^{ak-ak} *W oryginale nie wyciągania wniosków do.*

godz[ina] 21.20

ZPB im. 1 Maja – prac[ownik] Misiak, bl[iższych] d[anych] br[ak], znany z wystąpienia w dn[iu] 12, dziś tj. 13 bm. chodził po prywatnych adresach pracown[ików] 1 Maja, pracujących na różnych zmianach, namawiając do przyjsia na zakład o godz[inie] 5 rano^{al} w celu strajkowania.

Przedst[awiciel] tkalni zwrócił uwagę, że dyskutanci zabierają głos w sprawach osobistych, co nie ma sensu. Stwierdza jednak, że na zakładzie jest ogólny chaos i dużo nieporządku, a za wszystko^{al} my musimy płacić, zgadza się z żądaniami o podwyżce.

godz[ina] 21.25

MPK – rozmawiali z kontrolerką – pytano ją, czy jej wiadomo, że mają jutro nie wyjechać, wytłumaczono jej, że ona jako kontrolerka winna do tego nie dopuszczać.

godz[ina] 21.40

Przedst[awiciel] wykończalni czł[onek] Partii – bardzo pozytywne[, ale] dlaczego teraz się mówi, że Gomułka czynił źle, on osobiście już jako czł[onek] Partii dostał [karę], bo przed podwyżką mięsa wyrażał się inaczej. Tow[arzysza] Gomułkę nazwał zbrodniarzem, dlaczego się go nie karze, jego ukarano – dwa lata – za to, że mówił co innego o podwyżce mięsa. Postulaty popiera, dodaje sprawiedliwy podział premii i [h] [aby] zasiłki chorobowe zrównać.

godz[ina] 21.45

Dramatyczne wystąpienie przedst[awicielki] tkalni – płacze, zmiana kierownictwa, po co jest tyle dyr[ektorów] i kier[owników], inni mają cytryny, a ona nie ma na jabłka, wyliczyła pensje swoją i męża, za którą musi wyliczać dzieciom kaszanek i czarne.

2 kobiety – prac[ownice] niciarni rozmawiały między sobą, że jeżeli postulaty nie zostaną spełnione, to Zakłady Marchlewskiego i Harnama zostaną spalone. Rozmowa w szatni – nie potwierdzono.

godz[ina] 21.55

Przedst[awiciel] przedzalni odpadowej powitał Premiera, złożył mu gratulacje, zarzut przedstawił do tow[arzysza] Kusika, który przyszedł w stanie kompletnego zamroczenia, zarzut do Dworniczaka, [że] dolewał oliwy do ognia. Szydłak polecił zdjąć natchmian tow[arzysza] Kusika. Na zakończenie wzniósł okrzyk: niech żyje tow[arzysz] Gierek i tow[arzysz] Jaroszewicz.

godz[ina] 22.00

Przemawia Szydłak. Przed bramą Marchlewskiego zgromadziło się około 100–150 osób.

godz[ina] 22.10

Skończył przemówienie Szydłak, przyjęto oklaskami, zakończył swoje przemówienie tym, że pozostawia min[istra] Kunickiego, który będzie na co dzień do przeprowadzenia porządku na zakładzie. Babki mówią między sobą, że jak nie dadzą podwyżki, to nie popuszczą i będą stały.

godz[ina] 22.30

Poczta – wszystko w porządku. 3 kobiety^{am} w czasie dyskusji krytykowały kierownictwo zakładu i kumoterstwo w zakładzie pracy. Jedna z nich płacząc prosiła premiera

^{al} Litera r nadbita na innej literze.

^{al} Litera z nadbita na innej literze.

^{am} Litera e nadbita na innej literze.

o pomoc, argumentując, że zarabia 1200 zł, a ma dwoje dzieci. Szydłak – apelował o podjęcie pracy, które jest jedynym wyjściem z obecnej sytuacji. Dodał, że zobowiązuje min[istra] Kunickiego do pozostania w Łodzi i rozpatrzenia wszystkich postulatów i problemów załogi – Zakł[ady] Marchlewskiego. W ocenie^{an} sprawozdawcy okłaski po przemówieniu Szydłaka niezbyt mocne; uważa, że bez podwyżki kobiety nie przystąpią do pracy.

godz[ina] 22.40

Zakł[ady] Obrońców Pokoju – wybrano komitet w składzie 50 osób, domagają się przedstawicieli Partii i Rządu, gwarancji na piśmie, obiecują nadrobić zaległości. Na portierniach kontrole prowadzą pracownicy, portierów usunięto. Incydentów, ulotek, napisów nie ma. Poszczególne oddziały kontaktują się z sobą. Tkalnia żakardowa – 30. Przędzalnia odpadkowa – 20. Początkowo^{ao} mówiono o wyborze delegatów i spotkaniu na świetlicy, zrezygnowali, bo musieliby przechodzić do świetlicy przez ulicę.

godz[ina] 22.50

Przemawia Jaroszewicz „na okrągło”, żadnej wzmianki o podwyżce cen, ciągle o trudnościach, mówi, że weźmiemy się za chuliganerie, powtarza znane z innych wystąpień sprawy. Że nasza młodzież za 10 lat będzie kupowała samochody – ta wypowiedź spotkała się z nieprzychylnym pomrukiem na sali (Marchlewski). Komendant KD MO Łódź-Polesie podał, że Owczarek Stanisław namawia robotników Gwardii Ludowej do niepobierania pieniędzy i przystąpienia do strajku (wpłyne szersza notatka).

godz[ina] 23.00

Premier zakończył wystąpienie pytaniem, czy przystąpią do pracy, chóralna odpowiedź „nie, nie”. Dalsza dyskusja, głos zabrały kobiety.

godz[ina] 23.05

Spotkanie zakończone, czynniki partyjno-rządowe opuściły miejsce spotkania (Marchlewski).

godz[ina] 23.10

Na zakończenie przewaga głosów, że nie przystąpią do pracy, część głosów, że przystąpią do pracy. Dyrektor apelował o przystąpienie do pracy i uspokojenie (Marchlewski).

godz[ina] 23.12

Anilana – wszyscy^{ap} pracują, na jednym oddziale był wypadek przerwania pracy przez 15–16 osób, obecnie wszystko normalnie.

godz[ina] 23.15

Podczas wychodzenia z sali pojedyncze wypadki wybijania szyb ze zdenerwowania (Marchlewski).

godz[ina] 23.20

Głos zabrało 26 robotników, jeden raz Kunicki, dwa razy Jaroszewicz, jeden raz Szydłak i raz dyrektor zakładu.

Sytuacja bez zmian (Zakł[ady] 1 Maja).

Marchlewski – na zewnątrz zakładu nie ma tłumów.

^{an} Litery c i n nadbite na innych literach.

^{ao} Litera c nadbita na innej literze.

^{ap} Pierwsza litera s nadbita na innej literze.

godz[ina] 23.27

Czynnikowi rządowi udało się do Komitetu Łódzkiego.

godz[ina] 23.30

Anilana – pracownik^{aq} jednego z wydziałów^{ar} telefonicznie poinformował swoją żonę, że nie może wrócić z zakładu pracy do domu, gdyż oddział przerwał pracę i przy bramie postawiono pikiety, które nie wypuszczają poza teren zakładu. Robotnik ten nazywa się Tłuczek, pracuje w dziale^{as} włókien szklanych. Informację przekazał pracownik Wydziału III, Różański.

godz[ina] 23.40

Marchlewski – po odjeździe delegacji załoga została w zakładzie^{at}, panuje spokój.

Gumówka – sytuacja bez zmian, wszystko w porządku^{au}.

Telekomunikacja – całkowity spokój.

godz[ina] 23.55

Zakł[ady] Obr. Pokoju – delegacja rządowa weszła na zakład, samochody pozostały przed zakładem. Aktualnie przebywa w zakładzie około 700 pracowników.

Kruczek i Tejhma²⁸ byli na spotkaniu w Zakł[adach] Marchlewskiego. Kruczek i Tejhma wyjechali w kierunku Warszawy, natomiast Mitrega w kierunku Katowic.

15 II [19]71r., godz[ina] 0.15

Marchlewski – zauważa się wzmożone kontaktowanie między poszczególnymi oddziałami zakładu, ludzie w małych grupach dyskutują, czy to, co obiecał – powiedział premier, daje im gwarancję poprawy, czy też są to puste słowa. Załoga nie opuszcza zakładu.

godz[ina] 0.18

Obr. Pokoju – pracownicy tkalni odpadkowej i żakardowej przy ul. Kilińskiego – około 200 osób – odmawiają opuszczenia tkalni, żądając, aby delegacja rządowa spotkała się z nimi w tkalni.

godz[ina] 0.26

MPK – [ul.] Tramwajowa – zjazd i wyjazd pojazdów odbył się normalnie, pracownicy udali się do domów, spokój.

godz[ina] 0.05

Obr. Pokoju – spotkanie rozpoczęto na tkalni, obecnych około 600 osób.

godz[ina] 0.30

Obr. Pokoju – przemawiały kolejno 2 kobiety, poruszały ciężkie warunki bytu^{av}, małe zarobki, ogólne nieporządki w zakładzie. W przemówieniu drugiej znalazły się słowa „jesteśmy za Gierkiem”.

^{aq} Litera k nadbita na innej literze.

^{ar} W oryginale wydziału.

^{as} Litera d nadbita na innej literze.

^{at} Pierwsza litera z nadbita na innej literze.

^{au} Litera r nadbita na innej literze.

^{av} Litera t nadbita na innej literze.

²⁸ **Tejhma Józef**, ur. 14 VII 1927 r. w Markowej, polityk, publicysta, krytyk literatury i sztuki. W latach 1945–1948 działacz organizacji młodzieżowej ZMW „Wici”, 1948–1956 instruktor Zarządu Głównego ZMP, 1957–1963 przewodniczący Zarządu Głównego ZMW. 1963–1964 kierownik Wydziału Rolnego Komitetu Centralnego PZPR, 1964–1972 sekretarz KC PZPR, 1968–1980 członek Biura Politycznego KC PZPR. Od 29 III 1972 r. do 8 II 1979 r. wiceprezes rady ministrów w rządzie Piotra Jaroszewicza. Od 19 II 1974 r. do 29 I 1978 r. i od 8 X 1980 r. do 9 X 1982 r. minister kultury i sztuki w rządach: Piotra Jaroszewicza, Edwarda Babiucha i gen. Wojciecha Jaruzelskiego.

godz[ina] 0.31

Wokół Zakładów Marchlewskiego i Obr. Pokoju panuje spokój, nie widać osób wchodzących lub wychodzących z zakładów.

godz[ina] 0.45

Zakłady 1 Maja – całkowity spokój.

godz[ina] 0.52

Obr. Pokoju – spotkanie przebiega spokojnie, pracownicy wysuwają swoje postulaty, ogólnie panuje porządek.

godz[ina] 0.55

Marchlewski – panuje spokój, pracownicy rozeszli się do swoich wydziałów.

godz[ina] 1.10

Marchlewski – są sygnały, że pewna ilość osób, ok[około] 150, opuściła zakład po spotkaniu z premierem. Pozostało około 2000 osób.

godz[ina] 1.14

Obr. Pokoju – dotychczas zabrało głos 6 osób, ich postulaty powtarzają się, dotyczą podwyżki pensji o 20 proc., ton wypowiedzi rzeczowy i spokojny.

godz[ina] 1.22

Obr. Pokoju – głos zabrał Kunicki, ustosunkowuje się do wypowiedzi dotychczasowych dyskutantów.

godz[ina] 1.32

Obr. Pokoju – ^[h] sytuacja w Zakładzie „A”, na tkalniach przy ul. Kilińskiego bez zmian, pozostało 217 osób, 3 osoby – delegaci zostali przez nich wysłani^{aw} na spotkanie z premierem^{ax}. Zakład „A” jest patrolowany od wewnątrz przez robotników, którzy zabezpieczyli środki transportu. W czasie spotkania z premierem żądano podwyżki^{ay} o 20 do 30 proc. Zakończył przemówienie Szydłak.

godz[ina] 1.47

Marchlewski – wśród pracowników widać ogólne zmęczenie i wyczerpanie. Przychylnie wypowiedzi oceniające przemówienie premiera. Mówią, że gdyby przyjechał Gierek, od razu przystąpiliby do pracy. Rano przedstawią postulaty, czekają na wypowiedź władz – ile konkretnie otrzymają podwyżki. Sygnalizuje się, że wszystkie trzy zmiany przedzalni średnioprzednej zbiorą się dzisiaj rano, chcą spotkać się z premierem, aby zapewnić konkretnie, co spełnią władze z ich postulatów.

Z Wydziału P[rzestępstw] G[ospodarczych] od TW „Mirek”²⁹ pozostającego na ich kontakcie uzyskano informację, że w poniedziałek lub wtorek Elektrownia i EC I i EC II³⁰ rozpoczną strajk. Przyczyną strajku ma być obniżka płac, a przede wszystkim odebranie robotnikom deputatu węglowego. Informacja^{az} podlega weryfikacji.

^{aw} Litera s nadbita na innej literze.

^{ax} Pierwsza litera r nadbita na innej literze.

^{ay} Litera y nadbita na innej literze.

^{az} Litera c nadbita na innej literze.

²⁹ TW Mirek – zarejestrowany 30 IX 1969 r., współpracę zakończono 28 VIII 1975 r.

³⁰ EC I Elektrociepłownia nr 1, EC II Elektrociepłownia nr 2. Pod koniec 1948 r. powstała koncepcja uciepłownienia Łodzi poprzez budowę czterech elektrociepłowni i adaptację uruchomionej w 1907 r. przy ul. Targowej pierwszej Elektrowni Łódzkiej. Elektrownia EC I rozpoczęła oddawanie pary dla przemysłu w 1953 r., natomiast w południowo-zachodniej części miasta, w marcu 1955 r. rozpoczęto budowę fundamentów pierwszego kotła nowej elektrociepłowni – EC II przy ul. Wróblewskiego 26. Zarządzeniem nr 9 Ministra Energetyki z 11 I 1957 r. zostaje utworzony

godz[ina] 2.14

Marchlewski – robotnicy przebywają na swoich oddziałach. Na oddziały nie wpuszczają osób postronnych, nawet pracowników z innych oddziałów tego zakładu, poza prowadzonymi. Komitet Zakładowy PZPR uzyskał informację, że o 5.30 rano cała załoga zakładu, wszystkie zmiany przyjdą do pracy – ok[olo] 8 tys. osób.

godz[ina] 2.17

Obr. Pokoju – po przemówieniu Szydłaka pozytywna reakcja robotników. Zakład „A” czeka dalej.

godz[ina] 2.19

Obr. Pokoju – rozpoczął wystąpienie premier.

godz[ina] 2.32

Obr. Pokoju – premier jako ostatni przemawiał i na tym oficjalne rozmowy zakończono. Toczą się rozmowy indywidualne. Ze strony pracowników jest decyzja nieprzystąpienia do pracy.

godz[ina] 2.37

Marchlewski – na tkalni wśród starszych kobiet tendencja do podjęcia pracy spotyka się ze sprzeciwem młodych. Służby porządkowe stworzone na oddziałach nie wpuszczają osób postronnych na teren oddziałów.

godz[ina] 2.46

Obr. Pokoju – po przemówieniu premier nie uzyskał jednomyślności załogi. Na zakończenie odezwały się głosy większości sali, że nie przystąpią do pracy. Jednak nie wszyscy krzyczeli „nie”, jak to miało miejsce na początku spotkania. Aktualnie premier przebywa w wykończalni, „wciągnięty” przez robotników.

godz[ina] 3.30

Marchlewski – ludzie przemęczeni, starsze kobiety dyskutują z młodymi w sprawie przystąpienia do pracy. Zakład jest przygotowany do podjęcia produkcji. Wątpliwe jednak, czy to nastąpi, ponieważ rano pierwsza zmiana będzie przekazywać swoje wrażenia ze spotkania drugiej zmianie, co zapewne zamieni się w dłuższe dyskusje. Sekretarz oddziału tkalni twierdzi, że w tym i w innych oddziałach nie ma żądań wyjścia na ulice. Obawiać się tego można w wypadku przyjscia do pracy wszystkich trzech zmian w dniu dzisiejszym rano.

godz[ina] 3.35

Obr. Pokoju – od dyrekcji zakładu uzyskano informacje, że dzisiaj o 5.00 mają przyjść do zakładu wszystkie trzy zmiany przędzalni średnioprzędnej. Delegacja rządowa przebywa w hali wykończalni, prowadząc rozmowy, robotnicy domagają się nadal 20 proc. podwyżki.

godz[ina] 4.05

MPK, [ul.] Tramwajowa – wyjazd wozów dziennych odbywa się zgodnie z rozkładem jazdy. Panuje spokój.

Zakład Sieci Ciepłej Łódź – w budowie, który rozpoczyna działalność od 1 II 1957 r. jako samodzielne przedsiębiorstwo i tak jak Elektrownia Łódzka i EC II wchodzi w skład Zakładów Energetycznych Okręgu Centralnego. Zarządzeniem dyrektora Z.E.O.C. z dniem 1 I 1960 r. Elektrownia Łódzka i Elektrociepłownia nr 2 zostają połączone w jeden zakład – Zespół Elektrociepłowni. W następnych latach do Zespołu przyłączono kolejne, budowane w Łodzi elektrociepłownie (EC III i EC IV).

godz[ina] 4.10

Obr. Pokoju – spotkanie zakończone, delegacja rządowa opuściła zakład. Rozmowy zakończone negatywnie, większość pracowników wykończalni zdecydowała się nie przystępować do pracy.

godz[ina] 4.20

Zakł[ady] Dzierżyńskiego – pracownicy przychodzą do zakładu z zamiarem przystąpienia do pracy.

godz[ina] 4.30

Premier i tow[arzysz] Szydłak wyjechali z KŁ w kierunku Warszawy.

godz[ina] 4.35

Obr. Pokoju – rozpoczyna się napływ rannej zmiany do zakładu.

godz[ina] 4.40

Zakłady 1-go Maja – rozpoczyna się napływ pracowników do zakładu.

Telekomunikacja – wszystko w porządku^{ba}.

godz[ina] 4.50

Marchlewski – rozpoczyna się napływ nowej zmiany, pozostali nie opuszczają zakładu, zauważono pojedyncze wypadki opuszczania zakładu.

godz[ina] 4.55

„Wisła” uzyskała informacje od przedstawiciela Zjednoczenia Bajura, że pracownicy wykończalni w Obr. Pokoju opanowali cały zakład, posiadają swego kierownika, siedzibę z telefonem, straż porządkową, sprawdzają przepustki. Postawili warunki, że jeżeli do 12.00 nie zostaną spełnione ich żądania, to wyjdą na ulice. Zdaniem Bajura, zgodnym z opinią zjednoczenia, należy^{bb} obawiać się przerwania pracy w Zakładach Harnama i Dzierżyńskiego.

godz[ina] 5.20

1 Maja – przybyło do zakładu około 200 osób więcej niż normalnie, maszyn nie uruchomiono, aktywiści nakłaniają robotników do podjęcia pracy.

godz[ina] 5.30

TW „Jerzy” sygnalizuje, że Zakł[ady] Armii Ludowej nie podjęły pracy.

godz[ina] 5.45

Obr. Pokoju – żaden z oddziałów zakładu nie pracuje.

godz[ina] 5.47

Marchlewski – zakład nie pracuje. Ocenia się, że więcej osób przybyło niż wyszło z zakładu (więcej niż jedna zmiana).

godz[ina] 5.50

Obr. Pokoju – informacja do sprawdzenia, że na przedzalni cienkoprzędnej przebywają dwie^{bc} zmiany pracowników.

godz[ina] 5.51

Marchlewski, aktywnie przeprowadza rozmowy z kierownikami, aby skłonili majstrów i załogę do podjęcia pracy.

^{ba} Litera r nadbita na innej literze.

^{bb} Litera n nadbita na innej literze.

^{bc} Litera d nadbita na innej literze.

godz[ina] 5.55

Tow[arzystwo] Józwiak z KŁ przekazał informacje, jakoby o godz[inie] 12.00 miały stanąć wszystkie zakłady i zawyć syreny fabryczne. Poinformował o zabezpieczeniu systemu syren przez TOPL³¹ i prosił o zabezpieczenie syren zakładowych.

godz[ina] 5.59

MPK – [ul.] Tramwajowa – sytuacja normalna, tramwaje i autobusy kursują zgodnie z rozkładem jazdy.

godz[ina] 6.00

Elta – informuje tow[arzystwo] Goszczyński – załoga przystąpiła do pracy. Spokój.

godz[ina] 6.35

Zakład 1 Maja – ukazały się ulotki nawołujące do strajku okupacyjnego. Na terenie zakładu znajduje się wiceminister Kakietek. Rozmów z robotnikami nie podjęto. Zona funkcjonariusza Fronczaka z KD Widzew nawołuje do strajku.

godz[ina] 6.00

Nie podjęły produkcji Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego im. Buczka, pierwsza zmiana liczy 200 osób.

godz[ina] 6.55

MPK – pracownicy normalnie przystępują do pracy.

Zakłady Przemysłu Wełnianego Reymonta – przez jedną godz[inę] czasu 30 kobiet nie podjęło pracy, żądały zmiany mistrza.

godz[ina] 6.10

Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Niedzielskiego. Zmiana nie podjęła pracy. Oddział liczy 300 osób.

godz[ina] 7.00

Zakłady Przemysłu Wełnianego Reymonta – zmiana 600 osób nie podjęła pracy, żądają 15 proc. podwyżki.

godz[ina] 7.10

Telekomunikacja – sytuacja normalna, wszyscy pracownicy przystąpili do pracy.

godz[ina] 7.30

Zakłady Marchlewskiego – część osób chce przystąpić do pracy, osoby w wieku starszym, młodszy pracownicy nie chcą przystąpić do pracy. Oddział przygotowawczy przedzalni średnioprzędnej – robotnicy podjęliby pracę, gdyby zabezpieczono warunki do jej podjęcia.

Zakłady Budowy Maszyn Włókienniczych Wifama – podjęto pracę.

Zakłady Mechaniczne Strzelczyka – praca przebiega normalnie.

godz[ina] 7.40

KOB – mistrzowie tkalni „C” Obr. Pokoju mają zamiar nie przystąpić do pracy, dopóki nie otrzymają 25 proc. podwyżki, jak żądali wczoraj od tow[arzystwa] Kunickiego. Bez względu na ewentualne presje ze strony władz.

³¹ **Terenowa Obrona Przeciwlotnicza (TOPL).** W 1951 r. Sejm uchwalił ustawę o powołaniu TOPL na czele z Komendą Główną OPL, podporządkowaną Urzędowi Rady Ministrów. W 1956 r. Komendę Główną TOPL podporządkowano ministrowi spraw wewnętrznych, a w 1964 r. – po powołaniu Obrony Terytorialnej Kraju – ministrowi obrony narodowej. Wtedy też TOPL zmieniła nazwę na Powszechną Samoobronę, a KG TOPL na Inspektorat Powszechnej Samoobrony. Rada Ministrów 18 V 1973 r. podjęła uchwałę o powołaniu w Polsce obrony cywilnej, której głównym celem pozostała nadal ochrona ludności przed niebezpieczeństwami działań zbrojnych oraz zapewnienie jej niezbędnych warunków do przetrwania.

godz[ina] 7.45

Marchlewski – na tkalni sytuacja bez zmian, przędzalnia odpadkowa [^d]. Obawy, że jeżeli zakład nie będzie pracował, to mają im nie zapłacić. Gdyby przystąpiła przędzalnia obrączkowa do pracy, [°] oni też przystąpią.

godz[ina] 7.45

Informacja niesprawdzona – ZPDz im. Duracza ul. Starorudzka – nie przystąpiono do pracy.

godz[ina] 7.55

Wiceminister Kakietek z kierownictwem zakładu i KZ – podjęto rozmowy z robotnikami 1 Maja – oddział cienkoprzędny.

Łódzkie Zakłady Radiowe, ul. Skrzywana, Wydział Narzędziowni – 150 osób prze-rwało pracę na znak solidarności z włóknierzami. Zarzuty pod adresem prasy, radia. Trwają rozmowy z dyrekcją.

godz[ina] 8.00

Zakłady Elester – normalnie pracują.

godz[ina] 8.10

Fabryka Kotłów i Radiatorów – ogólnie spokój za wyjątkiem oddziału odlewników, gdzie zatrudnionych jest ok[oło] 40 osób. W sposób taktowny i kulturalny domagają się podwyżki płac. Administracja i czynnik społeczny zna to zagadnienie. Najprawdopodobniej będzie akord (może dogadają się).

godz[ina] 8.15

Pabianicka 112/114 – napis zieloną olejną farbą: „Precz z pasibrzuchami – wolności” oraz „Nie be” – więcej nie zdążyli dopisać.

godz[ina] 8.28

Pabianicka 83 – tą samą farbą: „Chleba nie kul – nie chcemy wyzysku”.

godz[ina] 8.35

1 Maja – 1600 osób strajkuje plus 400. Wiceminister Kakietek był w tych zakładach.

Marchlewski – I Sekr[etarz] cieszący się zaufaniem u kobiet – pragną rozmowy z Gierkiem, żądają w 1971 r. 10 proc. podwyżki – pozostałą podwyżkę w późniejszym czasie (o godz[inie] 10.00 ma^{bd} się odbyć w Komitecie narada z dyrektorami zakładów).

MPK – pok[ój] 17 II p[iętro] zmiana lokalizacji na zmianie centrali – na razie spokój.

Elta – 3 oddziały zatrzymały się.

Marchlewski – tkalnia odpadkowa – prym wiedzie w strajku – grozi, że będą demolować zakład, gdyby podjęły pracę inne oddziały.

godz[ina] 8.40

Obr. Pokoju – na razie bez zmian.

Pabianicka za mostem – hasło: „Precz z PZPR”.

godz[ina] 8.45

Fabryka Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej Elta – na wydziale mechanicznym porzuciło pracę ok[oło] 300 osób.

^{bd} Litera m nadbita na innej literze.

godz[ina] 8.55

Azbest, dział włókienniczy, ul. Sucha – porzuciło pracę ok[oło] 180 osób – inform[acja] sprawdz[ona przez] KD MO Widzew – MPK zaczynają się gromadzić^{be} (prawdopodobnie mają zamiar rozpocząć jakieś rozruchy) ok[oło] 20 osób.

godz[ina] 9.00

Zakł[ady] Mech[aniczne] Strzelczyka oddział odlewni – przerwało pracę około 200 osób.

godz[ina] 9.05

Obr. Pokoju – pracownik Buda prac[ownik] fiz[yczny] wydziału apretury wykończalnia – ustalony jako szef strajkujących.

godz[ina] 9.20

Armii Ludowej – prac[ownica] łączności obywatelka Nagier poinformowała, że w miejscowości Żabiczki za Konstantynowem o godz[inie] 6.00 rano zauważono zerwane przewody telefoniczne na słupie nr 114 – awaria w trakcie usuwania.

Kilińskiego przed Obr. Pokoju – zgromadziło się około 60 osób.

MPK^{bf} – przy Kolei Obwod[owej] są napisy: „My chcemy chleba”.

godz[ina] 9.30

Przedzalnia odpadkowa – [żądania podwyżki] 25 proc., ogólnie 20 proc.; Obr. Pokoju, Zakł[ady] Mech[aniczne] począt[kowo] 30 proc., obecnie 20 proc.; Obr. Pokoju nie wpuszczono 5 prac[owników] umysł[owych], nie wpuszczają samochodów cięż[arowych]. Straż chodzi koło portierni, nie dopuszczają do przerzutów.

Marchlewski – stanął Zakład „B” ul. Strzelczyka 6, szykanowani są pracownicy transportu.

Dziennikarz z „Polityki” nie posiadający uprawnień, nie wpuszczony przez naszych pracowników.

godz[ina] 9.50

Marchlewski – robotnicy gromadzą się w świetlicy. Będą obradować (b[liższych] d[anych] b[rak]).

Woj[ewódzki] Dyspozytor powiadomił o przecięciu kabla telefonii wielonośnej na linii Łódź-Wieluń (przewód 12 kab[owy]) między innymi był tam lokal dla MO i WP.

ZPW Bardowskiego, oddział „D” – porzuciło pracę około 60 osób.

ZPW Gwardii Ludowej – oddz[iał] skrzęcalni i przedzalnia godz[ina] 5.30 – 400 osób nie przystąpiło do pracy, przedzalnia ok[oło] 130 osób ok[oło] godz[iny] 6.50 przystąpiło do pracy.

ZPW A. Struga Zakład „D” ok[oło] 60 osób ze znaczną przewag[a] kobiet porzuciło pracę.

ZPW Wiosna Ludów oddział „G” ok[oło] 400 osób przerwało pracę, po ok[oło] jednogodzinnej przerwie podjęto pracę.

ZPW Reymonta – ranna zmiana przerwała pracę – prowadzone są rozmowy przez kierownictwo zakładu.

Ł[ódzkie] Z[akłady] Farmaceutyczne „Polfa” na oddz[iale] ślusarni, gdzie zatrudnieni – ok[oło] 60 osób – byli kryminaliści: [d], swym zachowaniem usiłują doprowadzić

^{be} Litera d nadbita na innej literze.

^{bf} Litera M nadbita na innej literze.

do postoju. Między innymi sporządzili małe petardy z mat[erialów] chemicznych, którymi obrzucali robotników, co stwarza niebezpieczeństwo wybuchu pożaru na zakładzie. Trojanowski był zatrzymany profilaktycznie w okresie wypadków gdańskich. Aktualnie dyrektor zakładu wraz z czynnikami admin[istracyjno]-społeczny[m]i prowadzi rozmowy indywidualne z wymienionymi.

godz[ina] 10.00

Marchlewski – robotnice zatrzymują wjeżdżające na teren (z opałem) lokomotywy spalinowe. Prowadzone są rozmowy między maszynistami a strajkującymi robotnikami.

godz[ina] 10.15

Strzelczyk – ok[oło] godz[iny] 10.00 opuściło pracę ok[oło] 40 osób – formiarze. Czyściarze – ok[oło] 20 osób przystąpiło do pracy.

Obr. Pokoju – zakład nadal stoi – trwa wypłata.

Z Wytw[órni] Maszyn Jedwabniczych Majed ok[oło] 60 osób na oddz[iale] narzędziowni dziesięciominutowy postój – 10.00–10.10. Aktualnie produkcja trwa.

Zakł[ad] Energetyczny informuje, że moc pobieranej energii elektrycznej spadła do zera przez Zakł[ady] Harnama.

godz[ina] 10.25

Inf[ormacja] tow[arzystwa] Tomaszewskiego (z Komitetu), że Zakł[ady] Obr. Pokoju – [h] zamierzają ok[oło] godz[iny] 12.00 wyjść na miasto (czynione są przygotowania).

Gwardia Ludowa – jeden oddz[iał] skręcalni jeszcze stoi, ok[oło] 200 osób.

Motorniczy na Helenówku – Lenart Jan i Kmieciak mówili, że zrobiona^{bg} lista – podpisana przez 115 prac[owników], z którą mają jechać do Warszawy (o wszystkim wie Bednarek) – brak bliższego rozeznania.

godz[ina] 10.30

Zakł[ady] Anilana, wytwórnia celulozy – zatrzymał się oddział remontowy – ok[oło] 120 osób, w tej chwili dołączają do tej grupy pracownicy budowlani i oddział przygotowania – osób ok[oło] 80 (razem 200 osób).

Zakł[ady] Szymańskiego – opuściło pracę 500 osób.

Elta – stoi 630 osób – żądania jak w Marchlewskim – podwyżka – tendencje do okupacyjnego strajku.

godz[ina] 10.35

Anilana – Wytw[órnia] Celulozy – zorganizował się komitet pięcioosobowy – mówią, że nawiązali kontakt z tramwajarzami, którzy podobno oświadczyli, że także przystąpią do strajku.

Zakłady Marchlewskiego – na sali konferencyjnej zebrało się około 2000 osób (wdarli się siłą na salę), gdzie czekają na odtworzenie przemówienia Jaroszewicza. Grupa członków ZMS docierała do poszczególnych pracowników transportu, namawiając do podjęcia strajku, grozili, że jeżeli będą pracowali, to zostaną pobici. Chcą sparaliżować ośrodek maszyn liczących, aby przystąpili do strajku. Chcą [powiedzieć], że chętnie przystąpią do pracy, jeżeli ktoś kompetentny zapewni im 10 proc. podwyżki. Nazwisko jednego z prowokatorów jest Paczkowski Wiesław (nawołuje do kontynuowania strajku).

^{bg} Litera a nadbita na innej literze.

W Zakładach Anilana dwóch pracowników – Głogowski³² i Gielba³³ w dalszym ciągu nawołują do strajku. Telefonicznie łączyli się z Zajeżdnią Tramwajową i pytali, czy już zaczynać.

godz[ina] 10.55

W Zakł[adach] Marchlewskiego spora ilość osób kupuje piwo w sklepie przy ul. Gdańskiej i podaje robotnikom.

W Zakładach 1 Maja – [proszą o] podwyżkę 20 proc. i powrót do cen z grudnia.

godz[ina] 11.10

W Zakł[adach] Obr. Pokoju – postulat dyrekcji zlikwidowania sprzedaży piwa w kiosku przy ul. Kilińskiego i 8 Marca. Służba porządkowa nie jest w stanie zabezpieczyć przerzutów piwa.

ZPB Dzierżyńskiego – pracują oddziały^{bh}: tkalnia, przędzalnia i wykończalnia. Pracuje ok[oło] 500 osób. Nie pracuje oddział mechaniczny i składalnia – około 1500 osób. O godz[inie] 13.00 będzie wypłata.

godz[ina] 11.25

Elta – nie pracuje około 500 osób. Postulaty wysuwają w spokojnej atmosferze, najbardziej aktywni ludzie do lat 26. O godz[inie] 10.35 – 30 elektryków próbowało wyłączyć kompresory^{bi}, aby unieruchomić zakład pracy. Uważają, że Łódź nie jest gorsza od Szczecina – żądają podwyżki płac.

Harnam – tkalnia, ul. Smugowa 11 – postój 120 osób i wykończalnia Kilińskiego 3 – postój 50 osób. Poparcie strajkujących (mają na myśli inne zakłady) i prowadzenie rozmów z administracją zakładu, żądań ze strony robotników na razie brak.

godz[ina] 11.25

Marchlewski – z sali rozeszli się, oczekiwali na jakieś przemówienie lub wiec, o którym faktycznie nikt nic nie wie (z tego wynika, że brak jest jakiegś organizacji).

godz[ina] 11.30

Obr. Pokoju – telefon z Warszawy – mówił ob[ywatel] językiem zatracającym niemieckim – podający się [°] z Agencji Reutersa – rozpytywał o przebieg strajku i rozmów z delegacją rządową – chciał rozmawiać z dyrektorem.

Obr. Pokoju – podjechał autokar i zabrał ok[oło] 30 osób, z którymi odjechał w stronę ul. Piotrkowskiej. Drugi telefon także z Warszawy, dzwonił jakiś osobnik, podawał, że jest dziennikarzem z „France^{bj} Press” i także wypytywał o sytuację – odpowiedzi nie otrzymał.

godz[ina] 11.35

Fabryka Osprzętu Samochodowego – oddział remontowy, godz[ina] 11.00 przerwało pracę 50 pracowników – bliższych danych brak. Prowadzone są rozmowy z przedstawicielami dyrekcji.

Na przebieciu linii telefonicznej z Zakł[adami] Obr. Pokoju wysłuchano rozmowy dwóch kobiet, które mówiły, że o godz[inie] 12.00 mają wyjść na ulicę. O godz[inie] 13.00 jedna z nich nie przyjdzie do pracy – dołączy na ulicy.

^{bh} Litera ł nadbita na innej literze.

^{bi} Druga litera r nadbita na innej literze

^{bj} W oryginale Frans.

³² Głogowski Kazimierz, od października 1962 r. zatrudniony w ZWS Anilana na stanowisku ślusarza.

³³ Gielba Ryszard, od września 1965 r. zatrudniony w ZWS Anilana na stanowisku ślusarza.

godz[ina] 11.40

Anilana – Wytw[órnia] Celulozy – przecięto jedną linię elektryczną, która unieruchomił jeden oddział na kilkanaście godzin. Podejrzany jest o przecięcie linii ob[ywatel] Fajfer, który dziś został zwolniony z pracy. Oddział uruchomiono, ale czyszczenie maszyny potrwa kilkanaście godzin.

godz[ina] 11.45

Olimpia – oddział dziewiarnia – przerwało pracę o godz[inie] 8.00 400 osób. Próby przerywania pracy na szwalni. Żądają podwyżki, zrewidowania niewłaściwych norm, uważają, że jeżeli stoczniowcy po spaleniu kilku gmachów otrzymali podwyżkę, to oni mogą uczynić to samo. MPK – na razie spokoj.

Mjr Lipka z Polesia – oddział mechaniczny Zakładu Elan – postój 60 osób (żony zatrudnione w Obr. Pokoju denerwują się – są rozmowy na temat wyjścia na ulicę), oddział^{bk} na Gdańskiej i na Nowotki – tendencje strajkowe.

Elta – na spawalni Koszański pijany – szuka awantury – załoga chce rozmawiać z kierownictwem zakładu.

godz[ina] 12.00

Wykupują artyku[ły] spirytusowe i piwo w okolicznych sklepach i przerywają na teren zakładu pracy (w okolicach Marchlewskiego).

Instytut Techniki Ciepłej – środowisko naukowo-techniczne. W świetle wydarzeń łódzkich wysuwane są uwagi: tacy przedst[awiciele] inst[ancji] part[yjnych] jak Spychalski, Bartosz – Śródmieście, Chabelski – Śródm[ieście], winni się natychmiast rzec pełnienia funkcji, ponieważ zaniedbali interesy klasy robotniczej Łodzi, których nie stawiali na plenach KC, szczególnie na ostatnim, natomiast potrafili zabiegać o interesy własne. Spychalski – budowanie willi, Chabelski – trzykrotne zmiany mieszkań, Bartosz – kupowanie samochodu za 180 tys[ięcy] i załatwianie^{bl} stanowisk dla rodziny.

Z relacji dyrektora ok[oło] 70 proc. jest skłonnych do podjęcia pracy.

godz[ina] 12.30

Pięć minut temu rozpoczęto nadawać przemówienie premiera (wczorajsze).

Łódzka^{bl} Fabryka Maszyn Majed, oddział mechaniczny, od godz[iny] 11.00 przerwało pracę 80 osób. Obecnie przystąpili do pracy wszyscy.

Strzelczyk cały pracuje.

Elta – pracuje cała.

Dziennikarz z agencji France^{bj} Press podał numer telefonu, na który mają dzwonić i informować o wszystkich^{bm} poczynaniach na zakładzie – 21-67-47.

Przychodzą pracownicy drugiej zmiany, chodzą pogłoski, że robotnicy Marchlewskiego wyszli na ulicę. Widać zmęczenie wśród pracowników – tworzą się niewielkie grupy.

Łódzkie Zakłady Wełniane na ul. Rzgowskiej – całe stoją – żądają podwyżki lub obniżenia cen – stoją od godz[iny] 5 rano.

Zakłady Wełniane Świerczewskiego – stoją całe od godz[iny] 9.00 rano. Żądają podwyżki lub obniżki cen.

^{bk} Litera z nadbita na innej literze.

^{bl} Trzecia litera a nadbita na innej literze.

^{bl} Litera Ł nadbita na innej literze.

^{bm} Litera c nadbita na innej literze.

Zakłady Marchlewskiego (mają brak lamp jarzeniowych) proszą o interwencję, aby mogli zakupić w sklepie lub jakimś zakładzie.

godz[ina] 13.05

Krótką przerwą w Fabryce Maszyn Jedwabniczych Majed – 15 minut.

Minister Kunicki pojechał do KŁ, skąd będzie chciał się połączyć z premierem w sprawie rozwiązania sytuacji.

Chcą podpalić w nocy jeden z oddziałów u Marchlewskiego – informację posiadamy^{bn} z dwóch źródeł – jeżeli nie dojdą do porozumienia. Członek dyirekcji bada sytuację – przeprowadza rozpoznanie.

godz[ina] 13.25

Marchlewski – przed salą konferencyjną, gdzie odbywa się posiedzenie KZ, przeszło około 50 kobiet, manifestując swoją postawę strajkową. Chodzi pogłoska, że wyszli na ulicę ludzie z Marchlewskiego. Ulotka znaleziona na terenie zakładu, skierowana do załogi przedzalni średnioprzędnej. Rodacy, domagajmy się podwyżki, niech dołożą 20 proc. jak u Marchlewskiego, nie pracujemy, domagajmy się, niech przyjedzie ktoś z Warszawy, niech podwyższą lub obniżą ceny^{bo}, jak były przed sześciu laty. Nie niszczy my maszyn, nie wychodzimy na ulicę. Wszyscy za jednego, jeden za wszystkich.

godz[ina] 13.45

Fabryka Osprzętu Samochodowego, oddział remontowy – 90 osób i oddz[iał] pras 20 osób, zgłosiły następujące postulaty: 300 zł podwyżki i polepszenia warunków socjalnych. Druga zmiana wydziału automatów zatrudniająca 40 pracowników nie przystąpiła do pracy – brak danych o przyczynach. FOS zatrudnia 2300 pracowników.

Odn[osi]nie podpalenia [w ZPB im. J. Marchlewskiego] – miał być podpalony oddział przedzalni średnioprzędnej; rozmawiali ze sobą robotnicy – podsłuchali smarownicy, o czym zameldowali dyrekcji. Dyrekcja skierowała 20 osób do strzeżenia tej przedzalni na noc.

godz[ina] 14.20

„United^{bp} Press” 21-67-95 – dziennikarz pytał o informacje, gdyż otrzymał informację ze Zw[iązków] Zaw[odowych], że w zakładach jest strajk okupacyjny – odpowiedzi (informacji) nie otrzymał.

1 Maja – prowadzą rozmowy z wiceministrem Kakiętkiem.

Marchlewski – w rozmowie z dyrektorem uzyskano inform[ację], spodziewają się, że przyjedzie transport w nocy i nie będzie miał kto rozładować.

godz[ina] 15.45

Fabryka Osprz[ętu] Samochodowego o godz[inie] 14.15 oddział obróbki mechanicznej, druga i trzecia [zmiana], zatrudniający 150 osób przerwało pracę z generalnym założeniem poparcia włóknarzy.

Elta – druga zmiana wydziału mechanicznego – 120 osób i przewijalnia^{bq} 100 osób nie przystąpiła do pracy.

Rozmowy między dyrekcją a załogą skończone – nic nowego. Bieniek siedzi dłużej – najaktywniejszym^{br} zapowiada dalsze dłuższe przebywanie w zakładzie.

^{bn} W oryginalne posiadają.

^{bo} Litera y nadbita na innej literze.

^{bp} W oryginalne Junajtet.

^{bq} Litera l nadbita na innej literze.

^{br} W oryginalne najaktywniejsza.

godz[ina] 14.50

Sytuacja w energetyce (Elektrociepłownia) wg opinii administracji zakładu nie budzi obaw. W dniu dzisiejszym wypłacono pobory za m[iesiąc]c styczeń – nie spotkano się z żadnym komentarzem ze strony pracownik[ów].

godz[ina] 14.50

Druga zmiana Armii Ludowej poza wykończalniami, mimo rozmów nie podejmuje pracy.

godz[ina] 15.30

Anilana – [oddział] remontowy w ilości 100 osób – po rozmowie z kierownictwem zakładu przystąpił do pracy.

Gwardia Ludowa – stoi wydział końcowy (od soboty), tj. skręcalnia, zdwajalnia, selfactory, w sumie 240 osób na ogólną ilość 3876 pracowników na trzech zmianach – żądań nie ma – strajk solidarnościowy.

godz[ina] 15.50

Wiosna Ludów, oddział „G” tkalnia na Zakątnej, zatrzymało się 150 osób – zmiana popołudniowa.

Anilana – sprawa częściowo rozładowana. Po rozmowach z kierownictwem zakładu większość przystąpiła do pracy. Strajkuje 30 osób zmiany drugiej i pozostało ok[oło] 20 osób ze zmiany pierwszej.

Fabryka Osprzętu Samochodowego – zatrzymała się narzędziownia ok[oło] 60 osób – natomiast o 16.15 ruszył oddział remontowy.

Dyrektor Kubica ze Zjednoczenia Maszyn Włókienniczych zabronił filmowania w Zakładzie Wifama, wykonywania zdjęć przez ekipę TV, dopiero na interwencję sekretarza KŁ Mokrasa wykonano.

godz[ina] 16.30

Z uzyskanych informacji od dyżurnego z Wydziału „B” na temat samochodów WZ przebywających w dniu dzisiejszym na terenie Łodzi okazało się, że przebywał WZ-2794 i WZ-0793 (k[oło] Anilany), który w tej chwili sporządza notatki przy Zakładach Anilana, w którym znajduje się mężczyzna i^{bs} kobieta. Ponadto kierowca samochodu IZ-0026 w dniu dzisiejszym o godz[inie] 13.30 filmował kamerą Zakłady im. Marchlewskiego.

godz[ina] 16.35

1^{bt} Maja – nadal nie przystąpili do pracy, jest na zakładzie tylko druga zmiana.

godz[ina] 16.45

Marchlewski – zebrano się ok[oło] 100 osób, które noszą się z zamiarem wtargnięcia do zakładu pracy. Nadany został komunikat o przekazaniu decyzji kierownictwa zakładu, gdzie mówi się o 150 zł podwyżce, o równym podziale premii i innych sprawach socjalnych.

godz[ina] 16.55

Gwardia Ludowa III oddział czesankowy – o godz[inie] 17.25 przerwano pracę – około 30 osób.

^{bs} Litera i nadbita na innej literze.

^{bt} W oryginale znak §.

godz[ina] 17.35

Obr. Pokoju – po rozmowach na przedzalni odpadkowej przedstawiciele innych oddziałów wracają do swoich oddziałów. Daje się odczuć zmęczenie. Delegaci załogi, którzy byli w dniu wczorajszym na spotkaniu w Teatrze Wielkim, skłonni są przystąpić do pracy. Boją się jednak reakcji ze strony pozostałej części załogi, która strajkuje. Do dyrekcji zgłosił się osobnik legitymujący się legitymacją dziennikarza na nazwisko Jacek Katarasiński. Legitymacja ta była ważna do 1968 roku. Informacji nie udzielono.

godz[ina] 17.55

Zakłady Włókien Sztucznych Anilana – nad siłownią zawalił się dach aktualnie remontowany. Przyczyny nie ustalono.

godz[ina] 18.00

Marchlewski – wg pogłosek, jakie krążą wśród osób przebywających na^{bu} zewnątrz zakładu, w ZPB im. Marchlewskiego przebywała delegacja z Gdańska, która zapowiedziała strajk solidarnościowy na jutro na całym Wybrzeżu.

godz[ina] 18.05

Dzierżyński – bez zmian, na razie spokój, nie pracują, wyczekują.

Anilana – informacja od portiera, że podobno wjechał [e] jakiś samochód milicyjny (do budynku trzeba jechać ok[oło] 300 m[etrów] przez zakład). Informacja uzupełniona – wóz ciężarówka duża z emblematami MO, który przyjeżdża po obiady dla ORMO, proszą, aby przysyłali inne wozy, jeżeli już koniecznie trzeba.

godz[ina] 18.30

Marchlewski – na terenie zakładu po odczytaniu komunikatu dziewięciopunktowego dyrekcji, gdzie mowa o 150 zł podwyżce, robotnicy wygwizdali tę propozycję i żądają 20 proc. podwyżki. Ok[oło] 150 osób zebranych pod drugą bramą w stanie wskazującym na użycie alkoholu (godz[ina] 18.35). Grupa w dalszym ciągu wyczekuje na jakieś wydarzenia. Na terenie zakładu stwierdzono dużą ilość osób w stanie nietrzeźwym. Sygnalizowany poprzednio przerzut alkoholu osiągnął b[ardzo] duże rozmiary i w tej sytuacji sami robotnicy uznali za stosowne interwencję i skonfiskowali w jednym wypadku 4 l wódki, w drugim 2 l, którą podobno zniszczono.

godz[ina] 18.50

Zakł[ady] Apar[atury] Elektr[ycznej] Elester oddział obróbki mechanicznej, liczący 88 osób (druga zmiana) – 40 osób przerwało pracę o godz[inie] 18.40. Pozostali trochę pracują – trochę odchodzą od maszyn.

Marchlewski – przed drugą portiernią zebranych^{bv} ok[oło] 300 osób, część to chuliganeria – stoją na ulicy, zatrzymują samochody, rzucają kamieniami w stronę zakładu pracy.

Anilana – dyrektor otrzymał telefon z KD MO Łódź Widzew, żeby odebrać broń krótką strażnikom.

Róg Zachodniej i Obr. Stalingradu – dwóch cywilnych ludzi kieruje ruchem i nie puszczają samochodów. Taki sam fakt istnieje przy rogu ulic Ogrodowej i Gdańskiej.

Przed Zakładami Marchlewskiego samochód milicyjny obrzucono kamieniami (podobno dzieci ok[oło] dwunastoletnie).

^{bu} Litera a nadbita na innej literze.

^{bv} Woryginale zebrane.

godz[ina] 19.16

Marchlewski – bez zmian. [O] 19.30 zostanie nadany komunikat przez radiowęzeł, na godz[inę] 19.30 szykuje się ekipa z Polskiego Radia na komunikat, który ma być nadany i chce filmować sytuację. Na ulicy coraz większe^{bw} krzyki – chuligani rozrabiają – starsi nie wtrącają się.

Marchlewski – tłum młodych biegnie w kierunku ulicy Zachodniej.

godz[ina] 19.20

MPK – spokój.

Przed Marchlewskim starsi interweniują wśród chuliganów przed obawą, żeby nie doszło do jakichś starć. Od Zachodniej idzie pijany, nie puszcza samochodów. Do naszych pracowników w pokoju dochodzą różne krzyki „precz z samochodami”. Tłum ludzi – przeważnie młodzież. Chuligani (ok[oło] 500 osób) przenoszą się pod pierwszą bramę zakładu i chcą wyjść na ulice miasta. Tłum nie wypuszcza samochodów z okrażenia.

godz[ina] 19.35

Skład opałowy (Kilińskiego 28) pali się na składzie węgiel i deski.

Marchlewski – tłum przemieszcza się to pod portiernię Nr 1, to pod portiernię Nr 2. W dalszym ciągu tłum szumi – starsi interweniują o spokój wśród młodych.

godz[ina] 19.50

Obr. Pokoju – po wysłuchaniu komunikatu o powrocie do cen na art[ykuły] spożywcze z dnia 1 grudnia 1970 r., aktyw udał się na zakłady w celu przekazania informacji z przemówienia premiera.

godz[ina] 20.00

Marchlewski – po przemówieniu premiera o obniżce cen dyrektor zakładu przemawiał do robotników i zachęcał do pracy.

(Są syreny u Marchlewskiego). Trasą przed Marchlewskim puszczono 2 wozy milicyjne, aby przebieć trasę na Ogrodowej – jest przełot. Stworzył się korek na ul. Mielczarskiego.

godz[ina] 20.10

Marchlewski – odgłosy po przemówieniu. Prawdopodobnie wiadomość przyjęto z zadowoleniem – może podejmą pracę, tłum się przersedza.

Obr. Pokoju – odgłosów jeszcze brak – aktyw rozmawia z załogą.

Dzierżyński – aktyw rozmawia z załogą.

1 Maja – na zakładzie aktyw.

Harnam –

MPK – pracownicy w terenie, jeszcze nie znają przemówienia Jaroszewicza.

godz[ina] 20.20

1 Maja – był wiceminister Kakietek – udali się na zakład – prowadzą rozmowy z załogą (100 osób aktywu) – [°] [załoga] wysłuchała przemówienia Jaroszewicza.

Dzierżyński – zły odbiór. Załoga czeka na Marchlewskiego i w zależności od [°] ich postępowania ustosunkują się. Robotnicy powiedzieli: „jeżeli Marchlewski ruszy, to i oni ruszą”.

1 Maja – po wysłuchaniu przemówienia premiera załogi postanowiły przystąpić do pracy, z tym, że będzie to następowało sukcesywnie – kilka głosów było negatywnych, szczególnie o Zw[iązkach] Zawodowych. Porządkują maszyny.

^{bw} Litera e nadbita na innej literze.

godz[ina] 20.40

Na Ogrodowej ponownie rozrzucone puszkki od śmieci, palą puszkki od śmieci – strażak interweniuje – został pobity (dzieci od 12–16 lat).

Marchlewski – na sali konferencyjnej są delegacje wszystkich oddziałów. Robotnicy przygotowują materiał do pracy, ludzie się na razie nie kwapią do pracy – po prostu jeszcze nie wierzą dyrektorowi, czekają na zmianę cen (nie są zorientowani, że obniżka od 1 marca).

Ruszają Zakłady 1-go Maja.

Zakłady Gumowe przyjęły przemówienie^{bx} z aplauzem.

godz[ina] 20.45

Na Ogrodowej w dalszym ciągu wyrostki nie wpuszczają wozów.

godz[ina] 20.55

Grupy wyrostków usiłują zatrzymywać tramwaje na ul. Zachodniej. Zatrzymano jeden tramwaj. Grupa chuliganów ok[oło] 700 osób rozrabia niesamowicie na rogu Zachodniej i Ogrodowej. Zatrzymuje tramwaje, pobili strażnika z Marchlewskiego. Powiadomiono o wszystkich^{by} zajściach oficera dyżurnego KM MO w Łodzi. Usiłują wyrzucić tramwaj, odczepili wagony i oświetlenie. Kontroler MPK – wstrzymany ruch na Zachodniej i Ogrodowej. Przybył radiowóz milicyjny.

godz[ina] 21.25

1 Maja – ruszyły dwa oddziały przędzalni cienkoprzędnej. Delegacja z 1 Maja wyruszyła do H. Sawickiej.

Marchlewski przeprosza za strajk i przystępuje do pracy.

godz[ina] 21.30

Rozstawiono ławki w poprzek jezdni na Zachodniej i Ogrodowej.

godz[ina] 21.45

Listę dyskutantów na ZPB Marchlewskiego ma Komorowski.

godz[ina] 22.00

Tłum idzie Nowomiejską w kierunku Placu Wolności. Zajeżdżnia Helenówek – chuligani rozbijają tramwaje.

godz[ina] 22.05

Przemawia robotnik z Marchlewskiego – mówi, że o godz[inie] 24.00 cała załoga przystępuje do pracy – przemówienie przyjęte z aplauzem przez załogę (robotnik Lityński).

Skrzyżowanie Nowomiejskiej i Ogrodowej oraz Zachodniej i Obrońców zablokowane przez tłum.

W Zakładach Marchlewskiego organizuje się milicja, która ma wyjść na zewnątrz i rozpuścić tłum chuliganów.

Na ul. Narutowicza naprzeciw Zakładów Niedzielskiego wykrecono bezpieczniki w podstacji, wyłączając oświetlenie ulicy Narutowicza. Gdy ekipa energetyczna zjawiała się, by wkręcić bezpieczniki, została obrzucona kamieniami.

godz[ina] 22.10

Zakłady im. Harnama – przędzalnia i tkalnia przy ul. Smugowej – 550 osób, trzecia zmiana – pracy nie podjęła. Oddział „C” tegoż zakładu – 450 osób – przędzalnia

^{bx} Litera ó nadbita na innej literze.

^{by} Litera c nadbita na innej literze.

stoi. W[yżej] w[ymienione] oddziały^{bz} czekają na podjęcie pracy przez Zakłady Marchlewskiego. Oddział „E” – ul. A[ndrzeja] Struga – 400 osób, sąsiadujący Zakład im. Reymonta wywiera nacisk, że dopóki Marchlewski nie podejmie pracy, nie powinni również jej podjąć.

godz[ina] 22.15

W Zakładach Marchlewskiego wiec zakończył się. Ogólne zadowolenie.

godz[ina] 22.20

Na Nowomiejskiej wstrzymano tramwaje. Jeszcze nie demolują.

godz[ina] 22.25

Zakłady Obrońców Pokoju – zażądano od dyrekcji i Rady Zakładowej, i takie zapewnienie otrzymali w oparciu o oświadczenie min[istra] Kunickiego, że nie będą wyciągane konsekwencje w stosunku do strajkujących. Oddział wykończalni oświadczył, że nie podejmą pracy, jeżeli nie zostaną im wypłacone godziny strajkowe. Skrzyżowanie Obrońców i Zachodniej wolne – wznowiono ruch.

Przywódcą odpowiedzialnym za uruchomienie Zakładów Marchlewskiego – Lityński. Podejmą pracę wcześniej, niż o godz[inie] 24.00. Organizują milicję do wypędzenia tłumu.

godz[ina] 22.30

Osobnik zatrzymuje tramwaje i każe zgłaszać się jutro rano w Zajeźdźni. Skrzyżowanie Nowomiejska jest wolne. Cały tłum poszedł na Piotrkowską i śpiewają hymn.

godz[ina] 22.35

Tłum minął pocztę na Piotrkowskiej i idzie w kierunku Jaracza.

godz[ina] 22.45

Tłum zatrzymał autobus u zbiegu Jaracza i Narutowicza, sytuacja nieprzyjemna.

Tłum dochodzi do ul. Narutowicza, ok[oło] 700 osób. Skręcają w Narutowicza w lewo. Tłum idzie w kierunku 22 Lipca – około 400 osób.

Tłum poszedł ul. Piotrkowską.

godz[ina] 22.50

Tłum – ok[oło] 1000 osób – idą ul^{ca}. Piotrkowską, śpiewają. Przechodnie nie zwracają uwagi na tłum. Czoło tłumy zbliża się do ul. Andrzeja Struga. Minęli ul. Tuwima. Tłum wznosi okrzyki – „niech żyje wolna Polska”.

godz[ina] 22.55

Tłum dochodzi do Zamenhofa – ok[oło] 400 osób. Dochodzą do Kościuszki – chyba pod Komitet. Naprzeciw zatrzymały się radiowozy. Wysiadają mundurowi. Rozpędzają tłum. Biją pałkami. Tłum skierował się Zamenhofa do Piotrkowskiej.

godz[ina] 23.00

Tłum rozprasza się po bramach. Wzięto ich w okrążenie. Rozpędzają nadal przy użyciu pałek. Naprzeciw pasażu Schillera^{cb}. U Marchlewskiego organizuje się milicja do uporządkowania ulic w dół zakładu. Pozostałe wydziały mają ruszyć o 24.00.

godz[ina] 23.10

Utworzyła się grupa – Piotrkowska 104. Nastrój oczekiwania – tłum opornie rozchodzi się.

godz[ina] 23.15

Zakłady H. Sawickiej – pobór mocy spadł o 40 proc.

^{bz} Druga litera d nadbita na innej literze.

^{ca} Litera u nadbita na innej literze.

^{cb} W oryginalne Szillera.

Na rogu [ulicy] 1 Marca leży pijak. Na rogu Ogrodowej i Zachodniej tworzy się korek – zbiera się ponownie tłum. Tłum rozproszony – pojedynczo cofa się ul. Piotrkowską.

godz[ina] 23.20

Tramwaje – spokój.

Anilana – nastroje pozytywne.

godz[ina] 23.25

U wylotu Zachodniej tłum wyrostków. Zatrzymano tramwaje, demolują wozy.

Zakłady im. Strzelczyka – poprzednie napisy – hasła leninowskie zamalowali farbą olejną.

godz[ina] 23.30

Stały – na Smugowej oddz[iał] „B”. Harnam na Łąkowej – przedział róg Gdańskiej [i] Andrzeja. Stoją oddz[iały]: Kilińskiego II, tkalnia kolorowa, wykończalnia. Grupa wyrostków grozi, że gdy podejmą pracę – dostaną.

godz[ina] 23.35

Tłum ucieka w kierunku [ulicy] Obrońców – rzuca w milicjantów kamieniami.

godz[ina] 23.40

Zakłady Obr. Pokoju – nie pracują, bo nie wierzą, że Marchlewski pracuje. Chcą wysłać delegację do Marchlewskiego, aby się przekonać.

Tłum rozproszony pochował się po bramach i oczekuje. Powinien być rozpędzony.

Od Marchlewskiego ktoś informuje Obrońców Pokoju, że Marchlewski nie przystąpił do pracy.

godz[ina] 23.45

Na Ogrodowej zatrzymał się samochód WE-6739, ktoś wyszedł i obserwuje sytuację. Fiat”. 23.00 róg Zachodniej i Ogrodowej znowu grupuje się tłum.

godz[ina] 23.50

Gość z „Fiata” przechodzi od grupki do grupki i rozmawia. Od Drewnowskiej do Marchlewskiego przeszło około 100 osób.

Róg Zachodniej i Ogrodowej – 20 osób tłucze [°] płyty chodnikowe. Uciekają Ogrodową do Gdańskiej. Osobnik po cywilnemu nakłaniał tramwajarzy – motorniczych, aby zgłosili się o 3.00 rano w Zajeźdni. Grupy wyrostków kierują się w kierunku Marchlewskiego, są podpici, wyglądają na to, że ktoś im daje wódkę.

godz[ina] 24.00

W Wifamie – spokój.

[godzina] 00.05

W Zakładach 1 Maja – wyszli na ulicę. Rozeszli się – panuje spokój.

Ogrodowa – tłumek rozchodzi się.

Naprzeciw pierwszej bramy zatrzymał się samochód „Wołga”, naprzeciw na chodniku – około 30 osób.

Marchlewski – przed pierwszą bramą zatrzymał się czarny [d] 0748 IS – była to delegacja z Obrońców Pokoju.

Na Drewnowskiej spokój.

godz[ina] 00.15

W Zakładach Gwardii Ludowej 200 osób na skręcalni nie podjęło pracy. Gość z „Fiata” z Warszawy – redaktor. Ogrodowa – Zachodnia – spokój.

godz[ina] 00.20

Zakłady Obrońców Pokoju – domagają się cen z 1957 roku.

godz[ina] 00.30

Spokój na mieście – komunikacja normalna.

Redaktor z „Fiata” – Smardak Aleksander [c].

godz[ina] 00.40

Do^{cc} Zakładów^{cd} Marchlewskiego znowu podjechała delegacja. Z Harnama wybiera się delegacja do Marchlewskiego, czy rzeczywiście pracują.

godz[ina] 00.45

„Fiat” podjechał do Obrońców Pokoju. Do zakładu wszedł ktoś.

Anilana – 16 kobiet nie podjęło pracy. Czekają na poprzednią zmianę, która pracę przerwała, niech zacznie, a wtedy zaczną one.

godz[ina] 00.50

Harnam jeszcze strajkuje. Były kobiety u Marchlewskiego i stwierdziły, że Marchlewski nie pracuje – kobiety były z Łąkowej oddział „C”.

godz[ina] 1.05

Obrońców Pokoju – do Marchlewskiego wyjechała delegacja, aby się przekonać, czy zakład pracuje (po raz drugi z dyrektorem).

godz[ina] 1.35

W mieście panuje zupełny spokój.

godz[ina] 1.55

Zakł[ady] Armii Ludowej wysyłają delegację do zakł[adów] Marchlewskiego, aby stwierdzić, czy zakład pracuje.

godz[ina] 2.00

Obrońców Pokoju – delegacja z ministrem Kunickim wróciła z Marchlewskiego – toczy się dyskusja, chcą 15 proc. podwyżki.

godz[ina] 2.15^{cc}

Dzierżyński – stoi, czekają na pierwszą zmianę, która strajk rozpoczęła.

godz[ina] 2.25

1 Maja – pracuje. Zdarzają się jednak podpici malkontenci, którzy zastraszają kobiety, aby nie pracowały.

godz[ina] 2.40

Harnam – stanął. Zmiana chce się porozumieć z pierwszą zmianą, która rozpoczęła strajk i czeka na jej przyjsście.

godz[ina] 2.50

Gwardia Ludowa – ruszyły krzyżówki, około 80 osób jeszcze nie pracuje.

Obrońców Pokoju – cała załoga nie przystępuje do pracy, delegacja po Kunickim stwierdziła, że Marchlewski pracuje, ale żądają zaszeregowania i podziału funduszu miliardowego.

godz[ina] 3.05

Czwarta delegacja z Obrońców udaje się do Marchlewskiego.

^{cc} Litera o nadbita na innej literze.

^{cd} Litery ó i w nadbite na innych literach.

^{ce} Cyfra 1 nadbita na innej cyfrze.

godz[ina] 3.45

Tramwaje – [°] – wszystkie wychodzą z zajezdni.

godz[ina] 4.20

Gwardia Ludowa – ruszyła cała.

godz[ina] 4.45

H. Sawickiej – skręcalnia przerwała pracę.

Zakłady Marchlewskiego – przed zakładem spokój.

Przed Armią Ludową – spokój, ludzie idą do pracy.

Obrońców Pokoju – spokój, to samo.

Harnam – wychodzą z zakładu – spokój.

1-go Maja – wychodzą z zakładu – spokój.

Gumówka – Anilana – przed zakładami spokój.

Gwardia Ludowa – spokój przed zakładem.

godz[ina] 5.00

Obrońców Pokoju – ministrowie są w zakładach.

Armia Ludowa – przerwała pracę przędzalnia nowa.

godz[ina] 5.30

1 Maja – cały podjął pracę. Gwardia Ludowa to samo.

Harnama – jeden oddział podjął pracę.

godz[ina] 5^{cf}.45

Dzierżyński – pracy nie podjął. Pojechała delegacja autokarem do Marchlewskiego.

godz[ina] 5.55

Zakłady^{cg} Radiowe – pracują w całości.

Obrońców Pokoju – przygotowuje się do podjęcia pracy, ale nie wiedzą, czy Marchlewski ruszył – wyjeżdża delegacja do Marchlewskiego. Minister powiedział, że jeśli nie podejmą pracy, to na swój koszt.

Reymont – stanął znowu.

Anilana – pracuje w całości.

godz[ina] 6.25

Anilana – pracuje w całości.

Zakłady Marchlewskiego zachęcają delegację do podjęcia pracy.

Obrońców Pokoju – przyszła delegacja do dyrekcji, że chcą^{ch} uruchomić produkcję (żakardowa i odpadkowa). Elektrycy nie chcą włączyć prądu, co tłumaczą, że komitet strajkowy nie pozwala.

Portier Obrońców Pokoju – Cieplucha Wacław jest na wartowni zdjęty.

godz[ina] 7.20

Obrońców Pokoju – min[ister] podpisał pewne żądania, zaszeregowania itp. Zakład „A” – przygotowania do uruchomienia – co chwila anormalne przyp[adki]. Wysunęli żądania: usunąć kier[ownika] Michałowskiego, polepszyć warunki pracy, uregulować zarobki zaniżone od sierpnia ub. r., zwiększyć załogę^{ci} na tkalni automatycznej, nie potrącać pensji za błędy, które nie powstały z winy tkacza, jawny i sprawny podział pre-

^{cf} Cyfra 5 nadbita na innej cyfrze.

^{cg} Litera Z nadbita na innej literze.

^{ch} Litera h nadbita na innej literze.

^{ci} Litera ę nadbita na innej literze.

mii, postój tkalni w okresie letnim – urlopowym, zmiany dr med. Lewiak. Uruchomienia produkcji nie uzależniają od tych żądań. Minister przyjął te żądania. Oświadczając^{ci}, że przystąpią do produkcji.

godz[ina] 7.30

Ruszył Reymont.

1 Maja ruszył, brak miejsca dla pracownika, prosi o podmianę. Na razie ma pocze-kać u dyrektora.

Wyroby Azbestowe – wczoraj o 8.15 przerwało pracę 360 osób – jeden oddział na ul. Suchej. Żądania obniżki cen, podwyżki o 20 proc., brak zaufania do obecnego rządu. O 23.00 powiedzieli, że ruszą wtedy, jeśli ruszą inne zakłady. Najaktywniejsze przedsiębiorstwie. Część załogi przedsiębiorstwa podjęła pracę, ale boi się presji pozostałych. Na innych oddziałach maszyny okresowo pracowały i były wyłączane przez malkontentów.

godz[ina] 7.45

Obr. Pokoju – pierwsza zmiana liczy około 3 tys., z trzeciej zmiany pozostała część pracowników (nie wiadomo ile).

Na terenie Polesia wszystkie zakłady pracują, za wyjątkiem Optimy, 530 osób, 80 czł[onków] PZPR.

Dubois – w chwili obecnej nie pracuje, wykończalnia na Gdańskiej – 100 osób na ogólną liczbę 500, Zakład „A” na [ul.] PKWN – 500 osób na ogólną liczbę 1000. Na Zakładzie „A” z nocnej zmiany pozostało około 150 osób. Żądania: 20 proc. podwyżki i inne postulaty, których nie można spełnić.

Harnam – pracuje w całości.

godz[ina] 8.15

Obrońców Pokoju – odpadkowa „B” podjęła pracę.

godz[ina] 8.20

Na razie spokój, atmosfera względna (dobry nastrój).

godz[ina] 8.25

Obrońców Pokoju – atmosfera zła – na terenie zakładu znajduje się minister Przygo-da i Kunicki, mimo uznania niektórych postulatów nadal niezadowolony.

1 Maja – na razie dobrze.

Dzierżyński, Anilana – na razie dobrze – wszyscy pracują.

Dzierżyński – nie podjęli pracy, 12 osób pracuje na bielniku, aby zabezpieczyć ma-teriał przed zniszczeniem. Nastroje sprzyjające do podjęcia pracy. Niektóre wydziały^{ck} przygotowują się do pracy. Zamierzają ruszyć do pracy po godz[inie] 9.00. Pojedyncze osoby zgłaszają jeszcze żądania. Między innymi jest postulat, aby zorganizować wy-cieczkę do Marchlewskiego.

godz[ina] 8.40

Obrońców Pokoju – przedsiębiorstwa odpadkowa rano podjęła pracę, jednak zastraszona przez członków załogi z innych oddziałów, że zostaną pobici, pracę porzucili.

Elta, Elan, Elester – pracują normalnie. Żądań na razie nie wnoszą.

1 Maja – generalnie cała załoga przystąpiła do pracy. W nocy dwukrotnie przerywali pracę z uwagi na dezinformację. Od godz[iny] 5.00 rano pracują bez przerwy.

^{ci} Czł[on]ka –ają nadbita na innych literach.

^{ck} Litera ł nadbita na innej literze.

Dubois – przedzalnia i tkalnia (Targowa), ok[olo] 500 osób, stoją. Są pod wpływem Zakł[adów] Obr. Pokoju – nastroje złe. Na siłę dyrekcja chce uruchomić oddział przygotowawczy (mistrzami, kier[ownikami] zmian, aktywnym). Przez portiernię nie wpuszczają nikogo – tj. grupa b[ardzo] agresywnej młodzieży.

Obrońców Pokoju – uważają, że strajk winien trwać 48 godzin – nie pracują, żądają spełnienia wszystkich postulatów, 2 oddziały pracują.

godz[ina] 9.10

Harnam – ostatni oddział „E” przy ul. A. Struga podjął pracę o godz[inie] 8.30.

1 Maja (Armii Czerwonej) – telefony kierowane na^{cl} centralę do poszczególnych osób, gdzie nieznane^{cl} osoby grożą robotnikom, że zostaną pobite za to, że przystąpiły do pracy. Proszą^{cm} o zabezpieczenie na styku zmian (o godz[inie] 13.00) na zewnątrz.

Dzierżyński – robotnicy chcą pracować i domagają się ujęcia 7–8 osób, które biegają z pałkami i przeszkadzają w pracy i aktywnie nie może sobie poradzić.

Zakłady Obuwia Gumowego w Łodzi mają trudności z parą technologiczną, co powoduje zakłócenia w produkcji, ponieważ urządzenia zainstalowane na terenie Elty, obsługiwane przez pracowników Gumówki często ulegają awariom, a obsługa niedouczona. Elta nie ponosi winy. Na terenie oddz[iału] ZWP zakł[adów] Elta – mały montaż wprowadzony w tę dyskusję na temat ewentualnych podwyżek płac – sytuacja znana nam jeszcze z m[iesią]ca grudnia.

godz[ina] 9.50

Wyszedł osobnik z Zakł[adów] Dzierżyńskiego i wszedł do samochodu N[ume]r rej[estracyjny] WZ-9918 i odjechał w kierunku Pl[acu] Wolności (Ambasada CSRS). Wg spisu samochód należy do Nadrafila Jarosława prac[ownika] Wydz[iału] Handlu Amb[asady] CSRS.

godz[ina] 9.55

MPK – nastroje b[ardzo] dobre – wszyscy pracują. Autobusy i tramwaje wyjeżdżają zgodnie z planem.

godz[ina] 10.00

Obr. Pokoju – przedzalnia odpadkowa, tkalnia żakardowa, farbiarnia – pracują. Tkalnia „C”, wykończalnia i przedzalnia cienkoprzędna – nie pracują. Robotnicy chętni do podjęcia pracy. Pietrzak robotnica mówi, że strajk powinien trwać 48 godzin – szuka uzasadnienia prawnego. Dyrekcja podejmuje rozmowy z^{cn} tkalnią „C”, twierdząc, że wówczas ruszyłby cały zakład. Ministra na zakładzie nie ma.

Fabryka Osprzętu Samochodowego – godz[ina] 9.10 po śniadaniu ruszyła pełną parą do pracy – całość pracuje. Nastroje dobre. Wewn[ętrzne] sprawy mają być załatwione.

godz[ina] 10.05

Łódzkie Zakłady Cewek Przędzalniczych – przerwali pracę w całości – dyskutują, wysuwają postulaty. Przedstawiciel Zjednoczenia pojechał na rozmowy.

godz[ina] 10.10

Dzierżyński – idzie tylko składalnia i kołdrownia. Grupa osób z tkalni wtargnęła na przedzalnię i zabroniła pracować.

^{cl} Litera n nadbita na innej literze.

^{cl} W oryginale NN.

^{cm} Litera ą nadbita na innej literze.

^{cn} Litera z nadbita na innej literze.

godz[ina] 10.15

Marchlewski – nastroje raczej przyjemne. Są nawet skłonni do podjęcia zobowiązań. Przyjeżdżały tam delegacje z innych zakładów. W tej chwili komitet zakł[adowy] już nie zezwala na przyjmowanie delegacji, gdyż przeszkadzają^{co} w pracy.

godz[ina] 10.30

Elta ZWP 2 – 20 osób – mały montaż transformatorów, pretensje^{cp} co do wprowadzonych nowych norm, w wyniku których wg nich otrzymują mniejsze wynagrodzenie (sprawa znana od m[iesia]ca grudnia), będzie załatwiona na korzyść robotników.

Marchlewski – w dalszym ciągu przebywają delegacje z Zakładów Waltera i Dzierżyńskiego, uzależniają rozpoczęcie pracy na swoich zakładach od stwierdzenia, że rzeczywiście Dzierżyński pracuje (koniecznie chcą stwierdzić naocznie).

godz[ina] 10.45

Z[akła]dy H. Sawickiej – pracują – nastrój^{cq} spokojny, pozytywny – zadowolający.

godz[ina] 10.50

Dzierżyński – grupa z tkalni ok[oło] 60 osób nie pozwala pozostałym na rozpoczęcie pracy. Na terenie zakładu jest wiceminister. Nie mogą ustalić nazwisk najbardziej rozrabiających (chodzących z nożami). Tkalnia zmusiła do wstrzymania pracy na przędzalni^{cr}. Oddział „B” żąda wiecu ogólnego i wysuwają postulaty: zniesienie trzeciej zmiany, podwyżki. Pracuje bielnik, drukarnia, kołdry, drapalnia. Robotnicy na drapalni powiedzieli, że jeżeli wejdzie ktoś z zakł[adu] i będzie chciał przerwać im pracę, to mu „rozwałą łeb”.

godz[ina] 11.05

Obrońców Pokoju – delegacja przędzalni cienkoprzędnej jest u dyrektora. Mówią robotnicy, że jeżeli przerwa nie będzie trwała 48 godzin, nie będzie traktowana jako strajk. Jeśli przerwa, jaka trwała w pracy, zostanie uznana jako strajk i robotnikom za ten czas wypłacą, to przystąpią do pracy.

godz[ina] 11.20

Obrońców Pokoju – przędzalnia odpadkowa – tkalnia zakardowa i farbiarnia – pracują całe, tj. ok. [d]

Anilana – cały zakład pracuje. B[ardzo] duży stopień zaangażowania aktywu partyjnego – jeden pracownik tylko nieobecny z Celulozy, gdzie trwa remont (nieznany powód nieobecności).

Marchlewski – cały zakład pracuje. Robotnicy pozytywnie ustosunkowali się do^{cs} sytuacji. Wydzwaniamą z innych zakładów pracy i przeszkadzają.

godz[ina] 11.40

Obr. Pokoju – na zakładzie jest minister Kunicki i z całym kierownictwem są na zakładzie pracy. Osoby, które rozrabiały na oddziale „A”: Werfel, Jałowiecka^{ct} – z automatów, tkalnia zakardowa – Woliński, Przybyszewski, Góra. O godz[inie] 9.00 jeden z robotników dostał szoku i chciał się powiesić (Góra), ponieważ tkalnia rozpoczęła^{cu} pracę.

^{co} Litera ą nadbita na innej literze.

^{cp} Litera p nadbita na innej literze.

^{cq} Litera s nadbita na innej literze.

^{cr} Litera ę nadbita na innej literze.

^{cs} Litera d nadbita na innej literze.

^{ct} Druga litera a nadbita na innej literze.

^{cu} Litera c nadbita na innej literze.

godz[ina] 11.55

Dzierżyński – pracuje ok[oło] 300 osób.

MPK – Kilińskiego przy ul. 8-go Marca – grupa wyrostków zatrzymała tramwaj i powybiła szyby (tramwaj dwusilnikowy) – prawdopodobnie informacja prawdziwa (od osoby zaufanej) – informacja prawdziwa. Chuligani zatrzymani i znajdują się na portierni Obr. Pokoju. Ludzie, którzy stali pod portiernią, rozeszli się.

godz[ina] 12.10

Dzierżyński – połowa załogi podjęła pracę. Jest obecnie na zakładzie wiceminister Dąbrowski.

Marchlewski – praca wre.

Obróńców Pokoju – przędzalnia odpadkowa, tkalnia żakardowa pracuje – tkalnia mech[aniczna] i farbiarnia, ok[oło] 2000 osób.

godz[ina] 12.50

Nie pracuje przędzalnia cienkoprzędna i „B” oraz wykończalnia. Dyrekcja przewiduje, że wkrótce rozpoczną pracę – ok[oło] 2500 osób.

Dzierżyński – pod koniec pierwszej zmiany pracowało ok[oło] 70 proc. ludzi.

Obróńców Pokoju – po rozmowach z kierownictwem zakładu pracy Pietrzak Jadwiga próbowała uruchomić zmianę, nie pozwolono jej – powiedziała wówczas, iż żałuje, że jest delegatką. Ostatnie żądanie rob[otników] 40 proc. przeszeregowania robotników w skali rocznej. O godz[inie] 14.00 na zakład ma przybyć tow[arzystw] minister Kunicki i I Sekretarz Spychalski – na rozmowy z załogą.

godz[ina] 13.15

Marchlewski – załoga drugiej zmiany pracuje nadal. Sekretar[z] Komitetu Zakładowego twierdzi, że będą wypłacać dla pierwszej i drugiej zmiany po 150 zł jako wyrównanie do m[iesi]ca stycznia br. Dla pierwszej zmiany będą wypłacać jutro.

godz[ina] 13.20

Zakłady Papiernicze – Teofilów – pracują całe – spokój.

godz[ina] 13.25

1 Maja – pod koniec pierwszej zmiany było bardzo dobrze. Robotnicy skłonni byli nawet podjąć zobowiązanie (2 niedziele – aby wykonać plan produkcji).

godz[ina] 13.30

Dzierżyński – oddział calico – 30 osób żąda rozmowy z przedstawicielem KC. Tkalnia nie podjęła pracy. Dyrektor i sekretarz poszli na oddział zapoznać robotników, że dostaną wypłatę za dzisiejszy dzień.

godz[ina] 13.35

Dzierżyński – pracuje z drugiej zmiany ok[oło]^{cv} 75 proc., tj. 1000 osób^{cw} (250 nie podjęło pracy).

godz[ina] 13.40

Armii Ludowej – druga zmiana pracuje bez zmian.

Obróńców Pokoju – [u zbiegu ulic] 8-go Marca i Kilińskiego grupuje się zbiegowisko przed oddziałem I – zbiegowisko ok[oło] 20–30 osób, nie prawdziwe – po prostu czekali na przystanku tramwajowym.

^{cv} Litera k nadbita na innej literze.

^{cw} Litera b nadbita na innej literze.

Elta – robotnicy przychodzą do dyrekcji – że odrobnią godziny, [przez] które nie pracowali.

godz[ina] 13.50

Marchlewski – Lityński podane dane personalne, które T. Żabińska ma odnotowane i przekazała dalej. Czaja, Lipiński, Walczak – zabierają głos w dyskusji (aktywni).

Obrońców Pokoju – jeden z postulatów – sportowcy, którzy^{cx} nie pracują, a pobierają pieniądze. Prosimy o zabezpieczenie przy wyjściu z pracy (dotyczyło^{cy} to pierwszej zmiany).

godz[ina] 14.00

Optima – brak wiadomości, że pracują.

godz[ina] 14.10

Nazwiska aktywniejszych tkalni „C”.

Trwa zebranie z załogą.

godz[ina] 14.15

Dzierżyński – idzie oddział „B”, wykończalnia – ok[óło] 550 osób pracuje. Pozostałe stoją bez jakichś konkretnych żądań (zaczyna się galimatias) (cyrk) – sami nie wiedzą, co chcą, stoją: calico i tkalnia^{cz}.

1 Maja – wszyscy pracują bez komentarzy, idealny spokój (na razie).

Obrońców Pokoju – żądają 1800 zł dla pomocnika^{da} wybijacza. Wzorcownia i galerownia.

Dubois – minister Kunicki podpisał postulaty robotników (robotnicy tkalni rozpoczęcie pracy uzależniają od rozpoczęcia pracy przez tkalnię Obrońców).

godz[ina] 14.40

Energetyk i FOS – spokój.

godz[ina] 14.45

Informacja KD MO Widzew – 1 Maja, Wifama, Marchlewski – na powyższych zakładach krążą ulotki, aby 17 lutego wyjść na ulicę i domagać się podwyżki 25 proc. – powiadomiono org[anizację] part[yjną] i SB.

Dzierżyński – dyrekcja obawia się, że stanie ponownie cała załoga.

Druga zmiana pracuje spokojnie – cała.

Obrońców Pokoju – pracuje tylko: przędzalnia odpadkowa A i B, tkalnia żakardowa i automaty – pracuje ok[óło] 700 osób. Samochód n[ume]r rej[estracyjny] 29918 stoi przed Polboy (samochód CSRS).

Obrońców Pokoju – dyrekcja podzielona na grupy poszła przeprowadzać rozmowy na pozostałe oddziały.

godz[ina] 15.00

Optima – druga zmiana nie podjęła pracy^{db} – w dalszym ciągu prowadzone są rozmowy.

godz[ina] 15.10

1 Maja – w dalszym ciągu spokój.

^{cx} Litera ó nadbita na innej literze.

^{cy} Litera y nadbita na innej literze.

^{cz} Litera i nadbita na innej literze.

^{da} Cząstka –nik– nadbita na innych literach.

^{db} Litera p nadbita na innej literze.

godz[ina] 15.20

Dzierżyński – załoga przede wszystkim^{dc} ma pretensje już nie do podwyższenia płac, ale do samych stosunków międzyludzkich w odniesieniu do średniego nadzoru technicznego, jak również kierownictwa zakładu i czynników społecznych. Wymienieni w sposób arogancki odnoszą się do robotników, a szczególnie w sposób drastyczny mistrzowie do kobiet. W tym stanie rzeczy składają postulaty przeprowadzenia ponownych wyborów do Rady Zakładowej i Rady Robotniczej. Niezależnie od tego jest wskazane wymienić średni pion techniczny (majstrowie, brygadziści). Należy podkreślić, że grupa młodzieży z przędzalni i tkalni (mężczyźni) swym zachowaniem i pogrozkami zastraszają szczególnie kobiety, że w wypadku podjęcia przez nie pracy mogą się spotkać z przykrościami. Były również przypadki, że 2, 3 młodzieńców wchodziło na salę i badawczo przyglądali się kobietom, które chciały podjąć pracę. Na zapytanie, dlaczego tak się zachowują, odpowiadali, że chcą poznać ich twarze, jak będą wychodziły w godzinach nocnych. Obecnie prowadzi się identyfikację grupy tych osobników.

godz[ina] 15.40

1 Maja – robotnicy pracują z pełnym zadowoleniem.

godz[ina] 15.50

Dzierżyński – pracuje ok[oło] 50 proc. stanu zakładu – grupa 7–8 osób w dalszym ciągu zastrasza, po południu zmalała do 4 osób – prawdopodobnie 2 osoby nie są pracownikami zakładu.

godz[ina] 16.00

Elta – odbyło się zebranie przedstawicieli z oddz[iału] Z I i Z III z dyrekcją. Poruszano sprawy wewnątrzzakładowe – wyjaśnienia przyjęto ze spokojem. Pracuje cały zakład, nawet podejmowali zobowiązania odpracowania godzin postojowych.

godz[ina] 16.10

Zakład Energetyczny – pobór mocy dla Obrońców^{dd} – zero, Dubois – prawie zero, Wróblewskiego, Dzierżyński – norma, Rzgowska, Dzierżyński – norma, Piotrkowska – Dzierżyński – 50 proc., Zakłady Papierowe Cewka – Ruda – 98 proc., Lodex^{de} – norma.

godz[ina] 16.15

Marchlewski – na wykończalni – robotnicy podjęli zobowiązanie, że wykonają produkcję na 80 tys. zł. Tkalnia trzecia zmiana – 6 godzin przepracować w sobotę, magazyn surowców – 6 godzin przepracować w sobotę, wydziały gospodarcze po 4 godziny. Inne oddziały będą podejmowały zobowiązanie w ślad za ww. oddziałami. Atmosfera dobra.

godz[ina] 16.30

Anilana – druga zmiana podjęła pracę. Praca przebiega spokojnie.

godz[ina] 16.40

Obrońców Pokoju – w dalszym ciągu rozmowy z ministrem Kunickim. Pracuje 30 proc. załogi (ok[oło] 700 osób). Jutro od rana ma podjąć pracę cała załoga.

godz[ina] 16.50

Dzierżyński – pracuje ok[oło] 50 proc. stanu całej załogi, na oddz[iałach] A, B, i C. Są postulaty załogi podpisane przez ministra. Z rozpoznania wynika, że załoga ma zamiar strajkować przez 48 godzin (tj. ta część, która w dalszym ciągu nie pracuje).

^{dc} Litera k nadbita na innej literze.

^{dd} Druga litera o nadbita na innej literze.

^{de} W oryginale Lodeks.

godz[ina] 17.35

Azbest – 16.10 załoga podjęła pracę.

godz[ina] 17.45

Zakłady Dubois podjęły pracę.

godz[ina] 18.10

Zakłady Waltera – 60 osób nie pracuje – skręcalnia i przewijalnia.

godz[ina] 18.15

Obrońców Pokoju – jutro o godz[inie] 6.00 lub 8.00 robotnicy podejmą pracę. Po 48 godzinach mogą dyrekcji stawiać swoje żądania. Jednym z nich to jest zmiana kierownictwa tkalni w osobach: Wieczorek, Stawiszyński, Gaska, Majer – przew[odniczący] Rady Zakładowej. Rozrabiacze to: brakarka – Kolanowska Krystyna. Na trzech krosnach przecięto osnowy, a na jednym podpalono (zrobili to prawdopodobnie ślusarze, których złapali mistrzowie i pobili – mistrzowie wg informacji TW, mają nazwiska sprawców – ślusarzy). Wg opinii TW prym na tkalni w strajku wiodą mistrzowie, między innymi: Dąbrowski Stefan i Jan Górecki. Komentarze: dyrektor Dyszy wybudował willę – za co?, I Sekretarz ma auto i kochanki, dyrektorzy mają na południcę, a my kaszanekę i tę złą, organizowanie pijaństw w zakładzie, w Komitecie piją wódkę. Wśród społeczeństwa zbyt duże rozluźnienie, ludzie sami nie wiedzą, co chcą. Istnieje opinia, że tylko strajkami można coś zrobić.

Na Zakł[adach] Dzierżyńskiego przy ul Wróblewskiego 6/8 pracownik Czarski Bogdan zam[ieszkały] [c] pobił brygadzystę oraz odgrażał^{df} się, że podpali zakład (informacja sprawdzona – powyższy fakt miał miejsce na terenie zakładu).

godz[ina] 18.40

Optima – o godz[inie] 16.10 – rozpoczęła pracę.

Dzierżyński – w dalszym ciągu pracuje ok[oło] 50 proc. załogi. Jutro rano o godz[inie] 5.00 (po upływie 48 godzinnego strajku) mają przystąpić do pracy wszyscy. Oddział A pracuje, tj. tkalnia i dwie przedziałnie. Robotnicy proszą o nienagabywanie ich i przymuszanie do pracy, bo i tak wcześniej do pracy nie przystąpią.

godz[ina] 19.00

Optima – o godz[inie] 18.00 pracuje cała.

Z Elektrociepłowni pobierają moc: Dzierżyński ok[oło] 50 proc., Obrońców Pokoju – zero.

godz[ina] 19.40

Informacja z MPK Piotrkowska 77 – duża grupa osób idzie w stronę Placu Wolności. Informację sprawdzono – nie potwierdza się.

godz[ina] 19.50

1 Maja – straty w wyniku przerwy w pracy – ok[oło] 5 proc. w stosunku do miesięcznej produkcji.

Marchlewski – nadal spokój.

Łódzkie Zakłady Papiernicze Teofilów – pracują spokojnie – ok[oło] 200 osób.

godz[ina] 21.30

Obrońców Pokoju – oddział przy [ul.] 8 Marca przed zakładem w celu zabezpieczenia spokoju osób wychodzących z pracy stanęły 2 więźniarki i 4 radiowozy. Z powodu

^{df} Litera g nadbita na innej literze.

niezadowolenia ze strony robotników radiowozy i więźniarki wycofano w dalszy rejon.

godz[ina] 22.07

Harnam – wszystkie oddziały pracują. Pierwsza i druga zmiana pobrała dodatek wyrównawczy 150 zł, trzecia zmiana w trakcie pobierania. Nastrój optymistyczny, nie notuje się wrogich wypowiedzi. Druga zmiana w całości opuściła zakład.

godz[ina] 22.08

W Zakł[adach] Marchlewskiego trzecia zmiana przystąpiła w całości do pracy. Robotnicy podejmują zobowiązania produkcyjne, które mają być zamieszczone w jutrzejszej prasie. Nie notuje się wrogich wypowiedzi.

godz[ina] 22.15

Zakł[ady] Obr. Pokoju – w godzinach rannych [o] godz[inie] 5.00 robotnicy mają podjąć pracę. Część pracowników przystąpiła do porządkowania zakładu i przygotowywania stanowisk pracy.

Łódzkie Zakłady WYROBÓW^{dg} Gumowych Stomil trzecia zmiana podjęła pracę. Druga zmiana przekroczyła produkcję dzienną o 120 par obuwia na pierwszym ciągu.

Zakłady Dzierżyńskiego – w godzinach rannych mają podjąć pracę. W chwili obecnej pracuje 1 dział na Wróblewskiego.

Z rozmów prowadzonych z pracownikami Zakł[adów] Obrońców Pokoju wynika, że część pracowników wydz[iałów] strajkujących podjęłaby pracę, lecz są tacy, którzy na to nie pozwalają.

godz[ina] 23.15

Obrońców Pokoju – dodatkowo rozpoczęła pracę wykończalnia ok[oło] 300 osób. Pracuje ok[oło] 1150 pracowników, nie pracuje 2200 osób.

godz[ina] 23.25

W Zakładach Harnama praca przebiega bez zakłóceń.

godz[ina] 23^{dh}.30

Zakłady Energetyczne – wg danych z E[nergetycznego] zakład Obr. Pokoju nie pobiera mocy. Po wyjaśnieniu w zakładach okazało się, że pracuje na własnym zasilaniu.

17 II [19]71r., godz[ina] 0.45

Dzierżyński – pracuje wykończalnia, oddział „C” na Wróblewskiego, na Rzgowskiej przędzalnia, na Piotrkowskiej wykończalni[a]. Nie pracuje około 600 osób. Trwają dyskusje. Ludzie na ogół wykazują zadowolenie. Chodzi im jednak o uregulowanie w ramach strajku niektórych problemów zakładu. Obiecują, że ranna zmiana przystąpi do pracy.

godz[ina] 0.50

Obrońców Pokoju – sytuacja bez zmian.

Wokół zakładów chronionych spokój.

godz[ina] 5.20

Zakłady Obrońców Pokoju – wykończalnia rozpoczęła pracę w nocy. Przędzalnia cienkoprzędna – cała zmiana podjęła pracę. W czasie nocnej zmiany na tkalni mechanicznej, która nie pracowała – najbardziej aktywnymi osobami utrudniającymi podjęcie pracy byli:

^{dg} Litera r nadbita na innej literze.

^{dh} Cyfra 2 nadbita na innej cyfrze.

Utnicka Bożena, Kling Irena, Krawczyk Zofia, Boniecki Józef, Olubek Henryka i Łucińska Bożena. Czyniły one próby przerwania pracy robotnikom na innych oddziałach. Żądały między innymi: zwołania międzynarodowej komisji w celu ustalenia, czy strajk przebiegał zgodnie z konwencją międzynarodową Związków Zawodowych, aby na^{di} każdej hali były wypisane postulaty – podane do spełnienia przez min[istra] Kunickiego.

godz[ina] 5.30

Zakłady Dzierżyńskiego – cały zakład pracuje.

godz[ina] 5.50

Zakłady Energetyczne stwierdziły, że wzrasta pobór mocy pobieranej przez Zakłady Obrońców Pokoju.

godz[ina] 6.10

Obrońców Pokoju – przedzalnia średnioprzędna stoi, gdyż brak wywieszonych postulatów na piśmie.

godz[ina] 6.15

Całe zakłady rozpoczęły normalną^{dj} pracę.

godz[ina] 6.50

Telefonicznie podano dodatkowo pozostałe nazwiska pracowników, które utrudniały rozpoczęcie pracy: Kania Zofia, Kosecka Józefa, Andrzejczak Maria, Barocha Maria i Fryc Marianna³⁴.

godz[ina] 7.30

Obrońców Pokoju nw. osoby: Baderowska Mirosława, Kopczyńska Genowefa – tkaczki pierwszej zmiany tkalni mechanicznej, uniemożliwiały [pracę] poprzez wyłączanie krosien i nawoływanie do kontynuowania strajku.

godz[ina] 8.35

Instytut Techniki Ciepłej^{dk} – w środowisku intelig[enckim] wykazują zadowolenie z wyboru nowego kierownictwa Komitetu Łódzkiego oraz wykazują nadzieję, że Komitet dokona nowych zmian personalnych na stanowiskach kierowniczych w aparacie^{dl} partyjnym i administracyjnym.

godz[ina] 8.40

W Zakładach Marchlewskiego wypowiedzi pozytywne odnośnie dokonanych zmian w Komitecie Łódzkim PZPR. Stwierdzono negatywne wypowiedzi pod adresem pracowników Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Uwagi dot[yczyły] złej jakości taboru komunikacji miejskiej, żądano zmiany przewodniczącego MRN.

godz[ina] 9.25

Obrońców Pokoju – spotkanie przedzalni cienkoprzędnej, zebrania skończone – żądania drobnych usprawnień organizacyjnych i socjalnych. Po zebraniu spokojnie rozeszli się do domów.

godz[ina] 10.05

Marchlewski – wydział odpadkowy (mąż zaufania, który widocznie nie wywiązywał się ze swych obowiązków) został usunięty z zajmowanego stanowiska.

^{di} Litera n nadbita na innej literze.

^{dj} Pierwsza litera n nadbita na innej literze.

^{dk} Litera i nadbita na innej literze.

^{dl} Częstka ap– nadbita na innych literach.

³⁴ Właściwie **Fryt Marianna** z d. Jaskuła, w ZPB im. Obrońców Pokoju zatrudniona na stanowisku brakarki.

godz[ina] 10.15

Dzierżyński – wszystko przebiega normalnie.

godz[ina] 10.20

Obrońców Pokoju – w obecnej chwili idealny spokój (po podjęciu^{dl} pracy przez Zakł[ady] Marchlewskiego panowało w [Zakładach] Obr. Pokoju jakieś zamieszanie wśród ludzi – jedni chcieli przystąpić do pracy, a inni jeszcze nie).

godz[ina] 10.50

MPK – linia 41 i 42 – [...]° do motorniczych zgłosiła się kobieta, która podała się za pracownika MPK i oświadczyła, że na ul. Tramwajowej odbędzie się dziś o godz[inie] 17.00 zebranie wszystkich pracowników.

godz[ina] 11.10

Harnam – w dniu wczorajszym, tj. 16 II [19]71 r. po rozmowie z dyrektorem i wyjaśnieniem sytuacji i przyrzeczeniem dotrzymania wszystkich żądań, ludzie zaczęli się wahać, co robić – mieli zamiar przystąpić do pracy. Na gwizd jednego nieustalonego człowieka, cała załoga rozpięchła się i nie przystąpiła do pracy.

Harnama – z notatki – dn[ia] 16 II [19]71 r. dyrekcja wypłaciła wszystkim robotnikom jednorazowe wyrównanie w wysokości 150 zł (każdemu pracownikowi). Zmiana nocna podjęła pracę na wszystkich oddziałach i pracowała do końca, bez żadnych zakłóceń. Dnia 17 II [19]71 r. zmiana ranna podjęła pracę i także pracuje bez zakłóceń.

godz[ina] 11.45

Marchlewski – na wydziałach tkalni i przędzalni odpadkowej wśród części zatrudnionych tam robotników zbiera się dobrowolne datki pieniężne na mszę za bezkrwawy przebieg wydarzeń w Łodzi. Na tych samych wydziałach inne osoby zbierają pieniądze na sztandar kościelny. Obserwuje się znaczne tendencje wśród całej załogi do podejmowania zobowiązań produkcyjnych. Najaktywniejszymi są osoby, które nie [angażowały się] były aktywne w czasie strajku.

Komorowski

Hanka Sawicka – wśród załogi panują nastroje do odrobienia zaległości produkcyjnych powstałych w wyniku strajku. Dyskutowana jest możliwość podjęcia pracy po godzinach. Zdaniem kierownictwa zakładu obserwuje się widoczny wzrost wydajności pracy.

godz[ina] 11.50

Łódzkie Zakłady Radiowe – w zakładzie odbywało się zebranie OOP, na którym były następujące pytania: czy prawdą jest, że willa J. Spychalskiego została zdemolowana i spalona i jeżeli nie zdemolowana, czy zostanie przekazana nowo wybranemu sekretarzowi.

Dzierżyński – pogłoska o mającej się odbywać na terenie m[iasta] Łodzi manifestacji robotników dla uczczenia załóg strajkujących.

godz[ina] 12.15

Marchlewski – w godzinach 9.30–11.30 odbyła się narada sekretarzy OOP z Komitetem Zakładowym PZPR. Obecny był minister Kunicki i przedstawiciele KC. Ogólne zadowolenie z uzyskanego wyrównania 150 złotych. Robotnicy zamierzają podjąć zobowiązania produkcyjne na wszystkich oddziałach w jednym ustalonym wspólnie terminie.

godz[ina] 13.10

Obrońców Pokoju – na wszystkich oddziałach pracują – spokój.

^{dl} Cząstka –od– nadbita na innych literach.

godz[ina] 13.45

1 Maja – druga zmiana normalnie rozpoczęła pracę. Dodatek wyrównawczy po 150 zł na osobę, druga i nocna zmiana otrzymają w dniu dzisiejszym, natomiast ranna zmiana otrzyma jutro, tj. 18 II [19]71 r.

Anilana – druga zmiana podjęła pracę (wszyscy robotnicy).

godz[ina] 13.55

Obrońców Pokoju – pierwsza zmiana podjęła zobowiązanie o przepracowaniu 8 godzin bezpłatnie na rzecz Państwa (w godzinach wolnych od pracy), druga zmiana podjęła pracę normalnie.

Marchlewski – druga zmiana podjęła pracę bez zakłóceń.

godz[ina] 14.00

MPK – otrzymano informację od TW, że tow[arzysz] Gierek został postrzelony, a jego kierowca zabity. W Łodzi jest pogłoska, że tow[arzysz] Gierek nie żyje.

godz[ina] 14.10

Obrońców Pokoju – powiadomiono, że otrzymali anonimowy telefon, iż tow[arzysz] Gierek nie żyje.

godz[ina] 14.12

Elester – powiadomił, że druga zmiana pracę podjęła (Zakłady Aparatury Elektrycznej).

godz[ina] 14.55

Marchlewski – na razie idealny spokój, druga zmiana pracuje – nastrój bardzo dobry.

godz[ina] 16.45

Łódzka Wytwórnia Papierosów na ogólną ilość zatrudnionych 450, przerwało pracę 250 osób – druga zmiana. Obecnie udali się sekr[etarze] z KD PZPR i dyrekcja – prowadzą rozmowy, regulacja płac, przejście do innego ministerstwa, warunki socjalne, przyjazd min[istra] Kołodzieja, równomierny podział premii. O godz[inie] 17.30 podjęli pracę – przerwa trwała 3 godziny.

20 II [19]71 r., godz[ina] 23.55

W zakładzie znajduje się około 130 osób, pozostała po rozmowie (na spotkaniu) z dyrektorem opuściła zakład. W odpowiedzi na argumenty dyrektora, iż w poniedziałek do zakładu przybędzie przedstawiciel z ministerstwa, część pracowników, przeważnie kobiety, opuściła zakład, natomiast 130 osób przeważnie mężczyźni zdecydowali czekać na rozmowy po poniedziałku. Duża presja ze strony mężczyzn.

21 II [19]71 r., godz[ina] 0.05

W zakładzie robiony jest wykaz trzyosobowych komisji, które mają zabezpieczać porządek na terenie poszczególnych wydziałów. Wykazy zostaną przekazane dyrekcji. W skład komisji wchodzi pracownicy administracji oraz robotnicy.

godz[ina] 1.15

W zakładzie sytuacja bez zmian.

godz[ina] 4.30

W zakładzie sytuacja bez zmian. Strajk ma trwać do godz[iny] 13.00 dn[ia] 22 bm. (48 godzin), aby spełnić postulaty.

godz[ina] 5.45

Kierownik Działu Zbytu wyjechał do domów pracowników administracji celem ściągnięcia ich do pracy, dopilnowania porządku w zakładzie w niedzielę o godz[inie] 6.00 ma przybyć nowa zmiana robotników celem wymiany strajkujących.

godz[ina] 6.40

Sytuacja bez zmian. Zmiana przebywająca w zakładzie będzie wymieniona przez innych robotników o godz[inie] 13.00, a nie – jak poprzednio podawano – o godz[inie] 6.00.

godz[ina] 8.00

W zakładzie znajduje się około 170 osób (w tym 120 kobiet, 50 mężczyzn). Kobiety przyнося śniadania, podając przebywającym w zakładzie. Kotłownia pracuje bez zakłóceń.

godz[ina] 10.15

W zakładzie spokój, do załogi poszedł dyrektor o wynikach rozmowy [d]. O godz[inie] 13.00 ma być zmiana załogi.

godz[ina] 13.00

W zakładzie zmiana załogi. Przed zakładami nie grupują się robotnicy. Zmiana ma na zewnątrz przebieg spokojny.

godz[ina] 13.20

Z zakładu wyszło dużo pracowników w spokoju rozjechali się do domów. Na teren zakładów weszło znacznie mniej pracowników, licząc średnio około 2/3 tego stanu, co wyszło.

godz[ina] 13.30

Do pracy zgłosiła się niepełna druga zmiana^{dm}, co powoduje rozdrażnienie zmiany pierwszej. Są wypadki opuszczenia stanowisk bez czekania na podmianę wg relacji „Wisły”, może to doprowadzić do zakończenia akcji strajkowej.

godz[ina] 14.40

W zakładzie na drugiej zmianie panuje spokój.

godz[ina] 15.20

W mag[azynie] opakowań na stan 68 osób obecnie przebywa z drugiej zmiany 18 plus 6 osób z pierwszej zmiany mag[azynów] wyrobów^{dn} gotowych na stan 54 osoby obecnie przebywa 28 ze zmiany drugiej i 5 z pierwszej. W rozlewni wódek gatunkowych i czystych przebywa 120 osób. O godz[inie] 17.00–17.30 ma powrócić pierwsza zmiana.

godz[ina] 18.15

Na teren przybyło kilka osób z rannej zmiany. Na terenie jest około 200 osób.

godz[ina] 20.40

Na terenie spokój, bez zmian, przed zakładem spokój.

godz[ina] 22.20

Obecnie na zakładzie około 200 osób, spokojnie.

godz[ina] 22.40

Do zakładu weszły 3 kobiety z torbami, prawdopodobnie przyniosły żywność.

22 II [19]71 r., godz[ina] 1.20

Podjechała „Nysa” z emblematami MO, z której wysiadło 4 mężczyzn, którzy udali się do biur, skąd po upływie 3 minut wyszli z grupą około 15 osób i udali się do zakładu. Narada się odbyła bez wielkich zgrzytów, żądają wyrównania deputatów. Wg ich wypowiedzi jutro o 6.00 ma przybyć do zakładu minister Ochab³⁵.

^{dm} *Litera i nadbita na innej literze.*

^{dn} *Woryginalne wyrobót.*

³⁵ **Ochab Edward**, ur. 16 VIII 1906 r. w Krakowie. Komunistyczny działacz społeczny i polityczny. Ukończył wyższe studium spółdzielcze na Uniwersytecie Jagiellońskim. Od 1929 r. członek KPP; w okresie II wojny światowej współorganizator ZPP i I Armii Wojska Polskiego w ZSRR; minister administracji publicznej w Rządzie

godz[ina] 6.45

Przed zakładami dużo wozów, które przyjechały po towar.

godz[ina] 7.40

Przed zakładami spokój, żadnych zgrupowań.

godz[ina] 11.15

Dyr[ektor] techn[iczny] Pytlik przeprowadził rozmowy z majstrami, brygadzystami, którzy wyrazili się, iż przystąpią do pracy na swoich stanowiskach, lecz czekają na pozostałych, którzy są na KSR^{do} (czekają, aż nastąpi zakończenie obrad).

godz[ina] 12.20

O godz[inie] 12.20 zakończyły się obrady KSR, który podjął uchwałę przystąpić do pracy. Przedstawiciele KSR rozeszli się po terenie zakładu celem rozmów z robotnikami, natomiast z osobami, które będą przeszkadzać w pracy, będą wręczać zwolnienia.

godz[ina] 13.00

I agregat rozpoczął pracę. Wydano dwa zarządzenia dyrekcji [e] w porozumieniu w KSR. Pierwsze, w którym dyrekcja zwraca się do KD MO Widzew o zabezpieczenie ul. Kopcińskiego przed możliwością pobicia pracowników zakładów. Drugie do załogi, w którym m.in. pisze, iż w związku z wypadkami szantażowania załogi do osoby, które to czynią, będą wyciągane konsekwencje (do zwolnienia włącznie).

godz[ina] 13.30

Cały zakład podjął pracę. Robotnicy wysunęli postulat, aby pierwsza zmiana w dniu dzisiejszym pracowała do godz[iny] 15.00, a druga od 15.00–18.00. Postulat przyjęto z następującą zmianą: pierwsza zmiana do godz[iny] 14.00, druga zmiana od 14.00–18.00.

godz[ina] 14.15

Pozostała komisja składająca się z przedstawicieli dyrekcji, zw[iązków] zawodowych i zjednoczenia, która ma zebrać i rozpatrzyć wnioski i postulaty załogi.

23 II [19]71r., godz[ina] 5.30

Przystąpiły do pracy oddziały myjek i przyg[otowawczy] produkcji – około 30 osób.

godz[ina] 6.10

Mag[azyn] opakowań pracuje. Brak dyrektorów zakładu.

godz[ina] 6.15

Zakład ruszył o godz[inie] 6.00. Dyrekcja jest wśród załogi na oddziałach.

godz[ina] 6.55

Podobno jest postój w oddziale PSK na ul. Żeromskiego.

godz[ina] 7.15

Cała załoga pracuje. Zauważono zdenerwowanie wśród załogi. W godzinach późniejszych nastąpi zbieranie postulatów uchwalonych w dniu wczorajszym.

godz[ina] 8.05

W zakładzie wszystko w porządku, nie ma żadnych zakłóceń na produkcji.

Tymczasowym RP; członek sekretariatu KC PPR; I sekretarz PPR w Katowicach; minister rolnictwa w latach 1957–1959; 1957–1964 sekretarz PZPR; 1961–1964 zastępca przewodniczącego Rady Państwa; 1964–1968 przewodniczący Rady Państwa. Zmarł 1 V 1989 r.

^{do} *Litera R nadbita na innej literze.*

godz[ina] 9.10

Otrzymano informacje, że delegacja z Warszawy zapewniła załogę, że żaden zakład o podobnej produkcji w Polsce nie przerwał pracy. W przypadku wprowadzenia załogi w błąd przystąpią do ponownego przzerwania pracy.

godz[ina] 9.30

W zakładzie wszystko^{dp} w porządku.

godz[ina] 10.50

Wśród załogi krążą pogłoski o strajku w Rzeźni Miejskiej 16 pracowników, którzy domagają się 150 złotych.

godz[ina] 11.00

Zw[iązki] Zawodowe wnoszą o [°] dofinansowanie i zapomogi – trwają dyskusje.

Źródło: AIPN Łd, KM MO w Łodzi, pf 10/987, k. 39–123, oryginał, mps.

^{dp} Pierwsza litera s nadbita na innej literze.

ANEKS NR 1

WYKAZ ZAKŁADÓW WYSTĘPUJĄCYCH W DOKUMENTACH

Ciech Centrala Importowo-Eksportowa Chemikalii Sp. z o.o.
Elektrociepłownia EC I
Elektrociepłownia EC II
Fabryka Osprzętu Samochodowego „Polmo”
Fabryka Pluszu i Dywanów im. Tadeusza Ajzena
Fabryka Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej im. Bojowników PPR „Elta”
Łódzka Fabryka Zegarów
Łódzka Wytwórnia Papierosów
Łódzka Wytwórnia Wódek
Łódzkie Zakłady Cewek Przędzalniczych
Łódzkie Zakłady Cukiernicze „Optima”
Łódzkie Zakłady Farmaceutyczne „Polfa”
Łódzkie Zakłady Mięsne
Łódzkie Zakłady Obuwia i Wyrobów Gumowych „Stomil”
Łódzkie Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Obrońców Pokoju „Uniontex”
Łódzkie Zakłady Przemysłu Odzieżowego im. Małgorzaty Fornalskiej
Łódzkie Zakłady Przemysłu Spirytusowego
Łódzkie Zakłady Przemysłu Wełnianego
Łódzkie Zakłady Radiowe „Fonica”
Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne
Oddział Spedycji Krajowej w Łodzi
Południowo-Łódzkie Zakłady Przemysłu Jedwabniczego
Przedsiębiorstwo Handlu Zagranicznego „Confexim”
Telekomunikacja Polska
Towarzystwo Handlu Zagranicznego Skórimpex Sp. z o.o.
Widzewska Fabryka Maszyn Włókienniczych „Wifama”
Widzewskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. 1 Maja w Łodzi
Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Przemysłu Mięsnego
Wojskowe Zakłady Motoryzacyjne Nr 2
Zakład Aparatury Elektrycznej „Elan”
Zakład Uszczelek i Wyrobów Azbestowych „Azbest”
Zakłady Aparatury Elektrycznej „Ema-Elester”
Zakłady Maszyn Przemysłu Spożywczego „Spomasz”
Zakłady Metalowe im. Józefa Strzelczyka
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Armii Ludowej

Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Feliksa Dzierżyńskiego „Eskimo”
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. gen. Waltera
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Hanki Sawickiej
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Juliana Marchlewskiego „Poltex”
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Stanisława Dubois
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Stanisława Kunickiego „Maltex”
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Szymona Harnama „Rena-Kord”
Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Z. Szymańskiego w Łodzi
Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „Olimpia”
Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego im. Teodora Feliksa Duracza „Delfa”
Zakłady Przemysłu Jedwabniczego im. Józefa Strzelczyka
Zakłady Przemysłu Maszyn Włókienniczych „Majed”
Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Wólczanka”
Zakłady Przemysłu Pasmanteryjnego „Lenta”
Zakłady Przemysłu Pończoszniczego im. Mariana Buczka
Zakłady Przemysłu Pończoszniczego im. płk Wacława Jurczaka
Zakłady Przemysłu Wełnianego „Lodex”
Zakłady Przemysłu Wełnianego im. „Wiosny Ludów”
Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Andrzeja Struga
Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Gwardii Ludowej
Zakłady Przemysłu Wełnianego im. J. Niedzielskiego „Textilpol”
Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Karola Świerczewskiego
Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Piotra Bardowskiego
Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Władysława Reymonta
Zakłady Przetworów Papierowych
Zakłady Tkanin Technicznych i Pasów „Zarzew”
Zakłady Włókien Sztucznych „Anilana”

ANEKS NR 2
FOTOGRAFIE DOKUMENTÓW

Łódź, dnia 13 lutego 1971 r.

godz. 14.00

T a j n e

Egz.Nr 1

Dyrektor Gabinetu Ministra Spraw Wewn.
Dyrektor Departamentu III
Ce-Es-Ka

W a r s z a w a

M e l d u n e k

o sytuacji na terenie m. Łodzi

W Łódzkich Zakładach Przem.Bawełn.im. Obrońców Pokoju pozostaje nie pracując ok.3.000 osób. Najbardziej aktywni pod tym względem są drukarze z Wydziału Wykończalni, którzy wpływają destrukcyjnie na pozostałą część załogi.

W Zakładach Przemysłu Bawełn. im. Marchlewskiego część załogi zmiany I i II w sumie ok.3.000 osób pozostała na terenie Zakładu i nie pracuje.

W ZPB im. Armii Ludowej nie pracuje przędzalnia i tkalnia w ilości ok.900 osób.

W ZPB im. H. Sawickiej II zmiana w ilości ok.800 osób nie podjęła pracy pozostając w Zakładzie.

W WZPB im. 1 Maja nie pracuje ok.800 osób, pozostając na terenie Zakładu.

W ZPB im. Gen.Waltera I zmiana opuściła Zakład. Zmiana II w ilości ok.130 osób nie podjęła pracy.

II zmiana w Łódzkich Zakładach Obuwia i Wyrobów Gumowych podjęła normalną pracę w całości.

Stanowiska robocze zostały zabezpieczone przez obecność aktywu i pracowników administracji.

Do zwolnienia dyscyplinarnego za najbardziej aktywny udział w przerwaniu pracy wytypowano 9 osób. 8-miu spośród nich zwolnienia te zostały już wręczone.

Z-ca Komendanta Miejskiego MO
d/s Służby Bezpieczeństwa w Łodzi
Pik H. Tomaszewski

Fot. nr 1. Meldunek o sytuacji na terenie Łodzi w dniu 13 lutego 1971 r., (AIPN Łd, 0122/504, k. 18).

Łódź, dnia 15 lutego 1971 roku.

Godz. 5⁰⁰

T a j n e

Egz. Nr 2

DYREKTOR GABINETU MSW
DYREKTOR DEPARTAMENTU III MSW
Ce-Es-Ka

W A R S Z A W A

M E L D U N E K

o sytuacji na terenie m. Łodzi.

O godzinie 4¹⁰ zakończyło się spotkanie przedstawicieli władz centralnych z załogą ŁZPB im. Obronców Pokoju. Porozumienia w kwestii podjęcia pracy przez załogę - nie osiągnięto. Wyповідаjący się robotnicy podtrzymywali żądanie podwyżki płac. Dyrekcja zakładu liczy się z możliwością przybycia na ranną zmianę całej załogi /wszystkich trzech zmian/ oddziału przedziału średnioprzedniej.

W ZPB im. J. Marchlewskiego sytuacja nie uległa zmianie. Wśród pozostających tam robotników toczą się rozmowy na temat ewentualnego podjęcia pracy, przy czym daje się zauważyć rozbieżność stanowisk osób starszych i młodszych. Pod względem technicznym zakłady im. J. Marchlewskiego są w pełni przygotowane do podjęcia normalnej produkcji. Kierownictwo zakładu liczy się z możliwością przybycia na ranną zmianę załogi wszystkich oddziałów i zmian.

W ciągu nocy komunikacja miejska funkcjonowała normalnie. Aktualnie tramwaje i autobusy MPK zaczynają wyjeżdżać z zajezdni zgodnie z rozkładem jazdy.

O godzinie 4⁴⁰ przedstawiciele władz centralnych opuścili granice Łodzi udając się w kierunku Warszawy

Z-GA KOMENDANTA MIEJSKIEGO MO
D/S SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA W ŁODZI

/-/ płk H. Tomaszewski.

Łódź, dnia 17 lutego 1971 r.

T A J N E

Egz. nr..... 61

Godz. 22,30

M E L D U N E K

o sytuacji na terenie m.Łodzi

Drugie zmiany po zakończeniu pracy opuścili zakłady. W-szędzie tam, gdzie pracują zmiany nocne - robotnicy podjęli produkcję.

Uzyskane informacje z kontrolowanych operacyjnie środowisk, grup i osób nie zawierają danych wskazujących na uaktywnienie się tych osób. Wypowiedzi negatywnych na temat decyzji Rządu o anulowaniu podwyżki cen na art. żywnościowe - nie zanotowano.

Zmiany w składzie osobowym Kierownictwa łódzkiej instancji partyjnej nadal są żywo komentowane, a zanotowane przez nas wypowiedzi są analogiczne do podawanych w poprzednich meldunkach.

Na terenie m.Łodzi panuje spokój, faktów zakłóceń porządku nie zanotowano.

Z-CA KOMENDANTA MIEJSKIEGO MO
D/S BEZPIECZEŃSTWA W ŁÓDZI

* up.
PŁK H. TOMASZEWSKI

A N K I E T A

dotycząca zaistniałych przerw w pracy

Dane ogólne.

Nazwa zakładu pracy ZPB im. J. Marchlewskiego
 Miejscowość Łódź ul. Ogrodowa 17 powiat
 Ilość zatrudnionych 8250
 Data rozpoczęcia 10.II.71 data zakończenia przerwy 16.II.71 r.
 Wydziały, które przerwały pracę wszystkie wydziały
 Ilość osób biorących udział w przerwie 5.764 w tym:
 członków PZPR 1023 członków org. młodzieżowych
 Ilość utraczonych roboczogodzin szacunkowe straty 1.0384 tys.zł.

Przyczyny: ^{x/}

- a/ ekonomiczne
 b/ socjalno-bytowe
 c/ organizacyjno-produkcyjne
 d/ inne

Podwyżka cen na artykuły żywnościowe, dokonane w grudniu 1970.
 Pierwsza niekorzystna konfrontacja zarobków powstałych na
 dawnym poziomie z nowymi cenami szczególnie dotyczyło to zarobków
 robotników najmniej zarabiających, który już poprzednio przeważającą
 część swych zarobków wydawali na artykuły żywnościowe, w tej sytuacji
 zabrakło im po prostu pieniędzy na żywność.

Płace włóknarzy na 21 branż znajdowały się na 19-tym miejscu
 zaś dynamika wzrostu płac wykazywała słabą tendencję wzrostu.

Nie odczuwano by sytuacja materialna włóknarzy, znajdowała
 się w centrum uwagi i władz centralnych. Dowodem tego jest to, że
 dodatki wyrównawcze otrzymało 43 % załogi.

Przyczyną narastającego rozgoryczenia były także trudne
 warunki pracy. Przemysł ten pracuje na pełne 3-y zmiany a jest to
 przemysł zatrudniający w przeważającej mierze kobiety. W ZPB im.
 Marchlewskiego zatrudnia około 60 % kobiet.

Proces technologiczny wymaga wysokich temperatur, dużej wilgo-
 tności, odbywa się w hałasie, zapylenie w działaniu związków toksy-
 cznych.

Przemysł włókienniczy jest przemysłem starym.

Podać opisowo

- verte -

A N K I E T A

dotycząca zaistniałych przerw w pracy

Dane ogólne.

Nazwa zakładu pracy **Fabryka Transf. i Aparatury Teakcyjnej "Elta"**
 Miejsceowość **Łódź, ul. Aleksandrowska 67/93** powiat
 Ilość zatrudnionych **3000**
 Data rozpoczęcia data zakończenia przerwy **15.II.71 r.**
 Wydziały, które przerwały pracę **Obróbki mechanicznej aparatów i spawal
 głównego mechanika:**
 Ilość osób biorących udział w przerwie **500**, w tym:
 członków PZPR **100**, członków org. młodzieżowych **250**
 Ilość utraconych roboczogodzin **2000** szacunkowe straty **30.000**

Przyczyny: **x/**

- a/ ekonomiczne **poprawa warunków materialnych płac.**
 b/ socjalno-bytowe **wyposażenie robotników w odzież ochronną.**
 c/ organizacyjno-produkcyjne **Rewizja norm technicznych**
 d/ inne **sprawiedliwy podział premii w tym premii eksportowej.**
 Postulaty zostały przekazane kierownictwu zakładu przez delegatów na piśmie i dotyczyły one następujących zagadnień.
 a/ **sprawiedliwy podział premii różnych w tym premii eksportowej.**
 b/ **ustabilizowanie norm robót z rzeczywistym czasem pracochłonności, które dotychczas nie są realizowane.**
 c/ **powrót do starych norm z przed dwu lat, a tym samym podwyżką płac obecnie wprowadzane normy są złe i wymagają korekt, krzywdzą pracowników**
 d/ **zabezpieczenie robotników w odpowiednią odzież ochronną.**
 e/ **wprowadzenie 2 dni płatnych dla matek z ~~włas~~ dziećmi tak jak ma matki pracujące umysłowo.**
 f/ **wprowadzenie kapitalnego remontu maszyn tak żeby robotnicy spokojni i bezpiecznie mogli pracować**
 g/ **sprawiedliwego i kulturalnego podejścia do pracowników przez przełożonych.**
 h/ **~~spr~~ uwolnienia więźniów z wybrzeża i surowego wymiaru kary dla ludzi, którzy doprowadzili nasz kraj do nędzy, usunięcia tow. Gomułki z rządu.**
 i/ **dla uniknięcia w przeszłości sytuacji jakie powstały w grudniu należy realizować zasadę rotacji na wszystkich szczeblach władz partyjnych administracyjnych i sądowych,**

Podać opisowo:

- verte -

Fot. nr 5. Pierwsza strony ankiety dotyczącej zaistniałych przerw w pracy w Fabryce Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej „Elta” w Łodzi w dniu 15 lutego 1971 r., (AIPN Łd, pf 10/749, t. 2, k. 90).

Lp.	Nazwa zakładu	t r e ś ć wniosków i postulatów	Uwagi
4.	ZM im.Strzelczyka	1/ Sprawiedliwie dzielić premię eksportową na grupach zawodowych 2/ Przeszeregować długoletnich pracowników akordowych z VI-tej na VIII-mą grupę u rdzeniary i z V-tej na VI-tą u czyszczaczy 3/ Przegrupować 10-ciu pracowników dnitówkowych z V-tej na VI-tą grupę. 4/ Przeprowadzić rewizję norm na płytach poddrzeniolowych /zbyt niskie/ 5/ Wprowadzić gorące posiłki dla grupy zalewaczy i obsługi żelwiaków	
5.	"Polopren"	1/ Zlikwidować stanowiska brakerzy, brygadzystów i rozliczenia. 2/ Przejść na samokontrolę i podwyższyć stawki 3/ Uruchomić wentylatorek ssący opiłki pianki przy maszynie 4/ Ułatwić uzyskanie przepustek z pracy dla pracowników bez szczegółowego informowania zwierzchnika o konieczności wyjścia 5/ Spowodować zwiększenie ilości krzeseł w jadalni zakładowej 6/ Ustalić odrębne godziny picia herbaty i mycia naczyń dla pracowników umysłowych w kuchni nie kolidujące z w/w czynnościami pracowników fizycznych TP-S 7/ Zapewnić pierwszeństwo wykonywania bieżących prac warsztatowych dla wydziałów produkcyjnych	
6.	F.Pl.i Dyw.im. Tadka Ahzema	7/ Spowodować przydział fartuchów z satyny dla kobiet 1/ Spowodować lepsze oświetlenie w podręcznym magazynie na tkalni szenilowej /złe światło powoduje pomyłki kolorów za co tkacze są karani obniżeniem jakości wykonywanych przez nich tkanin/ 2/ Apteczki na salach produkcyjnych lepiej wyposażać w leki 3/ Przedłużyć czas na czyszczenie krosien na tkalni szenilki 4/ Paski na tk. szenilową nie są rysowane na różne koloryzacje co powoduje pomyłki u tkaczy 5/ Tkacze tkalni szenilki sami muszą donosić watek na tkalnię szenilową co obniża im zarobki - spowodować donoszenie	

Fot. nr 6. Druga strona zestawienia wniosków i postulatów niektórych zakładów pracy z terenu dzielnicy Łódź-Śródmieście przedłożonego do wglądu Komendantowi Miejskiemu MO w Łodzi w dniu 23 lutego 1971 r., (AIPN Łd, 0122/504, k. 173).

TECZKA ZAWIERA

"NOTATKI SŁUŻBOWE"

dotyczące osób aktywnych w działaniach strajkowych
na terenie miasta Łodzi w miesiącu lutym 1971 roku.

1. Z.P.B. im. J. Marchlewskiego	osób 14	strony 1 - 16
2. Z.P.B. im. obrońców Pokoju	" 10 "	17 - 28
3. Z.P.B. im. F. Dzierżyńskiego	" 6 "	29 - 37
4. Zakłady Włókien Sztucznych "ANILANA"	" 8 "	38 - 46
5. Zakłady Wzrobów i Obuwia Gumowego "STOMIL"	" 11 "	47 - 59
6. Fabryka Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej "ELTA"	" 5 "	60 - 65
7. Zakłady Aparatury Elektrycznej "ELESTER"	" 2 "	66 - 68
8. Zakłady Radiowe	" 3 "	69 - 72
9. Fabryka Osprzętu Samochodowego	" 5 "	73 - 79
10. Zakłady Przemysłu Spirytusowego	" 7 "	80 - 88

Łódź - marzec 1971 r.

Fot. nr 7. Zbiorcze zestawienie ilości osób aktywnych w działaniach strajkowych
w poszczególnych zakładach, marzec 1971 r., (AIPN Łd, 0122/504, k. 77).

Lódź, dnia __ lutego 1971r.

KRONIKA WYDARZEŃ NA TERENIE ŁODZI W 1971 ROKU

10.02.71r godz.12,00

Narastanie nastrojów niezadowolenia na I zmianie Oddziału Konfekcji w Łódzkich Zakładach Obuwia i WYROBÓW GUMOWYCH. Zanotowano, że około 80 robotnic przerywając i podejmując na przemian pracę głośno wyraża niezadowolenie z powodu małych zarobków.

godz.16,00

Część pracowników II zmiany a także i I w liczbie około 100 osób udaje się do budynku dyrekcji, domagając się rozmowy na temat warunków socjalno-bytowych.

godz.17,00

Dochodzi do spotkania z dyrekcją gdzie robotnice wysuwają żądania o podwyżce 300 - 400zł miesięcznie.

godz.18,00-21,30

Wznowienie pracy przez załogę II zmiany.

10.02.71r godz.13,30

Na Przędzalni Odpadkowej ZPB im.J.Marchlewskiego na styku I i II zmiany zatrzymano maszyny. Przyczyna - spadek zarobków za m-c styczeń o ok. 300zł /pretensje załogi/.

godz.20,00

Ubliżające uwagi pod adresem rozmawiającego z pracownikami dyrekcji Balawajdera.

20,10

Na przędzalnię odpadkową udają się towarzysze: Karbowski, B.Walczak, Dworniczak, Wojciechowski, Balawajder, Zalc, Kaźmierczak /Zw.Zaw./. Uruchomienie 1 maszyny.

39

Łódź, dnia 10 marca 1971 r.

Tajne spec. znaczenia

Egz. Nr. 1

POLITYCZNO-OPERACYJNA OCENA WYDARZEŃ

JAKIE MIAŁY MIEJSCE NA TERENIE M. ŁÓDZI W DN. 10-17 LUTEGO 1971 R.

W dniach od 10 do 17 lutego 1971 r. na terenie m. Łodzi doszło do czasowych przerw w pracy części zakładów przemysłowych /głównie - bo 23 - przemysłu lekkiego/, w czym uczestniczyło ok. 50 tys. robotników.

Bezpośrednią przyczyną tych wydarzeń było obniżenie się zarobków w przemyśle włókienniczym za styczeń - w porównaniu do wynagrodzenia za pracę w grudniu ub. roku - o ok. 200 zł. Jak ustalono - fakt ten wynikał z szeregu przesłanek obiektywnych, jednakże jego wyjaśnienie nie miało zasadniczego wpływu na rozładowanie nastrojów załóg, wśród których rozeszła się już pogłoska, że "znowu nam oberwali."

Protestując przeciwko temu, załoga II zmiany Wydziału Przędzalni Odpadkowej Zakładów Przemysłu Bawełnianego im. J. Marchlewskiego w liczbie ok. 200 osób w dniu 10 lutego nie przystąpiła do pracy, wysuwając żądanie zwiększenia płac o 20% jako rekompensaty za grudniową podwyżkę cen artykułów spożywczych oraz szereg postulatów natury socjalnej i dotyczących spraw wewnętrzzakładowych. Równocześnie nastroje niezadowolenia na tle płacowym i warunków socjalnych uzewnętrzniły się w formie przerywania pracy przez część załogi Łódzkich Zakładów Obuwia i Wyrobów Gumowych oraz jednego z Oddziałów Zakładów Przemysłu Pończosznego im. W. Jurczaka.

W ciągu kilku dni sytuacja ta objęła większość zakładów przemysłu bawełnianego, część zakładów innych branż przemysłu lekkiego, a także niektóre zakłady przemysłu maszynowego i elektrotechnicznego. W tych ostatnich przerwy w pracy części załóg zaczęły wys-

Fot. nr 9. Pierwsza strona polityczno-operacyjnej oceny wydarzeń, jakie miały miejsce na terenie Łodzi w dniach 10-17 lutego 1971 r., 10 marzec 1971 r., (AIPN Łd, pf 10/987, k. 17).

WYKAZ SKRÓTÓW

AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AIPN Łd	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi
AL	– Armia Ludowa
APŁ	– Archiwum Państwowe w Łodzi
BP	– Biuro Polityczne
CRZZ	– Centralna Rada Związków Zawodowych
CSK	– Centralne Stanowisko Kierowania
EC	– Elektrociepłownia
FJN	– Front Jedności Narodu
FOS	– Fabryka Osprzętu Samochodowego
FPK	– Francuska Partia Komunistyczna
GL	– Gwardia Ludowa
GRN	– Gminna Rada Narodowa
KC PZPR	– Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KD MO	– Komenda Dzielnicowa Milicji Obywatelskiej
KD PZPR	– Komitet Dzielnicowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KG TOPL	– Komenda Główna Terenowej Obrony Przeciwlotniczej
KŁ PZPR	– Komitet Łódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KM MO	– Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej
KO (k.o.)	– kontakt operacyjny
KP MO	– Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej
KPP	– Komunistyczna Partia Polski
K ds. BP	– Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
KS (k.s.)	– kontakt służbowy
KSR	– Konferencja Samorządu Robotniczego
KW	– Komitet Wojewódzki
KW MO	– Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej
KZ PZPR	– Komitet Zakładowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
LK	– lokal kontaktowy
LOK	– Liga Obrony Kraju
LWP	– Ludowe Wojsko Polskie
ŁKKP	– Łódzka Komisja Kontroli Partyjnej
ŁZOiWG	– Łódzkie Zakłady Obuwia i WYROBÓW GUMOWYCH
ŁZPB	– Łódzkie Zakłady Przemysłu Bawełnianego
ŁZPO	– Łódzkie Zakłady Przemysłu Odzieżowego
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
MO	– Milicja Obywatelska
MPK	– Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne
MPL	– Ministerstwo Przemysłu Lekkiego

MRN	– Miejska Rada Narodowa
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NKWD	– Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych (Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł)
NOT	– Naczelna Organizacja Techniczna
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
OOP	– Oddziałowa Organizacja Partyjna
OPL	– Obrona Przeciwlotnicza
ORMO	– Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
OSOMO	– Ośrodek Szkolenia Oficerów Milicji Obywatelskiej
PG	– Przestępstw Gospodarczych (Wydział do walki z Przestępstwami Gospodarczymi)
PGM	– Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej
PGR	– Państwowe Gospodarstwo Rolne
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PSZ	– Polskie Siły Zbrojne
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
PL	– Politechnika Łódzka
POP	– Podstawowa Organizacja Partyjna
PP	– podsłuch pokojowy
PRN	– Prezydium Rady Narodowej
PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
PU ds. BP	– Powiatowy Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
PT	– podsłuch telefoniczny
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
RWPG	– Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej
RZ	– Rada Zakładowa
SB	– Służba Bezpieczeństwa
TOPL	– Terenowa Obrona Przeciwlotnicza
TPPR	– Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej
TW (t.w.)	– tajny współpracownik
UŁ	– Uniwersytet Łódzki
WFMW	– Widzewska Fabryka Maszyn Włókienniczych
WIOP	– Wojewódzki Inspektorat Ochrony Przemysłu
WKZZ	– Wojewódzki Zarząd Związków Zawodowych
WP	– Wojsko Polskie
WRN	– Wojewódzka Rada Narodowa
WSW	– Wojskowa Służba Wewnętrzna
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WU ds. BP	– Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WUSW	– Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
WZPB	– Widzewskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZŁ ZMS	– Zarząd Łódzki Związku Młodzieży Socjalistycznej

ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZMS	– Związek Młodzieży Socjalistycznej
ZMW	– Związek Młodzieży Wiejskiej
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej
ZPB	– Zakłady Przemysłu Bawełnianego
ZPDz	– Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego
ZPJ	– Zakłady Przemysłu Jedwabniczego
ZPP	– Związek Patriotów Polskich
ZPP	– Zakłady Przemysłu Pasmanteryjnego
ZPP	– Zakłady Przemysłu Pończosznego
ZPW	– Zakłady Przemysłu Wełnianego
ZSP	– Zrzeszenie Studentów Polskich
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZWSz	– Zakład Włókien Sztucznych
ZWZ	– Związek Walki Zbrojnej

INDEKS OSÓB, PSEUDONIMÓW I KRYPTONIMÓW

- Albert Andrzej* 8
Andrzejczak Maria 196
Antczak Kazimierz 148
Augustyniak Czesława 94, 95, 163
- Babiuch Edward 9, 169
Baderowska Mirosława 196
Bagrowski Józef 32
Bajur 172
Bal Czesław 155
Balawajder Zbigniew 139, 145, 148, 163
Balbus Tomasz 14
Banasiak 144
Bandurka Mieczysław 18
Barcikowski Kazimierz 9
Bartosz 178
Bednarek 176
Bednarek Jerzy 7
Beyer K. 20
Będkowski Józef 145
Bieniek 179
Bilski Henryk 49, 52, 54, 136
Binduga Eugeniusz 65, 70
Błachowicz Stanisław 144
Błachowski 146
Bona Zygfryd 154
Boniecki Józef 196
Borowczak Stanisław 104
Borysiewicz Wiktor Kazimierz 148
Borysowicz Wiktor Kazimierz patrz:
 Borysiewicz Wiktor Kazimierz
Buda 175
Budzyńska Anna 153
- Chabelski Jerzy 16, 65, 66, 70, 71, 178
Chojak Czesław 40, 41, 42
- Chruślińska Bronisława 82
Chruśliński Leon 11, 35, 36, 37, 65, 69
Cianciara Jerzy 149
Ciecierski Karol 148
Cieplucha Wacław 20, 187
Ciesielska Jadwiga 82
Cybulski Marian 144
Cyran Stanisław 148
Cyrankiewicz Józef 9, 56
Czaja Czesław 94, 95, 96, 101, 146, 147, 192
Czarski Bogdan 194
Czubiński Lucjan 9
- Dawid Władysław 148
Dąbrowski 191
Dąbrowski Stefan 165, 194
Domański Paweł 9
Dryl 166
Dudek Antoni 7, 13, 15
„Dunaj” 150
Durzyński Ryszard Sergiusz 146, 147, 158
Dworniczak Alojzy 12, 65, 68, 139, 141, 148, 163, 167
Dziedziczak Stanisław 152
Dzięcielska-Machnikowska Stefania 7, 11, 13, 15, 18
- Eisler Jerzy* 7, 8, 13, 16
- Fajer Stanisław 95
Fajfer 178
Filipiak Stefan 38
Fortuna Mieczysław 148
Frączak Daniela 82, 157
Frenkiel Izaak 98

* Kursywą wyróżniono autorów.

- Friszke Andrzej* 7
 Fronczak 173
 Fryc Marianna patr: Fryt Marianna
 Fryt Marianna 196

 Gąska 194
 Gielba Ryszard 177
 Gierek Edward 9, 13, 14, 47, 61, 71, 72,
 114, 115, 145, 150, 151, 153, 161, 166,
 167, 169, 170, 174, 198
 Głogowski Karol 98
 Głogowski Kazimierz 177
 Gomułka Władysław 8, 9, 14, 162, 166, 167
 Gosk 97
 Goszczyński 173
 Góra Franciszek 76, 97, 190
 Górecki Jan 194
 Górská Blandyna 144
 Górská Józefa 144
 Grabowski Paweł 155
 Gremplewski Marian 40, 41, 42
 Grzegorzewski J. 38

 Hilt Mariola 43, 125
 Hoła Daniela 82

Ihnatowicz Ireneusz 20
 „Inka” 160
 Izel H. 37

 Jaksa Wiktor 155
 Jałowiecka 190
 Janicki Jan 148
 Janicki Stanisław 148
 Janusz 157
 Jaroszewicz Piotr 9, 13, 14, 15, , 53, 54, 55,
 72, 75, 95, 96, 115, 120, 164, 165, 166,
 167, 168, 169, 176, 182
 Jaruzelski Wojciech 9, 169
 Jasiński Jacek 34, 146
 Jaszczuk Bolesław 9
 „Jerzy” 172
 Józwiak Janina 82
 Józwiak Stanisław 59, 65, 107, 173
 „Jurek” 160

 Kakietek 173, 194, 179, 182
Kamiński Łukasz 14
 Kamiński Tadeusz 155

 Kania Zofia 196
 Kapala Brunon 98
 Karbowski vel Karbowski Czesław 139, 141,
 144, 148, 154, 160, 162, 163, 164, 165
 Karbowski Czesław zob. Karbowski Czesław
 „Kasia” 160
 Katarasiński Jacek 181
 Kaźmierczak Edward 16, 46, 65, 67, 139, 149
 Kazimierski Edward 32
 Kaźmierska 157
 Kielbik Zenon 33, 34, 149
 Kij Henryk 155
 Kling Irena 196
 Kliszko Zenon 9
 Kłaczek Sergiusz 65, 69
 Kłosińska Alicja 153
 Kmieciak 176
 Kobiera Stefan 148, 155
 Kolanowska Krystyna 194
 Kolasa Stanisław 148
 Komorowski 144, 183, 197
 Kopczyńska Genowefa 196
 Koperski Bolesław 16, 65, 66, 67, 68, 69, 70,
 71, 105
 Kortan Jerzy 65, 68
 Kosecka Józefa 196
 Koszański 178
Kowalski Witold 20
 Koziół Zofia 144
 Kozłowska Jadwiga 161
 Krakowski Henryk 158
 Krawczyk Zofia 196
 Krogulec 163
 Kruczek Władysław 9, 12, 44, 46, 68, 72, 95,
 145, 149, 151, 153, 154, 157, 169
 Kruk 146, 147
 Kubica 180
 Kulik Irena 72
 Kulikowski Antoni 34, 37
 Kuliński Marian 16, 65, 66, 67, 72
 Kunitzer Juliusz 25
 Kunicki Tadeusz 12, 13, 75, 95, 140, 145,
 147, 148, 154, 160, 161, 164, 165, 167,
 168, 170, 173, 179, 184, 186, 188, 190,
 191, 192, 193, 196, 197
 Kusik 167

 Ledzion Kazimiera 148
 Lenart Jan 176

- Lesiakowski Krzysztof* 7, 8, 10, 11, 13, 14, 16, 17
 Lewiak 188
 Lipiński 146, 163, 192
 Lityński Wojciech 94, 95, 96, 183, 184, 192
 Lorens Jerzy 16, 65, 66, 70, 71, 105
 Lotarska Zenobia 76
 Ludwiczak Mieczysław 76, 78

 Łaska Kazimierz 38
 Łucińska Bożena 196
 Łukaszewski Kazimierz Henryk 142

 Maciejczak Tadeusz 95, 146
 Majchrzycki Andrzej 148
 Majchrzycki Jerzy 37, 38
 Majer 97, 194
 Majewski 153
 Makatrewicz Andrzej 98
 Marczevska Irena 144
 Matusiak Waldemar 145
Matuszak Grzegorz 7, 11, 13, 15, 18
 Michałowski 187
 Milczarek A. 104
 „Mirek” 170
 Misiak Tadeusz 82, 157, 167
 Misiaszek Stefan 9
 Mitrega Jan 12, 44, 46, 68, 95, 149, 151, 157, 162, 169
 Moczar Mieczysław 9, 98
 Mokras Jerzy 16, 65, 66, 72, 97, 180

 Nadrafil Jarosław 189
 Nagier 175
 Natorska B. 65
Neja Jarosław 8
 Niewit Ryszard 155
 Nowak 153
 Nowak Zenon 9

 Ochab Edward 199
 Ochocki Adam 98
 Olczak 144
 Olejniczak 144
Olejniki Leszek 7
 Olszowski Stefan 9, 15, 65, 66, 71, 72, 114
 Olubek Henryka 196
 Osser A. 29
 Ostrowska Barbara 157
 Owczarek Stanisław 168

 Palimąka Tadeusz 65
 Pawłowski Tadeusz 34
 Pecuch 146
Perzyna Paweł 7
 Pietrzak Jadwiga Maria 76, 189, 191
 Poznański Izrael Kalman 12, 24
 Promiński A. 66
Próchniak Leszek 7
 Przybysz Ryszard 32, 79, 149
 Przybyszewski 190
 Przybyszewski Adam 32
 Przybyszewski Henryk 76, 97
 Przygoda 188
Puś Wiesław 20
Pytlas Stefan 20
 Pytlik 200

 Radliński Krzysztof 148
 Rawska Bożena 153
 Rogoziński Marek 155
Roliński Bohdan 15
Rosin Ryszard 18
Rosset Edward 20
Roszkowski Wojciech zob. *Albert Andrzej*
 Różański 169
 Rundzieher Johann Christian 25
 Rydzyński 146

 „Sabina” 77
 Skwara Kazimierz 33, 43
 Słabczyk Henryk 46, 125
 Smardak Aleksander 186
 Smolarek 161
Sobolewski Tadeusz 10
 Sowa 165
 Sowińska Józefa 65, 70
 Spychalski Józef 12, 16, 46, 65, 66, 72, 75, 142, 149, 150, 151, 154, 178, 191, 197
 Spychalski Marian 9
 Sroczyńska 149
 Stasiak Czesław 34
 Stawiszyński 97, 194
 Strzelecki Ryszard 9
 Szczesny Jerzy 98
 Szemaszko 140
 Szlachcic Franciszek 9
 Sztorc Stanisław 76
 Szydłak Jan 9, 13, 14, 95, 120, 167, 168, 170, 171, 172

Szydłowski Bronisław 101
Szydłowski Zbigniew 39
Szyr Eugeniusz 15

Tejchma Józef 13, 169
Teodorczyk 162
Tłuczek 169
Toborek Tomasz 7
Tomaszewski 176
Tomaszewski Henryk 33, 38, 43, 47, 56, 62,
73
Trepczyński Stanisław 65
Tuwim Julian 98

Ułanowski 145
Utnicka Bożena 196

Wajda Andrzej 10
Walczak B. 139, 147
Walczak Henryk 163, 192
Wąsowicz Mirosława 65, 67
Werfel 190
Wieczorek 97, 194
Wieczorek Marianna 16, 66

Wilmański Marian 148
„Wisła” 172
Wiśniewska-Bieniek Halina 20
Wiśniewski Jan 157, 158
Witaszek Zdzisław 148
Witkowski Henryk 38
Wojciechowski 139
Woliński 190
Woźniak Weronika 82
Wrębiak 144, 153
Wróbel Janusz 7
Wydra Mieczysław 153, 155
Wyszyński Stefan 62

Zachert Wilhelm 25
Zakrzewska Lucyna 82
Zalc 139
Zieliński 146
Zielke Albrecht 25
Zięba Zenon 148
Ziółkowska Alicja 153

Żabińska T. 192
Żabolińska Józefa 16, 66